HAIDUCII

gramar

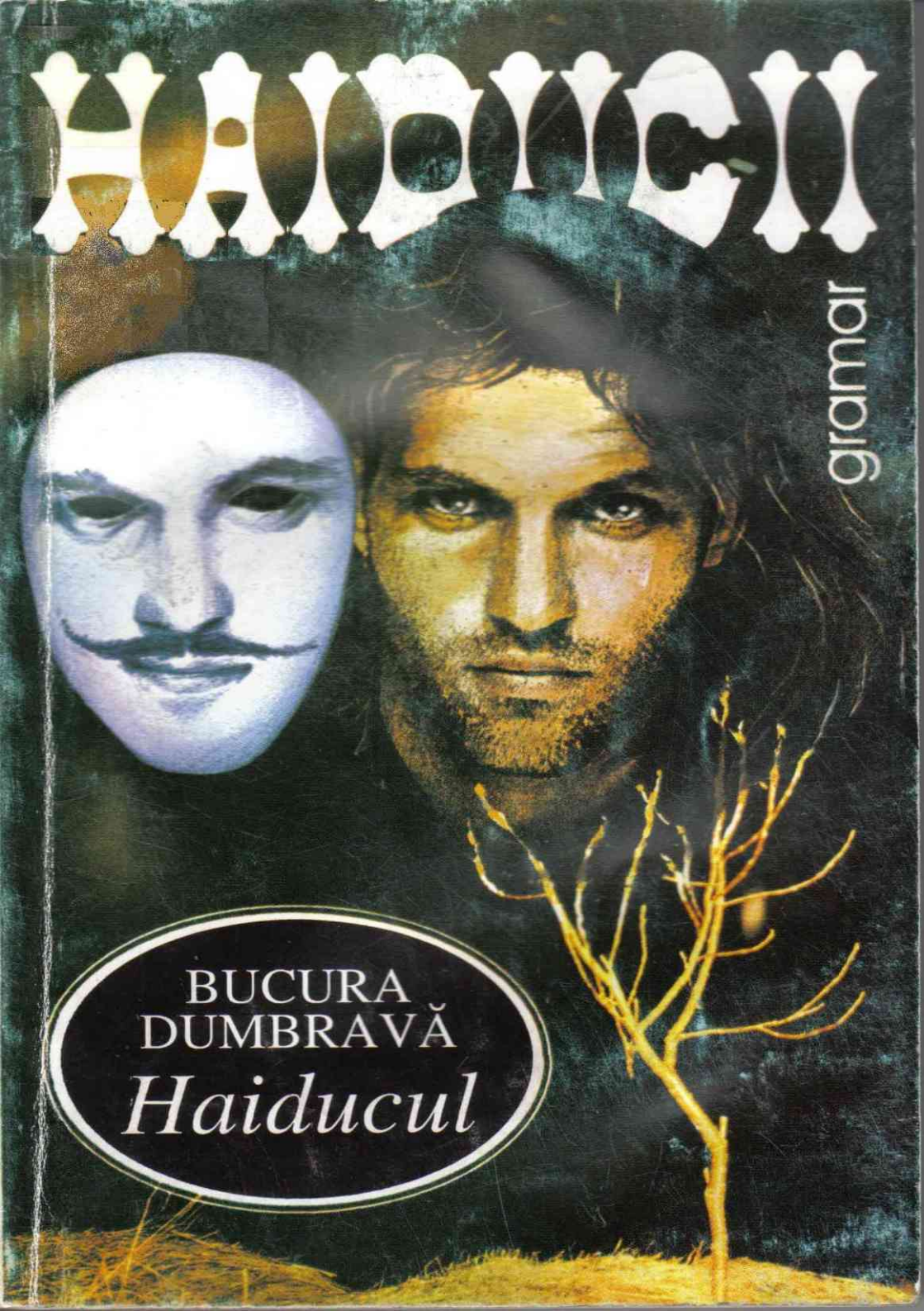

BUCURA DUMBRAVĂ

Haiducul

Coperta seriei şi grafica: **Anamaria Smigelschi**

Bucura Dumbravă

HAIDUCUL

Versiunea în limba română de TEODOR NICA

Editura 100 + 1 GRAMAR S.A.
București, 2003

Lector: Silvia Munteanu

Este reprodus textul publicat în editura „Cartea Românească", ediția a VIII-a, București, 1942
ISBN 973-591-035-7

Prefață la ediția întâia

Izvoarele, de care m-am slujit la studiul vieții lui Iancu Jianu și a timpului său, sunt cele următoare: Aricescu, Ioan Ghika, Heliade Rădulescu, Hurmuzaki, Ionescu-Gion, Iorga, Poboran (istoria orașului Slatina), Tocilescu, Rangabe, Xenopol, Zallony.

Genealogia familiei Jianu, precum și notițe din viața haiducului, le datoresc amabilității d-lui Ion St. Cezianu, strănepotul eroului popular.

Material folcloristic am cules din scrierile d-lui F. Marian și din cartea populară a d-lui N. D. Popescu despre Iancu Jianu, în care se găsesc adunate, cu lăudabilă sârguință, multe detalii și particularități istorice și culturale, care nu le-aș fi putut găsi în altă parte, fiindcă opere culegătoare de acest fel nu există încă în România. În linii mari m-am și ținut, în descrierea vieții de haiduc a lui Jianu de felul cum a descris-o d-l N. D. Popescu, m-am abătut însă acolo unde istoria sau notițele mele particulare m-au luminat într-altfel.

Cele mai prețioase deslușiri, însă, istorice și culturale mi le-a dat d-l Teodor Nica care, într-un mod cu adevărat prietenesc, mi-a pus la dispoziție tot tezaurul său, încă nepublicat, de însemnări și observații, adunate de domnia-sa în curs de mai mulți ani, privitoare la obiceiurile și la viața poporului românesc.

București, 1911

BUCURA DUMBRAVĂ

Din ciucurii florilor de tei se scutura o pulbere aurie pe învelitoarea casei boiereşti. Cete de albine mişunau prin frunzişul copacilor, bâzâind împrejurul garoafelor, muşcatelor şi micsandrelor, care cu învăpăiată strălucire împodobeau marginile pridvorului. Pridvorul, prelungirea învelitoarei, aşezată pe bolţi de zidărie purtate de stâlpişori, dă locuinţei româneşti, fie mare sau mică, o înfăţişare primitoare, bucuroasă de oaspeţi.

Cu cât înainta ziua mai mult spre seară, cu atâta mişcarea albinelor se înteţea şi adunătoarele de miere se repezeau cu mai mare zor asupra trandafirilor acăţărători de la piciorul cerdacului şi dimprejurul uşii chelarului, aşa încât, din pricina zgomotului lor, câinele cenuşiu, cel mai bătrân al curţii, care dormea pe pragul pivniţei, îşi ridică capul şi, hăpăind împrejurul său, se întinse, căscând zgomotos, şi-şi scutură zdravăn laţele.

Odată cu scăderea căldurii de peste zi, începu şi în casă o mişcare mai vie. Slugile şi slujnicele, toţi ţiganii robi alergau din odăile de gospodărie spre casele boiereşti şi, lăsându-şi galenţele clăpănitoare înaintea uşilor, intrau numai în ciorapi în sală, spre a nu face zgomot.

Înăuntrul casei era răcoare şi mirosea a ceară şi a mare curăţenie, iar când slugile deschiseră obloanele de la ferestre, un miros dulce de flori de tei străbătu în odăile scunde, spoite cu var.

De pe divanul, unde-şi făcuse somnul de după-amiază, se sculă atunci boierul Amza Jianu, un bărbat înalt, în vârstă ca de cincizeci de ani, cu faţa osoasă şi serioasă, cu mustăţile cărunte pe nişte buze cărnoase. Întinse feciorului, îngenuncheat pe covor înaintea lui, un picior şi apoi altul, ca să-i pună pantofii moi de safian roşu. Se sculă apoi drept în sus şi se întinse.

Era îmbrăcat cu un anteriu lung de mătase vărgată albastru şi cu galben, iar peste mijloc era încins cu un şal de mare preţ. Feciorul îi aduse o giubea de postav cenuşiu, care, deşi era vară, era îmblănită pe de margini cu pacele de samur. Un fes tivit îi acoperea creştetul capului, şi părul lui era tuns scurt.

Un al doilea slujitor sosi înaintea boierului, aducând dulceaţă cu apă rece pe o tavă de argint.

Dar ca să mai soarbă şi din cafeaua pe care i-o aducea un al treilea slujitor, nu mai avu vreme, fiindcă, pe neaşteptate, se auziră afară plesnituri de bice, bătaia câinilor şi chiotele prelungite ale surugiilor, care străbăteau printre zăngănitul clopoţeilor de la cai.

În curte soseau "braşovence" boiereşti, trăsuri de acele învelite, cum le făceau sâşii din Ardeal, pentru Ţara Românească. De sub coviltirile lor lungăreţe, de piele neagră, şi care acopereau întreaga trăsură, scoborau acum fete, gătite cu rochii în feţele cele mai deschise, şi purtând pe cap nişte mici tulpănaşe, împodobite cu flori, ieşeau apoi cucoane tinere îmbrăcate cu malote de atlas, precum şi boieri cu giubele de feţe deosebite, şi purtând pe cap işlice, care semănau cu nişte ciuperci uriaşe. Işlicul, deşi era foarte mare, nu era însă prea greu, făcut fiind din puf îmbrăcat cu postav foarte subţire, sau cu blăniţe de mieluşei nefătaţi. După rangul boierului, vârful işlicului era o bucăţică de postav cenuşie-albastră sau verde.

La o margine a pridvorului era făcută o deschizătură pătrată prin care ducea o scară jos în curte. Cine se urca pe această scară, apărea mai întâi numai cu capul deasupra podelei, şi era o privelişte foarte hazlie, să vezi cum ieşeau la iveală, pe aci, unul după altul, işlicurile cenuşii şi negre clătinate pe capetele boierilor.

Boierul Amza Jianu primi pe musafirii săi, cum era obiceiul, în felul turcesc, adică ridicând mâna dreaptă în cerc mare, întâi la gură şi apoi la frunte. Soţia lui, copiii şi ceilalţi musafiri, veniţi de mai-nainte, îl înconjurau, şi pe când poştalioanele zgomotoase se îndreptau spre grajduri în chiotele surugiilor, sus în pridvor se aşezau încrucişându-se în mare veselie glasurile boierilor.

Puţin mai în urmă, cucoana Catinca Jianu se retrase împreună cu celelalte cucoane în odăile ei, unde li se aduseră dulceţuri şi cafele negre, şi se începu vorba despre soţi şi copii, despre măritişuri, însurători şi dragoste.

Bărbaţii se adunară în odaia boierului, unde slugile le scoaseră îndată încălţămintele, ca să le puie în picioare pantofi moi, fiindcă pe divanurile turceşti nu se putea şedea altfel, decât cu picioarele încrucişate sau lungit.

Fumau tutun aromatic din ciubucele de lemn mirositor, sau, când nu fumau, se jucau, ca să le treacă vremea mai uşor, cu boabele uriaşe ale mătăniilor de chihlimbar, ahat sau de sidef, pe care le purtau totdeauna la brâu. Erau toţi boieri cu moşii mari, vecini şi rude de-ale Jienilor, şi în curând se încinse vorba despre nădejdile şi plângerile plugăriei.

– Mie mi-a stricat gerul mai toată via, zise Dumitru Jianu, fratele mai mic al găzduitorului, iarna trecută va rămânea de pomină.

– Să mulţumim lui Dumnezeu, că cel puţin avurăm parte de pace, oftă un alt boier, apropiind de buze zarful cu cafea şi sorbind din băutura gustoasă, cu mare mulţumire şi cu mare zgomot.

– De pace şi de Vodă Caragea, zise scurt Creţescu, un boier cu faţa fină şi slabă.

– Ori şade Caragea, ori Hangerliu, ori Ipsilant în scaunul Domnesc al Ţării Româneşti, zise Dumitru, tot aceea e, tot din Fanar sunt.

– Ia te uită! zise Columbeanu, un tânăr frumos, legat la cap cu un taclit de mătase vărgat roşu cu vânăt, în felul cialmalelor. Dumneata vorbeşti ca fratele dumitale Iancu, duşmanul grecilor!

– Asta ne-ar mai trebui! întrerupse gazda, care de altfel era scump la vorbă, uitându-se cu asprime la el. Ajunge un cap sucit într-un neam.

– Nu face glume sarbede, prietene Columbene, zise Mihai, al treilea dintre Jieni, punând mâna pe umărul lui Amza ca semn de împunare. Nenea Amza are destulă supărare din pricina lui Iancu, şi împreună cu el şi noi ceştilalţi.

Toţi întrebară atunci deodată:

– Da unde este frăţiorul dumneavoastră cel mic acuma? Tot ascuns şade la via lui din Drăgăşani?

Amza era acum aşa de supărat, încât lăsă pe fraţii lui mai tineri să dea răspuns prietenilor. Şedea cu picioarele încrucişate pe divan şi „bea tutun" din narghileaua de pe covor, „bea" cu astfel de zor, încât se auzea clocotind apa din carafă.

Mihai Jianu îşi dădu micul fes vânăt spre ceafă şi scărpinându-se pe frunte zise:

– De! Iancu a fost aşa de mult răsfăţat de părinţii noştri, Dumnezeu să-i odihnească, încât el n-a învăţat să-şi pună nici un frâu la gărgăunii lui şi la toate poftele.

– O inimă de înger, adăugă Dumitru, dar cu cap de drac.

– Numai cu urşii din pădure se simte în ale sale, urmă Mihai. Se înţelege, că urmând astfel, nimic nu se va alege de moşiile lui. Clăcaşii lui s-au făcut cu toţii tâlhari.

– Şi cu mintea lui cea ageră ar fi putut să fie un minunat gospodar! oftă Dumitru.

– Dar cine ar putea să-l înduplece la aşa ceva? zise Mihai.

– Vreo fată frumuşică, răspunse zâmbind boierul cel bătrân, ca de pildă mititica Ileana Golfineanu. Pe cinstea mea! Când s-a coborât adineauri cu mamă-sa din trăsură, mi-a lăsat gura apă, cu toţi perii mei cei albi! Din opt copii, câţi au fost, a rămas ea singură în viaţă, şi prin urmare trebuie să aibă şi o zestrişoară frumoasă.

– Dar tot nu ne-aţi spus, începu iară vorba Creţescu, dacă Iancu e la Drăgăşani, sau aci, la moşia lui de lângă Caracal?

– Este aici, răspunse Dumitru, şi tocmai am trimis să-l aducă, am trimis chiar pe prietenul lui, pe slugerul Tudor Vladimirescu, care a venit în treacăt să cerceteze pe Amza.

– Cum, Tudor este aici? întrebară toţi musafirii cu mare interes.

Numai Columbeanu se scutură şi făcea, parcă-i clănţăneau dinţii în gură:

– Brr! Doamne, iartă-mă!

– Ce va să zică asta? întrebă Dumitru Jianu mirat. Eu credeam că voi sunteţi prietenii cei mai buni; n-ai dus tu zaherelele lui Vladimirescu la Dunăre, în vremea războiului?

– Ba da. Tocmai. Dar ce am văzut eu acolo, n-am să mai uit nici în ceasul morţii.

Toţi tăbărâră atunci pe Columbeanu, să le spună ce-a văzut.

– În toamna trecută, începu el să povestească, Kutusoff era, cum ştiţi, înaintea Giurgiului, şi Vladimirescu cu pandurii lui era cu el. Pe mine mă trimisese banul Bibescu cu douăzeci de care, încărcate cu zaherele ca să i le duc lui Tudor. Ruşilor le mergea rău, erau aproape nimiciţi după cinci ani de luptă cu turcii, fiindcă întăririle nu soseau niciodată la vreme. Marele Napoleon zăpăcise toată lumea şi o ţinea cu privirile aţintite asupra sa.

– Slavă şi mulţumită lui Dumnezeu, că în sfârşit gerul, focul, şi Ţarul l-au biruit pe acel Napoleon astă-iarnă, zise un prieten al ruşilor.

Columbeanu urmă:

– Tudor era atunci foarte amărât din pricina izbânzilor din urmă ale ienicerilor. Dumneavoastră îl cunoaşteţi. Pe acest om nu l-a văzut nimenea râzând, numai când pleacă la luptă, începe să cânte şi să joace. De multă vreme ruşii şi cu pandurii noştri n-avuseseră decât înfrângeri una după alta. Când am sosit cu însărcinarea mea în tabără şi când întrebai, unde aş putea găsi pe slugerul Tudor, mi se răspunse că este devale, la Dunăre, unde face judecată la patrusprezece sârbi, care treceau în fiecare noapte dincoace de Dunăre, ca să iscodească şi să facă furtişaguri, şi pe care, în sfârşit, pusese mâna. Mă dusei devale la malul Dunării. Din depărtare încă, văzui o mulţime de panduri şi auzii un glas înfiorător strigând: – Să mori, câine, să mori, dihanie! Mă apropiai, străbătând prin mulţime, şi văzui dinaintea mea pe Tudor Vladimirescu, cum ridica sabia asupra unui sârb îngenuncheat cu mâinile legate la spate; o lovitură cu sabia, şi capul ras al sârbului se rostogoli în nisip, iar trupul, despărţit de cap, căzu în cealaltă parte. Un şiroi de sânge mohorât curgea devale spre Dunăre. Şi tot astfel Tudor tăie capul la al doilea, la al treilea, la al patrulea, la al cincilea...

– Stai frate! Doar nu se poate! strigau unii.

– La al şaptelea sârb! urmă Columbeanu, lovind cu pumnul în divan. Atunci n-am mai putut să privesc. L-am cuprins cu braţele pe la spate şi l-am rugat: Iartă boierule, pe ceilalţi, iartă-i pentru sufletul părinţilor răposaţi! El îşi muşcă în buză de mânie şi muşcă aşa de aprig, încât începu să-i curgă sângele pe bărbie în jos, şi nu era chip să se oprească, atât era de înfierbântat. Toate cârpele de in, care i se dădeau, să se şteargă, se înroşeau una ca şi alta. Dădu sabia sa, încărcată de sânge, unui pandur şi porunci ca ceilalţi sârbi să fie bătuţi la tălpi. Apoi se duse în cortul său, fără să se uite măcar la mine. Abia a doua zi dimineaţa, trimise să mă cheme şi-mi zise – dumneavoastră ştiţi cum vorbeşte el, scurt şi aspru:

– De nu erai omul lui Bibescu, te făceam bucăţi! Privirea, pe care mi-a aruncat-o, zicându-mi aceste vorbe, încă n-am s-o uit niciodată! Pe când mă întorceam călare la Craiova, mă scuturau frigurile de groaza celor ce văzusem.

Mătăniile alunecau, sunând, printre degetele frământate ale boierilor, şi din ciubucuri se stinsese câte unul. Stăpânul casei bătu de trei ori în palme, şi o slugă veni, în grabă, cu cărbuni aprinşi.

Creţescu, care sta la fereastră, strigă deodată:

– Mi se pare că vin!

Înconjuraţi de câini, care îi lătrau cu înverşunare, intrau în curte doi călăreţi. Unul purta uniforma verde închisă de pandur şi era călare pe un cal mic negru de Dobrogea, care împroşca în toate părţile spumele albe dimprejurul zăbalei sale. Celălalt avea un cal alb cu coama zburată în vânt, asemenea unei marame de mătase. Acesta din urmă era un tânăr, subţire şi înalt, îmbrăcat în haine oltenești. Cioarecii lui strâmţi şi ilicul erau împodobiţi cu şireturi negre, cusături alcătuite după izvoade vechi şi rare. Pe cap avea o căciuliţă cu fundul rotund.

– Iancu nu se poate lăsa cu nici un chip de portul ţărănesc, zise Mihai dând din umeri.

– Dar îl şi prinde bine, de minune, zise Columbeanu râzând.

La intrarea în casă a musafirilor celor noi, li se făcu o primire călduroasă şi veselă.

Creţescu îşi făcu semnul crucii:

– Doamne Sfinte, după cum aud, adicătelea, dumneata ai pus de gând să te faci în curând pustnic?

Iancu îşi aruncă mândru capul pe spate şi zise:

– Codrul nu minte, codrul nu înşală, şi în codru-şi pierde afurisitul de ban puterea lui drăcească. De aceea negreşit, codrul nu este loc căutat de oameni.

– Dacă toţi ar gândi astfel... răspunse Creţescu dând din cap.

Dar Iancu îi scurtă vorba: Atunci ar fi un soi de gângănii mai puţin pe lumea asta. Şi crede-mă pe mine, nici un copac nu şi-ar smulge frunzele, şi s-ar boci, dacă s-ar prăpădi chiar toată omenirea.

Creţescu îşi făcu semnul crucii:

– Doamne Sfinte, dar asemenea filosofie nu se învaţă nici chiar la şcoala grecească de la Sf. Sava, din Bucureşti!

– Negreşit că nu, căci dacă ar prinde rădăcini, în scurtă vreme n-ar mai fi nici şcoli greceşti, n-ar mai fi nici slujbaşi greci de-ai Visteriei, nici arendaşi greci şi isprăvnicei, nici bei greceşti, sau cum îi cheamă pe toţi pungaşii din Fanar, care se răsfaţă la noi, se aşează pe ţară ca muştele pe miere, o sug şi apoi o spurcă. Zâmbind, urmă cu bătaie de joc:

– Liniştește-te şi nu te uita aşa de speriat împrejur. Rar se întâmplă, ca astăzi, să nu fie nici un caţaon printre musafiri.

Dumitru, care auzise vorba batjocoritoare de caţaon, se apropie de ei:

– Ce ai Iancule, iar grecii? Mai lasă gărgăunii, băiete!

– Dacă un om de treabă nu vrea să aibă a face cu potlogarii, ziceţi că are gărgăuni, răspunse Iancu, dând din umeri.

– Destul este să fim noi cinstiţi, zise Creţescu. Pentru faptele altora n-avem să răspundem înaintea lui Dumnezeu.

– Se vede că ai fost la şcoala de la Sf. Sava! strigă Iancu. Numai acolo ai putut să înveţi asemenea întortocheli ale dreptei judecăţi. De! Eu, în neştiinţa mea, judec altfel. Şi, mai bine decât să vând grâul meu la samsari greceşti, mai bine îl dăruiesc ţăranilor. Dar să ştii că nici nu mai calcă pui de caţaon în curtea mea! Ocolesc via mea pe departe, fiindcă ştiu că este acolo un butoi cu păcură şi că cel din urmă caţaon, care a îndrăznit să intre în curtea mea să vorbească de vreo daraveră, a ieşit iute afară şi în fugă turbată, negru ca dracu. Îl boise bine Alexe, feciorul meu.

Apropiindu-se pe la spatele lor, Vladimirescu puse mâna pe umărul lui Iancu şi-i zise:

– Fă să răsară fapte din mânia ta. Peste tot lumea se mişcă, oamenii visează de slobozenie şi de dreptate, numai noi, românii, stăm adormiţi şi ne lăsăm să fim înjugaţi ca nişte boi la plug!

Începură acum şi ceilalţi să fie băgători de seamă la ce se vorbea. Simţeau că cei doi prieteni, Iancu şi cu Tudor, sosiseră amândoi aprinşi şi trebuia prin urmare să fi avut pe drum vreo ceartă, sau cel puţin să fi urmat între ei pătimaşe lămuriri. Furtuna abia potolită ameninţa acum să înceapă din nou. Ei se uitau unul la altul ţintă în ochi.

Amândoi aveau feţe hotărâte bărbăteşti, însă deosebite cu desăvârşire. Faţa lui Tudor era mai rotunjoară, roşie şi sănătoasă, cu

niște sprâncene amenințătoare; gura lui era serioasă și adumbrită de niște mustăți stufoase, scurte, castanii. Părul lui Jianu era creț, mustața lui subțire și neagră ca pana corbului, iar în ochii lui verzui era când ziuă și când noapte. La fiecare simțire nouă îi tremurau nările ca la armăsarii de sânge, dar fața lui de fildeș rămânea neschimbată. Tudor era de treizeci de ani, Iancu era abia de douăzeci și cinci.

– Parucicule, zise Iancu, Domnia ta ai slujit cinci ani cu rușii. Învățat-ai la ei că se poate face ceva pe lumea asta fără putere covârșitoare?

– Am învățat, că nu este putere, dacă nu este un conducător. Tocmai de aceea m-am dus la ruși ca să învăț meșteșugul căpeteniei.

– Dar pe cine vrei să conduci în țara asta? îi răspunse Iancu cu dispreț, pe țăranii hămesiți de foame? pe târgoveții stricați? pe boierii, cărora otrava grecească le-a pătruns sufletul și i-a molipsit de putreziciune? Și mai ales pe boierii cei mari, cei din plămada nouă, ale căror merite, izvorâte din vreun butoi de scrumbii, de lângă vreo tejghea de măsăpie, sau de pe vreun scăunel de pantofar, sunt acuma răsplătite de Vodă Caragea, aproape zilnic, cu caftane de boieri mari. Aceste lepădături vrei să le conduci? Apoi toată această leotă nu vrea și nici nu poate să fie slobodă!

– Boier! zise Tudor, cuvântând rar și apăsat, boier! din creștet până în tălpi!

– Cine? zise Iancu aprins.

– Tu, răspunse Tudor, fudul, fără răbdare și ușuratic.

Cu ochii învăpăiați, se apropie Jianu de prietenul său, dar Tudor își încrucișă brațele pe piept și-i zise:

– Eu am plecat, dimpotrivă, de jos, din sat, de la pășune. Am păzit oile tatei și am zgâriat buchiile cu ghimpi pe foi de stejar. Eu vin de jos, sunt de la rădăcina neamului, pe al cărui vârf tu, și alții ca tine, vă răsfățați la lumina soarelui, ca mândrul frunziș al copacului. Eu vin de jos și știu ce mijește acolo. Dar înfigeți odată plugul cel adevărat și la vremea cuvenită, și veți vedea apoi ce minunat are să încolțească, să crească și să rodească.

– Plugul dracului! Da, acela ar trebui! mârâi Iancu.

Zburase veselia și molateca sindrofie, ce domnise înainte de sosirea acestor doi musafiri cu capetele aprinse.

Se mai făcu multă politică, ca de obicei, în formă de plângeri bine alcătuite și de pilde, spuse în zeflemea și cu mult haz. Dar pentru o ceartă bărbătească hotărâtă lipsea și puterea și libertatea. Afară de aceasta, Amza era foarte supărat, că băietanul Iancu îndrăznise să vorbească astfel în fața lui și a celorlalți boieri mai bătrâni, și dacă n-ar fi fost slugerul Tudor, vestitul căpitan de panduri, potrivnicul lui în vorbă, fără îndoială i-ar fi poruncit lui Iancu să tacă din gură.

Dar fiindcă era la mijloc Vladimirescu, pe care-l deosebise marele Ţar Alexandru, după sfârşitul războiului cu ordinul Sfântul Vladimir şi pe care nu putea să-l dojenească ca pe Iancu, şi de vreme ce el găsise de cuviinţă să stea de vorbă serios cu Iancu, era peste putinţă pentru Amza, gazda casei, să facă altceva decât să-şi înghită supărarea.

Atunci Creţescu încercă să schimbe mersul vorbei zicând:

– Înţeleg acum, slugerule Tudor, că poţi să înfierbânţi inimile pandurilor! Cuvintele frumoase, pe care le-ai spus...

Vladimirescu îi curmă vorba cu asprime:

– Eu nu spun cuvinte frumoase. Treaba asta o las ciocoilor. Eu spun adevărul, dar ca să-l înţeleagă cine mă ascultă, trebuie să nu fie surd, sau să se prefacă că este!

Creţescu, lăsând-o încurcată, dacă acest răspuns îl privea numai pe Iancu sau şi pe ceilalţi, zise cu diplomaţie:

– Dumneata ştii multe, fiindcă ai văzut multe în viaţa dumitale, şi de aceea te şi ascultăm totdeauna bucuroşi. Acuma însă, spune-ne ce se petrece la Bucureşti, deoarece vii de acolo. Ce se aude dinăuntru? Ce face Împăratul Napoleon după înfrângerea ce a suferit-o în Rusia?

Cam supărat răspunse Vladimirescu:

– Napoleon îşi arată acum colţii ruşilor şi nemţilor chiar în Ţările Ghermaniceşti.

– Iară! zise Dumitru, iar au mai fost bătălii?

– Vodă Caragea încă nu primise de la Viena ştiri în această privinţă, zise Tudor.

– Dar dumneata pentru ce ai fost acum la Bucureşti? îl întrebă un alt boier.

Toţi urmară pilda lui Creţescu îngrămădind pe Tudor cu întrebări, ca să-l împiedice să urmeze cearta începută cu prietenul său.

– Am o judecată, mormăi Tudor, visteria îmi datoreşte patruzeci de mii de lei, pe care i-am cheltuit cu pâlcul meu de panduri.

– Ei şi? Nu ţi se plătesc?

– Nu mi se plătesc.

– Şi ce ai de gând să faci?

– Am de gând să mă jeluiesc ţarului.

– Aşadar stai rău cu Vodă Caragea?

Tudor răspunse după o mică tăcere:

– Poate. El m-a chemat şi m-a firtirisit pentru ordinul Sfântului Vladimir, pe care l-am primit.

– Cât trebuie să se sucească şi să se învârtească un fanariot ca el, zise Creţescu zâmbind, ca să-şi potrivească treburile cu toţii! De,

sultanul, el este de-a dreptul atârnător şi trebuie să se ferească de a-i pricinui vreo supărare, dar, Doamne fereşte, nici ţarului, şi nici chiar atunci când ar fi făcut războiul sultanului.

– Ei, padişahul s-a făcut pare că n-ar fi având ştiinţă de asemenea lucru, zise Dumitru, şi le-a dat amnistie la toţi, câţi au luat parte la război.

– Acuma cred că turcii nu vor mai avea nimica de temut din partea ruşilor, cel puţin câtăva vreme, se amestecă Mihai Jianu în vorbă.

– Şi noi nu vom avea nimic de nădăjduit, zise Tudor.

– De nădăjduit? zise Creţescu deschizând ochii mari. Prietene Tudor, mă mir de asemenea nădăjduiri! Mai bine de două sute de mii de oameni au fugit din ţară în timpul războiului din urmă, ca să scape de birurile grozave, pe care ni le-au pus ruşii pe capul nostru. În Bucureşti şi-au închis opt sute de negustori prăvăliile, ca să scape de stoarcerile de bani şi au trebuit pe urmă să le deschidă iarăşi, fiindcă au fost ameninţaţi cu Siberia. Basarabia au luat-o de la Moldova, nouă ne-au cerut două milioane de lei despăgubiri de război, precum şi patruzeci de mii de ţărani şi optzeci de mii de boi. Iar la plângerea obştească, generalul Kutusoff a răspuns că li se vor lăsa românilor doar ochii, ca să poată să plângă.

– Războiul e război, răspunse Tudor scurt. Toate acestea ni le-au făcut ruşii ca duşmani ai turcilor.

– Tot astfel ne vor face şi altă dată. Ruşii voiesc ţara noastră şi nicidecum prieteşugul şi binele nostru sau libertatea noastră.

– Dar sunt de aceeaşi lege cu noi, stărui parucicul.

– Prietene Tudor, mult m-aş mira să n-ai vreo socoteală încă de descurcat la milostivul nostru împărat – cu toată amnistia ce a dat-o el pentru toţi!

– Ca ostaş nu i-am jurat credinţă niciodată, zise un alt boier cu aprindere, noi românii avem dreptul să ne războim cu cine vrem şi pentru cine vrem. Înalta Poartă n-are faţă cu noi alt drept, decât acela să ne proteguiască.

– Şi acela să ne mănânce, zise Creţescu, Turcii dau ţării noastre frumosul nume de „Yeler al Devletului" – hambarul împărăţiei Osmanilor –, dar numai Dumnezeu şi Ţara Rumânească ştiu ce însemnează asta şi cu cât se plăteşte.

– De altminteri, se amestecă Mihai în vorbă, stai foarte bine, slugerule Tudor, cu câţiva din grecii cei mari. Şamurcaş, de-o pildă, acest mare învăţat, este prietenul dumitale, nu-i aşa?

– Acuma în urmă am şezut la el în Bucureşti, răspunse Vladimirescu.

– Atunci, la o nevoie, te va sprijini la Ţarigrad?

– Poate, zise Tudor scurt.

– Samurcaş? întrebă Columbeanu, dar cum mai merge tovărăşia lui cea de taină, Eteria, însoţirea grecească a prietenilor?

– Tot mai cântă ei cântece revoluţionare greceşti prin Bucureşti? Şi tot se mai închină la proorocul lor, poetul Rhigas? Tot mai visează o mare Împărăţie Elinicească cu comerţie liberă de lămâi? zise Creţescu în bătaie de joc.

– Dacă doresc slobozenie în ţara lor, atunci li se cuvine toată cinstea, zise Tudor aspru.

Iancu, care tăcuse până acum, se apucă cu amândouă mâinile de cap şi clătinându-se în dreapta şi în stânga zise:

– Puternice Dumnezeule! Mai ai tu răbdare să priveşti la această politică scârboasă? Ruşi, turci, greci, şi printre ei români de-ai noştri, vărsându-şi sângele ba pentru unii, ba pentru alţii! Îngenuncheaţi şi călcaţi ca vai de ei, şi totuşi mai flecărind despre libertate! Mare Dumnezeule din ceruri! Nu mă pedepsi, dacă, în asemenea vremuri, copacii mei din codru îmi sunt din zi în zi mai dragi!

– Ajunge! se răsti acum Amza la el.

Dar Creţescu se grăbi a bate pe Iancu pe umăr zicând:

– Filosof! Filosof fără cărţi! Mă făcuşi să-mi aduc aminte de un alt filosof, cu cărţi, a cărui poveste am păstrat-o anume, ca să v-o istorisesc astăzi, şi întorcându-se spre Vladimirescu: Poate că o cunoşti? Afacerea cu logofătul Nicola, grămăticul Marelui Spătar al Măriei Sale.

Tudor răspunse că n-o cunoaşte, dând însă răspunsul în felul turcesc, adică ridicând capul spre spate şi plesnind din limbă.

Creţescu îşi frecă mâinile, căci totdeauna simţea o mare plăcere când s-auzea singur pe sine vorbind, şi cu grabă începu să istorisească:

– Când Măria Sa Vodă a numit pe Banul Grigore Spătar Mare, acesta a chemat pe omul său credincios Nicola, cu care se îndeletniciseră împreună la multe învăţături înalte şi i-a zis: Logofete, deoarece am ajuns Mare Spătar, să apuci şi tu să lingi ceva din fagurul milei domneşti. Te fac polcovnic al poterii din judeţul Vlaşca. Polcovnicul Nicola mulţumi înaltului său proteguitor printr-un logos bine alcătuit şi, adunându-şi smerit cu mâna stângă giubeaua la piept, apucă cu dreapta mâna Marelui Spătar şi-o aduse întâi la buze şi apoi la frunte.

Abia se retrăsese în odaia sa, când premergătorul lui în slujbă se şi înfăţişă, cu adâncă plecăciune, şi-i vorbi astfel:

– Arhov Polcovnice Nicola, precum poate îţi este cunoscut, înaintea Domniei-tale, am fost eu polcovnic în Vlaşca, pe vremea Marelui Spătar de mai înainte. Milostive Arhon Polcovnice, Domnia

ta eşti un om învăţat! Îţi iubeşti cărţile şi-ţi place o viaţă retrasă. Vinde-mi mie slujba cea nouă în care nu te aşteaptă decât osteneală şi alergături, trebuie să fii zi şi noapte tot călare, pe vânt şi pe ploaie, şi dacă ajungi odată în sfârşit acasă, atunci trebuie să mai stai de dimineaţă şi până seara, să judeci pe tâlharii de români, să le dai pedepse şi osânde. Eu îţi dau pentru slujba aceasta cincizeci de mii de lei pe an. N-ai decât să îi bagi în buzunar şi să stai liniştit acasă.

– Bine, răspunse semeţ Nicola, căruia începuse să-i furnice prin vine numele ostăşesc de polcovnic, avem să ne mai gândim, şi apoi te vom chema.

Începu să cugete: Vezi! Cincizeci de mii de lei pe an! Ce binevoitor e stăpânul meu pentru mine! Nici n-aş fi crezut!

A doua zi, când se înfăţişă iară stăruitorul, polcovnicul îi dădu un răspuns respingător.

– Bine, zise celălalt, am voit numai să te îndatorez, Arhonda!

– Negreşit, negreşit, eşti prea îndatoritor! zise zâmbind înţeleptul Nicola, şi mai şiret ca el.

Se duse apoi de-şi luă slujba în primire. O casă mare în mijlocul unei curţi largi, pridvorul şi curtea pline de ciauşi şi de oamenii lor. Trecură zile şi săptămâni. Ciauşii horcăiau prin pridvor şi oamenii lor prin umbra copacilor. Polcovnicul ar fi putut să horcăiască şi el, dacă n-ar fi început iarăşi să se gândească logic: La dracu! Eu şed aici şi cheltuiesc banii mei, dar de primit nu pimesc nimic. Pentru ce va fi voit pehlivanul acela, care a fost mai înainte polcovnic aici, să-mi plătească mie cincizeci de mii de lei pe an? Trebuie s-o ştiu asta. Bătu din palme şi porunci ciauşului, care se înfăţişă, să-i pună îndată şaua pe cal şi porni drept la Bucureşti unde trimise să-i cheme pe fostul polcovnic.

– Ştii ce m-am gândit? îi zise, tu mi-ai făgăduit cincizeci de mii de lei pe an – eu îţi cer numai douăzeci şi cinci de mii, dar să lucrăm împreună.

Celălalt mulţumi prea plecat. Se alcătui zapisul de tovărăşie şi amândoi plecară împreună la slujbă.

Când sosiră, fu bucurie mare la vederea polcovnicului de mai înainte: Bine ai sosit, stăpâne! Era să înnebunim de vreme lungă! Neavând nici o treabă.

– Aşa, ăştia sunt băieţii mei, zise noul părtaş la tovărăşia poliţienească lui Nicola filosoful. Noi ne înţelegem bine unii cu alţii, deşi mai gâdilam câteodată pe câte unul, şi-l scărpinam mai asprişor. Aşa-i Marine? Ce ziceţi voi, Stane, Ioane?

– Numai sănătate să fie, boierule! Biciul stăpânului îngraşă sluga.

– Aşadar, acum la treabă, băieţi! Vă sunt caii în bună stare şi armele? Să fiţi gata pe diseară cu toţii!

Boierii se duseră apoi la masă. După masă îşi făcură obişinuitul somnişor şi se răcoriră apoi cu dulceţi şî cu cafeluţe. Mai pe seară noul ajutor de polcovnic chemă pe toţi ciauşii în casă şi le porunci, care în ce sate să meargă dimpreună cu oamenii lor.

Învăţatului Nicola i se păreau aceste porunci un fel de halima. El nu putea să înţeleagă ce noimă aveau.

A doua zi, însă, sosea un ciauş după altul, vestind că din satul cutare şi cutare s-au întors oamenii săi cu atâtea şi atâtea vite cornute sau de alt fel.

Polcovnicul cel de-al doilea porunci apoi, ca vitele să fie duse în alte sate. Pentru Nicola asta era încă o halima!

Într-aceea se umplea curtea cu ţărani care veneau cu genunchiul plecat şi cu lacrimi fierbinţi să se jeluiască pentru pagubele ce suferiseră, iar înalta ocârmuire făcea cuvenita însemnare amănunţită despre fiecare plângere, despre numărul şi felul vitelor furate.

Satul se umpluse acum de oameni şi cârciumarii aduceau laude lui Dumnezeu şi harnicului polcovnic!

Puţină vreme după aceea sosiră ciauşii cu oamenii lor, aducând vitele ce se furase: boi, vaci, viţei şi cai, şi istorisind ce au pătimit în goanele făcute după tâlhari, care la urmă toţi o rupseră la fugă.

Ţăranii recunoşteau vitele, şi se făcu o mare harababură, până când cel de-al doilea polcovnic porunci la toţi să tacă din gură, căci curtea lui ar fi ajuns un adevărat bâlci.

– Ai tăi sunt boii ăştia, creştine? întrebă el pe unul, îi cunoşti tu, cu adevărat?

– Cum să nu-i cunosc? Căci n-am alţii, decât numai ăştia doi bouleni.

– Atunci să-ţi trăiască! Vezi tu, băieţii mei ţi i-au găsit. Frumoşi boi, nu e vorbă! Fac cel puţin cinci sute de lei. A zecea parte ar fi prin urmare cincizeci de lei dijma lor. Dezleagă-ţi băierile pungulieţei, şi să găseşti acolo ceva şi pentru băieţi, căci, de, nici ei nu sunt slugile tale.

– Aoleo! Săracul de mine, boierule! Zeu aşa! Boii ăştia i-am cumpărat numai cu două sute de lei, şi dacă aş sta să-i vând acuma nu mi-ar da nimeni mai mult de o sută cincizeci de lei!

– Minţi, câine de rumân! ori plăteşti cincizeci de lei, ori scutură-ţi căciula şi du-te dracului fără boi!

Aşa veneau la rând, un ţăran după altul. Multe din vite, se înţelege, nu s-au mai găsit, ca de obicei tocmai cele mai frumoase, fiindcă tâlharii apucaseră cu ele drumul cunoscut spre Moldova.

În curs de două săptămâni se petreceau lucrurile astfel în fiecare zi. Dijma ce se aduna de la toate vitele furate făcea pentru polcovnic cam o mie de lei pe zi.

La vederea acestor coţcării, Nicola, înţeleptul, oftă adânc. Încălecă iarăşi calul, se duse înapoi la Bucureşti, la proteguitorul său, Marele Spătar, şi-i istorisi foarte mâhnit ce rost avea slujba pe care i-o dăduse.

– Eu sunt sărac stăpâne, zise, şi cincizeci de mii de lei sunt bani frumoşi, dar mai bine mă lipsesc de ei! Şi scuturând cu două degete marginea blănită a giubelei: Vroiu să rămân sărac dar curat, cu cărţile mele, la biserica mea, unde am cântat în strană antifoanele, când vii milostivirea ta la liturghie. Şi voi găsi oricând, pe cât timp îţi va dărui Dumnezeu viaţă, milostive, un codru de pâine în casa ta îmbelşugată, cum găsesc atâţia alţii.

Marele Spătar, începu să râdă cu poftă, şi-i arătă înţeleptului Nicola, cu de-amănuntul, cât e de prost, fiindcă toată oblăduirea ţării nu este aşezată pe altă temelie, decât pe aceasta: Vodă îşi cumpără scaunul Domnesc pentru câţiva ani de la Sultan, adică nu numai de la Sultan, ci şi de la Marele Vizir şi de la toţi ceilalţi paşi. De la Vodă apoi îşi cumpără toţi veliţii boieri, şi de la cei doisprezece mari boieri divaniţi îşi cumpără slujbaşii cei mai mici slujbele lor şi aşa mai departe. Firește că fiecare mai întâi trebuie să-şi scoată banii daţi pentru slujbă, apoi trebuie să trăiască şi ei şi să mai pună deoparte şi ceva bani albi pentru zile negre. De aceea Marele Spătar trebuie să pună la mezat slujbele de polcovnici, ele se plătesc după judeţe până la o sută de mii de lei. Logofătului Nicola i-a căzut o asemenea slujbă „ca o prună coaptă în gură", i-a fost dăruită, din curat prieteşug şi bunăvoinţă, şi el îi dă acum cu piciorul! Da, da, vorba turcului: „Em chel, em fudul", e un calic şi tot e fudul. Ei, Slavă Domnului, logofătul Nicola poate să fie înlocuit oricând în polcovnicie cu altcineva. Altfel ar fi, se înţelege, dacă el însuşi, Marele Spătar, şi-ar arunca slujba la picioarele lui Vodă! Dar oare ar fi aceasta o faptă patriotică?

– Aferim, zise Iancu în bătaie de joc, se vede că banul Grigore n-a învăţat degeaba logica grecească.

– Acesta, zise Columbeanu, ridicând umerii, este marele sistem de stat fanariot al „Catahrisisului".

– Pe românește se cheamă al tâlhăriei, izbucni Iancu.

– Sfetarisirile! – Stoarcerile puterilor! – Jaful ocârmuitorilor! mai tălmăceau alţii.

– De, zise Creţescu, dar toate acestea pe care le înşiraţi domniile voastre, tot nu spun de ajuns! Acea vorbă frumoasă singură poate să cuprindă, la un loc toate aceste lucruri folositoare. Şi ascuţindu-şi buzele cum fac grecii, cu accent simandicos, zise cu glas înălţat şi cu un fel de părere de rău politicoasă: Catahrisis! Catahrisis!

Toţi boierii începură să râdă.

– Dacă râdeţi domniile voastre, zise Tudor cu obişnuita lui seriozitate, nici eu n-am de ce să plâng. Şi pe când spunea aceste vorbe, se uita aşa de amărât, jur-împrejur, încât privirile tuturor i se abăteau din cale, numai ochii lui Iancu nu.

– Eu nu râd, zise el, căci mi se întoarce rânza pe dos. Eu nu râd, eu plec la codru!

– Dă-l dracului de codru! strigă Tudor, pe care îndărătnicia semeaţă a prietenului său îl scoase acum din răbdări. Nu cumva ai hotărât să te faci haiduc, să te întovărăşeşti cu Mereanu?

– Şi încă ar fi o meserie mai cinstită, decât aceea de polcovnic, zise Iancu.

– Deci, fiindcă nu mai poate fi nici o meserie cinstită în ţara asta, strigă Tudor cu glas detunător, fiindcă la noi toate sunt de vânzare şi politica s-a înecat în mocirlă, de aceea trebuie acum să ia lucrurile o schimbare. Altă îndreptare nu este cu putinţă decât să alungăm pe fanarioţi din scaunul domnesc şi să aşezăm acolo iară domnitori din sângele nostru, ca odinioară când un Mihai şi un Matei Basarab domneau cu cinste şi cu dreptate.

Boierii se speriară la vorbele fiului de mazi din Vladimir.

Iancu, singurul care îl înţelegea pe deplin, dar care avea un mare dispreţ de oameni zise:

– Da, aşa a fost odată, dar acuma nimeni nu are vreme să-şi rupă lanţurile, fiindcă pentru aceasta ar trebui să se lipsească de somnişorul de după masă, sau să i se stingă ciubucul – şi ţara aceasta nu e vrednică de asemenea jertfe.

Cu o privire, care lui Columbeanu îi aducea aminte de măcelărirea ce o văzuse la malul Dunării, Tudor răspunse:

– Bătaia de joc este o armă grecească!

Iancu scoase un fel de muget, iar ceilalţi tremurau de frică, nu cumva să se încaiere cei doi hărţăgaşi. Se auzi însă o bătaie la uşă, şi cu feţele zâmbitoare năvăliră cucoanele, grămadă.

– Dar mare gălăgie, faceţi, boieri dumneavoastră, zise veselă, cucoana Creţescului. Despre ce este vorba, mă rog?

– Despre ce poate să fie? zise o altă cucoană glumeaţă, negreşit de fete şi de femei! Unde sunt adunaţi bărbaţii tineri, iubito!... şi ochii ei catifelaţi aruncau fulgere jur-împrejur.

– Dar aici mai sunt şi oameni înşuraţi printre dumnealor, zise Creţeasca. Cât priveşte pe al meu, nădăjduiesc că nu cumva... şi ameninţă drăgălaş cu degetul ei, încărcat de inele.

– Ce vrei, asemenea lucruri sunt molipsitoare, stărui cealaltă cucoană, aici sunt mulţi burlaci, şi burlacii sunt primejdioşi!

Cât erau de sfiicioase, pe atunci, şi de ruşinoase fetele tinere de boieri, cu atât mai limbute se făceau după ce se măritau. Era un fel

de reacție împotriva unei creșteri nepotrivite cu firea. Cu vremea, obiceiurile fanarioților și vederile lor câștigaseră o înrâurire asupra întregii creșteri. Ca fete, femeile erau pe lume numai ca să fie frumoase și să deștepte iubirea, iar ca femei, să se păstreze frumoase, ca să nu înceteze de a fi iubite.

Astăzi scânteile din ochii lor se aprindeau cu atât mai ușor, cu cât atmosfera din adunarea bărbaților ajunsese să fie năbușitoare. Afară de Tudor, toți ceilalți bărbați se grăbiră să intre în zburdalnica harță de vorbe.

– O, zise Crețeasca, de boierul Iancu nu mi-e frică deloc că-mi va ademeni bărbatul. Am auzit că dragostea lui nu se întinde mai departe, decât până la unul din plopii aceia, care stau acolo, înaintea porții.

– Întocmai ca regele Xerxes al Perșilor, zise Crețescu. Și acela se îndrăgostise odată de un paltin.

– Maică Sfântă! Dar cum putea el să-i dovedească iubirea unui paltin? chihăi cucoana Voichița.

– Atârnându-i podoabe de aur pe crăci și spunând la toți că în acel paltin trăiește un suflet dumnezeiesc.

– Și nu avea nicidecum nedreptate, zise Iancu.

– Poftim! zise Voichița râzând. Halal să-ți fie dragostea, boierule Iancu! Să-ți trăiască plopul și să-ți crească înalt!

– Ia spune mai bine, Iancule, fiul meu, se amestecă în vorbă un boier mai bătrân, spune fără supărare, ai avea de zis ceva împotrivă, dacă acel mlădios plop s-ar preface într-o mireasă cu două brațe molatice și cu o guriță roșie ca o fragă, cu doi ochi de căprioară, adumbriți pe sprâncene lungi, și dacă ar avea și o mamă bătrână cu avere mare?

– M-aș împotrivi, cucoane Alecule, fu răspunsul.

Toți râdeau, numai Amza se întunecase la față, fiindcă el ar fi dorit, mai mult, să-l vadă însurat pe fratele său cel mic, care tocmai astăzi se purta mai nesăbuit ca oricând.

Cucoana Crețescului însă nu slăbea din luptă:

– Țăranii sunt adunați să înceapă jocul, fetele au și ieșit în pridvor, ca să privească la horă. Dacă stați închiși, aici, se înțelege că inimile dumneavoastră n-au să se aprindă. Haide, mai bine veniți afară!

Era praznicul lui Sân-Petru și în curte se adunaseră țăranii încet-încet, îmbrăcați în hainele lor de sărbătoare. Veneau în cete, pe potecuțe înverzite, înaintând cu pași ușori și liniștiți, căci opinca nu îngreunează piciorul, și piciorul românului este îngust, iar gleznele lui sunt subțiri. Țăranul, și îndeosebi olteanul, ține întotdeauna capul

în sus, chiar şi când stă cu căciula în mână, înaintea stăpânului său. Aceasta face ca înfăţişarea lui să fie plăcută şi cu demnitate.

În curte stăteau bărbaţii şi femeile, în cete deosebite unii de alţii. Bărbaţii aveau cămăşi albe, lungi, strânse în cute împrejurul mijlocului cu brâie de lână roşii sau verzi. Marginile cămăşilor erau împodobite cu flori meşteşugite, negre şi roşii. Femeile purtau vâlnice, lipite de mijlocul lor, subţirel, ca al Tanagrenelor. Poalele iilor, albe ca zăpada, ajungeau până la glezne. Mijlocul îl strângea un brâuleţ îngust cu betelii roşii sau cu alesături de fir. Mânecele, care fâlfâiau uşor în vânt, erau cusute cu felurimi de flori în toate feţele, după izvoade vechi. În cap aveau, pe sub marame, un fel de cauc, care le arăta cu o palmă mai înalte, iar maramele, albe sau gălbui, aşezate pe cauc, erau aduse cu un căpătâi de sub bărbie, şi cu celălalt capăt atârnau în jos, pe spate, până la genunchi. Fetele aveau flori în cosiţele împletite strâns de tot.

Toţi împreună străluceau ca nişte flori de câmp în lumina soarelui pe asfinţite.

Când ieşiră boierii în pridvor, toţi oamenii din curte îşi îndreptară privirile în sus, unde printre stâlpişorii îmbrăcaţi în verdeaţă, strălucea bogăţia veşmintelor boiereşti şi frumuseţea feţelor albe ale cucoanelor.

Cât era de neastâmpărată mişcarea sus în pridvor, cât de zgomotos se râdea acolo şi se vorbea, cu câtă lipsă de sfială se întorceau ochii cei frumoşi şi plini de foc ai cucoanelor, tot atât de cumpătată se înfăţişa lumea adunată în curte.

Asemenea unor crăiese stau ţărăncile, ţinând câte un copil în braţe sau de mână, sau având amândouă braţele încrucişate la piept, sub marama albă ca zăpada.

– Bine aţi venit, zise Amza de sus din pridvor.

Bărbaţii ridicară căciulile şi răspunseră:

– Să trăieşti, boierule, bine te-am găsit sănătos!

– Unde sunt lăutarii? întrebă Dumitru, să zică pentru joc!

Trei ţigani, îmbrăcaţi în giubele lungi de feţe închise, ieşiră din curtea gospodăriei, foarte grăbiţi, şi după ce se închinară de nenumărate ori înaintea boierilor din pridvor, se aşezară în mijlocul curţii şi începură să cânte, unul din lăută, celălalt din cobză şi al treilea din nai.

Câţiva flăcăi înalţi şi chipeşi ieşiră atunci din cetele oltenilor şi, prinzându-se de mâini, începură să joace strămoşească horă. Lăutarii se aşezară în mijlocul cercului, care, cu paşi măsuraţi, când se lărgea, când se strângea spre mijloc. Era un cerc luminos de figuri bărbăteşti, în alb, împrejurul sâmburelui întunecat al ţiganilor.

O fată se apropie de horă şi, despărţind mâinile între doi flăcăi, se prinse între ei. Mişcarea horii începu îndată să fie mai domoală. Nu se mai juca „bărbăteşte", ci ca cu nevestele, se făceau adică paşii mai mărunţei. După fata cea dintâi urmă a doua, apoi intrară şi femeile în horă, şi se alcătuia un şir bogat de feţe, toţi strânşi umăr la umăr, iar paşii tuturor se legănau, cum leagănă vântul de seară lanurile de grâu.

După melodia ondulată a horei liniştite, urmă ritmul săltăreţ şi scurt al brâului, la care cobza bâzâia mereu ca un bondar turbat. Flăcăii jucau acum „voiniceşte". Săreau şi băteau din picioare, se plecau şi-şi înfigeau călcâiele în pământ, apoi se repezeau iar drepţi în sus, aruncându-şi pletele pe spate, fiecare muşchi din trupul lor tresărea împreună cu tactul, sau mai bine zis în contra tactului, căci atât jocul cât şi muzica merge în sincope, şi cine nu le simte pe acestea în tot trupul lui, din umeri până în tălpi, acela nu poate să nimerească niciodată ritmul unei hore sau al unui brâu. Şi cine n-are muşchii oţeliţi, nu poate s-o ducă la jocurile româneşti nici cinci minute.

Tudor sta la marginea pridvorului privid în curte, şi când se apropie Iancu de el îi zise:

– Uită-te la ei, necredinciosule, – un popor care joacă aşa nu piere!

Iancu nu răspunse nimic. Căci, deşi îşi bătea joc cu amărăciune de starea deznădăjduită în care ajunseseră lucrurile din ţara lui, totuşi nu putea să se împotrivească la ritmul plin de viaţă al jocurilor păstrate din bătrâni, care îi pătrundea până în măduva oaselor şi îi fura inima. Nu putea să nu vadă câtă putere şi câtă demnitate mai erau încă păstrate în jocurile acestui popor, după atâtea asupriri şi suferinţe. În cântecele şi în jocurile unui neam se plămădeşte, şi în ele trăieşte sufletul lui.

Vorbele lui Tudor le auzise cucoana Creţescului şi băgase de seamă cum privirea lui Iancu din ce în ce era mai aţintită la horă. Ea puse atunci mâna pe umărul drăgălaşei Ileana Golfineanu şi-i zise:

– Du-te şi tu de joacă.

Şi pe când fata, ale cărei picioruşe se mişcau încă de mult, în tact, sub rochiţă, aruncă o privire întrebătoare spre mama sa, înroşindu-se de bucurie, cucoana Creţescului se apropie de Iancu şi-i zise zâmbind:

– Aşa de frumos nu se leagănă nici un plop la suflarea vântului, cum se leagănă mica noastră Ileana, când joacă brâuleţul!

Îndată ce se prinsese fetica între flăcăi, unda jocului se potolise, iar cercul nu se mai arunca zbuciumat la dreapta şi la stânga, ci pasul

se făcea acuma „pe loc", așa încât tot șirul de oameni se mișca numai în ritm când într-o parte când într-alta.

Una câte una se prinseră și țărăncile în joc și Ileana juca întocmai ca ele, foarte liniștită și ținând capul ridicat în sus, iar ochii plecați în jos.

În pridvor se auzeau numai vorbe de laudă, ceea ce făcu și pe alte cucoane tinere să coboare, chihăind în curte, și să se prindă în horă, ca să fie și ele lăudate.

Când ridică însă Ileana încă o dată ochii în sus, Iancu nu mai privea la horă, întorsese spatele spre curte și vorbea cu Tudor. Deodată se învârti însă cu iuțeala aceea năpraznică, vijelioasă, care era în toate mișcările lui. Toți câinii se repeziseră lătrând nebunește spre poartă, fiindcă o roată de călăreți se oprise acolo.

Nările lui Iancu tremurau ca ale unui armăsar, când simte o fiară sălbatică în apropiere.

– Cine este? întrebă el uitându-se, cercetător, peste capetele lumii din curte, spre drumul de afară.

– E Cârc Sărdarul Pervanoglu, zise Tudor. Când trecui acuma prin Pitești, el era acolo cu potera lui, urmărind pe haiducul Mereanu.

– Și deocamdată jefuia Piteștii, așa e? zise Jianu.

În aceeași vreme sosi o slugă în pridvor și vesti:

– Cârc Sărdarul Pervanoglu face întrebarea dacă boierul Amza vrea să-l primească.

Stăpânul casei dădu din cap cu demnitate:

– Să poftească, îmi este bine...

Iancu însă îi tăie vorba ca un fulger:

– Nu vei îngădui doară ca acel nemernic să calce pragul casei domniei tale!

În obrajii lui Amza se vedea urcându-se o văpaie de mânie, dar el se stăpâni și de astă dată, din pricina musafirilor, și zise, parcă ar fi vorbit cu un copil fără judecată:

– Dar cum aș putea să fac una ca asta, chiar dacă aș dori să nu-l primesc pe acest om?

– Trimite-i vorbă că n-ai poftă să fii acasă, zise Iancu cu ochii scânteietori.

Amza dădu numai din umeri și porunci încă o dată slugii să poftească pe Cârc Sărdarul înăuntru.

Iancu intră în casă, iar Mihai zise către musafirii dimprejur, oftând:

– Cu băiatul ăsta Dumnezeu ne-a pedepsit pentru păcatele noastre.

Amza aştepta pe Cârc Sărdarul în capul scării. Acesta intrase cu cei patruzeci de arnăuţi ai lui în curte.

Soarele apunea, văzduhul era înroşit, şi pe cer se vedeau mieluşei roşiatici, semn că ziua de mâine va aduce furtună.

Lumea de jos din curte alcătuia o minunată icoană vie şi bogată în fel de fel de feţe, luminate de asfinţitul soarelui. Lefegii din poteră aveau ghebe roşii peste şalvari creţi şi purtau fesuri roşii pe cap. Puştile lor lungi le aveau atârnate de-a curmezişul peste spate. Cârc Sărdarul era muiat în aur. Avea ceacşiri verzi de mătase, şi o cialma bogată cu împletituri de aur înveleau capul lui hâd şi respingător. Obrazul lui era pocit rău de vărsat.

Pomojnicul său, un căpitan cu faţa galbenă-verde ca veninul, şi cu nişte mustăţi lungi negre, sărise de pe cal, ca să dea ajutor lui Pervanoglu la descălecat. El îi ţinea scara, iar doi arnăuţi stăteau la capul calului şi un al treilea îngenunchiase, ca să-i slujească Cârc Sărdarului, cu spatele, drept scăunel. Un al patrulea arnăut, împreună cu veninosul pomojnic îl sprijiniră pe grecul burduhănos de subţiori, când fu în stare, în sfârşit, să stea pe picioarele lui.

Gâfâind, ajunse Pervanoglu sus în pridvor, dar când Amza-l întâmpină cu „bun sosit", el îi scurtă vorba repede şi piţigăiat:

– De! dacă mata, ţinstite boierule, ziţi că-ţi pare bine pentru c-am venito sa te ţerţetez, atunci negreşit trebuieşte să te crez, deşi mi s-a părut că ai cam stato la îndoială, dacă sa ma primeşti sau sa nu ma primeşti. Sa nu tagaduiesti, fiindca la ochii mei nu scapa nimica nevazuto. Pentru ţe sint io Kir Sardar. La urma sa pote ca dumneata ai mitusito acuma iute, iute dinainte me pe aţel talhar de Mereno, şi sa poate să fie ascunso, chiar în haine femeeste acolo printre aţele fete frumusele, care sa gramadesco ca niste mielusei. Nu ar fi re acesta ascunzatore! Vorba grecului vroia să fie glumeaţă, dar înţelesul ei era o şiretenie. Haiducii fiind toţi români, erau totdeauna ocrotiţi de pământeni, oricând vroiau să se ascundă pe la ei, niciodată nu erau vânduţi.

– Nu cred că faci bine, zise râzând Mihai, dacă spui astfel de bănuieli isteţe în gura mare, Cârc Sărdarule, căci s-ar putea să faci pe cineva să se folosească de ele.

Pervanoglu, ale cărui galeşe priviri se lipiseră de grămăjoara fetelor frumuşele, se apropie mai mult de dânsele şi, legănându-se, răspunse: Carnaxi, ai dreptate boierule, as vrea sa fio chiar io singur acum aţela, care sa ma folosesco.

Un slujitor vesti că este dat la masă pentru cină. Amza veni grăbit pe de-o parte la Pervanoglu, iar Mihai de cealaltă, şi-l poftiră la masă, însoţindu-l până la sufragerie. În treacăt, Amza zise aspru lui Dumitru:

– Să aduci pe Iancu, trebuie să stea la masă cu noi.

Tudor, care auzise această vorbă, le zise:

– Nu v-aş sfătui să faceţi asta.

Dar Amza, care se simţea jignit în mândria lui de cap al familiei, nu era de înduplecat. La urma-urmei voinţa lui trebuia să fie îndeplinită.

Sufrageria era scundă şi mai mult lungă decât lată. Pereţii erau spoiţi cu var alb. Pe masă ardeau multe lumânări de ceară în sfeşnice de argint. Pervanoglu se purta gălăgios şi bădărăneşte, spunând vrute şi nevrute, iar Mihai şi Creţescu îşi dădeau multă osteneală să le acopere, vorbind şi ei cât se putea mai tare. Amza tăcea ca de obicei. Cucoanele mai tinere râdeau câteodată de glumele prea îndrăzneţe ale grecului. Cucoanei Catincăi însă nu-i venea îndemână deloc. Fetele nu ridicau ochii din farfuriile lor. Pe când Cârc Sărdarul nu-şi mai lua ochii de la Ileana Golfineanu.

Dumitru se uita mereu la Iancu, care nu mânca nimic, şi vedea cum împrejurul buzelor lui se zărea câte o tresăltare, iar pe fruntea lui sudori.

Acuma începu să-i pară rău lui Dumitru că-l silise să vină la masă, văzându-l cât sufere. Scoală, îi şopti el. Du-te de te plimbă puţin la aer.

Dar Iancu n-auzea. El şedea pe aceeaşi parte a mesei, unde şedea şi Cârc Sărdarul. Deodată se plecă înainte şi se uită pironit la Pervanoglu.

– Draco să te ia! strigă grecul la el cu limba îngreunată de băutură şi râzând. De ţe-mi împediţi vedere? Si asa nu se vede dechit foarte puţin din aţea ţe este lucru ţel mai frumos. Abia se vede ghitul la aţeste... U! ţipă el, pe jumătate înecat, căci un pahar plin cu vin îi zburase, glonţ, în faţă.

– Afară! strigă Iancu sărind în sus. Ieşi afară!

Toată lumea se ridicase, femeile sperioase fugiră din odaie, iar Tudor şi cu Dumitru îl apucară pe Iancu de umeri.

Pervanoglu, care rămăsese dintâi amuţit de harţag, îşi regăsi iarăşi glasul şi ţipă înţepat:

– Căpitane Duţa! Sa-l împusti pe aţest chine, sa-l împusti acuma îndata! Şi tota aţasta adunatura de rumuni ticalosi!

Dar cu mare grabă o rupse grecu spre uşă ţipând piţigăiat de frică, când Iancu, scăpând din mâinile celor ce încercaseră să-l reţină, turbat de mânie şi cu pasul rar ca o fiară, se apropia de dânsul. Pervanoglu, răsturnând toate scaunele din cale şi împingând la o parte pe toţi cei dimprejur, ajunse afară strigând mereu:

– Caii! Caii!

Lucrurile se petrecură cu iuţeala fulgerului, aşa încât boierii abia pe urmă putură să-şi dea seama. Amza, Dumitru şi Mihai alergară după grec, dar degeaba fu osteneala lor să-l liniştească. El făcea spume la gură şi tremura de frică, era şi beat şi turbat de mânie. Alerga nebun prin pridvor în sus şi în jos, până să-i sosească caii, şi înjurăturile lui năpraznice se mai auzeau încă şi când ieşise în drumul mare, însoţit de poteraşii săi.

Amza, stăpânul casei, era foarte amărât, şi nu ştia ce să facă. Nimeni nu cuteza să-i vorbească. Dintre cucoane, nici una se mai arăta, se zăvorâseră cu toate în odăile lor. Slugile înspăimântate vorbeau numai şoptind în sufragerie.

Era lună ca ziua şi Amza umblă în pridvor în sus în jos, ţinându-şi amândouă mâinile la spate încleştate sub giubea. Alerga de-i zbura anteriul şi i se bătea de glezne.

– Nemaipomenit! zicea el mereu. Nu s-a mai văzut un asemenea lucru! Să îndrăznească el să facă una ca asta în casa fratelui său celui mai mare!

Deodată se opri hotărât şi porunci:

– Să vină Iancu aici, acuma, îndată să vie!

– Te rog, zise Creţescu, lasă, nu tocmai acum, prea sunteţi întărâtaţi amândoi.

– Nu! fără nici o întârziere! Să vie îndată Iancu aici! strigă Amza. Asemenea faptă nu o pot lăsa nepedepsită! Ce îndrăzneală! În casa mea! Nu mai găsea alte vorbe şi repeta mereu tot asta.

Mihai voia tocmai să intre în casă, când se întâlni cu Dumitru piept în piept.

– Unde este Iancu? Ai fost la el?

– Am fost, răspunse celălalt frate, ridicând din umeri:

– De! Nu trebuia să stăruiesc, să vină la masă.

– Dar iartă-mă, frate, iartă-mă! răspunse Mihai, nici toate nazurile acestui băiat nu pot fi ţinute în seamă!

– Eu am dreptul să primesc în casa mea pe cine vreau eu! strigă Amza, bătând din picior. Pe cine vreau eu! şi cum vreau eu!

– Da, da, negreşit, nene, căută Dumitru să-l liniştească. Dumneata eşti capul familiei noastre şi noi, Mihai şi cu mine, deşi oameni însuraţi şi cu copii, nu ieşim din vorba dumitale. Şi Iancu are cea mai bună voinţă, însă... el se scărpină în frunte, pricina aia cu grecii îl face să-şi piarză sărita, şi îndată îl prind un fel de friguri...

– Dacă e nebun, atunci locul lui este la balamuc, iar nu în casele noastre, zise Mihai, iuţit.

– Adu-l încoace, porunci Amza iară.

După puţin timp se auziră paşii, iuţi şi uşori, ai lui Iancu prin sală, îndreptându-se spre pridvor. Era galben ca lumânarea de ceară, şi ochii lui aruncau scântei.

– Îmi pare foarte rău, nene Amza, zise el, că ţi-am pricinuit această supărare, dar la oricare alt prilej ca acesta, tot astfel are să se întâmple. Eu nu le fac temenele acestor stârvuri din Fanar.

– Aşa? strigă Amza, adică tu-mi dai poveţe? N-ai vrea cumva să-mi spui că o ţară poate să fie fără ocârmuire? Aceşti oameni sunt astăzi ocârmuirea noastră şi eu am trebuinţă de ei, fiindcă am nevastă şi copii, am casă şi moşie, şi n-am vreme să umblu, hoinar, prin păduri, după năluci!

– Înţeleg, răspunse Iancu, dar atunci nu mă chema pe mine din pădure să stau în faţa lor.

– Îţi jur, că n-am s-o mai fac! strigă Amza. Rămâi acolo, unde este locul tău, cu lupii şi cu urşii. Te opresc să mai calci în casa mea! Ai înţeles?

Dumitru ar fi voit să zică ceva, dar Amza îi tăie vorba:

– Ţine-ţi gura! Aici este un stăpân! Să se ducă! Să plece!

Iancu plecă repede pe scară în jos.

Încet, îl întrebă Mihai pe Tudor, cel scump la vorbă:

– N-ai putut să-l faci să înţeleagă?

– N-are răbdare! fu răspunsul lui, mânios, vrea să le ia toate în coarne.

*

* *

Iancu se duse la grajd. Două felinare cu lumânări de seu revărsau o lumină tulbure în grajdul scund şi deşteptau pe ici, pe colo, câte o licărire, ca de oglindă, pe spinările cailor, înşiraţi la iesle. Numeroşii vizitii şi ţigani încetară îndată vorba, cum intră tânărul boier.

– Calul meu! porunci Iancu.

Cu mare zor se repezi o slugă între cai, dar tot atât de repede se rostogoli înapoi, fiindcă armăsarul bălan, pe care voise să-l apuce de căpăstru, începu să azvârle, nechezând.

– Lasă-l în pace, nătărăule, zise Iancu şi se apropie singur de nebunul său de bălan.

În acelaşi timp fu dezlegat şi murgul de alături. Omul, care-l dezlegă, fu recunoscut de agerul ochi al lui Iancu că era unul din arnăuţi.

– Tu ce mai cauţi aici? strigă Iancu la el. Or te-a lăsat stârvu ăla de grec, ca iscoadă în urma lui?

– Ba nu, stăpâne, încercară unii din oamenii curții să-l liniștească, i se rupsese chinga de la șa și a trebuit să i-o coasă Dincă, curelarul nostru.

– I se rupsese chinga! Vorbă să fie... mormăi Iancu, aruncându-și singur șaua, cu dibăcie, pe spinarea îngustă a bălanului. Ticăloșie!

Iute și în tăcere, își încăpestri și arnăutul calul său.

– Încotro a apucat afurisitul lui de stăpân? întrebă Iancu.

– Spre Caracal, boierule, răspunse vătaful grajdurilor.

Un țigan sosi în fuga mare:

– Trăsura cucoanei Maria Golfineanu! Coniţa vrea să se întoarcă la Caracal.

– Ţine-ți gura, dobitocule, strigă Iancu la el.

Ţiganul se rugă de iertare. Nu știuse, zicea, că boierul era acolo, căci n-ar fi îndrăznit să vorbească așa de tare.

Într-aceea, arnăutul scoase calul său afară din grajd cu mare grabă.

*

* *

Bătrâna cucoană Maria Golfineanu, a cărei față galbenă, cu ochii scufundați, era îmbrobodită cu o maramă neagră, în felul cum obișnuiesc a purta călugărițele, stăruia să plece din curte cât mai grabnic, căci după vijelia care bântuise casa lui Amza, o cuprinsese o neliniște superstițioasă, parcă ar fi fost dânsa pricina nenorocirii ce se întâmplase.

– Ileana și cu mine am venit într-un ceas rău, zise ea rudei și prietenei sale Catinca Jianu, care însă nu voia să împărtășească această părere și aruncă toată vina pe cerbicia cumnatului său cel mic.

– Dumnealui, bărbatul meu, a făcut, după moartea părinților săi, tot ce a putut, ca să domesticească pe acest băiat zburdalnic, și l-a lăsat, timp de trei ani de zile, în Craiova, la curtea banului Dumitru Bibescu, care este un bun prieten al casei noastre, pentru ca să se cioplească în mulțimea de oameni care umblă în casa unui boier așa de mare. Degeaba însă. Și ce-a fost și mai rău, el îi juca pe toți pe degete, când voia să fie drăguț, și cu glasul lui – cântă minunat – se furișa în inimile tuturor.

Cucoana Maria oftă. La bătrâneţele ei amărâte ar fi fost o mare mângâiere să poată face un asemenea ginere.

Cucoana Catinca îi ghicise gândul.

– De, cine știe cum vor mai veni încă lucrurile! o mângâia dânsa și urmă: Cearta de astă-seară nu s-a iscat, crede-mă, numai din pica

ce o are Iancu pe greci, ci s-a iscat mai ales pentru Ileana. Înnebunise Cârc Sărdarul, uitându-se la fata dumitale, n-am văzut numai eu asta, ci au văzut-o toţi ceilalţi.

Cucoana Maria oftă iarăşi.

Apoi îşi luă rămas bun, şi mama cu fata plecară la Caracal, unde şedeau, şi care nu era departe. Înăuntrul trăsurii era întuneric, numai pe ferestre se vedeau afară, în lumina lunii, cum alergau parcă unele după altele gardurile şi copacii. Ileana şedea puţin plecată înainte, parc-ar fi voit să iasă din cutia întunecoasă şi să se bucure de noaptea de vară. Ochii mamei erau pironiţi la profilul drăgălaş al fetei, pe care razele lunii parcă-l încondeiau cu argint. Despre întâmplarea din casa lui Jianu nu se făcu nici o vorbă. Tânăra fată îndeobşte nu îndrăznea să spună ceva, fără ca mama ei să fi deschis mai întâi vorba. Dar în sfârşit nu se mai putu stăpâni, şi cu mare sfială întrebă: Mamă, de ce este boierul Iancu altfel de cum sunt fraţii săi?

– Nu este treaba femeilor, îi răspunse mama, să judece cum sunt bărbaţii.

Şi Ileana trebui să se mulţumească cu această maximă de supunere. Ea tăcu iarăşi îndelungat. Gândurile ei zburau şi rătăceau pe departe, aşa departe, cum nu se mai avântaseră de când era ea pe lume. Zarea acestei vieţi de şaisprezece ani se mărginise până acum numai la ulucile grădinii celei mari dimprejurul casei părinţilor săi, aşa precum se cuvine pentru o fată de boier. Şi casa ei părintească era foarte retrasă. Pe tatăl său Ileana nici nu-l cunoscuse, fiindcă ea se născuse după încetarea lui din viaţă. Frăţiorii şi surioarele ei se duseseră pe rând, unul după altul, la peretele bisericii Sf. Treime spre odihna de veci. Mama ei trăia numai pentru pomenirea răposaţilor săi şi lăsase pe fata cea din urmă, ce-i mai rămăsese, să crească de tot retrasă, până când se găsi deodată faţă-n faţă cu ea, ca înaintea unui piersic înflorit peste noapte. Atunci scrise verişoarei sale Catinca şi începu să lege iarăşi iţele de prieteşug, pe care le rupsese de mulţi ani.

Acuma, când abia începuse Ileana să iasă şi dânsa în „lume", se cutremură de ce văzuse. Şedea gânditoare şi-şi încorda toate minţile, ascultând. Deodată zise:

– Mamă, auzi parcă un tropot de cal?

– Sunt caii noştri, răspunse cucoana Maria Golfineanu.

Dar Ileana se plecă iar înainte, ascultând, tot câte puţin mai mult înainte, ca să nu bage de seamă mama ei, şi când putu să scoată capul pe fereastra trăsurii văzu, la lumina lunii, prin norul de praf ce se ridica după trăsură, un călăreţ îmbrăcat în haine albe cu un cal bălan. Inima ei se zbuciumă deodată foarte puternic, aproape dureros, şi

apoi se opri de a mai bate. Ea se lăsă iar pe scaun înapoi, încetişor – şi nu mai întrebă nimica.

Caracal era depărtare cale de un ceas de la moşia lui Amza. Pe atunci un oraş românesc din provincie se deosebea de un sat numai prin aceea că era mai întins, avea mai multe biserici şi vreo câteva case boiereşti. De altminteri, era tot ca şi un sat, o grădină bogată de arbori, aşezată între holde şi livezi, printre ale căror spice şi flori se pierdeau casele de pe la margini. Uliţele erau scofâlcite şi brăzdate şi, după vreme, pline de praf sau de noroi.

Zăngănind din clopoţei, poştalionul cu cinci cai al cucoanei Maria intră în oraşul luminat de lună şi scufundat în somn, înaintând până se opri la zidul văruit al unei curţi boiereşti. Cele trei slugi bine armate săriră de pe capră şi de pe jilţul din dosul trăsurii şi începură să zgâlţâie de poartă. Trebuiră să strige cam multişor, pentru că oamenii din casă nu aşteptaseră cuconiţele pe astă-seară şi dormeau duşi.

În curte crescuse iarba mare, fiindcă rar se ieşea şi intra pe porţi. Casa albă boierească era străjuită de nişte tei înalţi.

Cucoanele se dădură jos din trăsură şi intrară în casă. Curând după aceea, domnea iarăşi o linişte adâncă în curte. Dar călăreţul îmbrăcat în alb şi cu calul bălan, pe care-l zărise Ileana la lumina lunii şi-l recunoscuse, se ţinea tot pe lângă poartă, în umbra copacilor. Părea că ascultă la ceva, deşi nu se mişca nimica, nici măcar frunzişul copacilor.

Deodată se auzi dinlăuntrul casei un ţipăt pătrunzător, un ţipăt de femeie. Părea că-l aşteptase sau îl presimţise călăreţul dinafară. El îşi întoarse cu o repede mişcare bălanul în loc şi, cu o singură opintire, din mijlocul drumului, sări peste zid, aplecându-şi capul şi umerii şi străbătând printre crengi, drept în curte. Apoi se repezi în dosul caselor, dând peste o ceată de femei, care, speriate, voiau să fugă de el:

– Eu sunt Iancu Jianu! strigă la ele. Ce s-a întâmplat? Am auzit un ţipăt!

– Doamne, Dumnezeule! Milostive boierule, se boci una dintre femei, tâlharii ne-au răpit pe cuconiţa noastră din casă! Trebuie să fi fost ascunşi în odăi. Abia se retrăseseră cucoanele la odihnă, când auzirăm şi noi strigând. Am alergat la iatacul cuconiţei Ileana, – fereastra era dată în lături, zăbrelele erau rupte – odaia goală.

– Unde sunt oamenii? Slugile? strigă Iancu cu asprime.

– În grădina de pomet – într-acolo i-a văzut vizitiul pe tâlhari fugind.

Jianu şi sărise de pe cal şi începuse să alerge spre grădina de pomet, când se întâlni faţă în faţă cu slugile – erau şase – care aduceau pe o altă slugă plină de sânge.

Iancu află că vizitiul prinsese cel dintâi de veste şi se luase după tâlhari, ajungându-i tocmai când se urcau pe o scară, ca să treacă zidul, iar când se apropiase de ei, cel din urmă îi înfipse un cuţit în piept. Până să sosească celelalte slugi, tâlharii se făcuseră nevăzuţi.

– Unde? strigă Iancu bătând din picior. N-a putut să zboare în cer! Nătărăilor! Ce este dincolo de grădină?

– Mai sunt alte grădini, boierule – şi ziduri.

Iancu şi încălecase din nou:

– Deschideţi-mi poarta degrabă! le porunci el, şi ca o nălucă zbură afară.

Străbătu prin ulicioarele sucite, printre grădinile caselor şi bordeielor, cufundate în somn şi, înconjurând într-un cerc larg toate proprietăţile dimprejurul casei Golfinenilor, ajunse la marginea orăşelului, unde se afla cea din urmă cârciumă, o cocioabă de pământ, învelită cu stuf răpănos. El smulse un par din umbrarul de alături, şi începu să izbească cu el în uşă.

Supărat, dar grăbit, deschise uşa un om îmbrăcat cu şalvari de aba.

– Ascultă, bulgarule, îi zise călăreţul, trebuie să fi trecut pe aici nişte arnăuţi din poteră cu o fată, pe care au răpit-o! Încotro au apucat? Spre Olt sau vad?

Cârciumarul, pe care-l amăgea portul ţărănesc al lui Jianu, îi răspunse mojiceşte:

– Da ce ştiu eu?

– Trebuie să ştii! strigă Iancu la el, cum numai un boier ştie să strige, şi o pereche de palme zdravene răsunară pe obrazul bulgarului. Eu sunt Iancu Jianu!

Îndată căzu cârciumarul în genunchi şi sărută vârful cizmelor lui Jianu, zicând:

– Da, milostive boierule, au trecut pe aici nişte arnăuţi din poteră, unul ţinea în braţe, pe oblâncul şeii, o fiinţă omenească.

Iancu îşi întoarse bălanul şi o luă, în goana mare, învelit în praful argintiu, înspre Olt. Calul parcă simţea groaza sălbatică a stăpânului său, şi-l duse ca un fulger, până la malul apei.

Un cearcăn de aburi se aşezase împrejurul lunii şi micşora lumina ei. Zăduful creştea. Calul şi călăreţul erau scăldaţi în sudori. La coliba de la vad se opri Iancu o clipă, căutând să zărească ce era dincolo, la celălalt mal al râului. El văzu cum podul plutitor tocmai ajungea la mal şi cum o ceată de călăreţi ieşeau la ţărm. Dincolo, aştepta o butcă care, înconjurată de arnăuţi, porni îndată înainte.

Ar fi trebuit cel puţin o jumătate de ceas, până să se întoarcă podul înapoi. De aceea, fără a mai sta pe gânduri, Iancu îşi îndreptă calul în pânza de apă, lată şi strălucitoare, care se scurgea la vale cu o domoală gorgăială. Bălanul înota sforăind şi strănutând, îndreptat de stăpânul său prin strângeri cu pulpele sau din căpăstru. Iancu-i ţinea capul în sus şi se ridica în scări, urmând cu ochii lui de şoim drumul, pe care-l luaseră arnăuţii. Era drumul mare, care duce spre miazănoapte, la Slatina.

Jianu ajunse la celălalt mal.

La stânga şi la dreapta se întindeau livezi largi, din care se înălţa în văzduh ţârâitul greierilor, acum crescând şi acum scăzând. Mii şi mii de flori împrăştiau un miros, aproape înecător, în căldura nopţii, din ce în ce mai întunecoase.

Va fi alergat bălanul vreo două ceasuri şi mai bine, şi acum răsufla greu prin nările lui largi, Iancu însă nu ţinea seamă. O lumină slabă roşiatică străbătu deodată văzduhul. Un vânt începu să mâne o adiere de mirodenii văratice pe deasupra livezilor. Greierii încetară cântarea lor. La lumina fulgerului celui de-al doilea, se văzură nişte nori negri ameninţători şi la al treilea fulger se cutremură văzduhul de tunete şi o vijelie îngrozitoare, însoţită de ploaie în şiroaie, se dezlănţui pe toată valea Oltului.

Iancu se plecase, şi se lipise de gâtul calului, silindu-l mereu înainte sălbatic şi nebuneşte, împotriva vijeliei. Printre necontenitele tunete cădeau din cer puhoaie de apă, care, la lumina fulgerelor, păreau vopsite trandafirii. Trosnituri îngrozitoare, asemănate cu cele ale unor ziduri care se surpă, răsunau la urechile lui Iancu. Dar el tot silea pe sărmanul său cal înainte. Deodată, acesta căzu în genunchi de oboseală.

Iancu sări jos, se plecă spre el, şi îl pipăi la inimă. Ea nu se mai zbătea. Calul se lăsă într-o dungă şi-şi întinse picioarele.

Atunci Iancu aruncă frâul pe coama credinciosului animal, cu o înjurătură, şi începu să alerge înainte pe jos. Dar curând pierdu drumul. Ajunse în nişte livezi cu iarbă mare, udă şi încâlcită, prin care înainta numai cu mare greutate. Umbletul lui era acum ca cel al unui om stăpânit de un vis greu, şi curând înţelese Iancu că era fără de folos.

Se muncea totuşi să înainteze, numai fiindcă nu putea să se oprească. Vijelia nu mai înceta, şi el nu mai putea să găsească drumul, înainte de ce se va lumina de ziuă.

După multă orbecare se lovi de un gard. Pipăi cu mâna de-a lungul ulucilor, găsi o portiţă, o deschise, şi văzu la lumina unui fulger, în curte, o căsuţă ţărănească. Bătu în uşă, şi la întrebarea ce i se făcu dinăuntru, el răspunse:

– Un creştin, care s-a rătăcit. Uşa se deschise.

În casă toţi oamenii erau deştepţi şi se închinau prin întuneric. O lumânărică galbenă de ceară licărea slab prin odaie, ca un ochi care se stinge. Era lumânarea de la Sf. Înviere, care se aprinde spre apărare când este vreme tare.

Iancu se aşeză pe un scăunel, pe care îl îmbia gazda, şi o femeie îi zise, punându-i mâna pe spate:

– Nu vrei să dezbraci hainele astea ude?

– Nu pot să stau, trebuie să merg înainte! răspunse Iancu răguşit. Cum se cheamă satul vostru?

– Isvoru. Da unde vrei să mergi pe asemenea vreme?

Iancu nu răspunse nimica, ci, sprijinindu-şi capul pe amândouă mâinile, gemu:

– Isvorul! Acest sat era foarte mult abătut din drumul care ducea la Slatina.

– Aveţi un cal?

– N-avem, răspunse ţăranul.

– Dar are altcineva în sat?

– A fost strângătorii de biruri pe la noi, zise ţăranul cu glas încet, şi fiindcă n-am avut bani, ne-au luat caii şi boii.

Tunetele se urmau, bubuind, şi ploaia vâjâia împrejurul bordeiului.

Până să se lumineze de ziuă, Iancu trebuia să rămâie acum aici. Să mai rătăcească pe jos, pe vremea asta cumplită, n-avea înţeles. Şi de când se oprise din mişcare, şi nu mai putea să facă alta, decât să şadă în întuneric şi să lase să curgă şiroaiele de apă pe trupul său în jos, se aprinseră toate flăcările Gheenei care chinuiau răzvrătitul lui suflet. Izbucnise acuma în el o simţire, care până acum nu o mai cunoscuse. Teama pentru Ileana deşteptase deodată, ca prin nişte biciuri de foc, dragostea în inima lui mândră. Numai după ce ochii spurcaţi ai lui Pervanoglu se opriseră asupra acestei fete, numai atunci o văzuse el. Ştia că acest Cârc Sărdar nu cunoştea nici o altă lege, decât desfrânata lui poftă trupească. Din Fanar se adusese, cam de o sută de ani, de când erau domni greci, şi molima părerii josnice că femeia este făcută pe lume numai pentru mulţumirea poftelor bărbăteşti. De aci urma şi veşnica neîncredere a bărbaţilor unul faţă de altul.

Spre apărarea cucoanelor de vreo călcare, Iancu Jianu însoţise, călare, trăsura Golfinencelor până la Caracal, având teamă că Pervanoglu, chiar dacă ar fi fost numai din răzbunare pentru ruşinea ce o păţise, va încerca să pună mâna pe tânăra fată, la întoarcerea lor în noaptea aceea la Caracal. Negreşit că arnăutul care întârziase – învederat din porunca grecului –, în curtea lui Amza, era să-l

vestească de plecarea lor. De aceea aşteptase Iancu, pe urmă, câtva timp la poarta Golfinencei, şi avusese dreptate să bănuiască. El scrâşnea acum din dinţi, de-l dureau fălcile. Pe când trecuse însă Oltul înot, ceaţa blestemată ajungea la caleaşca grecului, care aştepta pe celălalt mal şi-i aruncase prada în braţele lui. Iar ceea ce vedea acuma Iancu în sufletul său, îl făcea aproape să înnebunească.

Împrejurul bordeiului ploaia bătea mereu. Ţăranii se închinau cu glasul pe jumătate. Erau doi bărbaţi şi două femei, şi când femeile, făcând mătănii, atingeau cu fruntea lor lutul, cu care era lipită casa pe jos, se auzea un zgomot tăşit.

Deodată, se ridică un glas de copil dintr-un colţ:

– Mi-e foame, maică! şi un al doilea copil începu să plângă.

– Tăceţi, drăguţii mamii, acum se face ziuă, le răspunse o femeie, dibuind prin întuneric, pe lângă Iancu, spre a ajunge la colţul unde erau ghemuiţi copilaşii.

– Da şi apoi dimineaţa ne spui că vine acuşica seara, şi noi tot nu căpătăm nimica de mâncare, se jelui copilul.

– Da nici mama şi tata n-au ce să mănânce, îi mângâie femeia.

– O Doamne mare, Dumnezeule, fie-ţi milă de noi! zise o altă femeie, şi strânge-ne de pe pământul ăsta!

– Taci din gură, babo! strigă unul din bărbaţi la ea.

– Ba nu tac! răspunse femeia, nu tac! Voi vă rugaţi la Dumnezeu pentru viaţa voastră! Dar nici un câine n-ar dori să aibă o astfel de viaţă ca a noastră!

Lumina unui fulger străbătu prin toate crăpăturile uşii, şi pe deasupra casei se auzi un tunet asurzitor.

Bărbaţii, femeia cea tânără şi copiii îşi făcură cruce, speriaţi.

Baba însă urmă cu glas răguşit:

– Te-am auzit, Doamne Dumnezeule! Ia trăsneşte casa blestematului de ciocoi, care ne suge măduva din oase! Din holda ce o muncim, nici un bob nu ne lasă să folosim. Copilaşii ne stau goi, fiindcă plătim, plătim – plătim pentru casă, pentru fum, pentru albine, pentru păşune, pentru oile fătate. Şi într-o zi ne va cere plată şi pe aer şi pe soare, ba şi pentru ca să putem umbla în zdrenţe şi ca să putem muri de foame! Mai ştii, ne-o cere vamă şi la intrarea Raiului! Christoase Dumnezeule, Tu, care ai zis, că cel care a fost mai necăjit pe pământ, e-n cer mai fericit, mai dă din cerul ăla şi ciocoiului şi dă-ne din ale pământului! Înfundă gura popii, mincinosului, cu bucuriile cereşti, şi dă-ne nouă, în schimb, o bucăţică de pâine! Ia-ţi şi cerul şi cuvântul, şi mai lasă-ne pământul!

Aşa blestema bătrâna necontenit prin întunericul nopţii vijelioase. Nimeni nu mai cuteza să-i spună o vorbă de împotrivire,

pe toţi îi cuprinsese groaza, văzând cearta babei cu Dumnezeu şi cu Fiul Lui.

Iancu zise atunci cu glas tare şi aspru:

– De ce voi, bărbaţii, nu vă luaţi puştile voastre şi nu vă duceţi în codru?

Ţăranii tresăriră.

– Dar cine eşti dumneata, boierule? întrebă unul cu sfială.

Bătrâna deschise uşa.

În slaba lumină a amurgului de dimineaţă, văzură atunci oamenii, şezând pe lângă vatra lor, un om cu o faţă galbenă, ca ceara, croită îndrăzneţ, cu nişte ochi aprinşi şi scânteietori.

Câtăva vreme ei se uitară la el în tăcere. Apoi, ţăranul cel bătrân şi slăbănog zise:

– Gândeam că eşti Mereanu.

Buza lui Jianu se ridică deasupra colţilor, ca într-un fel de zâmbet, şi el zise:

– Încă nu! Apoi se sculă în sus, îşi întinse mădularele înţepenite, scoase un ban de aur din chimir, pe care-l dădu ţăranului cel mai bătrân, şi, păşind peste prag, se făcu nevăzut prin ceaţa ce plutea alburie pe deasupra livezilor.

*

* *

Când răsări soarele, negurele se împrăştiară şi câmpurile se vedeau în toată jalea, ce o înfăţişa acuma. Toate drumurile şi potecile erau acoperite cu un smârc lipicios, şi Iancu în scurtă vreme era stropit cu noroiul lutos până la brâu. Sute de gânduri se încrucişau prin capul lui: Slatina era încă departe, locurile erau pustii, cine ştie dacă era să mai găsească un cal în vreun sat şi ce fel de cal? Aşadar, mai bine înapoi la moşia de la Caracal. Dar ticălosul de Pervanoglu într-aceea ajungea tot mai departe şi câştiga tot mai multă vreme, ca să ascunză pe nenorocita fată în vreun cuib retras! Iancu gemu adânc.

Trebuia, înainte de toate, să dea în drumul spre Slatina. Drept în faţă, se vedea în depărtare o fâşie de negură rămasă, pe care soarele încă n-o biruise, acolo trebuia să fie Oltul. Apucă drept într-acolo peste ţarini şi peste gloduri. Uneori se cufundă până la glezne în pământul înmuiat. În sfârşit, iată că dădu peste o fâşie lată de noroi: era drumul, pe care-l căutase, şi pe drum zări, în depărtare, un om călare, care ducea şi un alt cal de căpăstru.

În lumina argintie, prin care-şi revărsase dimineaţa farmecul său pe câmpiile României, păreau toate figurile mai mari decât sunt. Se

vedeau foarte de departe şi astfel recunoscu Iancu îndată pe celălalt drumeţ, şi fu de asemenea recunoscut de el. Călăreţul era ţiganul Alexe, sluga lui credincioasă, care, cum se apropie, descăleca şi, luând mâna stăpânului său, o duse la buze şi la frunte.

– Slavă Domnului că te-am găsit, boierule! zise el şi istorisi în grabă: Fusei ieri la Caracal, stăpâne, ca să-ţi cumpăr pe şargul. Când pornii pe la miezul nopţii, ca să ţi-l aduc, precum ai poruncit, la răsăritul soarelui, în curtea boierului Amza, trecui pe lângă curtea cucoanei Maria Golfineanca. Acolo toate slugile alergau, jălindu-se, în toate părţile, şi aflai nenorocirea ce se întâmplase. Aflai că dumneata, stăpâne, te-ai pus pe goana tâlharilor. Căutai să-ţi dau de urmă. Bulgarul de la cârciuma din marginea oraşului te văzuse apucând spre Slatina. Dar nu putui să trec râul, decât după ce se mai aşeză vremea. Mulţumesc lui Dumnezeu şi Maicii prea curate, că, în sfârşit, te-am găsit!

Iancu dădu numai din cap, era obişnuit cu pătrunderea şi cu iscusinţa lui Alexe.

– Bălanul a rămas astă-noapte lungit, zise el, şi această vorbă îi ajungea lui Alexe, ca să înţeleagă mulţumirea stăpânului său. Acum, înainte spre Slatina! dădură pinteni cailor şi porniră în goana mare. Când se înălţase soarele, cei doi călăreţi ajungeau în Slatina.

Oraşul era aşezat pe dâmburi, acoperite de grădini, şi văgăunile de printre ele slujeau drept uliţe. Pe marginile grădinilor erau garduri, cele mai multe gata să pornească la vale. Slatina înfăţişa o paragină, ca orice oraş în care turcii avuseseră conace.

Arşiţa soarelui de amiază cocea ca un cuptor prin ulicioarele verzi, acum pustii de orice suflare omenească.

Când cârmiră călăreţii la un colţ, ei se întâlniră cu un arnăut, pe care Iancu îndată îl cunoscu că era acela care rămăsese aseară înapoi, în curtea lui Amza, după plecarea Cârc Sărdarului. Cu iuţeala gândului, Iancu aruncă frâiele calului său peste mâinile lui Alexe, aşa încât ţiganul abia avu vreme să le apuce înainte ce s-o rupă şargul la fugă, speriat de smucitura pe care o primise.

Cum sări Iancu de pe cal, făcu numai doi paşi, prinse furios pe arnăut, înhăţându-l de gâtlej, şi-l aruncă jos la pământ, înainte ca acesta să poată să se apere.

Punându-i genunchiul în piept şi apucând cu mâna stângă, ca într-o ghiară, amândouă mâinile arnăutului, Jianu trase, cu dreapta, cuţitul din brâu şi-l înfipse în umărul omului.

– Câine! câine spurcat, zbieră la el, unde este fata, pe care aţi răpit-o ieri? Unde e? şi la fiecare întrebare cuţitul lui se înfigea din nou în trupul arnăutului, culcat la pământ. Dihanie zămislită în iad, spune! Ori îţi smulg limba din gură!

Arnăutul însă era pe jumătate mort de spaimă şi de dureri şi ochii îi ieşiseră din orbitele lor.

Alexe se apropie de Iancu, cu sfială, şi-i zise încet:

– Stăpâne, îl omori înainte de a-ţi răspunde.

– Da, ai dreptate! Iancu se sculă în sus şi mai dând arnăutului lungit o lovitură cu piciorul în coaste, îi strigă: Spune, nemernicule, spune pentru cine ai răpit fata? şi se plecă, încruntând sprâncenele sălbatic. Pentru cine? Ţinu răsuflarea, ca să înţeleagă îngăimarea arnăutului, care începuse să tragă de moarte.

– ...Pervanoglu...

– Tâlharule! ţipă Iancu înecat, călcându-l cu picioarele. Unde e acum acea dihanie spurcată?

Dar arnăutul nu mai răspunse nimic – murise.

Deodată pătrunse un vaiet lung de muiere prin văzduhul liniştit:

– Aoleo... o... o! şi apoi iarăşi: Aoleo... o... o...!

– Stăpâne, zise Alexe în taină, ne-a văzut o femeie de după gard. Auzi cum strigă?

– Aoleo... o... o...! se auzi a treia oară, Săriţi oameni buni! îl omoară! îl omoară! Ajutor!

– Haide, stăpâne, să plecăm, zise Alexe zorind, femeia aceea ridică mahalaua. Vino, stăpâne, pentru numele lui Dumnezeu! Haidem! s-a făcut ziua mare, şi dacă te vor prinde, n-ai folosit nimic!

– Să fie a dracului! scrâşni Iancu, sărind în şa, cum îi era obiceiul fără să întrebuinţeze scările. Amândoi se făcură nevăzuţi, tocmai când o gloată de oameni sosea la cotitura uliţei.

– Pe aici! strigă Alexe şi sări cu surul lui sprinten peste un gard înalt de cătuşnică şi ciritiş.

Jianu îl urmă printre grădinile de poame, până ajunseră în vârful dealului.

Când ajunseră sus pe coamă, se auzi în vale o împuşcătură.

– Ne urmăresc! zise Alexe.

– Pe cale greşită, răspunse Iancu. De aici însă trebuie să ne despărţim, urmele unui singur cal se găsesc mai greu. Tu s-o iei devale la podul umblător şi eu am să trec Oltul, înot, mai pe din sus.

– Cum poruncesti, stăpâne, răspunse ţiganul, şi apucă cu surul lui mărunţel, în buiestru, devale la stânga, pe când Jianu o luă la dreapta.

La poalele şirului de dealuri era o pădurice de sălcii, pe la spatele cărora curgea Oltul, lucitor, în albia lui largă. Şi iară mai săvârşi Iancu îndrăzneaţa faptă, pe care o făcuse cu o seară mai înainte, iară trecu Oltul de-a curmezişul, printre undele clocotitoare deşi tremura de frică calul cel nou care nu cunoştea încă primejdioasele obiceiuri ale stăpânului său.

II

Pe şirul lung de dealuri, care se întinde de la miazăzi spre miazănoapte, pe malul drept al Oltului, şi la poalele cărora este aşezat orăşelul Drăgăşani, creşteau şi se coceau strugurii în viile sădite şi lucrate aici în Oltenia de mai bine de o mie de ani. Cerul este aşa de blând, încât viile n-au nevoie să fie îngropate nici iarna.

Colo sus, pe un vârf, era o căsuţă mică, o colcă albă, a cărei învelitoare neagră, de şindrilă, se sprijinea în faţă pe nişte stâlpi subţiri, albi ca spuma laptelui. O pădurice de trandafiri roşii ca focul şi foarte mirositori, creştea îmbelşugat împrejurul pridvorului şi împodobea colţul casei spre Miazăzi.

Era locuinţa lui Iancu Jianu.

Casa, trandafirii, nucii, împrăştiaţi, ale căror cununi rotunde se înălţau peste rândurile de viţe şi peste gardurile vii, toate zăceau, ca fermecate de arşiţa grea a soarelui. Zarea şi lunca întinsă a Oltului erau acoperite cu un zăbranic cenuşiu de ceaţă. Dulăul din curte, gălbui, se retrăsese în bârlogul lui, spre a se apăra de dogoarea soarelui. Deodată însă se repezi afară, zornăind lanţul. În aceeaşi clipă sări şi Alexe din uşă, se plecă spre câine şi îi porunci să tacă, îşi îndreptă apoi privirea prin văzduhul tremurat spre intrarea viei, o portiţă de şipci aşezată în gardul verde, la care se oprise un călăreţ.

Alexe se repezi spre întâmpinarea lui şi-i zise:

– Vă sărutăm mâinile, boierule Dumitre!

Dumitru Jianu, – căci el era – oftă:

– Off! în sfârşit am găsit drumul. Mor de căldură.

Şiroaie de sudori îi curgeau de pe tâmple în jos.

– Mulţumesc lui Dumnezeu, că ai venit, boierule, răsuflă ţiganul, cu mă topesc de frică pentru cuconul Iancu, aici, în singurătatea asta.

– Mi-ai trimis vorbă că e bolnav. E mai bine acum?

– Tocmai a aţipit, răspunse Alexe, şi suspinând adânc: of! de zece ori am crezut, în aceste două săptămâni, că-mi moare pe braţe! Şi acum, boierule, milostiveşte-te şi descalecă aici, în umbra nucului ăstuia. Boierul nostru are somnul foarte uşor, şi-mi e frică că ne aude, dacă intrăm în casă. Ţiganul dispăru şi se întoarse apoi în grabă, aducând câteva perini, pe care le puse pe iarbă, o doniţă cu apă răcită şi un ştergar de pânză de in. Apoi ajută boierului să se dezbrace de hainele lui de pe deasupra, până rămase în cămaşă, îi turnă apă pe cap, pe gât şi pe mâini şi-i dădu ştergarul, să se zvânte. Apoi îi scoase imineii din picioare şi-i puse pantofi uşori.

Toate acestea fură făcute liniştit şi cu mare îndemânare, cu acel simţ de slujire, care ghiceşte dorinţa şi trebuinţele înainte de a fi spuse, simţ pe care îl au ţiganii într-un fel deosebit de dezvoltat.

După ce se răcorise boierul Dumitru astfel pe dinafară, i-aduse Alexe o dulceaţă cu apă rece, spre a se răcori pe dinlăuntu. Apoi fratele mai mare al lui Iancu zise cu un suspin adânc de mulţumire trupească:

– Of! Pe fierbinţeala asta să vie cineva călare în sus aici, nu e glumă! Trăsura am lăsat-o în Drăgăşani. Când ne-am apropiat de oraş, am pus să scoată şi clopoţeii de la cai, ca să nu trag băgarea de seamă asupră-mi. Tu m-ai rugat să vin fără ca să se ştie. Da, da, îmi închipuiesc pentru ce. Istoria din Slatina, am aflat-o şi noi! şi clătinând din cap: Pare că nu ştiu ce duh necurat a intrat în Iancu!

– O Doame sfinte! se văită Alexe încet, numai de mi s-ar face sănătos! De două ori în douăzeci şi patru de ceasuri, aprins cum era, cu sângele clocotind, s-a aruncat în Olt şi l-a trecut înot! Maica Domnului! ce mai călărit fusese şi acela! Când a sosit boierul Iancu aici, îi clănţăneau dinţii din gură, tot veninul i se revărsase în vine. Îl scuturau frigurile, şi trei nopţi de-a rândul s-a zbătut în aiurare!

Ţiganul se luă cu mâinle de cap:

– Groaznic lucru! Am aprins făclia de la Paşti, şi după ce Maica Domnului şi ceilalţi sfinţi mi-au ascultat rugăciunile mele fierbinţi, în sfârşit s-a mai liniştit boierul Iancu. I-am răcorit mereu cu apă rece fruntea şi vinele cele mari de la mâini. Ardea ca un jăratec, boierule milostive! N-avea nici un pic de somn, şi nu vrea să ia nici o bucăţică, cât de mică, în gură. Of! of! of – încheie ţiganul povestirea sa. Deodată însă îşi întoarse capul ascultând spre casă. Se repezi într-acolo şi intră în casă.

Dumitru îşi făcu de câteva ori cruce şi zise încet:

– Doamne, Doamne! Frumoasă istorie mai fu şi asta!

Alexe se întoarse înapoi şi, îngenunchind înaintea lui Dumitru, îi sărută picioarele rugându-l încet:

– Stăpâne milostive, iartă pe robul tău, fie-ţi milă de groaza lui şi să nu cumva să-i spui boierului Iancu că te-am chemat eu aicea.

– Adică nu ţi-ar fi dat voie să mă chemi? îi tăie Dumitru vorba. Fii pe pace! N-am să-i spui nimica. Dar pot să-l văd acum?

Alexe dădu din cap, se repezi afară, de sub umbra nucului, în văpaia soarelui, şi rupând o foaie uriaşă de brustur, adumbri cu ea capul cel tuns scurt al boierului Dumitru, pe tot drumul de la nuc şi până la casă.

Iancu zăcea în pat şi când intră fratele său se uită la el cu ochii mari şi aprinşi.

– Alexe îmi spune că dumneata ai venit din pricina întâmplării din Slatina? zise el cu repeziciune, deşi glasul lui era încă slab şi fără putere.

– Aşa este, răspunse Dumitru, aplecându-se, după obiceiul de atunci, asupra fratelui său mai mic, şi sărutându-l pe frunte. Se înţelege, noi am jurat că nu se poate să fi fost tu. – Însă...

– Ba eu am fost! Puteţi să spuneţi oricui. Pe ticălosul acela de arnăut l-am omorât, ziua în nămiaza mare, în dreptul caselor lui Costică Popescu, răspunse Iancu. Un fior trecu printre sprâncenele lui şi întrebă zorit: Găsitu-s-a fata?

Dumitru aruncă capul spre spate drept semn că nu s-a găsit.

Iancu închise ochii.

– Şi mamă-sa? nu face nimic?

– S-a stins, săraca, ca o făclie de ceară, în care ai sufla, fu răspunsul.

– La dracu! strigă Iancu cu glas deodată puternic. Şi ce faceţi voi? Iar când îl zări pe Alexe, speriat în uşă, răcni la el ridicându-se repede în sus în pat: Ce mutră faci? Crezi tu că am să mai gogesc aici în lenevire? Să nu zici o vorbă! Eu nu sunt muiere! şi învingând ameţeala, ce-i veni după mişcarea aşa de zbuciumată, zise iarăşi fratelui său: Va să zică nimenea nu cutează măcar să ridice un deget, dacă i-a venit pofta unui cataon să ne răpească femeile noastre? Fireşte, pentru aceea îi poftiţi la voi pe acei câini şi le deschideţi casele voastre! Puterile lui Iancu nu erau însă atât de mari, cât era mânia lui. Se făcuse alb, şi trebui să se lase înapoi pe căpătâiu.

– Iubite frate! zise răbdătorul Dumitru liniştit, acuma ascultă-mă şi pe mine. Fata nu se ştie unde este. Mama ei a murit. Plângerea, pe care ar fi putut s-o facă cucoana Maria la Divan, noi n-avem cădere s-o facem, deşi suntem ceva rudiţi mai pe departe. Şi plângere împotriva cui? Împotriva unui dezmierdat al Domnitorului, împotriva Cârc Sărdarului Pervanoglu? Orice om cuminte, care ştie cum merg lucrurile la noi, trebuie să înţeleagă că un asemenea pas ar fi o curată pierdere de vreme. Nu numai că n-ar avea nici o urmare asemenea plângere, ani de zile, dar încă ar face pe jelitori neplăcuţi, ar ştirbi vaza şi trecerea lor, dacă n-ar primejdui chiar şi siguranţa lor. Şi toate acestea, ţi-o spun încă o dată, fără nici o izbândă. Chiar şi dacă am izbuti, ce ar mai însemna aceasta? Dragă Iancule, să spunem lucrurile ritos, cum se cuvine între bărbaţi. Când sta în puterea ta s-o alegi de soţie pe Ileana Golfineanca, în frăgezimea şi curăţenia ei, n-ai preţuit-o, şi acum când nu mai poate să fie a ta...

Un fel de muget înnăbuşit străbătu printre dinţii încleştaţi ai lui Iancu, întrerupând pe Dumitru. Mâna lui cea lungă şi slabă se adună încet, strângându-se în pumn pe cearşaful alb al patului.

– Ajunge! zise el, cu glas stins. Ce înţelegi dumneata sub acest cuvânt, drept şi dreptate, şi ce înţeleg eu, sunt lucruri cu totul deosebite unul de altul, deosebite ca focul de apă. Despre acestea să nu mai vorbim.

A trebuit iubirea cea caldă de frate a lui Dumitru şi cruţarea ce o datora stării în care se afla Iancu pentru ca să se stăpânească. Dumitru, care era privit în tot judeţul, ba chiar în toată Oltenia, ca o pildă de om drept, ale cărui vorbe şi poveţe erau primite de toţi cu supunere, tocmai el trebuia să sufere ca un băiat tânăr ca Iancu, să-i spună, că, la o adicătelea, el nu ştie ce este drept şi ce e dreptate! Cum ar mai fi putut cineva să ia în nume de rău lui Amza, fratele cel mare, care era înzestrat de la fire cu mai puţină răbdare, dacă se arăta aspru faţă de Iancu!

– De vreme ce nu mai avem nimic de vorbit, zise Dumitru cu mândrie, mă voi întoarce acasă.

Iancu nu făcu nici o mişcare.

– Rămâi cu bine! zise Dumitru, şi din pragul uşii se mai uită încă o dată înapoi: Casa mea, se înţelege, că ţi-e oricând deschisă.

Afară Alexe se repezi cu ochii plini de lacrimi la mâna lui şi-i zise şoptind:

– Boierule, bunătatea dumitale este ca aurul cel mai curat! Vai, dar mare frică am pentru stăpânul meu.

– Îngrijeşte de el, îi zise Dumitru cu stăruinţă, şi să rămâie liniştit aicea la vie. Cu cât mai ascuns, cu atâta mai bine! Noi vom încerca toate chipurile ca să-l înduplecăm pe Cârc Sărdar şi să mituşim nesăbuita faptă săvârşită la Slatina. Deocamdată nu se poate vorbi nici o vorbă cuminte cu stăpânul tău. Trebuie ca vremea să-i aşeze mintea iarăşi înapoi în scaunul ei.

*

* *

A doua zi noaptea sosi argatul, care-l chemase pe boierul Dumitru din Caracal şi care rămăsese apoi în Drăgăşani, după povaţa lui Alexe, ca să iscodească, dacă nu cumva s-arată potera. El vesti cu mare zor că a sosit căpitanul Duţă cu zece arnăuţi în oraşel.

Iancu sări din pat. Vestea aceasta îl făcu sănătos. De când se mai întremase, nu mai avea răbdare să şadă în pat şi trecerea vremii fără rost îl chinuia, iar când Alexe începu să se roage cu sfială să se păzească, ca să nu cadă în mâna duşmanilor, Iancu strigă la el:

– Du-te la Dumitru, păcătosule, dacă ţi-e frică.

Ţiganul începu să plângă din adâncul sufletului.

Iancu îşi repezi pletele pe spate, şi lărgind pieptul, zise, de astă dată mai blând:

– Ei, mă simt mai bine acuma! Haide să curăţim armele şi să le ducem sus în foişor. Aici în casă nu putem să rămânem. Aici ne pun la fum.

Pe creasta dealului în apropiere de casă, era un nuc bătrân de vreo sută de ani. Între ramurile lui, în inima bogatului frunziş, aşezase Alexe un cuib de scânduri, pe care Iancu îl numea foişorul lui. În această ascunzătoare de verdeaţă îi plăcea să se lungească, ascultând bâzâitul albinelor şi ciripitul păsărilor. Din când în când rupea câte o frunză lucitoare şi frumos brăzdată din nuc şi o freca între degete spre a gusta mirosul ei aromatic şi răcoritor. Când se ridica pe un genunchi şi despărţea cu mâna desişul crengilor, avea o minunată priveliştе înaintea ochilor săi. Se vedeau mai întâi viile, pe coasta repede, cu gardurile lor zbârlite, alcătuite din tot felul de spini înfloritori, apoi, mai la vale, un brâu de grădini cu pomi roditori şi, în dreapta, orăşelul Drăgăşani, din a cărui bogăţie de verdeaţă se înălţau trei-patru turnuri de biserici, învelite cu tinichea strălucitoare. Mai jos se întindea, lin în lunca largă, Oltul, străbătând-o din miazănoapte spre miazăzi. De cealaltă parte a râului se ridica malul înalt şi încununat, pe creastă, cu întinse păduri.

Lui Iancu îi era dragă această priveliştе, pe care o cunoştea şi acoperită de zăpezile iernii, şi presărată cu zăpada florilor de pomi, atât îmbrăcată în verdeaţa verii, cât şi învăluită în feţele de foc ale toamnei. Îi erau deopotrivă dragi dealurile cu coamele lor şerpuite pe marginea cerului, cât şi Oltul care se întindea strălucitor, în depărtare. El iubea pacea roditoare de jur împrejur, şi de multe ori, în nopţile cu lună, zicea din frunză, – iar Alexe, care-l asculta, era fericit.

Astăzi însă se sfârşise cu liniştea boierului. El prefăcuse cuibul său într-o mică cetate. Puşti, pistoale, gloanţe şi coarne cu iarbă erau atârnate de crengile cele mari, din mijlocul nucului, spre a fi la îndemână.

În aceeaşi vreme, Alexe se făcuse nevăzut într-un colţ al viei, prin mărăcinii ce creşteau pe deasupra răzorului, puţin ridicat, care înconjura fiecare vie.

Afară de Alexe, stăpânul său şi de vier, nu ştia nimeni, că sub cocoaşa aceasta de pământ se află o hrubă, a cărei intrare era ascunsă cu un capac de scânduri acoperite de tufe de zmeură şi de mărăcini.

Când se urcă ţiganul iar în sus, în foişor, Jianu îl întrebă:

– Toate bune? Toate gata?

– Toate, stăpâne. Am dat de mâncare şi la cai şi i-am adăpat.

– Ai pus şi şeile pe ei?

– Le-am pus. Nici dracu n-ar bănui că sunt acolo în beci. Apoi adăugă: Dar n-ai mâncat nimica astăzi, stăpâne, să-ţi aduc ceva de gustat aici.

– Pe urmă, răspunse Iancu scurt.

– Pe urmă? întrebă Alexe.

Dar Iancu nu-i mai răspunse nimic, pândea aţintit şi nemişcat printre crengile pe care le dăduse puţin într-o parte cu degetele.

Nouă călăreţi se urcau la deal, prin văgăuna dintre vii. Sosiţi la via lui Jianu, se opriră şi descălecară. Unul rămase cu caii, iar ceilalţi opt pătrunseră, printre spinii gardului, în vie, pe opt deosebite locuri.

Cu băgare de seamă şi foarte iute, poteraşii căutară întreaga vie. Unul dintre ei era căpitanul Duţă, cel cu faţa galbenă ca veninul. El se îndreptă spre casă. După scurtă vreme, veni iarăşi afară, şuieră o dată, şi câte-şi opt poteraşi ai lui se adunară din toate părţile lângă el, sub nuc.

– Nimic? îi întrebă căpitanul.

– Nimic, răspunseră ceilalţi. Nicăieri nu se aude sunând pământul a gol. În tot cuprinsul viei nici o urmă măcar de ascunzătoare.

– Va să zică, hotărî atunci căpitanul, scuipând cu dispreţ, ne-a minţit Dobre astăzi, ca şi acum patru zile Ivancea, care ne-a dus la curtea lui Iancu Jianu de lângă Caracal, spunându-ne că vulpea este în vizuină, şi că n-avem decât să-i punem fum s-o scoatem.

– Zău, căpitane, se apără Dobre, fratele lui Iancu Jianu a fost astăzi aici. Oamenii din Drăgăşani l-au văzut cum urcă dealul călare.

– Ţine-ţi gura!... Acei oameni din Drăgăşani au fost tot aşa de chiori ca voi! se răsti Duţu la el. De două săptămâni ne pierdem vremea, şi pentru asta nu ne plăteşte Cârc Sărdarul nimic. Abia dacă ne plăteşte pentru isprăvile cele bune ce i le facem. Dintâi am trebuit să-i fur pe cireşica cea dulce, iubita lui Jianu. Şi acum îmi cere capul cuconaşului! Pentru această ispravă, firește, adăugă el cu un zâmbet mulţumit, voi fi răsplătit odată, când stăpânul se va fi săturat de ea, şi nu-i va mai trebui, atunci îmi va da-o mie.

Ortacii râdeau cu haz.

Deodată însă tună un glas, de sus din copac:

– Răsplata să ţi-o primeşti acum îndată, dihanie!

S-auzi o împuşcătură, şi Duţă căzu cu faţa la pământ.

Răzbunătorul îl nimerise drept în inimă.

Zăpăciţi de spaimă, arnăuţii se retraseră. Această clipă îi ajunse ţintaşului de sus din nuc ca să descarce, cu amândouă mâinile, două pistoale deodată şi să mai culce încă doi vrăjmaşi.

Acum însă trăzniră cinci puşti, îndreptate în sus spre copacul care aruncase moartea în jos. Gloanţele şuierau, ferfeliţind foile

zămoase, şi lovind cu un sunet surd în partea de jos a cuibului şi în crengile nucului. Printre solzii verzi ai scutului de frunziş se ridicau, şerpuind, limbile cenuşii ale fumului de iarbă, şi lupta ţinu o jumătate de ceas – până ce toţi arnăuţii erau culcaţi la pământ, fiindcă Iancu, trăgaciul iscusit, putea să-şi aleagă jertfele sale din apropiere, pe când năvălitorii nu vedeau nimic nici deasupra lor, nici în faţa lor, nimica alta decât frunzişul uriaş al nucului, în crengile căruia era ascunsă, undeva, moartea şi ţintea de acolo în ei.

Când amuţi şi pistolul celui de-al optulea arnăut, atunci cel de-al nouălea din afara viei, încălecă şi o rupse la vale spre oraş, trăgând după sine întreaga circadă de cai.

Sprinten, ca o panteră, Jianu sări jos din copac.

– Alexe! strigă el, oprindu-se înaintea grămezii de leşuri şi ridicând amândouă mâinile în sus, Alexe! Acum mi-e bine! În sfârşit mă simt vindecat! Am gustat din răzbunare! Ura mea era groaznic de însetată! Cât pe aci era să pier de văpaia ei. Acuma m-am răcorit, m-am uşurat. Acuma nu voi să mor de ură, ci vreau să trăiesc din ea!

Se repezi apoi în casă, strigând:

– Haideţi, băieţi, să mâncăm.

Alexe şi cu vierul, un ţigan bătrân, veniră cu grabă şi Iancu le porunci:

– Aduceţi pâine şi brânză, o bucăţică de pastramă şi o duşcă bună de ţuică! Mi-e foame acum! Dar când luă cea dintâi bucăţică în gură, i se făcu greaţă, şi trebui să înghită în silă. Trebui să-şi sprijine o clipă capul de perete. În urechi i se părea mereu că aude împuşcături de puşti.

– Stăpâne, nu e bine niciodată să începi lupta cu inima goală. Sluga ta credincioasă a cutezat să ţi-o spună totdeauna, îi zise Alexe cu sfială. Şi acuma trebuie mai întâi să bei ceva şi apoi să mănânci.

Jianu îşi muşcă buzele.

– Afurisita aia de boală, ea este de vină, zise el – haide, adu încoace! Şi apucând plosca ce i-o întinse Alexe, trase o duşcă bună. Îndată începu să-i placă şi mâncarea.

Strânseră apoi rămăşiţele de merinde, şi le puseră în desagii de lână. Alexe aruncă desagii pe umeri şi urmă pe stăpânul său, care rânji când trecu pe lângă mormanul de arnăuţi morţi sub nuc. Iar ţiganul îşi făcea mereu cruci.

Bătrânului vier îi zise Iancu:

– Tu vei rămâne aici. Hrăneşte-te din rodul viei. Şi să ţii casa în bună stare!

Apoi scoaseră caii din hrubă de sub răzor şi încălecând, porniră, încărcaţi de arme. Pe spatele lui Alexe se încrucişau două puşti lungi. Apucară spre miazănoapte, în sus la munte.

*

* *

Şoimul şi cu Surul, caii neobosiţi ai Iancului şi ai lui Alexe, alergară toată ziulica, ba la vale, printre pietrişuri mărunte, ba la deal spre coaste înalte, cum numai caii româneşti sunt obişnuiţi să alerge.

Se făcuse noapte, o noapte mai răcoroasă decât în viile de la Drăgăşani, o noapte de munte, care vine repede, ca o pasăre uriaşă, bătând numai din când în când din aripi.

Fugarii se opriră în mijlocul prundişului din matca unui râuleţ ce curgea murmurând uşurel, şi lăsară caii să bea. Apa era lucitoare ca un oţel frecat, iar frunzişul pădurilor înalte, care îmbrăcau malurile văilor, părea negru.

Deodată şoimul lui Iancu ridică capul în sus şi ciuli urechile.

Călăreţii începură să fie şi ei băgători de seamă.

– Poate a simţit vreo fiară, şopti Alexe.

Jianu asculta.

Nu putură însă să înţeleagă nimic altceva decât şoaptele uşoare ale râuleţului ce trecea prin valea liniştită. Ştiind, însă, că un cal însetat nu se opreşte degeaba din băut, aşteptau ascultând.

Din deal, de dincolo, se auzi un fel de zgomot ca frângerea unor crengi uscate, apoi o ţâcăneală uşoară, ca loviturile unui fier pe o piatră. Nu mai încăpea îndoială: era un cal, care cobora devale pe acolo. Prin întuneric însă nu se putea vedea ce este.

În fundul văii se mai zărea numai un fel de lumină cenuşie, care părea mai mult să vină din pietriş decât de sus din cer, dar care ajungea pentru un ochi dibaci, ca să îi vadă pe cei doi călăreţi de lângă apă.

Să le fi dat de urmă cineva, aşa de curând, nu puteau să creadă, deoarece ei apucaseră binişor înainte şi aveau şi caii buni. Afară de acestea ei apucaseră de-a dreptul prin mijlocul pădurilor pustii, fără drumuri şi poteci, şi trecuseră prin multe ape, spre a urma apoi cărările de pe coamele împădurite, despărţite în multe părţi, şi se scoborâseră iar în văi, pe care le trecuseră de-a curmezişul.

Iară se auzi ţăcănitul de potcoavă, acuma însă chiar printre pietrele prundului. Trebuia să fie un călăreţ singuratic.

Iancu şi Alexe îşi întoarseră caii în loc şi, după ce călătorul se apropie bine, Iancu îl întrebă cu glas tare:

– Încotro ţi-e drumul?

– Jianu! strigă celălalt.

– Tudor!

Şi amândoi puseră iarăşi pistoalele înapoi la oblânc.

– Unde te duci tu? întrebă Iancu.

– Eu fug.

– Şi eu.

– Vrei să mai mergi înainte astă-seară?

– E prea întuneric.

– Acolo, drept înaintea noastră, se închide valea printr-un colţ de munte, care vine de-a curmezişul. Să poposim de noapte dincolo de acel colţ.

După aceste întrebări şi răspunsuri scurte ei înaintară, urmând sfatul lui Tudor, tăcuţi, pe vale în sus, trecând prin apa, care şoptea deasupra lespezilor netede şi peste pietrele mărunte, ce scârţâiau sub potcoavele cailor lor. După ce ocoliră colţul, care strâmtorează valea, găsiră în dosul lui o braniştе cu iarbă bogată. Acolo luară şeile de pe cai, dezlegară desăgile şi le puseră la un loc apărat, în marginea pădurii, rezemându-se de ele spre a şedea la masă.

– Să nu faci foc! porunci Iancu, când cu ochiul lui ager, văzu pe Alexe cu toată întunecimea plecându-se spre a aduna uscături.

– Da, aşa e, întări Tudor.

Ţiganul îşi luă şaua şi traista cu merindele lui, şi se aşeză la depărtarea cuviincioasă de cei doi boieri.

Pe fâşia de cer întunecat, deasupra văii, străluceau două stele curate ca roua. Coastele de munţi se ridicau, jur-împrejur, şi la poalele lor, murmurul pârâiaşului făcea să se simtă şi mai mult adâncimea tăcerii dimprejur.

– Eşti fugar? întrebă Tudor cu acea liniştе a ţăranului român, care de veacuri a trăit în mijlocul atâtor împrejurări înspăimântătoare, încât nu se mai minunează de nimica.

– Da şi nu. Eu îl caut pe Mereanu, răspunse Iancu amărât.

– Pe Mereanu?

– Da, mă fac haiduc.

– Ce, ai înnebunit?

Iancu râse cu hohot:

– Casa mea de lângă Caracal mi-au prefăcut-o în cenuşă, şi după un mic răstimp adăugă: Şi pe Ileana Golfineanca au răpit-o!

– Ileana răpită – când s-a întâmplat asta?

– Când? zise Iancu cu batjocură, n-ai aflat nimic la Amza?

– N-am aflat, răspunse Tudor. Dis de dimineaţă, după ce ai plecat tu din curte, am încălecat şi eu şi-am plecat la Cerneţi.

Rămaseră apoi câtăva vreme în tăcere. Amândoi erau suflete răzvrătite şi de aceea nu puteau găsi vorbe de mângâiere unul pentru altul, dar ştiau bine, că fiecare împărtăşea simţirile celuilalt.

În sfârşit întrebă Tudor:

– Dar de ce fugi tu?

– Am ucis nouă arnăuţi, răspunse Iancu, pe unul la Caracal şi pe ceilalţi opt la via mea din dealul Drăgăşanilor.

– Bine ai făcut, întări Tudor scurt.

– Dar tu? întrebă apoi Jianu.

– La mine la Cerneţi, începu Tudor să povestească, sosiră acum trei săptămâni un Buluc Başa împreună cu trei arnăuţi, ca o poruncă de la Vodă, prin care mă chema la Bucureşti. M-am îmbrăcat atunci cu uniforma rusească, am dat cheile caselor mele părintelui protopop Ioniţă, şi am plecat cu o căruţă spre oraş. Dar boierul Samurcaş îmi trimise un om înainte, îmbrăcat ca cerşetor, care mă aştepta tocmai la intrarea oraşului, lângă o cârciumă, şi care îmi şopti la ureche să las pe însoţitorii mei să se îmbete bine. Făcui aşa. Apoi luai hăţurile singur în mână, şi dusei căruţa, încărcată cu flăcăii care sforăiau, afară la câmp, unde o lăsai în marginea drumului şi mă dusei pe jos la boierul Samurcaş. De la el aflai, că ar fi sosit un trimis din partea Sultanului cu porunca să mă lege şi să mă ducă la Ţarigrad.

– Să te prinză pe tine? Pentru ce? zise Iancu tresărind.

– Nu le-a plăcut că în războiul din urmă am luptat de partea ruşilor, răspunse Tudor liniştit.

– Dar Sultanul a dat amnistie! zise Iancu.

– Ei şi? răspunse Tudor, acuma fiindcă rusul are de furcă cu împăratul franţujilor, padişahul n-are trebuinţă să se mai gândească la amnistie.

– Trăzni-l-ar Dumnezeu! blestemă Iancu. Atâta preţ are o vorbă de Împărat!

– Prietene, răspunse Tudor, de când eşti tu pe lume? O vorbă dată în politică, se ţine numai atâta vreme cât nu poate fi călcată fără primejdie!

– Ce spui? zise Iancu batjocoritor, şi tu ai vrea să mă îndupleci să mă amestec şi eu în trebile obşteşti? Pune-ţi pofta în cui, frate!

Vladimirescu nu răspunse nimic şi amândoi tăcură mai multă vreme, fiindcă ştiau că vorbele arzătoare ale politicii aprindeau totdeauna între ei certuri înflăcărate. Şi aveau destule supărări şi destul venin în sufletele lor.

Şedeau prin urmare tăcuţi în întunericul pădurii şi, zgribulind binişor de frig, se înveliră mai strâns în ghebele lor.

Într-un târziu întrebă Iancu iară, de astă dată mai liniştit:

– Ei şi?

Tudor începu să urmeze povestirea de unde o lăsase:

– Se ştie că din Ţarigrad nu se mai întoarce cineva uşor cu viaţă. De aceea m-a povăţuit Samurcaş să-mi schimb portul, sunt acuma îmbrăcat olteneşte, cum ai să mă vezi când se va face ziuă, şi m-a mai povăţuit tot el, să pornesc îndată spre graniţa Austriei, dându-mi un paşaport şi câteva scrisori către nişte boieri mari din Viena. Am de gând să rămân acolo deocamdată.

– Până când?

– Până când voi putea să mă întorc, fără primejdie.

– Şi acum eşti pe drumul spre graniţă, spre trecătoarea Vâlcanului?

– Aşa e.

– Apuci de aici spre miazănoapte?

– Încă nu, mai întâi trebuie să mă duc la Târgu-Jiului, la vechiul nostru prieten Vasile Moangă. Prin mijlocirea lui vom primi, în străinătate, ştirile din ţară şi lui îi voi trimite veştile dinlăuntru.

– Atunci drumurile noastre se despart dimineaţă.

– De ce?

– Eu mă duc spre miazănoapte. Voi să-l găsesc pe Mereanu sus în munte.

Iară se făcu tăcere.

Încetaseră şi caii să smulgă iarba şi s-o rumege în măsele, căci erau osteniţi şi voiau să doarmă.

Tudor zise deodată:

– Iancule.

Jianu, care aţipise, lăsând bărbia în jos pe piept, îşi ridică repede capul:

– Ce este?

Dar Vladimirescu îi răspunse liniştit:

– Voiam numai să te rog să vii cu mine la Târgu-Jiului, Vasile Moangă a fost prietenul tatălui tău. Un sfat părintesc este totdeauna o binecuvântare.

Iancu era gata să se răzvrătească şi să nu primească propunerea, dar Tudor îi mai zise încă o dată:

– Te rog, Jiene! ascultă de mine.

Aşa de rar se întâmpla ca Tudor să roage pe cineva, încât Iancu nu putu să se mai împotrivească.

– Viu! răspunse el.

*

* *

Seara târziu, Iancu şi cu Tudor descălecară la casa lui Vasile Moangă. Când intrară ei, boierul bătrân, cu barba colilie, deschise larg braţele amândouă şi îi strânse pe amândoi tinerii la pieptul său. Apoi îi mângâie cu mâinile, netezindu-le părul şi zicând iarăşi şi iară:

– Iancule! Tudore! Bucuria ochilor mei! Orice împrejurare v-ar fi adus aici, Dumnezeu să binecuvânteze intrarea voastră în casa mea şi să vă dea spor la orice aţi pus în gând să faceţi!

– Să te audă Dumnezeu! zise Tudor cu evlavie.

– Dar acum, mai întâi de toate dezbrăcaţi-vă, dragii mei! zise Moangă, a cărui faţă, deşi de om bătrân, era rumenă şi sănătoasă şi strălucea de mulţumirea ce o simţea uitându-se la musafirii săi.

El bătu de câteva ori din palme şi o slugă se arătă în uşă.

– Ilie, pantofi pentru boieri, ciubuce şi ţuică. Să se facă degrabă cina şi să fie bună, să fie gata şi paturile! Apoi se întoarse zorit iar la prieteni. De ce nu puneţi jos armele voastre şi ghebelele? Ei, Tudore, atăzi te-ai îmbrăcat şi tu olteneşte ca Iancu, apoi mai serios: Nu cumva eşti fugar?

– Sunt fugar, răspunse Vladimirescu. Un Capugi-Başa a venit la Bucureşti, cerând să fiu trimis la Ţarigrad.

– Am înţeles! Şi nu mă mir deloc! zise bătrânul Moangă, cu ochii scânteietori. Şi încotro ai plecat? Spre Ardeal?

Tudor îi povesti toate pe scurt.

– Dumnezeu să te aibă sub scutul lui! zise bătrânul Moangă. Pe mine poţi să te bizuieşti, câtă vreme îmi va mai dărui zile Cel de Sus. Îţi voi trimite scrisori prin oamenii mei, care trec dincolo cu turmele de vite, ca să ştii ce se petrece în ţară şi ce vom fi putut face noi, prietenii tăi. De vreo săptămână au fost şi Urdăreanu, Miu şi Columbeanu pe la mine. Urdăreanu are un băiat picat din soare! Frumos ca un înger şi gata la luptă ca un tăurel! E de vreo şaptesprezece ani. Tudore, ţara asta nu poate să piară, dacă vă veţi aduna voi, tinerii, cu toţii într-un mănunchi!

– Dumnezeu să te audă, tată!

– Amin! Iar Iancu? El unde merge? şi se întoarse spre Jianu, care până atunci avusese treabă cu descinsul brâului său încărcat de arme.

Cu mirare, îl văzu bătrânul, cum şedea pe jumătate rezemat pe divan şi adormise. Nările nasului său subţire se scufundaseră, împrejurul ochilor se însemna un cearcăn adânc de oboseală.

– Lasă-l, tată, şopti Tudor, mai bine îţi povestesc eu cum a fost toată întâmplarea, pe el îl prea oboseşte să ţi-o mai istorisească.

Moangă deschise binişor uşa şi trecu cu Vladimirescu în odaia de alături, unde se pusese masa. Aşezându-se pe câte un scaun, Tudor povesti tot ce ştia despre Iancu şi ce-i mai spusese şi el singur astăzi, în timpul scurt cât făcură popasul de la amiază.

Moangă ascultă cu capul plecat adânc spre piept. Apoi ridică ochii săi albaştri şi împreunând mâinile, zise rugător, dar cu stăruinţă:

– Tudore! Tudore! Să vii curând înapoi! Noi nu mai trăim aici ca oamenii, nici măcar ca dobitoacele! Noi trăim în această ţară, de Dumnezeu binecuvântată şi plină de belşug, ca în Iad!

– Să nu mă părăsiţi, şi atunci mă întorc curând la voi, răspunse Tudor. Şi, boierule Vasile, pe cât timp voi lipsi eu din ţară, căutând

să ne câştigăm simpatiile puterilor dinlăuntru – şi am de gând să fac să pătrundă jeluirile noastre, dacă-mi va ajuta Dumnezeu, până la treptele tronului Austriac, ca să audă suferinţele ce le îndurăm noi sub jugul grecilor - pe cât timp, zic, voi lipsi din ţară, te rog să-mi ţii prietenii mei laolaltă. Pe Iancu ţi l-am adus aici, boierule, ca să-l împiedicăm de a se amesteca cu haiducii, şi să ajungă apoi, mai curând sau mai târziu, spânzurat de niscaiva furci de-ale stăpânirii. Puterea lui s-o pună în slujba binelui obştesc şi pentru slobozirea porului nostru.

Moangă clătină din cap îngrijorat şi răspunse după câtăvă vreme, umplând paharul lui Tudor:

– Şi haiducii sunt iubitori de ţară. Să nu-mi dispreţuieşti pe aceşti voinici, care din deznădăjduire se înfrăţesc cu codrul, străvechiul prieten al românului. Nici un ţăran nu-i duşman al haiducului, şi acesta este un semn bun, poţi să fii încredinţat. Haiducul nu este un tâlhar, el este un răzbunător. Fireşte că nu e un om de stat, sau un strateg. Pentru aceasta n-are răbdare destulă. Dar trăieşte în el sufletul cel vechi războinic, şi mai presus de toate să nu uiţi, fiul meu, că în el arde iubirea de dreptate, această scânteie tainică aşezată de Dumnezeu în inima omului! Haiducul nu vrea dreptate numai pentru sine, o vrea şi pentru ceilalţi fraţi ai lui în suferinţă. El ia de la cel bogat ca să dea celui sărac. Ia însă numai de la cel bogat, care este totodată şi un duşman al ţării. Tudore, cei mai buni ostaşi ai tăi, îi vei găsi odată printre haiduci.

–Tată, stărui Vladimirescu aspru şi încăpăţânat.

– Iancu e prea bun pentru...

Un zgomot din odaia de alături îi curmă vorba. Podelele scârţâiau, şi se auzi un fel de oftat ca din pieptul unui om care se deşteaptă dintr-un somn profund şi vede iară jalea lumii. Puţin în urmă se şi arătă figura mlădioasă a lui Jianu în mijlocul uşii. Galben şi cu ochii obosiţi, privea la cei de la masă.

– N-am vroit să te deşteptăm, fiule! zise Moangă, dar acum vino, te rog, să mănânci ceva cu noi.

Iancu se aşeză la masă dar farfuria, pe care i-o puse bătrânul înainte, o dădu într-o parte, clătinând din cap.

– De ieri n-a îmbucat nimic ca lumea, mârâi Tudor.

– Mi se par toate că au gust de cenuşe, zise Jianu, frecându-şi ochii cu amândoi pumnii şi învingând un căscat. Ieri la vie, da, îmi era foame, după ce ucisesem arnăuţii. Şi uitându-se la Moangă:

– Tudor îţi va fi spus, boierule Vasile? Moangă dădu din cap. Fireşte, urmă Iancu, acuma a trecut beţia izbândei şi ura mea a înflămânzit iarăşi! Dar de mâncare n-am poftă.

– Un pahar de vin roşu însă tot ai să bei, în sănătatea lui Tudor, de bun rămas, căci până-n ziuă el are să treacă graniţa, schimbat în haine mocăneşti printre ciobanii mei, apoi poţi să te duci să te culci, stărui Moangă cu hotărâre părintească.

*

* *

Peste Târgu-Jiului se vărsa ropotind o ploaie rece de toamnă şi crengile încărcate de apă se loveau de ferestre.

Jianu nu se deşteptă decât a doua zi pe la amiază.

El bătu din palme şi îndată se înfăţişă Alexe, care aştepta de mult, stârcit înaintea uşii stăpânului său, şi care-i povesti cum boierul Tudor plecase, când se crăpă de ziuă, îmbrăcat cu o sarică lăţoasă şi cu o căciulă albă de oaie pe cap, înaltă şi mare cât toate zilele.

Se auzi o bătaie în uşă şi Moangă intră în odaie.

– Ai odihnit bine? întrebă el vesel.

– Mulţumesc, da, boierule Vasile.

– Laudă şi har Domnului! Alexe, ia dă fuga la bucătărie, şi spune să grăbească cu mâncarea. Dar să nu vii înapoi în odaie, fiindcă avem să vorbim greceşte.

Aceasta însemna că au să vorbească boierii ceva, ce nu trebuia să audă nimeni. La masă se vorbea adesea greceşte, ca să nu poată înţelege slugile.

Ţiganul ieşi afară. Boierul Vasile se aşeză pe marginea divanului, unde dormise Iancu, şi îndreptând căldura blândă a ochilor săi înspre ochii lui Iancu:

– Aşa, zise, acum să vorbim.

Iancu tăcu.

– Tu ştii, fiule, din păţaniile tale, începu bătrânul, ce noian de ruşine şi de nedreptăţi s-a grămădit pe ţara ta, şi cât de greu o apasă, de aceea îţi va fi milă de ea şi vei da ascultare glasului ei.

– Boierule Vasile, îl întrerupse Iancu mânios, sprijinindu-se pe palma dreaptă de divan, şi ridicând cu stânga părul de pe frunte, tocmai fiindcă îl înţeleg pe acel glas, de aceea îmi vine să înnebunesc! Eu nu-l aud ca dumneata... şi ca Tudor şi ca ceilalţi, cu răbdare şi cu nădejde, că are odată să fie mai bine în viitor, când vreo minune mare se va întâmpla şi ne-ar sosi şi nouă oştiri nenumărate într-ajutor. Eu nu pot să-mi stăpânesc mânia într-atâta, încât să mă duc ba la ruşi, ba la austrieci, să mă înveţe cum să lupt, cum să duc pe alţii în luptă, cum să-i ocârmuiesc, şi ce mai ştiu eu încă ce să învăţ de la ei. S-a săvârşit o nedreptate, care strigă la cer, şi eu doresc să văd sânge! zbiera Iancu. Sânge! Înţelegi dumneata! Sânge! Numai

sângele spală acele vedenii îngrozitoare, care mă chinuiesc mereu zi şi noapte! Tată, încă n-am spus-o la nimeni, n-am putut să deschid gura către nimeni până acum, însă... şi el frământa mâinile aşa de tare, încât se vedeau oasele lor gălbui prin pielea arsă de soare, cu văd necontenit trupul ei alb, care a rămas pentru mine o taină sfântă, şi pe care acea dihanie, acel pui de năpârcă... Ah! Un oftat groaznic îi înecă glasul. Şi încleştându-şi braţele împrejurul gâtului lui Moangă, îşi ascunse faţa pe umerii lui.

Fiorii care treceau prin trupul tânărului, îl zguduia şi pe cel bătrân.

– Fiule... începu Moangă.

Iancu se ridică repede şi-şi înfipse pumnii în tâmplele care-i zvâcneau puternic:

– Eu nu înţeleg cum ar putea fi cineva, un bărbat, şi să nu înnebunească de un asemenea lucru! De-ar fi murit măcar, ca mamă-sa! Dar gândeşte-te, auzi, ea slujeşte ba unuia, ba altuia, spre mulţumirea poftelor lor! Iar eu n-am pe nimeni să mă ajute să o caut! Ar trebui să pot porni cu o sută de oameni în căutarea ei. Fraţii mei nu vor, Doamne! Doamne! El încrucişă mâinile pe deasupra capului şi se tăvălea între pernele divanului încolo şi încoace.

Bătrânul Moangă privea, mişcat, la această furtună sufletească.

Apoi deodată zise cu glas tare:

– Tu eşti bărbatul care va da ţării slobozenia!

Iancu se ridică în sus şi răspunse cu batjocură:

– Nu, nu cum credeţi voi, şi cum m-aţi povăţuit voi de atâtea ori! Cu sfaturi tainice, şi iar sfătuiri, şi nimica alta decât sfătuiri, cum aţi învăţat voi de la greci! Vorbe, vorbe, vorbe! Numai minciuni goale! Tot aşteptând să vie ceasul cel bun! Orcare ceas e bun, boierule Vasile, ca să străbat cu o mână de haiduci, ca un fulger, în casele ticăloşilor acelora de asupritori! Răzbunare! Răsplată! – fapte – nu politică! Îi voi face eu să tremure, eu singur, eu, Iancu Jianu! dacă este un Dumnezeu în ceruri!

– Şi dacă vor trimte puteri covârşitoare împotriva ta! Şi dacă te vor prinde şi te vor spânzura? întrebă Moangă.

– Pe mine? zise Iancu râzând, pe mine? în codru? cu şoimul meu? Tată, pe mine mă cunoaşte cerul şi tot văzduhul Olteniei, mă cunosc copacii, toate râurile şi toate drumurile. Nici unul nu m-a vândut vreodată! Am crescut împreună cu vulturii! Ca şi ei ştiu să mă reped la pradă, şi dacă sunt urmărit, ştiu să mă ridic în sus, la munte! Ha ha! aşa am pus de gând să mă lupt cu ei!

Şi un hohot de râs uşurător izbucni din pieptul lui cel lat.

Ochii albaştri ai bătrânului Moangă scânteiau, când răspunse:

– Zău, dacă n-aş fi de şaptezeci de ani, aş pleca şi eu cu tine, Căpitane!

Vorba asta îi plăcu lui Iancu. El se mai linişti.

După vreun ceas, şedeau împreună la masă faţă-n faţă şi mâncau.

Alexe bărbierise pe stăpânul său cu mare băgare de seamă şi-l îmbrăcase. Deoarecee hainele lui Iancu aveau trebuinţă de o curăţenie zdravănă, Moangă îi împrumutase lui Iancu haine din ale sale. Sălbaticului din pădure, i se părea că-i şade ciudat cu anteriul de mătase, încins peste mijloc cu un şal, şi cu fermeneaua îmblănită. Moangă însă se uita la el cu mulţumire. Tot aşa de falnic cum îl prindea portul ţărănesc de munte îl prindeau şi hainele boiereşti.

– Mă mir, cum puteţi purta aceste poale floşcăitoare împrejurul genunchilor! zise Iancu.

– Ei! la călărit punem fuste mai scurte! răspunse Moangă râzând, ca să nu păţim ca turcii, care câteodată, în mijlocul luptei, îşi spintecă hainele de pe trup, fiindcă vântul le umflă ca pânzele unei corăbii.

– Ai văzut dumneata asta vreodată?

– Da, am văzut-o, sunt acum câţiva ani, când Pasvantoglu, paşa acela răzvrătit de la Vidin, îşi trimisese cetele lui sălbatice asupra Târgu-Jiului. Ochii bătrânului se întunecară. Toată Oltenia se prefăcuse atunci într-o pustie. Craiovei noastre îi dădură foc din patru părţi, aşa încât fumul întunecase soarele. Şi celor care scăpau de flăcări, turcii le tăiau nasurile şi urechile. Sultanul nu putea să facă altceva decât să ameninţe, şi îndată pe urmă, să ierte iarăşi, fiindcă Pasvantoglu este foarte tare. Paşii din cetăţile de peste Dunăre, acei care ar trebui să apere împărăţia, şed ca nişte spini otrăvitori, înfipţi în carnea împărăţiei ca şi într-a noastră.

– Spinii, care stau înfipţi în carnea noastră, sunt aşa de mulţi, de nici se mai pot număra! zise Iancu, posomorându-se la faţă.

– De aceea avem cleşti ca să-i scoatem! răspunse Moangă. Da, uită-te la mine, fiule! Şi tu eşti un astfel de cleşte! Eu am credinţă în tine, eu, moşneagul de şaptezeci de ani, care am văzut în viaţa mea nespus de multă jale, eu am încă credinţă, fiindcă cunosc oameni ca tine, Iancule, şi ca Tudor! Ciocneşte paharul cu mine, Jiene, şi goleşte-l întru îndeplinirea visurilor lui Moangă cel bătrân!

Ei ciocniră paharele.

– Ascultă, Iancule, zise apoi boierul şi, sprijinindu-se cu amândouă mâinile de masă, se aplecă spre musafirul său şi se uită cu ochii săi senini, drept în faţa lui îndrăzneaţă. Tu ai pus de gând să cureţi mulţi, foarte mulţi, din duşmanii ţării noastre. Oricât de mulţi vei putea curăţi tu, un voinic singur şi cu o mână de haiduci!

Iancu dădu din cap.

– Vreau să găsesc fata! zise el printre dinţi.

– Cine n-are însă puterea de partea lui, trebuie să lucreze cu şiretenie.

Sprâncenele lui Iancu se încruntară.

Boierul bătrân îşi ridică atunci capul argintiu şi zise.

– Îndrăzneala oarbă nu e vitejie, ci numai un fel de joc de copilandru, nu e faptă săbuită de bărbat. Tu ai ucis pe cei nouă arnăuţi. Şi acum, când pleci în codri, va trebui să-ţi pierzi vremea mai ales ca să te aperi împotriva poterei. Vine apoi şi iarna, când haiducul nici nu poate să iasă din bârlogul lui înzăpezit.

– Eu n-am vreme să aştept! îl întrerupse Iancu, care-şi muşca buzele şi fără astâmpăr mişca din picioare, sub masă, în dreapta şi-n stânga.

– Nici nu trebuie să ai, zise Moangă. Peste câteva săptămâni poţi să-ţi alegi jertfele tale şi încă să fii liniştit şi fără nici o teamă din partea oamenilor stăpânirii! Te rog să mă asculţi. Ca haiduc, nu vei putea face acuma, timp de câteva luni, vreo mare ispravă, şi eu nu cred că vei putea îndupleca nici pe Mereanu, sau pe vreun alt vătaf de ceată, să umble, în vreme de iarnă, adulmecând după Cârc Sărdarul. Aşa fără minte nu sunt oamenii aceştia. Când îşi pun viaţa lor în joc, vor să aibă cel puţin nădejdea că vor izbuti. Trebuie să aibă putinţa de a se ascunde în grabă, la primejdie, şi să se facă nevăzuţi. Iarna omul nu poate trăi în pădure, iar zăpada te vinde, blestemata, fiindcă păstrează urmele. Ca boier Iancu Jianu, mai ales, nu te vei putea apropia de Pervanoglu şi de prada lui nefericită şi nici nu găseşti, precum singur mi-ai spus, destui oameni care să fie în stare să te ajute cu isteţime şi cu credinţă. Ia stai locului! – se opri Moangă din poveţele sale stăruitoare, şi apucând pe Iancu de braţul drept, adăugă cu blândeţe: Eu nu vorbesc astfel, numai ca să te chinuiesc, fiule. Dar voiesc să trag urmare: ajungi, mai curând pe altă cale, ca haiduc, şi nici ca frate al Jienilor, şi poţi să începi, de îndată, cercetările tale!

– Adică cum? întrebă Iancu.

– Făcându-te însuţi slujbaş al stăpânirii, zise Moangă.

– Glumeşti!, răspunse Iancu scurt.

– Nu, fiule, urmă Vasile. Dumnezeu îmi este martor, că nu! Nu cunoşti vorba aceea: Fă-te frate cu dracu, până ai trecut puntea? Eu te sfătuiesc să te faci zapciu, până va trece iarna. Ispravnicii, zapcii şi Cârc Sărdarul sunt duşmanii cei mai mari ai haiducilor. Să-i cunoşti şi tu, să cunoşti toate tertipurile lor. Urlă şi tu câtva timp ca lupii, ca să poţi să-i urmăreşti apoi cu atât mai aprig. Învaţă să-i urăşti, nu numai ca pe duşmanii tăi, ci ca pe duşmanii ţării tale! Omul, a cărui ură este vie, nu-şi pierde nădejdea! Vezi, fiule, eu sunt sameş în judeţul Gorj, şi de aceea nu scade sfânta mea ură, care face din mine un patriot iubitor de ţară!

Pe faţa lui Jianu începură să joace un fel de lumini, până când el izbucni într-un râs asupra propunerii înfocatului bătrân şi a mijlocului ce-i arăta cum să rămâie patriot. Aşa, bun şi frumos!

– Aşadar am să mă fac slujbaş prea cinstit al stăpânirii. Ce ochi mari au să facă fraţii mei! Ha, ha, ha! Dar, cine are să mă numească, boierule Vasile?

– Va face-o prietenul meu şi vechiul tău protiguitor, în casa căruia ai petrecut trei ani din copilăria ta, va face-o Dumitrache Bibescu, banul Olteniei.

– Crezi?

– Cred. Banul Dumitrache este de-ai noştri. Om în toată puterea cuvântului. Poate să ţi-o spună Tudor! Când banul a fost pus la prinsoare de turci, înainte de război, fiindcă îl pârâseră duşmanii lui la Ţarigrad că ar fi unealta ruşilor, şi când Vladimirescu i-a propus să fugă, Dumitrache a răspuns: Mai bine să piară un om, decât să fie arsă Craiova şi robită de turci! Da, fiule, poţi să ai încredere în banul Bibescu. Şi el vrea învierea ţării. Dar e bătrân şi nu poate, cum nu pot nici eu să fac alta, decât să aştepte şi să aibă nădejde.

– În cine să aibă nădejde? oftă Iancu, adunându-şi sprâncenele posomorât.

– În voi! strigă Moangă cu putere.

Se sculară de la masă şi trecură în odaia de alături, unde Moangă se aşeză îndată, ca să scrie banului. În aceeaşi vreme Iancu fuma şi se uita afară pe fereastră la ploaia, ce curgea şiroaie.

Boierul Vasile ţinea ciubucul în mâna stângă, punându-l jos din când în când, spre a sorbi din ceaşca cu cafea, iar cu mâna dreaptă purta, zorit, pana de gâscă, care scârţâia uşor peste o mare foaie de hârtie gălbuie. Se înşirau, cu iuţeală, frumuşelele slove. Din când în când boierul arunca câte o sprânceană pe deasupra, sau câte o codiţă pe dedesubtul rândului. Era meşter în scrierea numită ciocoiască.

Odată ridică capul în sus şi zise:

– Scriu şi despre Tudor, şi că orice ar voi să-i aducă la cunoştinţa lui, să trimită la mine.

III

Câteva săptămâni mai târziu, Iancu Jianu înainta spre Craiova, ca zapciu al plăşei Balta din judeţul Romanaţi, având pitacul de numire în buzunar.

După cele câteva zile de ploaie rece, ce se lăsase în jos de la munte, acum strălucea iară soarele, dar verdele de vară al pădurilor se schimbase, iute, în bogatul joc al feţelor de toamnă. Toţi copacii păreau îmbrăcaţi în flăcări. Stejarii alcătuiau o catapiteazmă aurită. Roşu închis strălucea fagul, roşu trandafiriu se înfăţişa cornul. Unele din tufe păreau presărate cu flori stracojii. De pe ramurile săltăreţe

ale mesteacănilor atârnau frunzulițele gălbui închis, ca niște gălbinași, ținuți în toartă. Chiar prin amurgul serii străbătea, lucind, lumina fețelor, căci de jos se ridica o lumină de jăratic de la frunzele care se scuturaseră.

Iancu înainta mereu. Printre vârfurile înflăcărate ale copacilor, printre crengile lor, se străvedea cerul de toamnă al României, albastru întunecat. Lumina puternică îi încălzea sufletul, căci timpul, pe care-l petrecuse la Vasile Moangă, la bătrânul cu inimă tânără, îi fusese priincios, și acuma era iarăși înțelegător de frumusețile naturii. După suferințele sufletești și trupești prin care trecuse, după setea învăpăiată de răzbunare, a cărei jertfă căzuseră cei nouă arnăuți, după singurătatea cea groaznică, în care nu găsise nici un sprijin și nici o stea, care să-l călăuzească, alta decât ura ce-i rodea sufletul, venea acuma reacțiunea. Și aceasta o datora prietenului din Târgu-Jiului al părintelui său.

Îi reveniseră iară puterile și se simțea stăpân pe ura sa. Acum vroia să o mânuiască ca pe o sabie ascuțită. Mâhnirea și amărăciunea le ascunsese în fundul inimii sale, ca pe niște fiare sălbatice într-un beci adânc sub pământ, pentru ca la vremea potrivită, să poată apoi să le asmută, ca să pustiască. Această dorință îi dădea liniștire, și mulțumire pentru puternica lui fire. Nu mai trebuia să-și arate colții ca un lup prigonit și să muște, chiorăște și fără scop, jur-împrejurul său, ci avea de gând să purceadă după un plan anumit, ducând în luptă ura sa stăpânită ca un strateg chibzuit. Ochii lui de vultur râdeau în lumina învăpăiată de toamnă.

În ziua a treia, pe la toacă, ajunse în Craiova, care era înconjurată de bălți și stufuri șoptitoare, dintre care se zice despre una că s-ar fi cufundat într-însa o întreagă mahala. Capitala Olteniei se întindea îmbrăcată în jeraticul asfințitului, și părea că era așezată într-un așternut de frunze profirii de toamnă.

Jianu cunoștea încă din copilărie toate ulițele încâlcite ale Craiovei. Sigur, unde vroia să ajungă trecu prin ulicioarele sucite și strâmbe ale orașului, prin mulțimea de grădini și peste maidanurile, pe care creșteau bălării înalte de statura unui om, trecu pe lângă bisericile înconjurate de mici cimitire, și din ale căror clopotnițe se auzea, la acest ceas, toaca de vecernie, bătută cu mare dibăcie de paracliser, iar după toacă se trăgeau clopotele.

Fără nici o greutate găsi Jianu drumul la curtea banului Dumitrache. Se vedea un foișor deasupra porții boltite, deschisă în zidul alb, ce împrejmuia curtea. Câțiva arnăuți de casă ședeau alene, la intrarea în curte, îmbrăcați cu fustanele albe ca zăpada, ale căror cute mărunțele se răsfirau în roată împrejurul lor. Aveau pe cap fesuri și purtau iacale, cusute cu fir, având mânecile deschise până

sus la umeri. Înăuntru, în mijlocul curții, era așezată casa boierească, spoită cu var alb, având ziduri groase de șase cărămizi, iar învelitoarea ei de șindrilă înnegrită ieșea în afară împrejurul zidurilor cu mai mult de un metru, ca să apere ferestrele de viscoleala zăpezilor, de bătaia ploii și de arșița soarelui. Curtea cea largă era ocolită de alte clădiri, în care locuiau vreo optzeci până la o sută de oameni de ranguri deosebite, care, cu toții, țineau „de curtea" banului Dumitrache. Una din case era însă goală, fiindcă boierul Dumitrache era acum în slujba țării, ban al Olteniei, și prin urmare cel dintâi dregător după Vodă. De aceea toți oamenii lui erau împrăștiați prin județe ca ispravnici și ca zapcii, ca polcovnici și ca vameși. Ei se întorceau numai după căderea proteguitorului lor, și se puneau iarăși sub scutul și în leafa curții lui.

Dacă erau închise ușile și ferestrele locuințelor pentru „ciocoii" banului Dumitrache, de cealaltă parte, însă, a curții mișunau vizitii, rândașii, țiganii de casă, precum și copiii și câinii tuturor acestor slujitori. Pe deasupra zburau cete de porumbei dinspre curtea gospodăriei și din dosul bucătăriei se auzea cântatul cocoșilor, lăbăiala gâștelor, croncăneala curcanilor și din când în când, ciocănitul unui meșter fierar. Fiecare curte mare boierească era o mică domnie pentru sine, cu deosebiți meșteșugari, așa încât oamenii puteau trăi cu săptămânile fără să trebuiască să cumpere ceva de afară.

Dar nu era îngrijire numai pentru cele trupești, ci era și pentru cele sufletești. În fund, lipit de casa boierească, înspre grădină, în umbra nucilor, era și un paraclis. Preotul și cu cei doi dascăli locuiau în partea din mijloc a caselor cele mari, alături de odăile pedagogului și ale coconașilor.

Iar temelia acestor nemărginite bogății ale boierilor cei mari, era ocrotirea lor de orice fel de biruri. Toate dările se plăteau numai de poporul de rând.

Când intră Jianu în curte, îndată săriră mai mulți slujitori, de-i luară calul în primire și vestiră pe Măria Sa, banul Dumitrache, că a sosit zapciul plășii Balta din județul Romanați.

Banul ședea dimpreună cu doi prieteni ai săi în odaia de fumat, pe un divan, lungit între pernele de atlas roșu, cusute cu fireturi. Când intră Iancu, Banul se ridică puțin și-i întinse mâna. Aceasta era o cinste deosebită din partea unui boier așa de mare față cu un slujbaș mai mic al său și atât de tânăr încă.

Iancu însă nu se ameți de această primire prietenoasă. Se înțelege că, fiind mai tânăr, sărută mâna boierului cel bătrân, dar apoi se așeză într-un jeț de-a binelea, până în fundul lui, deși ceremonia cerea ca, un boier de mâna a treia, în fața unui boier de mâna întâia, să se mulțumească numai de a se sprijini pe marginea scaunului.

Prietenii banului încruntară frunţile şi-şi netezeau bărbile moi ca mătasea, pe care aveau dreptul să le poarte numai boierii cei mari.

Banul Dumitrache zise vesel:

– Fiindcă te văd, Iancule, fiul meu, mai întineresc cu câţiva ani! Acuma, după ce ai ajuns să fii zapciu, pot să-ţi aduc aminte de strengăriile tale din vremea când te trimisese fratele tău Amza la curtea mea, şi prin care făceai pe chir Evloghie, dascălul din casă, să plesnească aproape de necaz, dar mie, dimpotrivă, îmi făceau uneori mare plăcere! La învăţătură nu era chip să te înduplece:

„Aritmetiki
Ke gramatiki
Ke istoriki
Ap'edo'peki?"

– Nici n-am avut vreodată trebuinţă de ea, Măria Ta, ce era să fac eu cu învăţătura? răspunse Iancu zâmbind.

Banul se lovi cu palma pe genunchi:

– Da, da, aşa este el! N-a avut niciodată trebuinţă de nimic şi de nimenea! Avea codrul de prieten, şi aceasta îi ajunge voinicului! Şi când mi se făcu odată dor de el, sunt acum câţiva ani, şi am voit să-l văd, am trebuit să trimit o poteră după el! Ha ha! Prietenii te-au adus atunci pe sus de la via ta din Drăgăşani. Îţi aduci aminte, zurbagiule?

Iancu zâmbi, şi boierii încă zâmbiră cu toţii. Acum înţeleseră pe banul Dumitrache. Erau şi ei patrioţi, adică duşmani ai grecilor, fireşte însă de acel fel de răzvrătiţi „cu răbdare", care făceau pe Iancu să înnebunească. Şi mai ştiau că se pusese atunci mari stăruinţe pe lângă răzleţul sălbăticit, când fusese adus din codru cu sila, la o sfătuire patriotică cu Dumitru Bibescu, precum şi că el se întorsese iară înapoi, după ce dăduse acest răspuns scurt: Îndată ce veţi fi în stare să alcătuiţi oştirea, am să vin şi eu, darul vorbei eu nu-l am!

Acum însă năzdrăvăniile sale din urmă, cu potera, îl făcuseră să vină – ca zapciu.

O potrivise bine banul Bibescu, şi încă şi mai bine îi dăduse tânărului cu capul înflăcărat să înţeleagă cum stau lucrurile. Căci nici chiar ziua mare, în odaia de fumat, când putea cineva să creadă că este numai cu ai săi, nu se putea vorbi altfel decât în pilde, cu prefăcătorie şi cu diplomaţie, fiindcă nu se putea şti dacă pereţii n-aveau urechi!

Iancu Jianu înţelese noima, şi fiindcă era în toane bune, găsea această comedie hazlie, şi se hotărî s-o joace şi el.

– Aşadar, arhonda... urmă Bibescu – deodată însă se opri şi se lovi cu palma peste frunte. Dar înainte de toate trebuie să-ţi împărtăşesc ceva foarte neplăcut pentru tine, şi începu să-şi netezească barba, punând ochii în pământ şi plecând puternicul său

nas, coroiat, spre piept. Ştii, iubite Iancule, că Luminatul Padişah dăduse poruncă să i se aducă slugerul Tudor Vladimirescu, legat în lanţuri la Ţarigrad.

– Vasile Moangă nu ţi-a... începu Iancu.

Dar Banul ridică pleoapele sale greoaie, pentr-o clipă şi apoi urmă, fără să dea băgare de seamă la întâmpinarea lui Iancu:

– Vladimirescu era la Cerneţi şi a fugit înainte de sosirea lui Kapugi Paşa şi a arnăuţilor săi înspre Dunăre, unde însă îl ajunseră, îl uciseră şi-i duseră capul la Paşa din Vidin. Paşa poate acum să arate Sultanului, că voinţa Înaltei Porţi a fost dusă la îndeplinire şi că acel om hain şi-a primit pedeapsa.

Câtăva vreme tăcură toţi boierii, plecând ochii în jos, fiindcă ştiau că această istorie nu trebuia să fie crezută, aşa cum se spunea. Scrisoarea lui Vasile Moangă le adusese vestea despre fuga lui Tudor în Austria.

Capugi Paşa, pe care-l lăsase Vladimirescu beat tun în căruţă, pe câmp lângă Bucureşti, se întorsese repede la Cerneţi, dăduse foc la casa lui Tudor şi apoi tăie capul unui ţăran, pe care-l întâlni pe malul Dunării, şi-l duse Paşei drept capul lui Tudor, spre a-şi scăpa căpăţâna sa, care ar fi zburat, firește, dacă ar fi îndrăznit să se întoarcă fără ispravă la Constantinopol. Patrioţii cunoşteau ţesătura şi Jianu încă o cam ghici. Patrioţii tăcură din prevedere, iar Iancu răsuflă din adâncul pieptului şi aruncând capul pe spate zise:

– Aşadar astfel află cei mari adevărul! Mulţumesc lui Dumnezeu că m-am născut între cei mici!

Banul se uită la el cu o privire ciudată şi jumătate zâmbind. Ridică apoi degetul arătător şi zise:

– Iancule, Iancule, vezi ăsta e cusurul tău, că te crezi totdeauna mai mare decât cei mari.

Un fulger porni din ochii lui Jianu şi obrajii lui se rumeniră uşor.

– Ce vrei să zici, Măria Ta? întrebă cu mândrie.

– Vreau să zic, că tu prea eşti gata să osândeşti unele împrejurări ale vieţii, prin care trebuie mai întâi să fi trecut cineva ca să fie în stare să judece despre ele. Fără îndoială multe minciuni se spun Sultanului. Dar oare ar putea să dureze o împărăţie fără acest minţit?

– De, aruncă un boier o vorbă, în Franţa s-a făcut încercarea acum câţiva ani.

– Şi apoi iute-iute, s-au închinat iară, cu toţii, omului cel mare, care s-a făcut împăratul lor, zise Bibescu zâmbind.

– Ce împărat? zise mormăind un alt boier cu barba albă, am auzit că Napoleon Bonaparte ar fi un om de rând, cam de felul unui boier de mâna a treia. Cum a putut el să se facă împărat? Trebuia mai întâi

să fi fost îmbrăcat de un domnitor, măcar cu caftan de boier de mâna întâia!

Bibescu începu să râdă din toată inima:

– Nu, Napoleon şi-a luat singur împărăţia.

– Atunci la franţuji e ca la turci, trase urmarea boierul cel bătrân, cu dispreţ, şi la Ţarigrad poate să ajungă oricare barcagiu, peste noapte, mare vizir.

– Dar cel puţin acolo sultanul îi dă caftanul, nu-i aşa? zise Banul, vesel, făcând cu ochiul celorlalţi. Apoi întorcându-se spre Jianu, urmă: Oricum ar fi, iubitul meu, turma are trebuinţă totdeauna de un păstor.

– Turma, da, întări Iancu, însă vulturii zboară singuri.

– Bată-te norocul, să te bată, semeţule! zise banul Dumitrache, râzând cu hohot. Ei, eu îţi doresc numai atâta, ca în plasa ta Balta să poţi să pluteşti pe deasupra tuturor minciunilor! Atunci vei fi cu adevărat mare şi singur în felul tău, printre slujbaşi!

– Aşa am de gând şi eu, răspunse Jianu. N-am să mă las să fiu minţit de nimeni!

Banul se uită la el, cu înţeles, şi-i zise:

– Atunci poţi să ne fii de mare folos!

– Aşa nădăjduiesc, răspunse Jianu scurt.

– Mai înainte de toate, urmă Bibescu liniştit, dă-ţi osteneală să faci ca drumurile să fie iară sigure. Cei cu chică lungă – aşa se numeau haiducii fiindcă purtau plete lungi – ne-au dat mult de lucru, şi adăugă apoi şi mai blând: Da, ce era să-ţi mai spun! Cârc Sărdar pentru Oltenia s-a numit Costachi Iamandi. Pervanoglu a cerut să fie mutat dincolo de Olt.

Iancu se schimbă la faţă, se sculă şi se duse la fereastră.

Bibescu le aruncă boierilor o privire plină de înţeles şi apoi zise vesel:

– Ajunge acuma vorba despre trebi! Mie mi-e foame! Nădăjduiesc că ni se dă curând la masă. Astăzi am primit nişte icre de la Dunăre şi lămâi de Messina! Am primit şi un butoiaş de măsline de Tesalia, mari şi moi ca prunele!

*

* *

Taftul zapciului era în satul Obârşia.

Iancu se întocmise binişor în casa cea încăpătoare, cu acoperişul negru ţuguiat, de şindrilă, care i se dăduse spre şedere.

În timpurile acelea mobilele unei locuinţe se alcătuiau numai din lucrurile cele mai trebuitoare, spre a putea fi încărcate, cu iuţeală, când intrau duşmanii în ţară. Giuvaericalele, hainele, blănurile şi covoarele de preţ se puneau grabnic în care şi căruţe, uneori chiar

pe samaruri de cai, spre a fi ascunse pe la mânăstiri, prin păduri şi prin munţi, sau a fi trecute peste hotar. Tot ce era mai de preţ se aşeza în lăzi de chiparos, tari şi mirositoare, care în aceeaşi vreme apărau blănile şi împotriva moliilor. Pentru diamante şi hrisoave erau făcute înăuntrul lăzilor nişte chichiţe tainice.

Dulapuri, mese, console, sau paturi sculptate nu erau pe atunci şi nici tablouri artistice pe pereţi. Cât pentru aceasta ar fi lipsit mai înainte de toate artiştilor, în acele vremuri zbuciumate, chiar şi liniştea trebuitoare, ca să producă o operă de seamă – şi apoi era şi crezul, că nu e bine, să fie zugrăvit chipul cuiva, „să se ia umbra". Bogăţia unei case putea, prin urmare, să stea numai în covoare şi perini de divanuri. De aceea puse zapciul să i se aducă unele foarte frumoase din oraşele turceşti de pe malul drept al Dunării.

Pe cei mai buni negustori îi recomandase cu o scrisoare fratele lui Mihai, care tocmai se afla cu nişte afaceri la Calafat, şi se îmbia mezinului său să-i vină în ajutor cu fapta şi cu bani, dacă ar avea cumva trebuinţă.

Este o bucurie deosebită pentru întreaga noastră familie, scria el, că stăpânirea a împărtăşit pe unul dintre ai noştri de asemenea cinste. Dacă aş fi ştiut că te duci la Craiova, te-aş fi rugat să aşterni supunerea mea la picioarele Măriei Sale, banului Dumitrache. El ştie că noi am fost totdeauna cu credinţă faţă de stăpânire.

Iancu îşi muşcă buzele, luă însemnările cu numele negustorilor de covoare şi-i mulţumi pentru dragostea frăţească, sfaturile şi banii îmbibaţi, precum şi pentru încredinţarea supunerii către stăpânire.

Puţină vreme în urmă sosi în curtea zapciului şi fratele său Amza, cu un poştalion de şase cai încărcaţi cu clopote şi clopoţei.

Obârşia era în depărtare ca de două ceasuri de Caracal.

Orice asprime dispăruse din purtarea lui Amza, când ajunse acuma faţă în faţă cu Iancu. Se uita cu bunătatea unui părinte la fratele său cel mic şi-i zise:

– Aşa îmi placi, iubite frate! Aşa eşti vrednic de tine însuţi. Acum arată-te vrednic de încrederea ce ţi-a dovedit-o banul Dumitrache, ca unui Jian! Nici chiar răposatul părinte al nostru n-ar fi putut să urmeze cu mai mare înţelepciune şi cu mai multă bunătate faţă de tine! Fă-ţi dar de-acum înainte datoria şi îngrijeşte ca supuşii tăi să-şi îndeplinească pe a lor. Aceasta îţi va da de lucru îndeajuns. Cât priveşte pe mai marii tăi, nu trebuie să te îngrijeşti. Purtarea lor s-o laşi în grija lor. În felul acesta vorbi Amza cam o jumătate de ceas, precugetat şi serios, acoperind trecutul cu tăcere.

Iancu primi poveţele şi învăţăturile precum şi încrederea, pe care i-o dădea şi îmbierea cu bani, ce-i făcea acum şi celălalt frate, Amza.

Pe Dumitru se duse să-l vadă la moşia sa Corlăteşti, şi când acesta i se uită în ochi şi-i zise: Abia îmi vine să cred..., atunci Iancu îi răspunse cu un râs scurt, cu vorbele bisericii: Crede şi nu cerceta!

*

* *

După o noapte de toamnă, fără vânt, dar rece, se scuturase până-n ziuă toată frunza şi era aşternută pe jos, împrejurul arborilor şi pe drumuri, parcă erau întinse nişte covoare, ţesute cu aur şi cu potir. După alte două zile sosi şi iarna. Ea începu devreme şi era foarte aspră, aşa cum fusese în toţi anii, de când domnea Vodă Caragea. Oamenii au pomenit multă vreme „iernile lui Caragea".

Dar deosebit de nemiloasă fu această iarnă pentru fercheşul de Tache Leţu, pomojnicul zapciului Iancu Jianu. Acest domnişor trebuia să însoţească acum în toate zilele, pe viscol şi ger, în sanie deschisă, pe mai marele său, străbătând toată plasa. Şi nu-i mai folosea nimica nici oftatul, nici mutra ce o făcea, nici tusea care, sub uriaşul guler de urs al şubei sale, îi scotea aproape sufletul, cum spunea el.

Harnicul zapciu cercetă fiecare din satele plăşii sale şi în ochii lui verzui păreau că se întipăreşte tot ce vedea – şi vedea tot! – Dar nu se mulţumea numai cu văzutul. După ce afla numărul caselor şi al vitelor, întorcea capul pe jumătate spre pomojnicul său, îngropat în blană, şi-i zicea:

– Cucoane Tache, însemnează!

Şi cuconu Tache trebuia să înmoaie condeiul în călimarele de alamă, cu coadă lungă, pe care le purta la brâu, şi să aştearnă pe o foaie de hârtie numere şi însemnări, pe un ger de 15 – 20 de grade frig.

Aceasta era o viaţă de câine pentru el.

Dar, faţă cu partea neagră a traiului, atârna de cealaltă parte în cumpănă: masa îmbelşugată a zapciului şi dărnicia lui. Era într-adevăr boier mare, n-aveai ce să zici, unul dintre aceia de care asculţi bucuros, fiindcă ştiu să poruncească. Oamenii ziceau că dacă s-ar pierde un ac într-o clae cu fân şi boierul Iancu ar arăta locul unde tebuie să fie, s-ar găsi acul acolo. O poruncă dată cu siguranţă şi cu cunoştinţă de ţel, are o putere fermecătoare.

Tache Leţu ofta şi tuşea, dar admira pe mai-marele său, şi începuse chiar să se îndrăgostească de el, când într-o zi Jianu îi zise:

– Acuma îmi cunosc plasa. Crapă ouăle corbilor de ger şi aceasta îi face pe oameni iubitori de pace. Hoţilor le e prea frig ca să umble

după furtişaguri. Să începem acuma să mergem pe la boieri ca să-i cercetăm!

Cei şase telegari negri fură puşi la sanie, doi la oişte şi patru înainte. Aceştia trebuiau să facă drumul prin zăpada cea mare. Curând, ajunseră la câmpuri învelite în haina moale a iernii, care părea că se împreunează, colo în depărtare cu cerul, când trecea vreun strat de nori, încărcaţi cu fulgi de zăpadă. Alteori Jianu cu pomojnicul său treceau, cu soare, prin pădurile de tufan, încărcate cu sloiuri sclipitoare de gheaţă, ca printr-o boltă de cristaluri prin care se întrevedea, din când în când, cerul cel vânăt. Vântul tăia ca nişte cuţite şi apusul soarelui se înfăţişa roşu trandafiriu.

Oriunde-l duceau pe zapciul telegarii săi spumegânzi, el era primit cu deosebită dragoste. Împrejurul lui pluteau două farmece: prieteşugul banului Dumitrache, şi lupta voinicească cu arnăuţii la Drăgăşani, despre care aflase, încet-încet, toată lumea şi despre care pretutindeni se vorbea, în şoapte, îndată ce se urca zapciul în sanie şi pleca în zăngănitul clopoţeilor.

Mai ales femeile se învăpăiau de dragoste pentru el, şi nici una n-ar fi vroit să lipsească de la serbarea cea dintâi, la care poftise Iancu pe toţi proprietarii vecini şi slujbaşii din plasa Balta.

Mamelor le bătea inima pentru fetele lor de măritat, şi femeilor tinere, care nu citeau pe atunci cărţi, şi prin urmare trebuiau să-şi născocească, ele singure, poveştile de dragoste, li se arătau vedeniile celor mai mari plăceri închipuite.

Oare nu era acest zapciu un viteaz desăvârşit? Bărbat frumos şi de neam, cu un trecut tainic, sosind, întocmai ca un crai din poveşti, în pustiul iernii şi deşteptând din somn lumea de prin curţile răzleţite.

De aceea, la ziua hotărâtă, cu tot viscolul ce şuiera năpraznic, soseau săniile una după alta în satul Obârşia.

În sala bine încălzită a taftului, îşi primea Iancu oaspeţii. La spatele lui sta Floarea, durdulia lui jupânească de casă, legată la cap cu un tulpan galben, de sub care se zărea un colţ din părul ei negru ca pana corbului. Ea poftea cu zâmbete, cu sărutări de mâini, şi mângâindu-le cu palma, pe cucoanele ce soseau, rugându-le să treacă într-o odaie deosebită, spre a se dezbrăca de hainele cele groase de pe deasupra şi să-şi pună celelalte haine în starea cuvenită.

Odaia avea trei ferestre, împodobite cu muşcate roşii, şi îndată începu un ciripit, ca într-o colivie de păsări. De pe dedesubtul şubelor calde, pentru sănii, ieşeau acum la iveală atlasuri, brocate şi catifele, în toate feţele, câte se cuprind în curcubeu. Blănile scumpe împodobeau scurteicile, care, deschise înainte, lăsau să se vadă rochiile de mătase, pe care le aduna câte un brâuleţ împrejurul

mijlocului. Adevărate lucrări de măiestrie bizantină, erau paftalele de aur şi de argint, împodobite cu pietre scumpe sau cu mărgean trandafiriu. Împrejurul gâturilor frumoase ale cucoanelor atârnau mărgăritare şi sclipeau diamante, smaragde mari, zafire şi rubine, ca nişte uriaşe picături de rouă.

Cucoanele mai bătrâne purtau pe cap tulpane de feţe închise, şi, pe dedesubtul lor, şuviţe de păr, făcute din mătase neagră, cele mai tinere îşi împodobeau părul cu mărgele, cu pietre scumpe şi cu flori.

Una dintre ele îşi pusese pe cap, cam într-o parte, un fesuleţ alb, mic de tot, cu un ciucure lung de aur. Fesul era aşezat într-o cununiţă împletită cu mărgăritare. Din urechi îi atârnau nişte lacrimi lungi de rubin pălit. Gâtul ei frumos nu purta nici o podoabă, dar la marginea răscroielii de la rochia întreţesută cu fir de aur, erau prinse nişte flori de diamanturi mari, din care la orice mişcare a pieptului molatic, la fiecare răsuflare, ieşeau sclipiri luminoase ca fulgerul. Scurteica de atlas cu marginile de samur, pe care o purta, strălucea ca o oglindă roşie.

Îndată ce se arătă această frumuseţe, câteva cucoane bătrâne începură, după obiceiul vechi de când e lumea, să se apropie, cap la cap, şi să o judece, vorbindu-şi la ureche. Iar după ce frumuseţea se apropie, cu pas legănat, de mănunchiul bătrânelor şi le sărută, la toate, mâinile îngălbenite, una dintre ele şopti: – N-are cămaşe sub rochia de mul.

– Ba are, răspunse alta, dar o cămaşă străvezie.

*

* *

În cele patru colţuri ale sufrageriei se înălţau nori de fumuri, frumos mirositoare, din vasele de aramă, meşteşugit lucrate. Împrejurul mesei străluceau feţele musafirilor, înveselite de vederea bucatelor, aşezate la mijloc. Toţi lăudau mezelurile, icrele de chefal în ceară, stacojii şi midiele marinate, plăcintele cu carne, sărmăluţele în foi de viţă cu iaurt, bobocii de raţă pe varză, purceii fripţi întregi şi curcanii mari ca nişte viţei, castraveţii şi ardeii iuţi ca focul, şi apoi cele trei sau patru feluri de prăjituri, înecate în miere, dintre care unele miroseau a scorţişoară şi a vanilie, iar altele aveau miros de salcâm sau de flori de portocali.

Vinul curgea în râuri. Obrajii se înroşeau şi limbile se dezlegau, afară de a fetelor, care, vreo şase cu toatele, se adunaseră împrejurul celor două fiice cuminte ale lui Amza, şi stau sfiicioase ca un şir de păsărele înşirate una lângă alta. Toate se uitau în farfuriile lor, şi se

făceau pare-că n-ar auzi şi n-ar vedea nimic din cele ce se petreceau în jurul lor.

Bărbaţii mâncară şi băură mai întâi pe nemiluite, iar după ce începuseră să se simtă sătui şi dincolo de sătui, se puseră să facă curte cucoanelor – şi cu mare foc, căci nu era obicei să se pomenească în faţa celuilalt sex lucruri serioase. Prin urmare, trebuia să se vorbească nu mai de dragoste, care, fireşte, nu se socoteşte între lucrurile serioase, până nu ţi-ai pierdut pentru dânsa averea, cinstea şi viaţa. Atunci numai se ia în înţelesul tragic, şi se face observaţia pătrunzătoare, că iubirea, la urma urmelor, este cea mai mare putere a naturii.

Aşa de departe însă nu ajunseră lucrurile la masa zapciului. Numai unele cucoane aveau presimţirea unei sorţi triste pentru tânărul găzduitor. Ele vedeau primejdia care-l ameninţa din partea frumoasei Caliopi, care necontenit îl urmărea cu ochii ei umezi şi scânteietori.

Deşi, sau tocmai pentru că, el nu se pricepea la vorbe dulci, fiecare zâmbet al lui Iancu se întipărea mai mult la femei, decât sutele de vorbe frumoase ale celui mai încercat furător de inimi.

Ele vedeau în faţa şi în mişcările lui, în felul lui pătimaş, cum îşi aruncă capul pe spate, în tresărirea sprâncenelor sale, în tremuratul nărilor, în strălucirea dinţilor lui, când râdea, în toate acestea vedeau obiceiurile şi urmele vieţii lui de mai înainte, jumătate sălbatice. Ele simţeau plăcerea femeiască în faţa puterii bărbăteşti.

Mulţumirea, stârnită prin vin şi prin iubire, mai era încă sporită prin cântecele ţiganilor. În ele se înfăţişa topirea şi zbuciumul unei inimi rănite printr-un „Ooof!" – scos din adâncul pieptului şi care părea că nu mai are sfârşit. La fiecare „of!" boierii întorceau ochii, legănând capul şi ascuţind buzele. Câte unul dintre ei strigă lăutarului: – Mai oftează o dată pentru mine! Atunci tâlmaciul simţirilor scotea un şir întreg de suspine, pe când boierul îndrăgostit aţintea ochii săi înduioşaţi la acea cucoană, care, în acel moment, era stăpâna inimii lui.

Iancu trimisese o singură dată, pe sub genele lui lungi, o privire zâmbitoare spre Caliopi. După masă însă, când ieşi spre a mai da porunci, cucoana cea frumoasă se strecură după el în sală, şi fără veste se aruncă cu tot trupul ei cald şi molatic asupra lui, şi, tremurând, îşi încleştă braţele după gâtul lui.

Iancu îndreptă o privire repede la uşa luminată a sufrageriei, care era dată îndărăt, şi de unde se auzea zorul cu care slugile îşi îndeplineau slujbele lor. El smulse pe cucoana Calipoi înăuntrul iatacului său de dormit. Acolo era întuneric. Ea îşi apăsă buzele cu patimă pe gura lui Jianu şi se alipi de pieptul lui.

Jianu rămase câteva clipe nemişcat. Deodată însă se zmuci din braţele ei şi, murmurând ceva, ieşi pe uşă afară.

Cu paşi grăbiţi trecu de-a lungul sălii, intră în sufragerie şi strigă lui Alexe:

– Apă de spălat şi un prosop! Repede!

Alexe aduse un lighean de argint, un arnăut aduse un prosop de cele subţiri cu flori, cum era obiceiul să se întrebuinţeze după ce sfârşea masa, spre a spăla mâinile; fiindcă şi de ele se slujeau musafirii în mod patriarhal, la mâncare. Un al treilea slujitor aduse un ibric de argint, spre a turna boierului apă pe mâini într-o rază subţire. Dar abia udase Iancu vârful degetelor şi le duse la mustăţi, că strigă: – Apă rece, apă curată! Nu bălăceală de asta, cu ulei de trandafiri! Şi când voiau să ducă ibricul afară, Iancu bătu din picior: Deschideţi ferestrele, aruncaţi apa aceea afară! Îţi vine să te îneci aici! Voi n-aveţi nasuri?

Şi n-aveau, căci nasurile simţitoare se găsesc numai pe o treaptă foarte înaltă de cultură în societatea omenească. Jianu alerga cu această pretenţie prea mult înaintea vremii în care se găsea. Dacă nu supăra pe boieri mirosul greu din sufragerie, amestecat cu căldură, cărnuri afumate, aburi de varză, de vin şi altele, darămite să supere pe slugi!

Când i se aduse lui Iancu apa cea curată, el îşi puse faţa în palme şi ceru să i se toarne multă apă pe cap. Apoi se zvântă cu prosopul împodobit cu bibiluri, pe care-l ţinuse un alt arnăut, întins pe amândouă braţele. Apoi trase sufletul adânc şi zise: „Off!"

Fusese cât p-aci să se înece de sulimanul şi de mirosurile cele frumoase ale cucoanei Caliopi!

Plecând, aruncă prosopul arnăutului, şi trecând prin odaia de fumat şi cea de jucat cărţi, de lângă sufragerie, intră iară în odaia cea mare de primire.

Aproape tot deodată cu el intră, pe altă uşă, şi cucoana Caliopi. Câteva matroane care şedeau pe o canapea galbenă de risp, o mobilă pe acele vremuri neauzit de luxoasă, alcătuită într-un nenorocit fel de stil „Empire", ziseră una către alta:

– Mai încape acum vreo îndoială? El vine din partea stângă şi ea din partea dreaptă, au fost unul în braţele celuilalt".

Jianu trecu însă înainte prin lume şi, ajungând aproape de Caliopi, îi şopti:

– Iartă-mă frumoasă! Eu mă cunosc pe mine. Primejdia era prea mare. Am trebuit să fug, fiindcă aici şi astăzi nu este locul.

Atunci se apropie de ei nevasta lui Amza Jianu, găsind chipul să le facă la amândoi o întrebare cu glas tare, ca să audă toată lumea.

Ea era virtutea însăşi şi voia să îi scape pe amândoi de clevetele, şi îndeosebi pe tânărul său cumnat.

Amza Jianu zâmbea privind din depărtare şi, mulţumit de cuviinţa şi de tactica soţiei sale, precum şi de succesul ce avea în societate fratele său, deoarece cucoana Caliopi era înrudită mai pe departe cu familia Domnitorului.

După ce plecaseră cei din urmă musafiri, în amurgul zilei, după o lungă petrecere cu dansuri şi cu joc de cărţi, Tache Leţu urmă, visător, pe zapciu şi intră în casă.

– „Of" zise el. Ce ar fi viaţa fără femei? Frumoasă, foarte frumoasă a fost petrecerea, boierule Iancu! Parfum de vin şi de femei! Parcă pluteai printre nori!

– Da, zise Iancu peste umeri, groaznic!

Tache Leţu sări în sus ca o viperă, călcată pe coadă, nu putu să mai zică o vorbă şi se uita încremenit la zapciu.

– Da aşa e, zise Iancu încă o dată, groaznică duhoare. Eu nu pot să-mi trag sufletul acolo, unde atâţia oameni, înfierbântaţi, îmi şterpelesc tot aerul.

– Dar... – bâlbâi Tache Leţu, pe care acest covârşitor fel de-a înţelege lucrurile altminterea, îl zăpăcea şi îi răsturna toate ideile ce le avea despre poezie şi despre dragoste, – deşteaptă şi aprinde toate simţurile.

Iancu îşi puse mâna la nas.

– Deschideţi ferestrele! strigă el, umblând prin toată casa.

Acest om deosebit de alţii, oprise de a se lipi ferestrele cu fâşii de hârtie şi cu şuviţe de postav pe dinăuntru, cum era obiceiul, vechi şi înrădăcinat, îndată ce începea iarna. Zicea adeseori că-i pare că se îneacă neputând să răsufle de ajuns, iar Floarea, îngrijitoarea casei, trebuia să-şi mântuiască florile sale, trecându-le dintr-o odaie într-alta, când poruncea boierul să se deschidă ferestrele, ca să intre aerul de afară, deşi era frig în casă.

Aerul şi pădurea îi lărgiseră plămânii şi-i oţeliseră simţurile. Pe oamenii parfumaţi şi sulemeniţi, cu nervii lor într-un veşnic tremurici, el nu-i socotea de semenii săi şi, faţă de ei, rămânea nepăsător.

*

* *

Cât timp pomii crăpau de ger, şi câtă vreme vitele se prăpădeau de frig, adăpostite rău în grajdurile răpâne ale ţăranilor şi din lipsă de aşternut, la taftul zapciului din plasa Balta petrecerile se ţineau lanţ.

Iancu dovedea însuşiri deosebite de gazdă primitoare, şi mâna lui cea dreaptă, Alexe, cu mlădierea obişnuită a neamului său, se pres-

chimbase într-un adevărat vătaf de curte mare boierească. La amândoi nu le scăpa din vedere nici un unghiuleţ, nici o părticică a gospodăriei, şi sluga înţelegea pe stăpânul său, fără să-i vorbească – un dar, care-i făcea pe ceilalţi oameni din casă să se minuneze şi să le fie frică chiar, ca de un tainic legământ neînţeles.

Nimeni nu se mai îndoia că Alexe era singurul om de încredere al stăpânului său, în cele ale inimii, şi mai cu seamă acum, când îl trimisese Jianu de mai multe ori undeva singur, precum se bănuia la Soreni, la moşia frumoasei Caliopi.

De acolo veni într-o zi un argat cu o scrisoare din partea boierului Iorgu Soreanu, prin care vestea pe prietenul său, zapciul, că s-a întâmplat un furt la grajdurile sale, că nişte hoţi i-au furat o pereche de iepe minunate.

Iancu ieşi în pridvor şi zise către cei vreo treizeci de ciauşi, care erau adunaţi jos în curte şi care îşi scoaseră căciulile, când văzură pe zapciu:

– Băieţi, se vede că a venit primăvara, – peste noapte se înmuiase vremea şi curgeau picături mari din ţurţurii de gheaţă, care atârnau, ca nişte ciucuri strălucitori, jur-împrejurul streşinelor. – Se face primăvară şi încep iar furtişagurile. De aici înainte trebuie să fiţi gata cu toţii de plecare, ziua şi noaptea, să aveţi pregătiţi caii voştri şi armele voastre. Cine nu va aduce la îndeplinire întocmai porunca ce i s-a dat, primeşte douăzeci şi cinci de bice, iar cine va săvârşi vreo faptă necinstită, sau vreo mişelie... un semn făcut cu degetul mai întâi împrejurul gâtului şi apoi, ridicându-se de la ceafă în sus, sfârşi cuvântarea.

Giauşilor li se părea că simţeau frânghia împrejurul gâtului şi răspunseră toţi într-un glas:

– Să trăieşti, stăpâne!

– Să trăiţi şi voi, – câtă vreme veţi fi vrednici! răspunse Jianu.

Apoi încălecă şi plecă împreună cu credinciosul său Alexe la Soreni.

După ce ieşiră din Obârşia şi după ce caii trebuiră să mai slăbească din sforăit şi din joc, fiindcă înaintau acuma mai greu prin zăpada cea mare şi moale, aşa încât se ridicau aburi din coastele lor – şi după ce ajunseră în câmpul întins cât vedeai cu ochii, nemaifiind nici o ureche de om, ca să-i poată auzi, zise Iancu:

– Acum la lucru!

– Ascult, stăpâne, răspunse Alexe, îndreptând o privire scânteietoare în ochii Jianului.

– La Soreni vom cere să ne deslueşească bine despre semnele cailor. Apoi ne ducem la pădure la acunzătoarea aceea bună şi eu

rămân acolo, dacă va fi nevoie, chiar şi toată noaptea, iar tu te repezi la moşia mea Olteni şi-mi aduci pe frate-tău Dinu Buzatu.

– Cum poruncești, boierule, așa se va face.

În curtea boierească din Soreni, pe care o prefăcuse moina într-un mare smârc negru, se auzeau numai vaiete şi boceli, fiindcă boierul pusese a patra parte din slugile sale să bată pe celelalte trei părți. Când auzi, însă, că a sosit zapciul însuşi şi că s-a dus de-a dreptul la locul unde se săvârşise fapta, atunci Iorgu Soreanu, învelit într-o blană, mare, porni şi el, clătinându-se, spre grajduri, pe puntea de scânduri care era aşezată peste marea de noroi. Din când în când puntea se lăsa sub povara grosului boier în jos şi plesnea în mocirlă.

Vânăt-roşu de mânie, Soreanu făcu descrierea iepelor şargi, amândouă, şi chemă toată urgia cerului asupra hoților şi asupra slugilor sale netrebnice. Apoi pofti pe zapciu, să rămâie de masă la Soreni, acesta însă nu primi.

– Dacă vreau să dau de urma hoților, trebuie să mă zoresc, zise el, şi îndată plecă cu Alexe pe poartă afară.

Se întinse o ceață groasă. Drumul ducea la marginea pădurii şi acolo, unde se lăsa la vale ca într-o albie, țiganul, o cârmi la stânga şi intră în codru.

Fiindcă soarele era pe asfințite, negurile cenuşii roşiatice se întindeau şi jucau prin rețeaua neagră a tufişurilor. Stratul de zăpadă, în care se cufundau caii până la piept, se urca, asemenea unor limbi albe, lipite pe trunchiurile copacilor, în partea dinspre răsărit, de unde venise viscolul.

– Cunoşti bine drumul, întrebă Iancu.

– Poți să mă legi la ochi, stăpâne, şi tot te duc, zise țiganul. De şase ori am fost pe aci.

După vreun ceas şi jumătate Alexe se opri şi descălecă. Era aproape de tot întuneric. El încercă cu picioarele împrejur, prin tufişurile uscate, care trosneau frângându-se, până ce piciorul lui se lovi de nişte lemne. Acolo suna a gol, era o mică uşă. Se auzi apoi o scăpărare de cremene, şi puțin în urmă se zări o slabă lumină în gâtlejul unui bordei, făcut sub dâmbuşorul de pământ. Glasul lui Alexe strigă de acolo:

– Aici înăuntru, stăpâne!

Jianu descălecă şi, ținând calul de frâu, înaintă într-un fel de beci, făcut întocmai ca acela de la via lui din Drăgăşani.

– Bine! zise el scurt, acuma pleacă îndărăt la Olteni.

– Acolo, în unghi, este o pătură de cai, stăpâne. Fân sau paie n-am putut să găsesc pe aici, şi nici cetină de brad nu e, că ți-aş fi făcut un aşternut. Şi nu ştiu dacă ar fi cuminte să facem foc. Deşi

prin pădure nu se văd pârtii, până acum, totuşi ce e bine, nu e rău. Fumul adesea a fost un blestemat vânzător.

– N-ai să mai taci din gură! se răsti Iancu la el, şi atingând cu palma umărul slugii sale credincioase, crezi tu, îi zise, că eu sunt, în adevăr, cuconaşul de zapciu care nu poate dormi decât în pufuri?

– Ia porneşte mai curând!

Alexe plecă, rânjind de bucurie.

Jianu închise uşa după el, se înveli în pătură, şi adormi în noaptea neagră a ascunzătoarei, pe care o înconjurau pădurile seculare ale Sorenilor, întinzându-se cale de mai multe poşte.

După vreo opt ceasuri bătu cineva la uşă. Jianu se sculă, trase zăvorul de lemn, şi deschise.

O lumină argintie, a zorilor de dimineaţă, străbătu înăuntru. Peste noapte negura se prefăcuse în chiciură. Cerul era limpede şi pădurea albă. Dinaintea reţelei încărcate cu cristaluri de gheaţă a tufişurilor, ieşeau şi mai mult în vedere figurile întunecate ale lui Alexe şi a fratelui său, precum şi caii din care se ridicau aburi.

– Sărutăm mâinile şi picioarele, boierule Iancu, zise Dinu Buzatu, scoţându-şi din cap căciula neagră de miel.

– Intraţi înăuntru! le porunci Iancu.

Ţiganii intrară în beci, aducând şi caii lor cu ei.

– Ce ţi-a spus Alexe? întrebă Jianu.

– Sărutăm dreapta, stăpâne, ne-a spus să ţinem doisprezece băieţi din ai noştri totdeauna gata la poruncile boierului.

– Doisprezece băieţi harnici. De aceia care fură oul de sub cloşcă, fără să cârâiască. Înţelegi?

Dinu Buzatu rânji.

– Nu-i nimica de râs aci! strigă Jianu la el, încreţind fruntea. Alexe răspunde cu capul lui pentru tine, şi tu răspunzi cu capul tău pentru cei doisprezece băieţi. Dacă îmi veţi aduce la îndeplinire poruncile spre mulţumirea mea, are să vă meargă bine, dacă nu, pui să vă spânzure. Ai înţeles?

Alexe dădea mereu din cap la fiecare vorbă a stăpânului său şi rostogolea ochii cu adâncă supunere, iar Dinu Buzatu se jura: ca să dea Dumnezeu să-i putrezească carnea pe oase de viu, lui şi copiilor săi, dacă nu va mulţumi cu desăvârşire pe puternicul său stăpân.

– Până mâine seară, zise Iancu, trebuie să fie găsite cele două iepe şargi, care au fost furate din grajdul boierului Iorgu Soreanu şi să fie aduse în gropile de nisip de la Dobroteşti, unde am să trimit pe Alexe împreună cu cinci arnăuţi să le ia în primire.

– Aoleo! valeo! luminate stăpâne, începu Dinu să se vaite cu glas răguşit, din fundul gâtlejului. Dobroteştii sunt departe, zăpada e încă mare, şi cine ştie dacă putem găsi iepele aşa degrabă.

– Cine ştie? Tu ştii, strigă Jianu, şi ţiganul îşi apără ochii, ridicând braţul, de privirea lui Iancu, pare c-ar fi căzut un trăsnet înaintea lui.

– Laia ta ştie totdeauna unde sunt lucrurile furate. Şi eu nu-ţi dau voie să stai la tocmeală cu mine. Iacă! şi îi aruncă un pumn de bani în căciulă. Cine va fi ascultător, va fi răsplătit. Dar dacă nu vor fi iepele mâine seară în nisipăria de la Dobroteşti, atunci poimâine dimineaţă atârni de sus!

Dinu Buzatu căzu în genunchi, apucă tighelul de la haina lui Iancu şi-l apăsă pe buzele sale groase şi roşii.

Prin pădurea, împodobită de cristaluri strălucitoare, Iancu se întoarse înapoi acasă.

*

* *

În Obârşia, toată lumea credea că zapciul petrecuse noaptea la Soreni, şi Tache Leţu se tăvălea de râs – în taină însă – de boierul Iancu, care se arătase atât de semeţ şi de aspru. Dar în ziua următoare rămase iarăşi uimit de hărnicia mai marelui său, când arnăuţii trimişi cu Alexe aduseră iepele cele galbene la taft.

La rândul lor, arnăuţii spuneau şi ei minuni de agerimea lui Alexe, conducătorul lor de acum. Cum adulmecă el, ca un câine de vânat, paşii vânatului şi cum găseşte, fără să se înşele, urmele tâlharilor.

Când izbutea să pună mâna pe un făcător de rele, atunci zapciul nu ştia de milă. Spânzurase chiar doi arnăuţi pentru fapte necinstite.

În judeţe, slujbaşii ocârmuitori aveau şi o parte din puterea judecătorească, mai ales faţă cu poporul de rând. Tribunalul era numai unul, în Bucureşti. Dar Divanul nu putea să fie supărat cu crimele şi cu delictele poporului de jos, cu atât mai puţin cu cât nimenea nu vroia să poarte cheltuielile ce s-ar fi pricinuit cu aducerea făcătorilor de rele la Bucureşti şi cu trimiterea lor iarăşi înapoi.

Aşadar făceau ispravnicii şi zapcii judecăţi, chiar şi Cârc Sărdarul, uneori şi pomojnicul polcovnicului, în margini, până unde ajungea puterea lor. Fiecare judeca, după cum îl tăia capul şi după cum îl iertau împrejurările.

De altmintri, în privinţa aceasta, de mii de ani nu s-a schimbat în lume altceva decât forma.

Iancu Jianu se pricepea însă la judecăţi aşa de bine, încât plasa lui, în scurtă vreme, ajunsese să fie socotită un fel de rai, cu privire la liniştea obştească. Oamenii ziceau că este ca în vremea lui Vlad Ţepeş Vodă, care domnise cu atâta străşnicie încât puteai să laşi o

pungă cu bani în mijlocul drumului mare şi nimeni nu cuteza să se atingă de ea.

Banul Dumitrache Bibescu era foarte mulţumit de vrednicia protiguitului său şi tot atât de mulţumit era şi mai marele lui nemijlocit, ispravnicul Arghir Mavrachi, care avea patru fete şi pe care înţeleapta lui soţie, cucoana Evsevia, îl îndemna să mai treacă câte o dată pe la tânărul boier Iancu, să-l cerceteze prieteneşte, deoarece de câtăva vreme nu se mai arătase pe la dumnealor şi nici nu mai făcea petreceri la taft.

Când Chir Arghir intră cu trăsura în curtea zapciului, Jianu tocmai ieşea în pridvor.

– Ţe, iara cu ţismele de calarito? Iara gata sa pleţi? strigă Mavrachi cu glas ascuţit. Negreşit ca primavara ţi-a aprinso sindzele în vine. – Cum? Berzele zbora, rândunţele zbora, şi atunci zbore şi flacaul nostru si faţe o raita pe la fetele din ţara. Ţe, nu-i aşa?

Ispravnicul vorbea o românească cu cel mai frumos accent grecesc de pe lume.

– Nu-mi arde nici de berze, nici de rândunele! răspunse Iancu. Birul cel nou trebuie să fie îndeplinit. Aceasta o ştii dumneata, tot aşa de bine, ca şi mine, Arhon Ispravnice.

– Fireste, fireste ca stio, zise Mavrachi, pe când intrau împreună în odaie. Ţine este mai silitor cu versarea birurilor la Ispravniţie, dechit boierul Iancu al nostro! Ma trebueste sa baţi, domneata, singur, drumurile aţele lundzi pentru scopul aţesta?

– Negreşit că trebuie, căci altfel n-aş putea sosi la vreme cu dările cele multe, care se pot aduna numai încet, cu chiu cu vai.

– Ţe chio si ţe vaio? zise Chir Arghir, care după ce-i scosese o slugă imineii de piele din picioare, rămăsese în ciorapi albi de pâslă şi se aşezase turceşte pe divan. Ţe chio si ţe vaio, prietene Ziene! Poporul ţel prosto si fara minte se zelueste totdeauna şi nu înţeledze trebuinţele mai înalte ale politiţei.

– Adică, ce vrei să zici cu asta? întrebă Iancu.

– Apoi de! cum sa zico! răspunse Mavrachi, scărpinându-se în cap sub tichia de postav civit, pe care o purta pe sub căciula de blană, ce o pusese pe divan. Fireste ca ţarani si negustori ţipa chind se ţere de la ei biruri noui. Dara noi, boierii si sluzbasii, noi stim priţina lucrului, nu-i aşa? Noi ne întrebăm asadara, ţe sa faca Voda? El nu este stapun pe capul lui. Inalta Porta ţere haraţiul la soroc, în fiecare an. Mai ţere si dazdele de primavara si de toamna, ca zaherele, griu, faina, miere, unto, boii si oile; ţere si grozniţe mulţime de cherestele, ţere si leafa şi hrana pentru ianiţari; ţere rusfeturi şi plocoane la serbatoarea lui Ramazam-Bairam. Toate aţeste trebueste sa fie platite, si sa mai de si plocon la fiecare osmanliu, care vine in ţara.

Trebueste sa se verse o ploie întreaga de blanuri si de ţasornite asupra pasalelor, efendiilor si aţelor cari li însoţesc, pana zos la sludzile lor de la grazduri. De multe ori mai ţere înca Inalta Porta să se faca magazii de grine, în porturile de la Dunare. Şi aţeste tote ar fi lucru puţin pe linga ţe mai ţere înca Inalta Porta în vreme de războiu! Cai, bani si tota îndestulare pentru tote ostirile si ţetele, cu care potopeste ţara, fiind aiţe chimpul de lupte cu Rosia si cu Avstria. Si ţe mai ţere Inalta Porta la fiecare schimbare de domnie din ţara? Trebueste sa fie platite cheltuielile lui Voda, aţela care vine, precum si datoriile la aţela, care se duţe. Si de unde sa se ia banii? Voda ia de la ocârmuire şi ocârmuirea de la noi.

– Şi noi de la ţărani, adăugă Iancu.

– De undeva trebueste sa vina la urma urmei! zise grecul ridicând umerii. Niţi eu, ispravnic de Romanaţi, niţi domneata, zapţiul plasei Balta, nu potem sa schimbam ţeva de la aţesta sistema, urmă el cu filozofia comodă a aceluia care, el însuşi, nu suferă de relele care apasă pe aproapele său.

– Nu, asta nu putem, zise Iancu Jianu.

Iar Mavrachi era încântat că a făcut din acest zapciu minunat un cirac al său.

– Ei, de! zise el înfierbântat. Vodă Caradza, adevărat a întreito birurile. Ma, ţe era sa faca? El a primito ţara într-o stare forte prosta. Era datore la rusi înca mai mult de un milion si zumatate, ca despagobire de rezboi, si în aţelas timp numarul birniţilor scazuse cu doo partile din trei. Atita lume luasera rusii cu sine, si alţi din oameni fudziseră peste hotar! Si apoi, adăugă grecul mai încet, prieteneşte şi bătând pe Iancu pe umăr: Si apoi, psihimu, trebuieste sa traiasca si Voda cu familia lui. Bunavoinţa la Inalta Porta este trecatore, sint mulţi doritori pentru Scaunul Domnesc, si intridzele lor sint nenumarate. Trebuieste ţineva sa se îngridzesca si sa se apere din vreme, ca sa nu adzunga ţersetor sau surghiunit. Impotriva la tote aţeste nu este dechit un singur mizloco de lupta, nu-i asa? Banii! A, ma chiar si bano si preţo lui inca este supus la groazniţe schimbari! Toate felurile de monete din tota lume umbla în Ţarile Romanesti: talerul olandezo cu leul, galbenul, talerul de la Maria Terezia, rubla, mahmudeaua, dodecaro, funduco, nesfia, dirikli, şi cum îi mai ziţe la tote aţele turţestile! Si tot mai scumpi se fac banii, tot mai scumpi.

Iancu dădu din cap.

– Asadara vezi!, zise Chir Arghir, si asa cum este cu Voda, este si cu sluzbasii lui! Astăzi sintem în sluzbe si boieri, si muine, prin schimbarea domnului, sau a banului, sau a unuia divanito boier, potem să fim remasi pe poduri, cautînd acolo puinea nostre. Avem însa familie, sintem soţi si parinţi! Da, da! – şi făcu cu ochiul şireteşte,

şi domnita zapţiul meu, aţesta fudul, ai să fii odată asa! Trebuieste sa fim prin urmare prevezatori!

– Adevărat, zise Iancu scurt, aruncându-şi capul înapoi şi privind la musafirul cu o căutătură luminoasă şi nepătrunsă. Dar ce se alege de ţară astfel?

Chir Arghir rămase o clipă mirat, dar faţa liniştită a zapciului îi dădu iarăşi încrederea.

– Ţara? răspunse el clătinând din cap, pare că Iancu ar fi pus întrebarea cea mai ciudată de pe lume: apoi râse în sine şi sorbi, spre a-şi pregăti răspunsul, a treia ceaşcă de cafea, pe care o adusese Alexe. Atât de puţin cunosti ţara domnitale? Pentru ţe, crezi, ca se rupo ţei din Fanar după tronurile din Moldova si din Ţara Romunească? Pentru ca de aiţi nu mai este nimica de loat? – şi făcu o mică pauză retoricească. Ridicând apoi degetul arătător în sus, începu să-l dăscălească pe Iancu într-un ritm didactic, cum era obiceiul în şcoalele greceşti: Ţara este o vaca blagoslovită de Dumnezeu! Si ca sa nu perda laptele, trebuieste sa fie mulsa mereo! Apoi râse cu hohot şi se lovi întâi pe sine cu palma pe genunchi apoi şi pe Iancu de asemenea, bucurându-se de frumoasa asemănare ce făcuse, şi mai zise încă o dată: De aţeea trebueste să fie mulsa! Chit se muldze mai zdravan, cu atita laptele se faţe mai buno si mai groso. Trebueste sa fie mulsa, multa, boierule Iancu!

Se scutura şi aproape se tăvălea de râs.

Veselia lui ţinea mereu, până şi după ce se urcase în trăsură şi poftise pe Jianu cu stăruinţă să vină cât mai curând la Caracal. De pe jilţul din trăsură, încă se mai întoarse o dată Chir Arghir şi, făcând semn cu căciula sa de jder lui Jianu, care sta în pridvor, îi mai strigă:

– Trebueste sa fie mulsa, altfel pierde laptele!

*

* *

Primăvara năpraznică, cum vine ea în România, spărsese gheaţa de pe ape, şi pornise la vale sloiurile, prefăcând cele mai mici pâraie în groaznice puhoaie, ce se revărsau acuma peste satele şi câmpiile Olteniei.

Şi la fel cu aceste potoape veneau şi birurile de primăvară ale lui Vodă Caragea. Fiecare domnitor cerea biruri cum vroia, şi Vodă Caragea era un geniu în această privinţă.

Afară de dăjdiile, pe care le împlineau slujbaşii ocârmuirii de prin judeţe, mai erau şi o mulţime de altele, date în arendă la otcupcii greci.

Odată cu ciocârliile dădeau ocol prin ţară arendaşii visteriei.

Unul din cei mai temuți dintre ei Chir Hristofor Cochinis, despre care aflase Iancu că a sosit în partea de miazăzi a Romanațului.

Când ieși Jianu într-o dimineață în curte, i se aruncă la picioarele lui un jidov de țăran și-i îmbrățișă genunchii. Iancu îl cunoștea, era Toader Prisăcarul din satul Studina.

– Ce ți s-a întâmplat? îl întrebă zapciul.

– Boierule, boierule, oftă țăranul. Chir Hristofor a fost ieri pe la noi pentru împlinirea dărilor pe vite și pe prisăci. Îi rămăsesem dator ceva din anul trecut, fiindcă anul a fost rău, și n-am putut acoperi nici lipsa de antărț, dajdia fumăritului! Acum am dat coșul jos, o spun, boierule, în frica lui Dumnezeu, n-am bani deloc și nici vitișoare nu mai am, mi-au murit astă- iarnă. Dar Chir Hristofor nu vrea să mă creadă. Doamne, mare Dumnezeule! și omul se lovi cu fruntea de pământ.

– Și pentru ce vii la mine, întrebă Iancu.

– Vin la dumneata, boierule, ca la bunul Dumnezeu! zise Toader Prisăcaru. Viu pentru că ești drept și știu că ai milă de lume. Ai împlinit și dumneata dăjdii de la noi, darea de fiecare lună, zeciuiala, ajutorul de primăvară, birul pe capete – of! destul erau de grele toate, căci, boierule, eu n-am decât aceste două palme, săracele. – Mai ales birul pe capete este amar de tot, fiindcă jumătate din locuitorii satului Studina au dosit, și nimenea nu vrea să ție seama de asta. Ni se face aruncul dării pe numărul de case și noi, cei rămași în sat, trebuie să plătim și pentru cocioabele părăsite de ceilalți și care stau pustii. Dar dumneata ești drept, boierule, dumneata nu ceri de la noi mai mult decât este porunca de la stăpânire și-ți este milă de popor. Însă acel blestemat de străin ne cere și sângele din vine, când nu mai avem bani, să-i dăm! Of! of!

– Și ce vrei să fac eu? întrebă Iancu.

– Fie-ți milă, boierule, vino cu mine, vorbește cu Chir Cochinis, spune-i că mi-au murit vitele, pune o vorbă bună pentru mine. Scapă-mă, boierule, scapă-mă! Căci astăzi trebuie să plătesc și pentru ce n-am!

– Scoală-n sus, zise Iancu.

Omul se sculă. Ochii lui negri erau ațintiți la fața zapciului, căutând ajutor. Ca într-o cămașe de urzici era băgat nenorocitul de țăran în datoriile, ce creșteau din an în an, și care-l dădeau legat cu totul în mâna cămătarilor, cărora le era vândut. Toader Prisăcarul înfățișa, în același timp, icoana jalei și icoana puterii. Era un tip din acel neam de oameni care alcătuiește țărănimea românească, neam care a suferit atât de mult, a trecut printr-atâtea nevoi și totuși a rămas neschimbat.

Iancu se uită gânditor în zare şi, într-un sfârşit, îndreptându-şi privirile spre Prisăcarul, îi zise:

– Am să viu.

– Dumnezeu să te răsplătească, oftă ţăranul din adâncul sufletului.

Jianu chemă pe Alexe.

– Calul meu! porunci el, şi un cal pentru Toader Prisăcarul – apoi mai dădu, încet, încă o poruncă credinciosului său.

Zapciul şi cu ţăranul trecură, călări, prin lungul sat Obârşia. De pe casele învelite cu stuf, se auzeau berzele tocând din pliscuri, pare că se loveau nişte scândurele una de alta, iar ciripitul rândunelelor străbătea văzduhul împrimăvărat. Pe la porţile gardurilor se înălţau sălcii bătrâne al căror frunziş, întinerit, flutura ca nişte zăbranice verzi împrejurul trunchiurilor negre, adânc brăzdate de vremuri. Copiii se jucau prin ţărână sau se legănau pe marginile jgheaburilor îmbrăcate cu muşchi ale puţurilor cu cumpene. Unde şi unde se vedeau în pridvoare femei rezemate de prispă, cu acea înfăţişare plăcută pe care o au când torc, ţinând furca-n brâu, răsucind firul cu mâna stângă şi învârtind fusul cu degetele dreptei. Bărbaţii erau ieşiţi cu plugurile la câmp.

Afară, deasupra ţarinelor plutea aerul de primăvară pe deasupra brazdelor negre, care miroseau a rodnicie.

Toader Prisăcarul urma călare pe zapciu. Când însă, după un drum de vreun ceas, se zărea Studina care se întinde la vale încercuită de păduri, atunci ţăranul, uitând respectul ce datora boierului, o apucă înainte pe lângă Iancu şi o rupse în fuga mare spre sat.

Deasupra Studinei se vedea un nouraş lungueţ şi posomorât.

Ceva mai în urmă ajunsese şi Iancu în mijlocul colibelor, unde, cu totul altfel ca la Obârşia, oamenii mişunau, uitându-se amărâţi unii la alţii, dar tăceau cu toţii. Dintr-o singură casă ieşea un fel de strigăte prelungite şi deasupra unei alte case, de alături, se ridica un nor de fum gălbui, străbătând prin stuful înnegrit al învelitoarei.

Dinaintea gardului câţiva oameni prinseră calul, de pe care sărise Toader Prisăcarul.

– Ce s-a întâmplat aici? întrebă Iancu.

Un ţăran bătrân, cu pletele albe, ieşindu-i înainte, zise:

– A fost Chir Cristofor pe aici cu douăzeci de arnăuţi şi ne-a cerut iară dăjdiile pe vite şi pe prisăci. Mitana, nevasta lui Toader, era singură acasă, arnăuţii au legat-o, punându-i un căluş în gură şi au atârnat-o în coşul casei, iar dedesubt, pe vatră, au aprins apoi gunoi cu ardei. Acuma stă, sărmana, întinsă pe masă.

Iară se auziră vaiete ascuţite.

– Dar acolo ce mai e? întrebă Iancu, arătând spre casa de alături.

– Acolo se jeleşte Stanca, nevasta lui Mitrofan, urmă ţăranul cel bătrân, cu vorba rară. Când a văzut Chir Cristofor că nu se găsesc nici bani, nici viţişoare la Toader, i-a afurisit albinele şi a trecut la vecinul său, punând să-l chinuiască pe acesta cu cleştele roşit în foc, până ce a plătit, el, banii în locul lui Toader. Mitrofan e aproape mort de chinuri şi de aceea se boceşte Stanca nevastă-sa!

Oamenii se deteră acum în lături.

Pe pragul casei sale se arătă Toader Prisăcarul. Se părea că capul îi era prea greu, pieptul lui cel puternic se scufundase, şi umerii lui erau plecaţi înainte.

El întrebă cu glasul istovit:

– Şi albinele mi le-a blestemat?

Tăcerea tuturor sluji drept răspuns.

Atunci Toader ridică pumnii în sus, aşa încât mânecile largi ale cămăşii îi căzură de pe braţele vânjoase şi, arucându-şi capul înapoi, începu să râdă. Era un râs rupt, care părea că-i sparge pieptul şi care se asemăna mai mult cu un lătrat puternic.

Albinele lui îi erau cea din urmă nădejde, şi albinele care au fost blestemate nu mai roiesc, lucrează rău şi sunt supuse la toate stricăciunile, aşa că se prăpădesc negreşit în cursul anului.

Aceasta o ştia Chir Hristofor, precum cunoştea şi cele mai fioroase blesteme, deşi nu era în stare să vorbească limba românilor decât într-un fel foarte pocit, cu toate că trăia de mulţi ani în ţară.

Toader Prisăcarul căzu grămadă pe pragul casei sale.

Bocetele Stancei încetaseră, fiindcă din beregata ei răguşită nu mai putea ieşi nici un sunet.

O suflare uşoară de vânt depărtă norul cel posomorât de pe deasupra caselor, pline de jale.

Iancu sta cu capul plecat în jos spre piept, şi calul lui cel negru râcâia mereu pământul cu picioruşul lui subţire.

Ţăranul cel bătrân se apropie de Iancu şi scoţându-şi căciula îi zise:

– Nevoia-i mare la noi, boierule, mâine vine poate Chir Hristofor iară la ceilalţi dintre noi şi n-avem bani, n-avem vitişoare, nu mai putem nici să facem arăturile. Avem să murim de foame cu toţii şi cu copiii noştri. Dreptate, boierule, fă-ne dreptate!

Jianu ridică capul în sus şi privi, ţintă, în ochii bătrânului. Acesta îi răspunse şi el cu o privire, tot atât de deschisă şi de hotărâtă.

– Dreptate, boierule! zise încă o dată.

Iancu se ridică în scările şeii, şi apăsând pe vorbe, zise: Chir Hristofor Cochinis este grec. El e compatriotul Luminăţiei Sale, al

lui Vodă Caragea. Ce face el, eu nu pot să împiedic. Pot să vă dau numai sfatul grecesc: Lingeţi mâna, pe care n-o puteţi muşca.

Îşi întoarse calul şi plecă.

O tăcere de mormânt urmă după aceste vorbe ale lui. Cu ochii holbaţi de deznădăjduire stăteau oamenii încremeniţi şi se uitau după el.

*

* *

Printre crengile teiului, încă lipsite de frunze, din curtea lui Toader Prisăcarul strălucea craiul nou, îngust ca o seceră.

Toader şedea ghemuit pe scărişoara pridvorului şi-şi acoperise faţa cu palmele.

Deodată simţi o mână pe umărul său. Se uită în sus. Nu putu să vadă în lumina nopţii decât un stat de om, poate era vreun vecin.

Când acel om îi zise pe nume, Prisăcarul nu putu să-i cunoască glasul şi cu atâta mai puţin, cu cât străinul vorbea înăbuşit.

– Cine eşti tu şi ce vrei? întrebă Toader cu glas răguşit.

– Om bun! fu răspunsul. Ştiu ce s-a petrecut aici în sat şi mai ştiu că ai de gând, după ce voi fi îngropat pe Mitana, nevastă-ta, să treci cu cele trei văcuţe ce mai ai şi cu cei şase bouleni peste graniţă în Austria.

Prisăcarul se sculă încetişor în sus.

– Dar cine eşti tu? mai întrebă el încă o dată. – Cum ştii şi de unde ştii? Eu n-am nici o vitişoară!

– Vitele tale sunt în pădurea de la Studina, ferite în Valea Hoţilor.

Speriat se retrase Prisăcarul un pas înapoi, făcându-şi cruce.

– De unde ştii? Eu n-am nici o vitişoară...

– Nu mai spune, creştine, îi tăie vorba necunoscutul. Crezi că şi eu sunt vreun caţaon? Nu mă cunoşti după vorbă? Nu vezi că suntem amândoi de acelaşi neam?

Toader încercă să pătrundă cu privirea prin întunecime, dar nu putu să deosebească mai mult decât umbra tainicului străin, care era înaintea lui.

– Ascultă, urmă acesta, cum a fost cu putinţă ca voi, atâţi, câţi eraţi astăzi în Studina, să nu-l ucideţi pe acel de Dumnezeu blestemat Cochinis?

– Avea prea mulţi arnăuţi armaţi cu el, răspunse Toader cu glas stins, şi oamenii cei mai de frunte din sat sunt trecuţi de mult dincolo peste munţi.

– Vrei şi tu să faci ca ei?

– Mi-au omorât pe Mitana, verişoara mea a rămas rece...

– Şi nu vrei să te răzbuni, pentru toate acestea?

Ţăranul tăcu. Sufletul lui era obosit şi zdrobit.

– Răzbunarea înfierbântă pe om tot aşa, ca şi dragostea, urmă sfetnicul străin. Ascultă-mă, omule. Ascunzătoarele, unde v-aţi dus voi vitişoarele, le cunoaştem bine, eu şi oamenii mei. Rămâi aici şi răzbună-te. Poţi avea încredere în mine. Vitişoarele tale vor fi, de aci înainte, tot aşa de bine apărate aici, în sat, ca şi în cea mai bună ascunzătoare din pădure. Am să te ajut eu şi cu ceva parale, dacă vă legaţi, tot satul, să ţineţi de aci înainte cu mine.

Toader Prisăcarul începu să răsufle din gros.

– Nu cumva eşti un haiduc? întrebă el încet, şi în glasul lui se simţea licărirea unei nădejdi.

– Ba da, sunt.

– Cum te cheamă?

– Căpitanul.

Amândoi tăcură apoi multă vreme şi stăteau nemişcaţi. Luna cobora din ce în ce mai jos, ascunzându-se sub perdeaua crengilor de tei.

În sfârşit, Toader Prisăcarul, răsuflând adânc din piept, zise:

– Of! o singură dorinţă aş mai avea: să-l văd pe Chir Hristofor înaintea mea, cum l-am văzut pe bietul Mitrofan de colo, din faţă, să-l văd plin de răni şi să-l aud văitându-se. Nu mort, moartea este un chin prea scurt. Aş vrea să-l văd trăind, dar olog şi cu oasele sfărâmate – şi să trăiască spre a-şi aduce tot mereu aminte!

Străinul se apropie atunci şi-l apucă de mână.

– Aşa, vezi! Ei! Sămânţa răzbunării creşte repede ca şi aişorul, îndată ce cade pe pământ prielnic! Ce doreşti tu, se poate împlini încă în noaptea asta. Vino cu mine! Dar pe viitor nouă, haiducilor, trebuie să ne fie deschise casele din tot satul vostru! Oricine ar veni în numele Căpitanului, să găsească, oricând, adăpost şi ascultare. Te legi tu, pentru tine şi pentru toţi ceilalţi?

– Mă leg, Căpitane fu răspunsul, ieşit din adâncimea unui suflet greu rănit.

– Bine, atunci haidem la lucru!

Trecură prin satul cufundat în tăcerea nopţii şi apucară spre pădurea ce se ridica, asemenea unui perete negru, spre cerul înstelat.

Cum ajunseră între copaci, Căpitanul scoase un şuierat, întocmai ca acel al unui huhurez.

– Aici, răspunse un alt glas bărbătesc, din apropiere.

– Am nimerit locul, zise Căpitanul mulţumit. Caii. Şi înainte!

Haiducul care aşteptase în pădure, ţinea trei cai gata, de căpestre. Încălecară şi înaintară câtva timp spre miazănoapte. Toader Prisăcarul băgă îndată de seamă că tăiau d-ea curmezişul

limba de pădure, la spatele căreia erau aşezate curţile lui Chir Hristofor Cochinis. Răzbunarea începu să-i încălzească inima.

Pădurea se ridica uşor la deal şi se sfârşea apoi, deodată, la marginea unei văi, late şi adâncite ca o albie. Jos în fundul văii se zăreau clădirile spoite cu var ale conacului boieresc.

Pe când Căpitanul iscodea valea, cu ochii lui de râs, care păreau că văd tot aşa de bine noaptea ca şi ziua, celălalt haiduc îi dădu Prisăcarului arme, o pălărie neagră şi un suman negru şi, scoţând apoi o bucată de cărbune din buzunar, îl ajută să-şi înnegrească faţa.

– Gata? întrebă în sfârşit Căpitanul.

– Gata.

Haiducul rămase cu caii, iar ceilalţi doi o rupseră devale, ca nişte năluci, mai negre chiar decât noaptea însăşi. Deodată se opri Căpitanul şi şopti Prisăcarului:

– Dacă ţi-e frică, întoarce-te!

– Nu mă întorc! fu răspunsul. Era glasul răzbunării şi al acelei sălbatice plăceri pe care o simte omul la goana de om. Ea înteţea acum inima pustiită a Prisăcarului.

Curtea lui Chir Cochinis era cufundată într-un somn adânc. Cei treizeci de arnăuţi ai lui dormeau şi ei, duşi.

Căpitanul se îndreptă spre grădina de poame, care se întindea în dosul caselor boiereşti.

Când ajunseră la ulucile ţapene, Toader şopti:

– Câinii.

– Eu nu mă duc la locuri pe care nu le cunosc bine, fu răspunsul, tot şoptit, dar poruncitor.

Căpitanul se urcă pe umerii lui Toader şi încălecă ulucile, pe vârful cărora era aşezat un acoperiş îngust de şindrilă în tot lungul lor. Prisăcarul se apucă de piciorul cel atârnat al Căpitanului şi, agăţându-se cu vârful degetelor de la picioare de uluci, ajunse şi el sus. Se făcuse însă un pic de zgomot de zgâriere sau de lovire a scândurilor. Şi vreo ureche păzitoare a unui câine trebuie să fi simţit-o, căci o lătrătură străbătu liniştea nopţii.

Cei doi oameni începură a fugi. Lătratul venea acum de-a lungul ulucilor. Şi dintr-un glas se făcuse două. Deodată însă lătratul se prefăcu într-un hăpăit cu mârâială şi apoi amuţi.

Într-aceea haiducii ajunseseră aproape de casă şi Căpitanul, care într-adevăr cunoştea bine locurile, se urcă într-un nuc, ale cărui crengi ajungeau până pe acoperământul casei. De pe nuc ei se lăsară în jos, cu mare băgare de seamă, pe învelitoarea casei şi, printr-o răsuflătoare a podului se strecurară cu grijă înăuntrul podului, unde se opriră.

Gălăgia celor doi câini deşi încetase deodată, deşteptase însă pe ceilalţi lătrători ai casei. Şi soseau acuma câte unul şi câte mai mulţi odată, din toate părţile curţii celei mari, de la bucătării, de la grajduri, de la poartă, unde străjuiau arnăuţii, şi la urmă alerga toată haita jur-împrejurul caselor, sfâşiind liniştea nopţii cu urletele asurzitoare.

După ce se mai domoli vârtejul, se auziră paşi de oameni prin grădină.

– Iok, nu e nimica! zise un om pe turceşte, de sub nuc. Dobitoace proaste.

Atunci se deschise zăngănind o fereastră şi un glas ascuţit se auzi strigând greceşte:

– Ce este acolo? Ticăloşilor! Ce?

– Nu e nimica, Arhonda, fu grăbitul răspuns, liniştitor. Nimica, zău! Nu e nimica. Am căutat pe urma câinilor cu lumânări, cu felinare. Nu s-a văzut nimic nicăieri!

– Nimica! îngână glasul de la fereastră. Pentru aceea hrănesc eu acea liotă de câini scumpi, ai? Leneşilor! După ce nu sunteţi în stare să păziţi singuri, apoi nici când vă deşteaptă câinii, tot nu vedeţi nimica! Curci chioare, ce sunteţi!

– Puternice stăpâne, încercă să-l liniştească un al doilea arnăut cu glas gros din piept, cum vorbesc osmanlâii, va fi trecut vreun iepure prin curte, sau vreo nevăstuică.

Grecul de sus trânti fereastra şi-i ocărî pe turceşte:

– Ghider, ghider, deveyeh ciuş der, adică: El merge, merge, şi-i zice cămilei: Ciuş! ceea ce dovedeşte o leneşă prostie, deoarece, precum se ştie, numai măgarul înţelege vorba înteţitoare ciuş, care se întrebuinţează, la turci, numai pentru el.

Arnăuţii trecură înainte. Erau obişnuiţi să se schimbe asemenea vorbe, în cursul nopţii, cu Chir Hristofor.

Sus, în pod, Căpitanul şopti lui Toader Prisăcarul:

– Acuma o să adoarmă şi mai greu ca 'nainte. Pe când vorbea cu el, atinse umărul Prisăcarului şi simţea că tremură. Răbdare, omule, îi zise, într-o jumătate de ceas omorâtorul Mitanei va fi în mâinile tale.

Şi după o jumătate de ceas, când nici în casă, nici afară nu se mai mişca nimic, Căpitanul scoase un felinar de sub ghebă, scăpără din cremene şi-l aprinse.

Apoi intrară cu multă băgare de seamă printre căprioreala prăfuită a podului, până ajunseră la o uşă, care era încuiată. Căpitanul scoase o sticluţă cu untdelemn din buzunar, unse broasca cu o pană de gâscă, şi începu apoi să lucreze, încet şi dibaci, cu un cârlig. Broasca se deschise.

Se strecurară înăuntru şi coborând o scară, ajunseră într-un gang strâmb şi sucit. Dintre uşile de acolo, Căpitanul alese una. Erau acum în sala cea mare, care lega toate odăile între dânsele.

După asprimea aerului de martie de afară, îi împresură întunericul molatic al casei locuite. Iarăşi preumblă haiducul limba de lumină, fără raze, a felinăraşului său jur-împrejur pe pereţi. Apoi se apucă să deschidă, cu grijă şi fără zgomot, cea din urmă uşă. Toader Prisăcarul îi lumina la mâini. Erau nişte mâini cu degetele lungi, subţiri şi osoase şi de o formă aleasă. Degetele se mişcau cu aşa mare dibăcie, încât ar fi putut face cinste oricărui chirurg.

Prisăcarului i se zbătea inima în piept.

Celălalt deschise broasca fără să se audă, şi undele de aer, încărcate cu fum de tutun şi mirosuri orientale, îi loviră în faţă pe cei doi haiduci. În întunericul iatacului pâlpâia o candelă cu sticlă roşie, iar în dosul ei străluceau icoanele îmbrăcate cu aur şi cu argint.

Toader ridică felinarul în sus. Căpitanul ajunse la patul lui Chir Hristofor. Înainte ca acesta să se fi putut deştepta cum se cade şi să fi putut face vreo mişcare, îi şi pusese Căpitanul un căluş în gură, şi-l legă Prisăcarul cu o frânghie de cânepă peste mâini şi peste picioare. În câteva clipe cei doi oameni, tari ca nişte uriaşi, isprăviseră această lucrare. Din faţa galbenă ca ceara a lui Cochinis ieşeau, zgâiţi, ochii tâmpiţi de spaimă.

Căpitanul aprinsese lumânările de pe masă, şi începu apoi foarte liniştit să pregătească răzbunarea. Din buzunarele aproape fără fund ale ipingelei, care păreau că ascund în sine toate uneltele trebuitoare la meseria de haiduc, ieşi la iveală un cleşte, care fu aşezat în jeraticul ce mai rămăsese în sobă.

Şi pe când Prisăcarul îl mângâia pe grec cu aceste cleşte înroşite, Căpitanul scormoni şi găsi, prin lăzi şi prin dulapuri, mai multe săculeţe şi pungi pline cu pietre scumpe şi cu bani.

După un ceas haiducii părăsiră iarăşi casa, fără zgomot, cum veniseră, şi tot pe aceeaşi cale. Se lăsară în jos pe nuc şi apoi o rupseseră la fugă spre uluci. Tocmai lângă uluci Toader se împiedică de un trup moale. Era unul dintre cei doi câini care se deşteptaseră mai întâi, şi cărora Căpitanul le aruncase câteva bucăţi de carne otrăvită.

A doua zi, dimineaţa, Toader Prisăcarul trecea mândru şi cu capul în sus prin satul Studina. Ipingeaua neagră o aruncase uşor pe umăr şi dedesubtul ei ţinea un sac în subţioară.

Când se întâlni cu ţăranul cel bătrân, care cu o zi mai înainte ceruse ajutor de la zapciu, îi zise:

– Tată Marine, iacă aci dreptatea! şi-i arătă o pungă. Celui de Sus i s-a făcut în sfârşit milă de noi şi ne-a trimis pe Căpitanul de haiduci într-ajutor!

*

* *

În aceeaşi dimineaţă se-ntorceau spre marea bucurie a lui Tache Leţu, zapciul şi cu Alexe înapoi la Obârşia, venind dinspre Soreni. Fără îndoială că boierul Iancu se abătuse de la Studina, peste noapte, pe la Soreni.

Puţin după aceea, sosi şi un lipcan, aducând o scrisoare de la ispravnicul Arghir Mavrachi din Caracal. El poftea pe Jianu la o sindrofie în acea seară, în cinstea Cârc Sărdarului Iamandi, fiindcă acesta făcuse o mare ispravă pentru judeţ, cât şi pentru toată Oltenia, prinzând pe groaznicul tâlhar Mereanu şi aducându-l legat la Caracal.

Curtea lui Chir Mavrache era mare, plină de gunoaie şi de mirosuri urâte. Tot astfel era şi casa lui, înaintea căreia tocmai se aşezau douăsprezece hârdaie cu leandri, vopsite verde, ca spanacul, şi care se scoseseră acuma din pivniţă, unde iernaseră.

Înăuntru, în odaia de fumat, care nu fusese aerisită niciodată, găsi Iancu un cerc ales de boieri: pe fratele său Amza, pe Iorgu Soreanu şi pe Cârc Sărdarul Iamandi, un grec tânăr, frumos, cu mustaţă neagră şi cu sprâncenele îmbinate deasupra unui nas subţire.

– Ei, în sfârşit a catadicsito şi boierul zapciu se poftească pe la noi, zise gazda casei. Dar fireşte, bre, bre! adăugă el, privindu-l dintr-o parte. Ca sa se faca ţineva aşa de ferches, trebuieste multă vreme! La soare te poţi uita, la boierul Iancu, ba!

Şi, într-adevăr, Jianu se îmbrăcase cu o deosebită îngrijire. Peste anteriul de mătase, vărgat alb cu galben, încins la mijloc cu un brâu scump, ţesut cu fir de aur, cădea o giubea cenuşiu-deschisă, îmblănită pe margini cu pacele late de samur.

Îndată ce găsi prilej, Amza Jianu trase pe fratele său mai mic la o fereastră şi-i zise, lăsând să alunece o privire, mulţumită, peste toată înfăţişarea mândră a zapciului:

– Aşa e bine! Dovedeşte deşteptăciune din partea ta, dragul meu; când cineva este următor unei chemări, trebuie să se îmbrace cât mai bogat, prin aceasta linguşeşte pe ospătătorul său. Şi apoi să scoţi pe protivnicul tău, scoate-l afară de tot!

– Pe protivnicul meu? întrebă Iancu.

– Ei, nu te face! zise fratele mai mare cu bunăvoinţă. Pare că noi n-am înţeles că Mavrache a pus ochii pe tine pentru fata lui cea mai

mare, dar fiindcă boierul zapciu se lasă greu şi vrea să fie rugat, Chir Arghir a apucat prilejul de moţ şi vrea să-l frece pe Cârc Sărdarul Iamandi pe sub nas. Să vezi îndată ce halai are să-i facă pentru prinderea acelui tâlhar. Şi celuilalt, calicului de Cârc Sărdarul, îi lasă gura apă după pungile cu galbeni ale ispravnicului.

– Fiind patru fete poate să aibă şi el parte de una, zise Iancu nepăsător.

Se auzi atunci Mavrache:

– Boierule Amza, fară îndoiala ca istoriseşti fratelui dumitale fapta ţea mare a Chirc Sardarului nostro?

– Da, tocmai începusem.

– Te credeţi domnivoastra? are sa se bucure banul Dumitrache de vinatul aţesta minunato? urmă Mavrache.

– Foarte mult, negreşit, zise Iancu şi, întorcându-se spre Iamandi:

– Cum ai făcut isprava asta, cucoane Costache?

Iamandi îşi netezi mustaţa spre a ascunde un surâs de mândrie şi zise:

– Ieri noapte eram pe Olt, din sus de Drăgăşani, şi după multă vreme pe urma tâlharului. Goana nu era uşoară. L-am ajuns la Olt, tocmai când era să treacă în România mare. Apa venea foarte mare.

– Evrica, Evrica! strigă Mavrache, bătând pe Cârc Sărdarul pe spate.

– Mereanu era singur? întrebă Iancu.

Iorgu Soreanu se amestecă şi el în vorbă râzând:

– Da, da, era singur. Se zice că are undeva o puică, îndrăcit de frumoasă, la care tocmai petrecuse câteva ceasuri de miere. Tovarăşii lui îl aşteptau dincolo de Olt, şi atunci Chir Costache, dimpreună cu venirea apelor, i-a tăiat drumul. Fireşte, dacă am avea slujbaşi tot precum Cârc Sărdarul şi zapciul nostru, atunci am trăi în Ţara Românească ca în sânul lui Avram! Şi-şi puse mâinile groase pe umerii lui Iancu, rânjindu-i în faţă.

Râdeau şi ceilalţi, cu toţii, afară de Amza; fiindcă în tot judeţul se credea că Iancu era îndrăgostit de frumoasa cucoană a lui Soreanu. Iancu însă făcea haz că lumea putea crede una ca asta şi se uita, cu conştiinţa liniştită, în ochii lui Iorgu, fiindcă sărutatul pe care i-l furase pătimaşa Caliopi, la serbarea de la Obârşia, nu fusese înapoiat din partea sa.

Amza Jianu începu să vorbească despre recoltele ce se aşteptau. Dar boierul Iorgu n-avea poftă să lase să scape din mâini cârma sindrofiei, şi începu iarăşi să laude isprăvile Cârc Sărdarului şi prietenului său Iancu.

– De ce n-am fete! zise el şi urmă o nouă izbucnire de râs. Soreanu, care se credea glumeţ, neîntrecut de altul, urmă râzând grosolan:

– Dar pentru ce are cineva prieteni, decât spre a lăsa lor toate bunătăţile, pe care el nu le poate avea însuşi. Iacă, Chir Arghir şi boierul Amza, nişte părinţi fericiţi, care...

Amza îl întrerupse din nou, căutând să schimbe vorba, dar Soreanu îşi înţepeni mâinile groase în şolduri şi-i răspunse:

– Frate Amza, eşti ruşinos şi sfiincios, pare că ai fi tu o fată mare. Să ştii că sfiala nu mai este acum la modă, cu ea nu mai ajungi departe. Acum se cer cu totul alte însuşiri. Am să vă spun eu ce se cere astăzi. Tocmai de curând am auzit o istorie foarte frumoasă, care i s-a întâmplat vărului meu Ioan.

– Care văr Ioan, Arhonda? întrebă Iamandi.

– Ei, care văr să fie? răspunse Soreanu, dându-şi osteneală să ascundă lauda de sine şi să spună lucrurilor într-un chip cât mai firesc. Ioan, Ion Caragea Vodă! Hm, ha, ha! şi toată faţa lui se lumină. Aşadar, Vodă, cinstiţi boieri, a trimis să-l cheme pe un boier anume Nicu Teleagă...

– Ce? boier? întrerupse ridicând sprâncenele.

– E, he he! cucurigi Iorgu. Se înţelege, că dacă aş fi auzit şi eu că i se zice ăluia boier, aş fi zbârcit şi eu din nas, înainte de a cunoaşte toată istoria pe care am să v-o povestesc. Nicu Teleagă este un slujbaş mic, dar un mare hoţ, un hoţ aşa de mare încât vărul meu Ion a dorit să-i fac cunoştinţă mai de aproape. Şi când s-a înfăţişat la curte, i-a ţinut Măria Sa Vodă, vărul meu, un logos, după care oricine altul ar fi trebuit să intre în pământ. Nicu Teleagă însă a rămas foarte liniştit şi, plecându-se, cu un surâs pe buze, răspunse:

– Clepto, cleptis, clepti! Eu fur, tu furi, ei fură!

– Nemaipomenit! strigă Amza, Fără îndoială va fi primit pentru această obrăznicie de la ciohodar o seamă bunicică de lovituri cu toiagul cel roşu.

– Aş! de unde? Nici măcar topuzul vărului meu nu l-a gustat!

Toiagul, îmbrăcat cu catifea roşie, slujea la pedepsirea boierilor mai mici, iar boierii mari îi bătea Vodă singur cu topuzul.

– Staţi, aveţi răbdare! urmă Soreanu, râzând şi făcând el însuşi mare chef de povestea sa. Măria Sa, vărul meu, a fost aşa de mirat, aşa s-a înveselit de vorba nemaipomenită a lui Nicu Teleagă, încât... ia ghiciţi ce-a făcut? i-a dat caftan de boier! gâfâi Iorgu. Caftan de boier, cu tot şartul, cum se cuvine, adică Nicu Teleagă a încălecat dinaintea beilicului pe calul de călărie al Măriei Sale şi, însoţit de ciohodarii domneşti şi cu meterhanaua, a fost purtat prin tot oraşul

Bucureşti. – Ha, ha, ha! cu sfială ar fi ajuns vreodată la asemenea cinste? Ce?

Mavrache şi Iamandi stau să plesnească de râs.

Dar Amza simţea o ruşine nespusă, căci deşi făcea tot ce putea spre a se pune bine cu stăpânirea, rămăsese totuşi încă un Jian, şi grosolănia lipsită de tact şi de duh, cu care-şi bătea joc Soreanu de această înjosire a românilor în faţa grecilor, îi pricinuia durere. Tresări, când întâlni privirea fratelui său cel mic, care în tot cursul povestirii se uitase, aţintit, numai la vârfurile imineilor săi galbeni.

Într-aceea se făcuse vreme de masă şi o slugă murdară pofti pe boieri la mâncare. Acolo, Costache Iamandi făcea curte uscăţivei Evsevia, cu învederata dorinţă de a se face ginerele ei, iar Iancu primea de la grăsulia Caliopi priviri, când supărate, când ahtiat de galeşe.

Cele patru fete ale ispravnicului şi cele două cuconiţe Jience nu ridicau ochii de pe faţa mesei.

Un lăutar din taraf făcea un cântec despre prinderea lui Mereanu şi Iancu fu cel dintâi care-i aruncă un galben în gura cămăşii, cum era deschis la piept.

– Aoleu! zise Soreanu, când văzu această aruncătură atât de dibace, n-aş vrea să stau în dreptul puştii dumitale, Jiene!

Lăutarul urmă, cu foc sporit, să laude pe viteazul Cârc Sărdarul şi pe arnăuţii lui.

– Ei, uitasem, zise Iancu, dar nici arnăuţilor viteazului Cârc Sărdarul nu le-ar face rău câte o duşcă bună de băutură.

– Alexe! zise el slugii sale, care sta printre oamenii curţii, ce mişunau împrejurul mesei, du-te şi du-le ceva de băut şi băieţilor care străjuiesc pe Mereanu.

Dintre toţi musafirii lui Mavrache, Iancu fu cel din urmă care părăsi curtea cu poştalionul încărcat de clopoţei. El duse pe fratele său şi familia lui până la casa lor.

Amza era amărât, aşa de amărât, cum poate să fie numai un om ambiţios, după ce a avut de suferit jigniri din toate părţile societăţii. Era supărat pe Cârc Sărdarul, pe Soreanu şi pe Iancu, a cărui nepăsare, când avea prilejul unei însurători aşa de strălucite, i se părea o bătaie de joc faţă de soartă.

– Fereşte-te de acest Iamandi, zise Amza lui Iancu.

– Da pentru ce să mă feresc? Fiindcă şi-a îndeplinit bine datoria lui? Tocmai aceasta îmi place la el! răspunse Iancu zâmbind.

Amza, care nu vroia să vorbească mai răspicat în faţa fetelor lui, se stăpâni şi tăcu supărat. Tânărul unchi, pentru care amândouă nepoatele aveau o nemărginită admiraţie, le mai trimise, glumind,

câteva sărutări cu mâna, pe când mama lor le mâna înaintea sa pe scări în sus, ca pe niște oițe.

Clopoțeii de la poștalionul zapciului se pierdeau în depărtare și Caracalul se cufundă iară în somn și în liniște.

Numai în curtea temniței, înconjurate cu ziduri, era mare chef și bucurie din pricina cinstei cu băutura, ce făcuse zapciul cel binevoitor. Un foc, făcut în mijlocul curții, lumina ceata de arnăuți, cu ipingelele lor roșii, puși pe chef, iară cealaltă parte a curții, mai ales de-a lungul zidurilor, era rămasă în întuneric. Din această beznă ieși la iveală un flăcău îmbrăcat și el cu mintean roșu, împodobit cu ceaprazuri negre și galbene și care avea pe cap un fes civit, al cărui ciucure îi atârna pe frunte. El intră în casă. Curând după aceea se înfățișă la închisoarea lui Mereanu, spre a schimba pe arnăut, ce rămase acolo de pază, bosumflat, și care plecă acum zorit, ca să-și primească și el partea cuvenită din vinul de Drăgășani.

Paznicul cel nou zăvorî ușa cu îngrijire, luă felinarul de pe podeaua umedă și lumină cu el fața întemnițatului.

Acesta plecase, adânc spre piept, capul său cu chică, lungă cum o purtau haiducii, și avea dureri mari, fiindcă fusese bătut la tălpi.

Arnăutul se plecă într-un genunchi și începu să-i desfacă obielele, pe care, după bătaie, i le puseseră sucit și fără rost, împrejurul picioarelor.

– Ce vrei să faci? mormăi sălbatic tâlharul.

– Vreau să-ți spăl tălpile cu rachiu de furnică, fu răspunsul.

Celălalt ridică atunci capul și încercă să ghicească, în lumina slabă a închisorii, cine ar putea fi acest prieten neașteptat?

Avea niște mâini subțiri, arse de soare, care lucrau cu o nespusă dibăcie. După ce-și isprăvi slujba de samaritean, necunoscutul scoase o pilă de sub ipingea și tăie obezile de la picioarele lui Mereanu.

Apoi îi zise încet, dar hotărât:

– Într-o jumătate de ceas ai să fii slobod. Am să tai și drugii de la fereastră. Mâine sau poimâine poți să fii la oamenii tăi, peste Olt. Să te întorci și să calci grajdurile lui Hristofor Cochinis din marginea pădurii de la Studina. Ieri noapte a fost chinuit și jefuit. Acum să-i luați caii. El are zece cai aleși, șase din ei sunt ai voștri, dar patru, cei patru suri cu coamele albe, să-i aduceți în sălcișul de la lacul Dunării Potelu. Ai înțeles?

– Am înțeles, răspunse Mereanu, sculându-se încet în sus. Apoi întrebă:

– Da cine ești tu?

– Cineva care vrea binele vostru și care are și putere să vi-l facă.

După puțină tăcere, în timpul căreia Mereanu, sprijinindu-se de pereți, căuta să-și găsească din nou cumpăna trupului pe picioarele sale, pline încă de răni, dar acum bine învelite, el zise:

– Astăzi e luni. Vineri, stăpâne, au să fie caii la sălciile de lângă lac.

Vorba stăpâne îi scăpase haiducului fără voia lui, deși nu era obișnuit s-o întrebuințeze.

*

* *

Vineri se înfățișă la zapciul plășii Balta, vătaful de curte al lui Chir Hristofor Cochinis cu jelanie, înștiințând că stăpânul său a fost călcat de tâlhari de două ori în timp de trei zile, că a fost schingiuit grozav și a fost jefuit.

Se milogea, rugându-se de zapciu, să scape măcar o parte din giuvaericalele și caii stăpânului său din gheara procleților de haiduci, căci boierul Iancu e singurul stâlp al dreptății în vremurile acestea de groază.

Boierul Iancu făgădui că va face tot ce va sta în puterea lui.

Puțin după aceea Cochinis primi câteva din giuvaericale date înapoi, precum și doi din caii cei suri. Aceasta era – îi trimise vorbă zapciul, cu părere de rău – tot ce s-a mai putut găsi în vânătoarea ce o făcuse după tâlhari.

Din toate părțile începu acum să se ceară ajutor zapciului, căci se vedea că începuse să lucreze ceata lui Mereanu, după scăparea lui din temnița de la Caracal, în urma căreia Cârc Sărdarul Iamandi era cât pe-aci să înnebunească de ciudă. Ceata lui Mereanu lucra împreună cu alte cete mai mici de tâlhari, care bântuiau mai dinainte județele Olt și Jiu. Numai plasa Balta din Romanați rămăsese scutită de cele toate.

Și, ciudat lucru, se părea că tâlharii știau totdeauna foare bine unde era potera și caută să-i calce, și atunci ei erau totdeauna altundeva. Când îi urmărea prin dealurile împădurite ale Olteniei de mijloc, atunci erau ascunși în bălțile și sălcișurile Dunării, iar când îi căutau la Olt, erau pe la Jiu.

Cârciumarii greci, arendașii greci, și la urmă și proprietarii greci nu mai știau ce să facă.

Cea mai strașnică pază de arnăuți nu îi speria pe haiduci. Ei nu făceau omor decât foarte rar, și numai atunci când erau siliți să-l facă, spre a se scăpa pe ei înșiși. Obișnuiau însă să le scrie liftelor câte un răvaș, în carnea și în oasele lor, spre aducere-aminte.

Nici un grajd nu mai era sigur de ei, şi fiindcă erau cei mai buni cunoscători de cai, căutau numai caii cei mai aleşi.

Pe când zburau însă caii tuturor grecilor şi ai prietenilor lor, pe atunci se umplea un alt grajd cu cei mai buni cai de călărie şi cu telegarii cei mai făloşi, era grajdul banului Dumitrache din Craiova. Se începuse cumpărările zorite, schimburile şi vânzările de cai suri, ale căror coame argintii cădeau ca o spumă în jos, pe gâturile lor, mândru încovoiate. Şi în curând i se dădu banului Dumitrache porecla: Geambaşul.

Dar toate firele acestor întâmplări se adunau într-o singură mână, a cărei putere era aşa de mare fiindcă n-o bănuia nimeni. Iar conştiinţa puterii, începu să umple sufletul aceluia care simţea c-o are, cu un nou farmec, necunoscut lui până atunci.

Urmând sfatul bătrânului Moangă, Jianu se înfrăţise cu dracu, şi în urma acestei cumetrii, pătrunsese adânc în vrejile ocârmuirii. Prin cele ce văzuse, se sporise setea lui de răzbunare personală şi ajunsese o sfântă furie pentru dreptate şi pentru ţara lui. Dreptatea însăşi luase în inima lui chipul iubitei sale.

În sufletul, ales şi mândru al acestui om, era înrădăcinat un amestec de însuşiri moştenite de la daci şi de la romani, o vânjoasă putere de viaţă, împreunată cu o bogată înţelegere a rostului ei, plină de gânduri înalte şi largi. În sufletul lui era adânc săditä iubirea de dreptate. Că se călca dreptatea în picioare în Ţara Românească şi că cei mai buni din ţară, cum erau chiar fraţii lui, lăsau să se facă aceasta, mulţumindu-se să fie numai ei singuri fără prihană, aceasta făcuse din tânărul Jianu un dârz şi mândru dispreţuitor al oamenilor, şi-l silise să caute singurătatea. Lovitura sorţii, pe care o primise acuma în inima lui, îl hotărâse să caute răzbunare.

Dreptate! Această noţiune nu se găseşte nicăieri în natura primitivă. În lupta veşnică a puterilor între ele, şi pentru înrâurirea lor una asupra alteia, nu există decât dreptul celui mai tare. Numai oamenilor le-a trecut prin minte că puterea poate să fie şi nedreaptă. De aceea şi luptele lor pentru dreptate sunt atât de înverşunate şi tot din această pricină lupta e şi sfântă pentru acela, care, fără să se gândească la al său folos, a scris „Dreptate" pe scutul său. Şi pe câtă vreme nu-i scade mânia, pe atâta timp nu se stinge nici nădejdea lui.

Era cea mai înălţătoare bucurie pentru Iancu, că ţinea acuma în mână fulgerele răsplătirii. Pedeapsa şi ajutorul, atributele Dumnezeirii, acuma le împărţea şi el! Banii nu mai aveau nici o însemnare pentru dânsul. Putea să aibă câţi ar fi dorit şi având conştiinţa că-i întrebuinţează numai în folosul altora, el îi lua oriunde-i găsea.

Astfel acele vremuri, în care dreptatea era mai batjocorită şi mai înjosită, născuseră un apostol al dreptăţii, însufleţit şi îndrăzneţ, cum rar a mai stat altul.

Deci Iancu se hotărî, într-una din zile, să atace o autoritate de care până atunci nu cutezase nimeni să se atingă, să atace pe starețul unei mânăstiri greceşti.

Spre miazănoapte de Caracal, într-o parte împădurită, la marginea unui râuleţ, era aşezată mânăstirea Căluiu, una din moşiile cele mari mânăstireşti, ale căror venituri erau închinate chinovielor de călugări din Palestina şi de la Sfântul Munte. Căluiul cu pădurile sale, cu viile, cu morile şi cu satele, ţineau de Sfântul Mormânt din Ierusalim. Călugări nu mai erau în mânăstire, afară de igumenul, de diaconul, doi preoţi şi un paracliser. Era un fel de bastion bisericesc al chinoviei de la Ierusalim, mai bine zis un fel de conac negustoresc al călugărilor, un han pentru vechilii lor.

Astfel bogăţiile ţării, pe care nu le înghiţeau turcii, se duceau la bisericile cele depărtate. Şi fiindcă era vorba de aur, străinii creştini îl storceau tot aşa de aprig din blagoslovita Ţară Românească ca şi mahomedanii!

Fiind însă creştini, şi încă preoţi, i se părea lui Iancu, că ei sunt şi mai răi decât turcii.

Dar el era atunci singurul care judeca altfel. Nici unul din oamenii epocii nu se gândea în felul acesta. Biserica era sfântă şi prin urmare nu era nevoie de cercetare faţă de faptele ei.

Iancu nici nu avea de gând să stea la vorbă cu cineva asupra lucrurilor bisericeşti. Obiceiul lui era să gândească singur şi apoi să prefacă în fapte roadele gândirilor sale.

De aceea, într-o dimineaţă, îi porunci lui Alexe:

– Vesteşte pe Dinu Buzatu, să fie mâine seară cu băieţii lui în pădurea Căluiului.

– În pădurea Căluiului? întrebă Alexe mirat.

– Da, urmă Jianu, când am fost deunăzi poftit la masă la acel câine de stareţ, mi-am ieşit din răbdări. Pusese pe ţiganii mânăstiri să bată vreo doisprezece ţărani cu bicele, până le ţâşnea sângele şi apoi să-i încuie în beci, fiindcă nu mai puteau plăti dările pentru mânăstire. Femeile şi copiii acelor nenorociţi au trebuit să se robească, pe luni de zile, la un arendaş vecin, grec, ca să răscumpere pe bărbaţii şi pe părinţii lor din ghearele igumenului. Şi acest drac împieliţat urmăreşte tot ce mai au oamenii, până şi pătura cu care se învelesc şi căldarea de mămăligă. Spune dară lui Dinu să fie mâine seară, negreşit, deasupra Căluiului. Ei? ce stai cu gura căscată?

Pe faţa arămie a ţiganului părea c-ar fi căzut o subţire ninsoare de cenuşă.

– Stăpâne... gângâi Alexe. La mânăstire?... Vrei...

– N-ai grijă, n-am de gând să mă călugăresc, zise Iancu râzând şi prefăcându-se că n-a înţeles bine gândul slugii sale credincioase.

Dar ţiganului nu-i era de glumă.

– Stăpâne, se rugă el cu mâinile ridicate, nu te atinge de cele sfinte!

– Fii pe pace, răspunse Iancu, igumenul ăla nu e sfânt deloc.

– Dar este unsul Domnului!

– Mirul cu care a fost uns el, mi se pare că nu s-a luat din cer!

Ţiganului evlavios i se făcu părul măciucă:

– Stăpâne, lucrul ăsta n-are să se sfârşească bine.

– Deci, zise Iancu, găseşti că este drept, şi plăcut lui Dumnezeu, ca ţăranii din Călui să fie beliţi de vii?

Alexe, căruia-i intrase până în carne şi-n oase morala haiducească de milă şi de compătimire pentru cei asupriţi, sta acuma într-o grea cumpănă.

– Crezi tu, urmă Iancu, dăscălindu-l cu răbdare, că tălpile crăpate din bătaie până curge sângele din ele dor mai puţin, fiindcă Prea Sfântul tău de stareţ a dat poruncă să fie oamenii schingiuiţi? Crezi tu că foamea încârceşte mai puţin maţele oamenilor, fiindcă rodul muncii lor se mistuieşte de Sfânta Mânăstire? Crezi tu că bunul Dumnezeu a poruncit slujitorilor săi de pe pământ, ca să asuprească pe ceilalţi sărmani?

Bietul Alexe nu găsea nici un răspuns. El ştia numai două lucruri: ştia că preoţii sunt sfinţi, şi că stăpânul său nu poate să greşească. Mintea lui încremenise în faţa luptei dintre aceste două lucruri, el putea numai să se vaiete iarăşi încet:

– Milostive, aceasta nu poate să aibă un sfârşit bun.

Ochii de vultur ai lui Iancu începură atunci să fulgere.

– Ajunge! zise el mânios, ştii că eu nu pot suferi prostia. Spune-i numai lui frate-tău ce-am poruncit.

Frica de păcat îi mai dădu lui Alexe încă o dată îndrăzneala de a se împotrivi:

– Stăpâne, până astăzi nici un haiduc nu s-a atins vreodată de vreun preot. Băieţii vor...

– Dacă nu vor băieţii, du-te dracului cu ei cu tot! Mă duc singur la Călui.

Vorba asta prinse.

A doua zi dimineaţa zapciul şi cu sluga lui ieşeau, călări, din curte. Boierul Iancu avea de gând să mai facă un ocol, prin partea de miazănoapte a plăşii sale şi seara se opriră la o cârciumă, care sta, singuratică, la marginea cea mai depărtată a plăşii.

Cârciumarul se grăbi să facă pentru cinstitul musafir un pat în pridvor, așternând fân proaspăt și punând pe deasupra cele mai bune scoarțe și perini care le avea. După cină Iancu se înveli în ipingeaua sa și se culcă pe patul frumos mirositor.

Alexe se culcase afară, pe o căpiță de fân, din care mâncau caii.

În curând nu se mai auzea nimic mișcând în hanul singuratic. Pe deasupra dealurilor împădurite dimprejur, străluceau stelele pe cerul de primăvară, lipsit de lumina lunii, și aerul de noapte era încărcat de mirosuri minunate.

După vreun ceas de vreme, țiganul scoase o legătură de zdrențe de sub șaua calului și înveli cu ele copitele celor doi cai, care păreau obișnuiți cu asemenea încălțăminte.

Apoi trecu încetișor, de-a curmezișul curții, se urcă pe o putină de varză, care era lângă pridvor, și băgând mâna printre șipci, trase pe zapciul de ipingea.

Acesta se deșteptă și sări fără zgomot peste marginea pridvorului.

Cu pașii neauziți de nimeni, călărețiii se îndreptară, cu zor, spre poiana din pădure.

După un alt ceas, Căpitanul de haiduci se opri împreună cu cei treizeci de băieți ai lui la zidul mânăstirii Călui, pe care-l sări, la un loc binecunoscut de el.

Erau acum în curtea dinăuntru; în mijlocul ei se vedeau, cam nedesluşite din pricina nopții, formele bisericii. La stânga era stăriția, la dreapta un șir de chilii.

În liniștea adâncă a nopții, se auzea numai murmurul unei fântâni și, de dincolo de ziduri, străbătea vâjâitul râuleţului Căluiul.

În liniștea aceasta însă se ridicau glasuri, care nu se auziseră în cursul zilei, când curtea răsuna de vaietele și de tânguirile țăranilor schingiuiți, erau glasurile vitejilor de acum două sute de ani, ale Buzeștilor, credincioși luptători ai lui Mihai Viteazul, care odihneau acolo, sub o lespede largă de piatră, lângă zidul bisericii.

Cine asculta, în tăcerea nopții, cu sufletul curat, putea să audă aceste tainice glasuri din curtea mânăstirii Căluiului. Se înțelege dacă era român, căci glasurile erau din vremea aceea când nu se vorbea încă greceşte în țară, și când cei trei frați: Radu, Stroe și Preda Buzescu, balauri în luptă, – cum îi numește poporul în cântecele sale – slujeau cu credință oțelită pe Domnul lor, strălucit în războaie, luptând împotriva păgânei semiluni. Ei erau din vremea acelor opt ani de domnie ai lui Mihai Viteazul, în cursul cărora pieptul lui de leu a stat neclintit, stăvilar împotriva puhoiului de turci, până când Mihai a căzut prin vânzare. Un an abia în urmă, la 1602, potopul ienicerilor a ajuns să lovească zidurile Vienei.

Despre toate aceste lucruri povesteau acele glasuri măreţe, tainic, în liniştea nopţii. Iancu înţelegea ce spuneau, nu doară fiindcă cunoştea istoria ţării sale, – aceasta nimeni n-o cunoştea pe atunci – ci fiindcă amintirea celor trei fraţi Buzeşti rămăsese încă vie la ţăranii din partea locului şi de la ei învăţase şi Iancu s-o iubească.

Haiducii, care trebuiră să se oprească deodată şi ei pe loc la spatele Căpitanului lor, credeau că el ascultă numai la chiliile de dincolo, dacă nu se mişcă cineva.

Fiindcă Jianu stă pe loc, Alexe îndrăzni să-l întrebe:

– Auzi ceva, stăpâne?

– Da, aud, zise Jianu.

– S-au deşteptat părinţeii cumva?

– Nu, s-au deşteptat Buzeştii!

După acest răspuns, neînţeles pentru Alexe, Căpitanul plecă iarăşi, cu grabă, înainte.

Uşile de la chilia stareţului fură tăiate cu fierăstrăul, şi drugii de fier, care erau aşezaţi pe dinăuntru, de-a curmezişul ca să le întărească, fură scoşi şi suciţi, cu o putere şi cu o îndemânare nemaiauzită.

Tocmai înaintea iatacului, unde dormea stareţul, felinarul Căpitanului descoperi încă o altă piedică: era un frate, care dormea acolo spre a păzi pe Prea Sfinţia Sa.

Haiducii se apropiară aşa de uşor pe ciorapii lor de lână, încât fratele dinaintea uşii nici nu-i simţi, urmându-şi somnul înainte. Într-o clipă îi puseră un căluş în gură şi-l legară fedeleş.

După ce intrară în iatacul igumenului, Iancu porunci, fără să-şi mai stăpânească glasul prea mult, dar vorbind din gât, cum fac ţiganii, să se aprinză lumânările. Alexe care găsise lumânări, le aprinse la flăcăriţa candelei cu sticla verde, aşezată într-un pahar de argint.

Când se făcu lumină bine în iatac, ei văzură pe părintele Atanasie, şezând îngenuncheat pe patul lui, încremenit, şi privind cu ochii zgâiţi la tâlharii care umpleau toată casa. Avea înfăţişarea unui pitic răutăcios şi prizărit, îmbrăcat într-un halat cenuşiu, vărgat cu roşu şi căptuşit cu pene de puf.

– Lăsaţi-mi viaţa, dăruiţi-mi viaţa, boierilor mari! bâlbâia el, tremurând din tot trupul ca o vargă.

– Aici, zise Căpitanul, numai unul este mare.

– Atunci iartă, iartă-mă, Măria Ta, miorlăi Prea Sfinţitul.

– Şi adică la ce-ţi mai trebuie ţie viaţă? îi tăie vorba fiorosul haiduc cu barba neagră şi cu plete lungi negre.

Dar igumenul n-avea vreme să facă filozofie.

– Luaţi tot, luaţi-mi tot! se văicărea el.

– Dacă singur vrei, vom face-o cu plăcere, răspunse Căpitanul. Dă-ne încoace cheile!

Omuleţul se suci în pat şi scoase de sub căpătâi o legătură cu chei. Pe când se apleca Căpitanul deasupra lui aşa de aproape, încât atingea cu pletele sale mâinile stareţului, acesta îi arăta cu degetele uscate cheile încâlcite, iar printre dinţii, care îi clănţăneau în gură zise:

– Aceasta e cheia de la lada de sub patul meu... aceasta de la dulapul din zid, de colo, din colţ... aceasta de la scrinul cu cele trei sertare...

– Mulţumim Sfinţiei Tale, zise Căpitanul şi întrocându-se către băieţi:

– Puneţi-i căluş şi legaţi-l de piciorul patului.

Acestea toate se făcură aşa de repede încât stareţul, intrat în fiorii morţii, nu putu nici să scoată vreun ţipăt.

Băieţii mai pierduseră încă o parte din evlavia lor pentru „cel uns" al Domnului, când îl văzură cât era de ticălos în halatul de noapte, şi unul din ei zise celui de alături:

– Ce mai stârpitură nevoiaşă.

Începură să le sclipească ochii la toţi şi cu mare zor ajutau Căpitanului ca să scoată din lăzi şi de prin dulapuri banii şi lucrurile de preţ, argintăria şi giuvaericalele pe care le dăruiseră atâtea suflete credincioase, în copilăreasca lor nădejde că se vor răscumpăra, cu ele, de pedepsele faptelor ticăloase ce le săvârşiseră în viaţa lor.

Crucile şi evangheliile, împodobite cu pietre scumpe, Iancu nu le atinse. El nu era un duşman al semnului şi al cuvântului lui Dumnezeu, era duşman numai al slujitorului lui cel nemernic.

Atunci, în mijlocul lucrării de jaf, în mijlocul zgomotului, ce se făcea cu argintăria şi cu pungile de bani, în mijlocul scârţâitului cheilor, ce se suceau în broaşte şi al sipetelor ce se deschideau, se auzi deodată un sunet limpede şi uscat, apoi încă unul şi un al treilea, în răstimpuri scurte, şi apoi bătaia mărunţică a toacei, purtată prin curte. Era chemarea la rugăciunea de miezul nopţii, la care trebuie să ia parte, în fiecare noapte, toţi călugării buni credincioşi.

Haiducii se opriră toţi în starea cum tocmai se găseau, aplecaţi peste vreo ladă, sau îngenuncheaţi pe jos, şi strângând vreo legătură. Toţi îşi făcură cruce: câte un ochi se rătăcea şi pe la nemernicul care era legat de pat şi atunci, în locul piticului pipernicit, vedea iarăşi pe igumenul temut, care putea să arunce groaznice blesteme pe capetele oamenilor.

Această schimbare a simţului evlavios o scurtă Iancu repede.

– Grăbiţi-vă! le porunci. Şi împărţind legăturile între ei, păstră pentru sine numai un ghiozdan de saftian roşu, în care erau

hrisoavele, găsit între odoare. Puse apoi să se stingă lumânările şi-şi duse băieţii săi iarăşi înapoi la intrarea casei. Acolo le mai porunci iară, şoptind, să se oprească toţi pe loc.

Prin pervazul uşii, tăiate cum era cu ferăstrăul, se putea vedea bine afară în curtea întunecată.

Prin bezna nopţii înaintau acuma, după ce amuţise toaca şi începuse sunarea clopotului cel mic al mânăstirii, trei luminiţe, slabe, una după alta. Ele veneau din cealaltă parte, dinspre chilii, încetinel, fără raze şi prea slabe, ca să arunce lumină de-ajuns, plutind numai ca nişte năsturei de aur prin negrimea nopţii. Se vedeau apoi cum se închinau lumânările din mâinile părinţeilor, una către alta, şi cum purtătorii lor intrau în biserică.

– Haideţi acum! zise Căpitanul.

*

* *

A doua zi dimineaţa, pe când Iancu Jianu mai dormea încă în pridvorul cârciumei, unde-l lăsase cârciumarul de cu seară, sosi o slugă de la mânăstirea Călui, în fuga mare, şi ceru să vorbească îndată cu cârciumarul.

Alexe îi ieşi înainte dintr-un şopron şi zise:

– Mă omule, nu striga aşa de tare. Măria Sa, zapciul, doarme încă, colo sus.

– Tocmai după el m-au trimis, frate, şopti zorit argatul. S-a auzit că este aici la cârciumă. Pe noi la mânăstire, ne-au călcat haiducii astă-noapte.

– Ce spui!

Fiind vorba de asemenea împrejurare, Alexe se învoi să-l deştepte pe boierul Iancu din somn. Boierul Iancu se milostivi, deşi Călui nu cădea în plasa lui, să fie următor chemării şi să sară într-ajutorul Sfinţilor Părinţi.

În curtea mânăstirii mişunau ţiganii, slugile şi ţăranii, parcă era un viespar; iar înăuntrul stăreţiei în iatacul lui, se văita şi ţipa groaznic părintele Atanasie, povestind călugărilor grozăviile ce le suferise la călcarea de astă-noapte.

Zapciul ceru să i se istorisească, cu de-amănuntul toate cele întâmplate şi stărui să i se descrie tâlharii, cum erau?

Răspunsul fu: că erau văpsiţi toţi cu negru pe obraz, ca nişte draci. Cine ar fi în stare să descrie asemenea scaraoţi?

– Şi ce s-a furat?

Înecat de zbuciumare şi răguşit de bocete, începu stareţul să numere comorile ce i le furaseră.

– Şi răul cel mai mare, cea mai mare pagubă ţipă el, este că mi-au luat şi ghiozdanul cu hrisoavele sfintei mânăstiri! Cine o să mi le mai facă la loc! Abia de câtăva vreme Vodă a voit să supună mânăstirile închinate la un bir, pentru întărirea hrisoavelor! Ce credeţi, că are să ne ceară acuma, când ne lipsesc hrisoavele cu totul.

Apoi ridică amândouă braţele în sus, de-i fâlfâiau mânecile cele largi, şi, ameninţând cu toiagul, ferecat cu argint, semnul cinului, înălţă faţa sa ofilită, înconjurată de o barbă sură, zbârlită, şi începu să blesteme pe făcătorii de rele. Se părea că acest omuleţ creştea din ce în ce mai mare, fiindcă acum se simţea iarăşi tare în apele lui.

Blestemul se întrebuinţa pe atunci cu mare ceremonie, atât la biserică, cât şi la judecăţi. Nici un hrisov de danie sau ctitoricesc nu se făcea, nici o danie sau dietă, care să nu fi fost întărită şi omologată cu blestemele cele mai îngrozitoare.

Erau mai multe feluri de legiuiri: „Pravila Împărătească sau Vasilicalele", „Obiceiul Pământului", „Pravila Bisericească" şi apoi deosebitele porunci şi Hotărâri domneşti, care mereu se schimbau.

Oamenii cu bună memorie puteau să găsească rostul lor şi să iasă la un liman din acest haos, dar nimenea nu era în stare să aducă la conglăsuire o condică cu cealaltă. Oricare hotărâre judecătorească se putea răsturna, dacă era privită din punctul de vedere al celeilalte legiuiri.

Nu era deci mirare că, simţul de dreptate, de statornicie şi de vrednicie, care este înăscut omului – fiindcă a vroi ceva din tot sufletul, vrea să zică a vroi ceva pentru totdeauna, – căuta scăpare la puterile supranaturale. Unde se mai folosesc mijloacele omeneşti, acolo se face apel la cele Dumnezeieşti, şi fiindcă preoţii înfăţişau Dumnezeirea pe pământ, ei ajunseseră, cu vremea, adevăraţii meşteri în ale blestemului.

Părintele Atanasie ştia pe de rost toate afuriseniile care se găseau la sfârşitul hrisoavelor şi de aceea încheie vorbirea sa cu cuvintele îngrozitoare:

– Iar pe acest om să-l izbească Domnul în trup şi în suflet şi să-i sape şi o groapă ca să cază în ea; casa lui să rămâie pustie, şi el să rămâie pribeag prin lume, numele lui să fie şters din cartea celor vii, şi să nu se poată găsi între cei drepţi; viaţa lui să fie lungă, şi în fiecare zi spre chin să-i fie, şi la ziua judecăţii-de-apoi să nu aibă parte de a vedea strălucita faţă a lui Dumnezeu, ci foc şi cenuşe, vânt şi vifor să fie partea lui dimpreună cu Iuda Iscarioteanul cel blestemat, şi cu Arie, afurisitul, să stea şi să se topească în flăcările Gheenei! Întreit blestem pe capul lui în numele Domnului nostru Iisus Hristos şi al celor trei sute optsprezece sfinţi părinţi de la Nichea! Amin! Amin! Amin!

Atât el cât şi cei doi preoţi apucară apoi făcliile pe care le aprinsese diaconul, cum era obiceiul la această înfricoşată ceremonie, şi cu toţii întoarseră lumânările cu flăcările în jos şi le stinseră.

Apoi starețul se rugă şi de zapciu să îi stea într-ajutor.

În momentul acesta intră călugărul cel netot, care păzise pe igumenul şi care dimineaţa fusese găsit încătuşat şi fără simţire dinaintea uşii stăpânului său.

– Prea Sfinte, Părinte Stareţe, bâlbâi el, vânturând mâinile sale cele mari. Ghiozdanul... un om.... ghiozdanul cel roşu...

– Ce? strigă igumenul, s-a găsit?

Fratele rânjea fericit, dând mereu din cap.

Tocmai atunci intră şi hangiul de la cârciumă, unde petrecuse Iancu peste noapte. Se închină adânc, şi având conştiinţa că pentru fapta sa bine chibzuită, şi pentru iuţeala sa, cu care o îndeplinise, va fi cel puţin lăudat de zapciu, îi zise:

– Milostive boierule, acest ghiozdan l-am găsit sub căpătâiul Măriei Tale, în pridvor, şi pentru ca să nu-l cauţi, am încălecat îndată şi am dat fuga cu el aici.

Întocmai ca o pisică sălbatică, aşa sări igumenul în sus, şi apucând ghiozdanul de saftian, începu să ţipe cu glas piţigăiat: – Acesta e ghiozdanul meu! – E ghiozdanul meu!

Cârciumarul se uită întrebător la Jianu.

Iancu se făcuse galben şi cu un glas stins zise:

– Nu pot să-mi închipuiesc cum a ajuns acest ghiozdan sub căpătâiul meu.

Alexe îi apucă atunci înainte:

– Stăpâne, mi s-a părut astă-noapte par-c-aş fi auzit nişte paşi prin curtea hanului. Poate a fost chiar unul din tâlhari care a pus ghiozdanul...

– Sub căpătâiul zapciului? rânji părintele Atanasie, vârându-şi obrazul lui răutăcios, de pricoliciu, până sub bărbia lui Iancu. – He, he, dar bine trebuie să fi dormit dumneata boierule, ca să nu simţi nimica. Trebuie să fi dormit mai bine decât mine în noaptea asta!

– Negreşit, răspunse Iancu, aruncând capul pe spate, şi întorcându-se spre cârciumar:

– Cine a mai fost prin curte, după ce am plecat eu?

– Nimenea, stăpâne, încredinţă hangiul, care nu putea să înţeleagă noima vorbei, nimenea. Îndată ce te-ai sculat, milostive, eu m-am dus să strâng patul, şi am găsit...

– Ajunge, ajunge! cârâi, batjocoritor, starețul privind cu desfătare la faţa galbenă şi la sprâncenele încruntate ale zapciului, ale acestui

„Vlahos", cu care nu se putea vorbi „Romeica", cum numeau pe atunci grecii, încă neliberaţi, limba lor.

– Ba n-ajunge, zise Iancu, căci Sfinţia Ta ştii tot aşa de puţin ca mine, cum a ajuns acest ghiozdan la cârciumă...

– He, he, cucurigi igumenul. De unde ştii dumneata că nici eu nu ştiu?

Iancu porunci grăbit lui Alexe:

– Să te duci îndată la Obârşia şi să-mi aduci douăzeci de arnăuţi. Să te găsim la cârciumă. De acolo trebuie să luăm urma tâlharilor.

Alexe îşi îndreptă privirea îngrijorată spre pământ, se închină şi ieşi afară.

– Şi eu, strigă igumenul triumfător, lipind ghiozdanul de inima sa, eu plec la Caracal la isprăvnicie, şi de acolo, dacă va fi trebuinţă, la Bucureşti!

*

* *

Iancu Jianu ieşi călare din curtea mânăstirii Căluiului, dar n-apucă nici spre conacul său din noaptea trecută, nici spre Caracal sau Obârşia. Cu capul plecat în piept, apăsat de gânduri negre, el îşi înteţea calul, ca de obicei, strângându-l în pulpe, şi înainta repede, tot mai înăuntru în pădure, la deal şi la vale, până când stufişurile, în care se băgase cu capul, se făceau din ce în ce mai înalte şi i se agăţau pintenii de ele, iar crengile copacilor din desiş îl loveau peste obraz şi peste ochi asemenea unor bice.

Atunci opri murgul, ridică capul în sus, şi, cu un oftat adânc, privi strălucirea de primăvară a codrului bătrân de veacuri, care-l înconjura. Odată cu ochiul, el simţi deschizându-i-se şi urechea, care până atunci auzise numai furtuna gândurilor, ce clocoteau în sufletul lui.

Iancu începu să-şi dea seamă că văzduhul se mişca şi aproape tremura de cântarea păsărilor. Cale de multe poşte se întindea codrul, şi tot atât de departe se întindeau fluierările privighetorilor, cântările scurte ale ciocârliilor, şi bătăile limpezi şi străbătătoare ale cintezilor. Uneori se topeau împreună cântările şi fluierările acestor mii şi sute de mii de guşuliţe şi de suflete; împreunându-se într-o singură cântare de slăvire, pare că erau înţelese între ele, să cânte deodată şi din răsputeri.

Dar Iancu gustă numai o clipă farmecul acesta de primăvară, apoi căzu iarăşi înapoi în vârtejul gândurilor sale, şi nu mai auzea şi nu mai vedea nimica de primprejur.

Descălecă, slăbi chinga murgului şi se trânti pe pământul moale al pădurii.

Ruşinea şi mânia din pricina întâmplării cu ghiozdanul cel roşu îl munceau. Cum a putut să fie atât de prost! atât de uituc şi de nătâng! atât de stângaci în faţa descoperirii, încât să primească, măcar pe jumătate, acea minciună de scăpare de la Alexe, că ghiozdanul ar fi fost strecurat sub căpătâiul lui pe când dormea?

Să fi stat ca prostul în faţa igumenului, era pentru Jianu de o mie de ori mai dureros decât să fi fost descoperit ca haiduc. De ce îl părăsise de astă-dată prevederea lui cea neadormită? „Stăpâne, aceasta n-are să se sfârşească bine!" – vorba credinciosului său Alexe îi veni atunci în minte. Începu să blesteme tare: dacă Dumnezeu ia sub scutul său o astfel de dihanie, spurcată, un astfel de suflet potmolit în rele, ca acela al lui Atanasie, atunci un om cinstit ar face mai bine să se dea de partea Dracului! Dar nu! – Dumnezeu nu poate să iubească astfel de răsuciri. Răul trebuie să rămâie rău, în orice haină s-ar înfăţişa. Sufletul fără teamă al lui Iancu se împotrivea la şoaptele eresurilor care dominau în lume pe vremea aceea. Ţinta cugetărilor lui fusese numai dreptatea, şi dreaptă a fost fapta lui, când a voit să pedepsească pe acest lup în piele de oaie; pe acel preot hrăpăreţ! Dar atunci pentru ce n-a izbutit?

Fiecare om înţelege lumea şi viaţa după sufletul său. Logica dreaptă, copilărească, a lui Jianu nu cunoştea nici o faptă fără cauză, nici o greşeală fără pedeapsă, nici o faptă dreaptă şi bună fără răsplata ei cu bune urmări.

Că întâmplările, stârnite de el însuşi, îl aduseseră într-o stare atât de falsă, aceasta trebuia să aibă o cauză adâncă. Da! Era starea falsă în care se pusese el însuşi de atâta vreme, şi care ieşise la iveală numai astăzi! Minciuna, în care trăise, urlatul, tovărăşia cu lupii, frăţia cu dracul, jocul de-a zapciul, fiind haiduc! Mânia începu să clocotească în pieptul lui. Era sătul de această viaţă cu două feţe, de atâta scârbă ce trebuise să înghiţă, de răzvrătirea sugrumată şi de dispreţul ce trebuia să-l înăbuşească, când slujbaşii stăpânirii, tovarăşii lui, – pare că ar fi fost şi el la fel cu ei – i se arătau în toată goliciunea ticăloşiei lor.

Toată suferinţa şi tot amarul, pe care-l închisese el, silit, în fundul sufletului său, şi pe care-l osândise la tăcere, ca nu cumva să-i fure, fără veste, cumpătul şi judecata, se deşteptase acuma cu jeluire năprasnică. Se mai împrospătă, încă o dată, în sufletul lui şi nespusa durere pentru fata ce fusese răpită, şi neputinţa lui de a aduce ajutor împotriva groaznicei sorţi care o ajunsese pe Ileana, precum şi mâhnirea ce-i mai venea încă din partea fraţilor săi. Despre Ileana el nu mai putuse afla nimica, cu toate cercetările ce le făcuse necon-

tenit, atât ca Căpitan prin haiducii săi, cât şi ca zapciu prin prietenii şi credincioşii săi. Deşi Pervanoglu se întorsese după şase luni de la Tarigrad, căci se oprise la întoarcere pe la mai mulţi paşi de prin cetăţile de pe malul Dunării, dincoace de Olt nu cutezase răpitorul fetei să mai pună piciorul, şi Ileana nu mai era la el.

Nici o ură nu este mai amară decât o ură adunată. Mânia care se poate revărsa îndată, se uită apoi curând, nu lasă drojdii. Dar mânia înfundată, arde şi coace sporindu-se, ca puroaiele în carne, şi câştigă mereu în amărăciune. I se făcea scârbă lui Iancu, numai când se gândea că ar putea să se descurce spunând minciuni, din daravera cu ghiozdanul roşu şi să se mulţumească şi de aci înainte ca până acuma, cu rolul de tainică providenţă. Destul le făcuse până acum pe voie lui Tudor Vladimirescu şi bătrânului Moangă. Întâmplarea de astăzi era un semn al Proniei Cereşti şi însemna: Ajunge cu minciuna!

Deşi Iancu, ca mai toţi din vremea lui, nu citise niciodată Sf. Scriptură, totuşi îşi închipuia, printr-o alcătuire proprie a minţii sale, că Dumnezeu ar fi o fiinţă, căreia nu-i place nici un lucru pe jumătate, care scuipă din gura sa pe cei sălcii, şi care iartă mai uşor unui diavol întreg fărădelegile lui, decât unui jumătate-înger neîndeplinirea datoriilor sale. Putea acuma Dumnezeu să se uite cât de adânc în sufletul lui, nu mai găsea nici un grăunte fals!

Iancu sări în sus, se întinse şi puse degetele arătătoare de la amândouă mâinile sub limbă. Scoase un fluierat pătrunzător, un fluierat haiducesc, care tăia văzduhul până la mare depărtare.

Dar îl auzi numai murgul lui, care ridică capul şi ciuli urechile. Păsările tăcură pentru o clipă, spre a începe apoi din nou corul lor puternic, de care se cutremura văzduhul.

Iancu izbucni într-un râs puternic. Cu ochii luminoşi privea codrul înverzit de primăvară. Căzu în genunchi cu amândouă braţele deschise, ca dinaintea unei ibovnice. Codrul, codrul lui iubit, îl avea iară!

Se întoarsese iarăşi în singurătatea lui, şi o găsise neschimbată. Ce le păsa copacilor de zbuciumările oamenilor de afară! Ei cresc şi înverzesc şi apoi, când mânia vijeliei le pleacă mândra frunte, se culcă, cu întreaga lor măreţie spre odihnă veşnică şi îşi însoţesc măduva lor mirositoare cu pământul, şi mii de odrasle noi se ridică din nobilele lor trupuri.

Jur-împrejurul lui Iancu răsărea o comoară de frumuseţi. La picioarele uriaşilor copaci şi pe trunchiurile lor străluceau solzii cu cinci colţuri ale iederei, şi pe jos era aşternut un covor de micşunele.

Iancu se aruncă iarăşi pe pământ, nu ca să se mai gândească şi răzgândească, ci spre a se bucura. Îşi afundă fruntea în bogăţia de

mirodenii tari şi curate ale ierburilor dătătoare de viaţă, şi nu putea să se mai sature, uitându-se la feţişoarele florilor şi la puterea uriaşă a bobocilor care străbăteau, îndrăzneţi şi biruitori, frunzele cele mai tari şi mai uscate, căzute în toamna trecută.

După ce şezuse îndeajuns, culcat pe faţă, se întoarse pe spate, îşi încrucişă braţele sub cap şi prinse a fluiera ca păsările. Apoi, băgând de seamă că i se făcuse foame, se uită la înălţimea soarelui. Soarele era pe asfinţite. Nu era de mirare. El trăise încă o dată, în gândul său, un întreg an din viaţa sa, zi cu zi, până se oprise la o hotărâre mântuitoare.

Se sculă, prinse murgul şi căută un izvor, din care bău zdravăn. Trebuia să-şi înşele foamea. Apoi apucă spre miazăzi.

Nu mai mişca nici un vânt, era zăduf. Păsările amuţiseră. Se întindea întunecimea. Se apropia o vreme tare. Norii, care se grămădiseră deodată pe cer, începură acum să-şi verse apele lor asupra codrului împrimăvărat.

Atât de orbitoare erau fulgerele şi atât de aproape deasupra coastei, pe care cobora acum Jianu, încât calul lui, speriat de luminile ce trăsneau tot mereu, vroia s-o rupă la fugă înapoi. Văzduhul se zguduia de urletul tunetelor.

Iancu dădu capul pe spate şi începu să râdă de bucurie. Totdeauna îi plăcuse vremea tare, dar astăzi îndeosebi, vijelia minunată avea asupra lui o înrâurire mântuitoare. I se părea că toţi nervii lui se destind, precum şi toţi muşchii, părea că ploaia şi cu tunetele îi mângâiau mădularele. Sufletul lui se descătuşase şi se răsfăţa acum în lupta elementelor, cu care el se simţea înrudit. Vântul şi cu apa îl spălau de prefăcătorie, ce trebuise s-o îmbrace, şi de comedia, ce trebuise s-o joace.

*

* *

Când sosi Jianu a doua zi seara la taftul din Obârşia, un strat gros de lut se aşezase, ca o coajă, pe picoarele subţirele ale murgului, precum şi pe cizmele călăreţului.

Alexe ieşi ca o săgeată de la grajd, şi urmând pe stăpânul său în casă, îngenunche cu grabă înaintea lui, ca să-i scoată încălţămintea. Toate acestea le făcea în tăcere şi aşteptând să înţeleagă în ce fel de toane se găsea stăpânul său.

Şi astăzi se mai cutremura de blestemele pe care le aruncase ieri egumenul Căluiului, şi se întreba îngrijorat ce are de gând oare să mai facă acum stăpânul său, după ce-l vânduse ghiozdanul cel roşu?

Dar Jianu îi spuse foarte liniştit, întinzându-se pe divan:

– Acum voi să dorm un ceas. Pe urmă să mă deştepţi. E ceva nou p-aici?

Alexe ţinea într-o mână cizmele boierului, iar pe cealaltă mână era aruncată gheba lui, împodobită cu minunate ceaprazuri negre, cum se poartă la olteni. Deşi ploaia nu putuse să străbată prin aba, adăugase însă mult la greutatea ei.

Stând înaintea stăpânului său, ca un slujitor bine strunit, ţiganul îşi făcu darea de seamă:

– N-am adus, cuconaşule, aseară, pe arnăuţii din Obârşia, fiindcă Milostivirea ta ţi-ai răsucit mustaţa cu mâna dreaptă, când mi-ai dat porunca, şi aceasta înseamnă că nu trebuie să fie îndeplinită.

– Aşa este, întări Iancu. Şi?

– M-am dus la băieţii noştri. Am cerut de la Dinu, fratele meu, să-mi dea toată prada, şi am dus-o, împreună cu el, la ascunzătoarea din pădurea de la Soreni. Trebuia să mai fi dat cevaşilea înapoi?

– Nu, zise Iancu râzând, nu mai dăm nimic înapoi.

Şi când ochii scânteietori ai lui Alexe se deschiseră mari, vroind să facă o altă întrebare, Iancu adăugă căscând:

– Lasă-mă să dorm mai întâi.

Tache Leţu se miră, încă o dată mai mult, de nepregetul zapciului, când acesta, după cină şi după ce mai lucrase câtva timp singur în cancelarie, se porni iară cu Alexe la drum. Arnăuţii erau obişnuiţi cu acest dute-vino al stăpânului lor la orice vreme, noaptea ca şi ziua. Pârvu, cel mai vrednic dintre ei, puse şaua şi căpăstrul Şoimului, cel mai iute cal al stăpânului său, şi Alexe puse pistoalele cele grele în pungile de la oblânc.

După ce încălecă, Jianul îi zise lui Tache Leţu, care sta în pridvor:

– E răcoare acuma după vremea tare de ieri, să nu cumva să te răceşti! Sau vrei să vii cu noi?

– Doamne fereşte! strigă speriat pomojnicul, căruia îi era groază încă de vreo poruncă pe neaşteptate din partea mai marelui său. Destul e de greu să te însoţească cineva pe dumneata călare ziua, darămite, noaptea, când de-alde noi suntem orbi, pe când dumneata se pare că tocmai atunci vezi mai bine.

Boierul Iancu, care acum era în toanele cele mai bune, îi răspunse:

– Aşa am voit eu să mă obişnuiesc. Nu ştie omul niciodată, la ce-i poate sluji orice însuşire. Căci cine e vreodată sigur de starea lui de mâine? Astăzi sunt zapciu, mâine poate haiduc. Şi râzând, întoarse calul.

Râdea şi Tache Leţu. Dacă mai marele său făcea glume, era datoria lui să râdă, dar deodată i se opri râsul în gât, căci se auzi un şuierat pătrunzător.

Arnăuții și ceilalți slujitori alergară în curte și toți câinii începură să latre răzvrătiți.

Șuieratul acela străbătător, pare că nu venea de la nici un animal, nici de la vreo ființă omenească. Cine l-ar fi auzit prea de aproape, poate că ar fi rămas surd. El răsuna mai departe decât sunetul unei trâmbiți.

– Cine a fluierat? Ce fuse asta? Un fluierat ca o plesnitură de bici! Un fuierat haiducesc! ziceau oamenii.

Tache Lețu spuse Floarei celei durdulii, care sosea cu mare grabă:

– Boierul nostru, zapciul, a fluierat așa când a ieșit afară pe poartă. Vesel ca astăzi, nu l-am mai văzut niciodată. Clătinând din cap el intră în casă. Sunetul acela năpraznic îi stârnise nevricale.

Când înaintă prin sală, băgă de seamă că ușa de la cancelarie era deschisă, și că acolo ardeau încă lumânările.

Iancu Jianu își strunise așa de bine pe slujbașii săi, încât silise și pe acești oameni, obișnuiți cu tembelâcul fanariot, și care, cu chiu-cu vai îndeplineau abia pe sfert datoriile lor, să se gândească acum că trebuie să-și îndeplinească întreaga datorie, și încă cu pricepere. Dezvinovățirile obișnuite din vechi precum: – Eu am crezut, că boierul zapciu va face aceasta, sau am crezut, că a făcut-o Stan sau Bran, – asemenea apărări, nu se primeau deloc. Orice lipsă de socotință se pedepsea cu asprime și fără milă. De multe ori lăsa Jianu, de bunăvoie, câte ceva nefăcut, spre a pune la încercare băgarea de seamă a slujbașilor săi și să vadă dacă sunt în stare să descopere ei greșeala.

Tache Lețu bănuia și acum așa ceva, când după ce intră în cancelarie, găsi lumânările încă arzând în șfeșnicele de alamă pe masa de scris, și când văzu lada de bani, această mobilă foarte primitivă de lemn, deschisă. Tache Lețu ridică capacul lăzii. Era goală! Pomojnicul știa foarte bine că fusese una mie șapte sute și patruzeci de taleri și treizeci și nouă de bani în ladă. Mai deschise repede și alte sertare, dar condicele erau toate la locul lor.

Tache Lețu rămase încremenit. Asemenea idei nu mai avusese zapciul până atunci! Atunci își aduse aminte de vorba boierului Iancu, și de acel fluierat pătrunzător și groaznic... la plecare. Un vârtej îi cuprinse capul.

Tot asemenea vârtej cuprinse și mai tare mintea boierului Amza Jianu, când se lăți vorba că fratele său cel mic s-a făcut haiduc.

Vestea ajunse în curând știută de toți, și toată lumea aflase că zapciul se făcuse nevăzut din Obârșia.

Când sosi chiar Arghir Mavrache, găsi pe pomojnicul într-o stare care cu nimica nu era mai prejos de „istericalele greceşti". Aşa se chema pe atunci hysteria adusă din Fanar.

Costache Iamandi, Cârc Sărdarul, când află, sări în sus de pe divan, aproape până în tavan şi strigă:

– Acuma ştiu cine mi-a furat pe Mereanu din temniţă!, şi se jură că în cea mai scurtă vreme va trimite pe acest ipochimen, pe coconaşul Iancu, ferecat în fiare la Bucureşti.

Trecuse însă săptămâni, şi cu toate că Iamandi se pusese cu mare îndrăzneală şi hotărâre pe muncă, nu putu să-şi aducă planul la îndeplinire.

Dimpotrivă, numele noului căpitan de haiduci creştea din zi în zi. Mergea vorba că are „iarba fiarelor", acea buruiană fermecată, cu care se deschid toate broaştele şi zăvoarele, fiindcă nici un conac boieresc, oricât de bine ar fi fost păzit, nu mai era sigur şi scutit de călcările lui Iancu Jianu.

Se arăta deodată ca o vedenie răzbunătoare, la locuinţa vreunui ticălos de grec, sau vreunui slugoi al grecilor, şi-l silea să-şi plătească haraciul. Nici în timpul când Iancu era de faţă, nici pe urmă, nu cuteza încolţitul să se apere, sau să facă gălăgie, fiindcă în brâul roşu, lat, care încingea mijlocul haiducului, străluceau pistoale şi cuţite. Dibăcia, cu care mâinile subţiri dădeau moartea, era cunoscută şi nu se ştia dacă afară nu era întreaga lui ceată, gata să tragă focuri, şi să împresoare casa din toate părţile. Căpitanului îi plăcea acum să pătrundă singur înăuntru, şi pare că voia să se despăgubească de sila de a se preface, pe care o suferise atâta timp, cât a fost slujbaş, şi de aceea făcea acum călcările fără mască, fără negreală, cu faţa deschisă. Dacă era cineva care nu-l cunoştea, îşi spunea numele:

– Eu sunt Iancu Jianu. Fii liniştit. Această vestire găsea de obicei urmarea dorită.

Boierii din Oltenia nu mai aveau viaţă tihnită.

Ţăranii, dimpotrivă, binecuvântau pe „zapciul codrilor", cum îi ziceau ei, şi în fiecare curte boierească haiducul avea prietenii şi credincioşii săi printre slugi. Stăpânii bănuiau şi se temeau de un asemenea lucru, dar nu cutezau să pedepsească pe cineva, fiindcă urma apoi îndată răzbunarea: curtea era jefuită a doua oară şi mai cumplit.

Îl ajuta pe Jianu mult cunoaşterea tuturor conacelor boiereşti, pe care şi-o câştigase cu prilejul cercetărilor sale ca slujbaş. Şi orice văzuse el odată se întipărea în ochiul lui, ca în ochiul unui pictor. Ar fi putut să ajungă mare artist, dar pe atunci nu era trebuinţă de artişti în România, era trebuinţă de haiduci.

Începuse să vorbească lumea despre comorile lui Jianu şi se spuneau minuni despre ele, deşi nu le văzuse nimeni.

De aceea, într-o seară încântătoare prin mirosul dulce de liliac, isteaţa Chira Evsevia, zise soţului ei:

– Prost a fost acest Iancu Jianu, foarte prost.

Boierul Mavrache şi cucoana lui şedeau, după ce luaseră masa, în pridvor, şi chir Arghir sugea din vârful de chihlibar al unei narghilele.

– De! răspunse ispravnicul, fără îndoială a fost prost. Să fie cineva un Jian, să fie proteguit de banul Dumitrache, să aibă o slujbă grasă de zapciu, să poată lua în căsătorie pe fata noastră cea mare, şi să se facă haiduc! De! Pe cine vrea Dumnezeu să-l piarză, aceluia mai întâi îi ia minţile!

– Nu mă înţelegi, răspunse chira Evsevia cu un ton cam dispreţuitor, scuturând cu vârful degetului său mijlociu, tare afumat, cenuşa de la ţigară într-o farfurie de alamă.

– Adică cum? întrebă mirat chir Arghir, care avea mare părere despre înţelepciunea soţiei sale şi o numea „Egheria sa".

– Cum? răspunse ea cu nerăbdare. Se vede că te-ai prostit în Vlahia şi nu mai eşti în stare să înţelegi lucrurile cele mai uşoare de înţeles.

– Adică cum? zise iară Mavrache, care era acum aşa de curios, încât nu se supăra de dojana soţiei sale.

După o mică tăcere, în care chira Evsevia sufla câţiva norişori albaştri de tutun înspre lumina lunii, ea răspunse:

– Prietene, slugile noastre au ajuns să înţeleagă greceşte şi d-ta, cum se vede, ai uitat.

A treia oară nu mai îndrăznea Mavrache să întrebe, ci zise cu smerenie:

– Cum crezi dumneata, psihimu, cum crezi dumneata!

Dar nici aşa nu era mulţumită cucoana Evsevia.

– Cum cred eu! răspunse ea, iuţită. Nu mai poate cineva să se înţeleagă cu dumneata. Mintea dumitale a asurzit. Un Jianu, un protiguit de Bibescu, un zapciu şi un viitor ginere al nostru, acestea toate ar fi putut să-i rămână...: şi încă şi cealaltă!

– Care celaltă încă? întrebă Mavrache. A, vrei să zici...?

Chira Evsevia începu să-şi facă la cruci, cu iuţeala fulgerului, aşa încât părea că face numai roţi prin aer:

– Vreau să zic că nu era nimica mai uşor, decât să iasă curat din buclucul cu igumenul de la Călui! Rogu-te, când are cineva pe banul Craiovei prieten de aproape şi pe frumoasa Soreana binevoitoare, şi mai este frate cu Jienii! – O! Doamne! aş fi dorit din sufletul meu ca

fiica noastră cea mare să poată să stăpânească toate acele comori, pe care le adună acum boierul Iancu, precum se spune!

Chir Arghir se uita cu mirare la buna mamă. Ea ghicise de multe ori rostul lucrurilor. Ce mai însemna sistemul său de „muls" față cu planul pe care-l dezvolta dânsa acum: Iancu Jianu să rămâie zapciu și să fie și haiduc, în folosul său și al familiei Mavrache! Da, da, Egheria! Dar el oftă adânc, fiindcă de astă dată înțelepciunea ei era de prisos. Deoarece Iancu nu primea sfaturi de la nimeni, nu mai rămânea nimic de făcut decât să te îndeletnicești cu chibzuiri filozoficești.

Îi veni un gând vesel:

– Porumbițo, zise el zâmbind către soția sa smochinită, firește că pentru noi nu iese nici un câștig din toată istoria asta, dar un lucru are mare haz, adică cum Amza Jianu își smulge părul. De o lună de zile nu mai cutează să iasă pe uliță, nici între oameni! Nu i se mai zice „boierul Amza" ci scurt: „fratele haiducului!" Și ce înseamnă asta pentru acel îngâmfat de valah mândru de virtuțile sale, ha, ha, poți să-ți închipui!

Cele ce putea să-și închipuiască chiar Evsevia, dacă vroia, le suferea însă, cu adevărat, în fiecare ceas cocoana Catinca a Jianului dimpreună cu toată casa ei, zi cu zi.

Era un fel de piatră grea, care apăsa pe curtea boierului Amza. Slugile se fereau a se întâlni cu stăpânul lor, fiindcă la fiecare întâlnire se dezlănțuia o furtună în parte oratoricească și în parte simțită pe spatele lor.

Fetele ședeau mute și tremurând, plecate pe gherghefurile lor, înconjurate de slujnicele care, stârcite pe podini, torceau și coseau și nu cutezau să scoată o singură vorbă sau să mârâie un cântecel, cum erau obișnuite altădată.

Iar cucoana Catinca credea că se apropie ziua cea de apoi, când într-o noapte, după ce soțul său sărise din pat și alergă fără preget prin odaie, în sus și-n jos, îndrăznise să ridice, plângând, mâinile împreunate, la icoane și să ofteze:

– Ah, Prea Sfântă Maică a Domnului! Știu! Aceasta este pedeapsa noastră, pentru că n-am sărit în ajutorul nevinovatei copile, sărmanei Ileana!

– Ce? zbieră boierul Amza, ce vrei dumneata să zici cu vorba asta? Ileana a murit! A murit! Auzi? Ea a murit odată cu mama sa! Înțelegi, gură flecăreață ce ești? Și apoi urmă o descărcare de ocări și înfruntări pe capul sărmanei femei. În fiecare clipă ea se temea că va fi sugrumată, fiindcă soțul ei o scutura de umeri, ca pe un prun

cu roadele coapte, şi la urmă o aruncă afară din pat şi din odaie, şi trebui sărmana să se ascundă, tremurând, în odaia fiicelor sale.

*

* *

A doua zi, în asfinţitul profiriu al soarelui, şedea Stan, argatul boieresc, în umbra unui nuc şi se uita jinduit la un cărucior, care se urca hodorogind în sus pe drumul Drăgăşanilor, învelit într-un nor de praf auriu. Stan avea să ducă un sac în spate, un sac greu, în care cucoana Catinca pusese mai multe ocale de lumânări de ceară, din cele mai bune, făcute chiar de dânsa şi mai multe borcane smălţuite, verzi şi cafenii, pline cu miere şi cu dulceţuri. Aceste daruri aveau să le ducă departe spre miazănoapte, în munţi, la schitul de maici Surpatele şi să le predea maicei stareţe Agapia, împreună cu o scrisoare. Sfinţia Sa era o rubedenie a Jienilor şi a Golfinenilor.

După ce căruţa se apropie mai bine, Stan văzu cu mirare că în căruţă era Bran, un alt argat al boierului Amza.

– Elelei! strigă el, când se opriră caii, aveam de gând să mă rog de creştinul care vine în sus, să mă ia şi pe mine în căruţă, şi s-a nimerit foarte bine să fii tocmai tu.

– Încotro?

– M-a trimis boierul cu sacul ăsta greu la Surpatele la mătuşă-sa, la stareţa Agapia. Dar tu unde mergi?

– Pe mine m-a trimis cucoana cu alt sac greu tot la Surpatele, la maica Agapia.

Stan se urcă în teleguţă şi plecară amândoi, fără a se prea zori. Ei ajunseră a treia zi spre seară la Surpatele.

Surpăturile din malul înalt de nisip galben al râuleţului de munte Otăseul, dăduseră numele mânăstirii. Drumul era pustiu, ducând printre dealuri chele, şi în fund se zăreau, spre miazănoapte, vârfurile munţilor înalţi îmbrăcaţi cu păduri, pierzându-se în amurgul serii.

Stan şi cu Bran se opriră în curtea mânăstirii, dinaintea maicei stareţe Agapia, ţinându-şi căciulile în mâini, şi-i predară scrisorile şi darurile ce le aduseseră. Prea cuvioasa maică privi, sprijinindu-se pe toiagul său de stareţă, la cele două surori tinere, cum scoteau din desagi darurile, învelite cu îngrijire în cârpe de in, şi cum le duceau apoi în casă. În sălbăticia de aici asemenea plocoane erau o întâmplare rară şi, pentru deosebite cuvinte veneau celelalte douăzeci de maici, mânate de o copilărească curiozitate, în curte, să vadă ce a sosit pentru maica stareţă. Erau nişte înfăţişări subţirele, în haine negre, croite în linii drepte, şi purtând pe cap broboade

negre, strânse împrejurul frunţii şi a bărbiei, pe deasupra camilafcei, aşezată în vârful capului.

Se întunecă repede.

Maica Agapia porunci să li se facă argaţilor boiereşti sălaş de noapte, în casa slugilor mânăstirii, dinafara zidurilor curţii, şi apoi se retrase cu surorile în chilia sa. Aceasta era o odaie prietenoasă şi luminoasă, cu pereţii văruiţi alb, împodobiţi cu icoane, îmbrăcate în aur şi argint. Podinele şi divanurile, care nici aici nu lipseau, erau acoperite cu scoarţe ţesute în mânăstire.

Maica Agapia deschise scrisoarea boierului Amza. Ea glăsuia astfel:

„Prea cinstită Maică, dorim ca scrisoarea de faţă să te găsească în cea mai bună sănătate. Primeşte darurile mele, şi anume: făină de porumb, unt şi miere. Şi să aprinzi făcliile, pe care le trimit, în Sf. Biserică, pentru odihna sufletelor Mariei Golfineanu şi a fiicei sale Ileana, care, amândouă au răposat acum un an. Sunt al Sfinţiei tale supus, Amza Jianu."

Iar cucoana Catinca scria: „Prea cinstită şi iubită Maică Agapia. Mă închin cu plecăciune şi îţi doresc tot binele. Află că noi suntem bine. Dar inima mea este foarte amărâtă. Avem o mare supărare. Fratele nostru Iancu, care era zapciu, s-a făcut haiduc şi s-a dus la codru. Aceasta roade sufletul stăpânului şi cinstitului meu soţ. Poate că este vreo pedeapsă de la Dumnezeu pentru noi. Aprinde lumânările la altar şi pune să se facă liturghiile pentru odihna sufletului bietei Ileana Golfineanu, despre care boierul Amza zice că a murit. Alţii spun că ar fi fost răpită. Eu nu ştiu. Dumnezeu singur ştie. Dulceaţa de caise verzi pe care ţi-o trimit, a făcut-o fie-mea. Dumnezeu să ne aibă în paza lui şi sunt a Sf-tale supusă Catinca."

Maica Agapia, a cărei faţă era încreţită şi uşor îngălbenită ca fildeşul învechit, rămase mult cu aceste două scrisori în mână şi nu se mişca. Abia se mira, căci de multă vreme ea nu se mai mira de nimic, de când fuseseră ucişi soţul ei dimpreună cu doi fii şi trei fete de cârdaşii lui Pasvantoglu.

Ea mulţumise atunci lui Dumnezeu că fiicele sale, înainte de a fi omorâte, nu suferiseră ceva şi mai rău, şi se retrăsese la mânăstirea Surpatele. De câte ori intra acolo în biserica răcoroasă, cu învechitul ei miros de tămâie, i se împrospăta credinţa că trebuie să fie un Rai.

Aşadar, iarăşi o fată răpită sau ucisă, şi Iancu, în codri! Scrisorile nu o desluşeau destul, una era prea scurtă şi cealaltă era încurcată, aşa încât maica Agapia nu putea să înţeleagă adevărata înlănţuire a întâmplărilor. Dar ea ştia că diavolul şi duhurile cele rele frământă

lumea asta. De aceea nu se mai mira de nimic. Numai în cealaltă lume are să fie bine.

*

* *

Printr-o portiţă din dosul curţii sale, ieşea, seara târziu, Amza Jianu. Cu toate că în Caracal era întuneric beznă şi era pustiu de oameni, totuşi Amza se ferea de a trece prin mijlocul uliţelor şi mergea pe lângă uluci şi garduri. La portiţa din dos a unei alte case, el se opri şi bătu. Portiţa se deschise şi Amza intră în ocolul dintre ziduri şi casă, un ocol plin de bălării, dulceag mirositoare şi înalte cât omul.

– Dumneata eşti, boierule Costache? întrebă el pe omul care-i deschisese.

– Eu sunt, cinstite boierule, precum ai dorit şi precum mi-ai scris, fu răspunsul prietenos.

– Îţi mulţumesc din tot sufletul, zise Amza.

– Poftеşte în casă, te rog.

– În casă? întrebă Amza cu sfială.

– Da ce fel! îl dojeni prieteneşte Cârc Sărdarul. Nu putem să stăm aici în umezeală. Şi te încredinţez că acolo sus vom fi atât de singuri, ca aici. El conduse pe musafirul său printr-o portiţă strâmtă, deschisă în grosul zid al casei, şi scoborând o scăricică, trecură de-a lungul unui gang scund, care mirosea a varză acră, apoi se urcară iarăşi câteva scări în sus şi ajunseră într-un fel de sală, iar de aici intrară într-o odaie, unde ardeau nişte lumânări, şi unde stăteau cafelele negre pregătite, pe o mescioară turcească, dinaintea divanului.

– Aici suntem nesupăraţi! zise Iamandi. Dezbracă-te, cinstite boierule, şi şezi. Cu ce-ţi pot sluji? şi zâmbind, privea la faţa amărâtă a lui Amza.

Prietenia prea mare a tânărului grec mirosea a bătaie de joc. Amza strânse din măsele. Trebuia s-o mai înghită şi pe asta. Nu mai aştepta nimic altceva de la oameni.

– Cârc Sărdarule, zise el răguşit. Vrei să-mi stai într-ajutor? Nu mai ştiu încotro s-apuc. Numele meu a fost batjocorit.

– Aida-de! se împotrivi politicos grecul.

Dar Amza îşi încleştă pumnul pe genunchi şi urmă:

– S-a împlinit măsura. Astăzi am primit o scrisoare de la fratemeu Mihai din Calafat. Fostul... îşi înghiţi vorba cu greu, fostul zapciu bântuieşte malul Dunării, de la Calafat până la Turnu-Severin! Apoi oftă adânc: Of, Of, de ce a trebuit să trăiesc, să mai

văd şi asta! Ce am greşit eu ca să cază pe mine asemenea pedeapsă? Numele nostru l-am moştenit curat, din tată în fiu, şi acuma ruşinea asta! Nu mai pot să-mi spun numele, fiindcă lăutarii de prin cârciumi fac cântece cu el. Nu mai este alt Jian acuma, decât haiducul Jianu!

– Hm, hm, hm! mormăi Iamandi, în toate tonurile părerii de rău, răsucindu-şi mustăcioara neagră.

Amândoi tăcură câtăva vreme.

În sfârşit, Amza Jianu se opinti să facă această întrebare:

– Ce mă sfătuieşti dumneata să fac, arhon Cârc Sărdarule? Dumneata eşti dibaci şi îndrăzneţ. Te pricepi la... era să zică: la prinderea tâlharilor.. dar nu putu să scoată această vorbă din gură.

Iamandi începu să clatine din cap, gânditor.

– N-ai vrea dumneata, începu Amza din nou, să-i predai... lui Iancu o scrisoare din partea mea?

Grecul aruncă o privire piezişe, pe sub sprâncenele stufoase la boierul Amza şi mârâi ceva.

– El a avut totdeauna cea mai bună părere despre dumneata, urmă Amza stăruind, şi sunteţi tineri amândoi, şi de aceeaşi vârstă. Atunci se pricep oamenii mai bine unul pe altul. Vreau să-i scriu, că noi suntem gata să împlinim pentru el suma... suma, – bietul Amza aproape se simţea istovit de durere şi de ruşine – suma pe care o datoreşte stăpânirii, numai să înceapă iar o viaţă cu rost, şi să cază în genunchi la Vodă, care-l va ierta fără îndoială. Doamne, Dumnezeule! Este fiu de oameni cumsecade! Trebuie să-şi vină în fire!

– Ei, de! răspunse Iamandi, parcă se deşteptă din adâncimea gândurilor sale. Şi eu sunt de părerea dumitale, boierule Amza. Dar ca să se apropie cineva de Iancu Jianu nu e lucru prea uşor. Să-ţi mărturisesc adevărul, am încercat-o, fiindcă venise porunca de la Bucureşti, unde părintele stareţ de la Călui făcuse mare gălăgie. Dar fratele dumitale are pe diavolul în trupul lui, şi are atâţia ţărani şi oameni de rând în punga sa, încât află tot ce se alcătuieşte împotriva lui.

– Dar de astă dată – răspunse Amza, care la cuvântul fratele d-tale, pe care-l apăsase celălalt într-adins, se retrăsese ca în faţa unei lovituri, de astă dată dumneata vii ca sfătuitor, ca un crainic de pace, cu o scrisoare. Şi, vezi, scumpe prietene, noi ne vom arăta foarte recunoscători, faţă de dumneata, atât de recunoscători, cât ne vor îngădui mijloacele noastre.

– Despre acestea putem vorbi mai pe urmă, zise Iamandi, şi ei urmară apoi vorba înainte până târziu în noapte.

Nu departe de Craiova era o cârciumă, într-o văgăună strâmtă, în mjlocul pădurilor. Acolo se întâlneau trei drumuri de ţară, adică nişte fâşii de lut, brăzdate adânc, care coborau la vale.

Era dis-de-dimineaţă, şi cumpăna lungă a puţului din curte se ridica încetişor şi se lăsa în jos scârţâind. Un argat scotea apă cu găleata îmbrăcată în mușchi, şi o vărsa în valuri sclipitoare în jgheabul, de asemenea înverzit de mâzgă, spre care se îndrepta hangiul cu caii săi.

Deodată se auzi deasupra cârciumei o împuşcătură din dreptul unui drum din pădure. Troscotul trecu dintr-un deal în celălalt deal, până se pierdu încet cu totul în depărtare.

Cei doi oameni se puseră s-asculte.

Din grajd se auzi un glas:

– Nae!

Hangiul dădu fuga acolo. Se întoarse însă repede înapoi şi porunci argatului:

– Pune iute caii la adăpost, şi apoi vom vedea, împreună, ce s-a întâmplat.

Grăbiră spre locul de unde se auzise împuşcătura.

După o jumătate de ceas şi mai bine, în care timp hanul căzuse în adâncă linişte, parcă ar fi fost pustiu, intrau încetişor, trei bărbaţi, în curte. Hangiul şi cu un argat al lui sprijineau de subţiori pe un boier, care nu putea să înainteze decât şchiopătând şi era plin de sânge pe faţă. Îl duseră în casă şi, după ce-l spălă hangiul, se văzu faţa frumoasă, dar acum ciopârţită a boierului Costache Iamandi.

Blestema groaznic şi în două limbi. Din blestemele lui se înţelegea că-i căzuse calul, pe drumul din pădure, într-o afurisită de groapă, care era acoperită cu crengi şi că sărmanul dobitoc îşi rupsese amândouă picioarele dinainte, aşa încât a trebuit să-l împuşte.

El însuşi, Cârc Sărdarul, era cât p-aci să-şi rupă junghetura. Piciorul stâng îl durea grozav şi faţa lui era toată numai brazde, printre care se rostogoleau ochii lui cei negri plini de mânie. Ocăra grozav cârciuma din pădure, numind-o casă de hoţi şi conaç al tâlharilor, care ar fi aşezat jur-împrejur curse pentru oameni.

– Nu pentru oameni, milostive, este o singură cursă pentru urşi! încredinţă hangiul. Măria Sa banul Dumitrache, fiind proprietarul pădurii, a pus alaltăieri s-o sape...

– Minţi, câine! n-a pus el s-o facă de-a curmezişul drumului! ţipă boierul Costache, ca turbat. Dacă mai spui o vorbă, ticălosule, va fi cea din urmă pe care ai scos-o din gură! şi trase cu amândouă mâinile câte un pistol din brâul său de şal.

Porunci apoi să pună caii şi să-l ducă la Calafat, dacă sunt de nădejde caii şi surugiul.

– Slavă Domnului! da, fără cusur şi cu totul la porunca dumitale, puternice boierule!

Când ieşi Cârc Sărdarul, cu capul legat, în pridvor, poştalionul aştepta, gata, în curte. Era un fel de coş, împletit din nuiele groase de sălcii, pus de-a dreptul pe un scaun de lemn, aşezat fără arcuri pe osiile roţilor. În coş era fân şi pe deasupra lui o pătură vărgată. Lângă oişte erau înhămaţi doi cai şi dinaintea lor alţi trei, înaintaşi.

– Ce batjocură de trăsură e asta? izbucni Iamandi. Şi mârţoagele alea prizărite! Dar maimuţoiul ală bătrân, care şade încârligat pe calul dinainte, surugiu să fie? Cu ăla am să fac trei zile până la Calafat!

Şi într-adevăr, pe calul înaintaş, din stânga, era cocoţată o fiinţă pipernicită, sub a cărei pălărie soioasă se vedeau nişte plete sure şi o barbă zbârlită sălbatic.

Hangiul dădea însă iarăşi încredinţarea:

– Milostive boierule, Ion ăsta, cum îl vezi, a dus pe Măria Sa banul Dumitrache de la Craiova la Calafat şi nu în zece ceasuri, cum îl duc surugii Măriei-Sale, ci numai în cinci ceasuri! Pentru aceasta banul i-a dăruit o mână plină de galbeni!

– O mână de palme! strigă Iamandi. Cârc Sărdarul trebuie să fie dus fără plată. Aţi înţeles? Vă cunosc eu pe voi, hoţilor şi mincinoşilor!

În sfârşit şedea, sau mai bine, zăcea Cârc Sărdarul în coşul căruţii. Povaţa hangiului însă, ca să-l lege, cum era obiceiul, cu o frânghie de marginile trăsurii, o respinse dispreţuitor. N-or să aibă doară pe dracul în trupul lor, nici moşneagul acela de surugiu, nici somnoroasele lui gloabe!

Caii stătură locului până acuma ca nişte miei, şi numai din când în când mişcau urechile, de zăngăneau încetişor clopoţeii, atârnaţi la gâtul lor.

Deodată însă surugiul apăsă genunchii în coastele calului dinainte, trase un chiot ascuţit, şi poştalionul zbură afară din curtea hanului, pare că nu erau cai, ci zmei! Într-o învârtitură apucă poştalionul la stânga, însoţit de zăngăneala clopoţeilor, săltând peste gropile adânci de lut uscat, care brăzdau drumul prin pădure. Căruţa fermecată sărea după caii care se lungeau pământului în goana mare. Se părea că totul zboară peste bulgării din drum, fără să-i atingă.

Bătrânul scotea chiote surugeşti ascuţite şi ieşite numai din beregată: Iu, iu, iu, iu, care se ridicau până la un Iiii! subţiat ca un fir de aţă, şi care izbeau urechile cailor ca nişte lovituri de bice. Pătrunzându-le muşchii lor elastici, acest strigăt îi înteţea la o iuţeală nebună.

Ion, bătrânul surugiu cocoşat, părea că nu are numai un singur drac în trup, ci şapte! Părea că era crescut într-o bucată cu calul său. Genunchii lui adunaţi în sus, în scările scurtate, după obiceiul

țărănesc, nu se dezlipeau de coastele calului; numai mânecile cămășii albe și largi care ieșeau din cojocul împodobit cu cusături, se umflau la suflarea vântului.

Unui asemenea surugiu turbat se poate ca banul Dumitrache să-i fi dat o mână de galbeni din recunoștință, că nu lovise căruța, în salturile nebune, de vreun cirip și n-o sfărâmase.

Zadarnică fu încercarea Cârc Sărdarului, prin strigăte, să mai potolească goana. Surugiul, încălecat pe calul dinainte, zbierând mereu, nu putea să mai audă nimic, din pricina zăngănitului clopotelor și a țăcănitului copitelor. Ar fi trebuit să tragă un pistol asupra lui, ca s-auză vizitiul. Dar nici vorbă nu putea să fie de scosul unui pistol din brâu, fiindcă o mână nu-i ajungea lui Iamandi să se țină în căruță; trebuia să-și încleștеze amândouă mâinile de marginile coșului, ca să nu fie aruncat afară. Pe deasupra încă îl mai durea și piciorul cel rănit. Era o călătorie ca în iad.

Se înțelege că maimuțoiul acela smintit din șa țipa pițigăiat, la fiecare gaură mai adâncă, ce era în drum, obișnuitul:

– Ține-te bine, boierule! Dar boierului îi venea, la aceste țipete de opintire, aproape să leșine și capul lui rănit începu acum să se răzvrătească. Zburau de aproape trei ceasuri, fără să se oprească. Locurile păreau, că se rostogolesc unul după altul, pe dinaintea ochilor boierului Costache. Pădurile, livezile, șesurile și dâmburile, un sat, două și apoi iară altele... în sfârșit el închisese pleoapele.

La fiecare făgaș sau scursură de apă se auzea iară darea de veste:

– Ține-te bine, boierule! Numai o singură dată nu se auzi, tocmai acolo unde se lasă drumul foarte repede la vale, prin malul aproape drept al râulețului Desnățuiul, în care se repezeau acuma caii, ca niște balauri de se ridicau apele, stropind în sus până la o mare înălțime.

Și într-adevăr, după amiază, zbârnâia un poștalion, turbat, cu cinci cai, prin satul Calafat, drept spre curtea boierului Mihai Jianu, unde surugiul îndrăcit opri deodată caii, cu o singură smucire și îi facu să stea pe loc.

N-avu însă timpul să descalece. Surul de sub șa se ridică drept în sus, ca o lumânare, deschise gura mare, scoase un nechezat deznădăjduit și jeluitor, și căzu apoi, grămadă, mort.

În clipa, când se prăbuși calul, surugiul, ușor ca o pană sări de pe spinarea lui, și când slugile alergară speriate, să-i dea ajutor, el zise liniștit:

– De aceea-i cal. Zâmbind trecu pe lângă căruța fărâmată aproape de tot. În locul roților rânjeau numai câteva spițe, rămase împrejurul osiilor. Pe atunci nu se ferecau încă roțile și se întâmpla

adesea să se rupă obezile, chiar la un umblet potrivit. Nu e de mirare, că de astă dată se fărâmaseră roţile cu totul.

În coşul căruciorarei însă, nu mai era nici fân, nici pătură, nici urmă de Cârc Sărdarul!

– Dar cu cine ai plecat tu în căruţă? Unde-ţi este călătorul? întrebau oamenii.

– Da ştiu eu? răspunse surugiul. El ştie, şi cu vorba asta se duse la fântână şi-şi aruncă jos pălăria prăfuită. Ce să vezi! Spre nemărginita mirare a celedului întreg, zburaseră dimpreună cu pălăria şi părul cel cărunt, încâlcit, şi barba zbârlită a moşneagului, şi deodată se văzură nişte plete lungi, negre, împrejurul feţei tinere a surugiului. El băgă apoi mâna în spate pe sub cojoc şi scoase o perniţă, care-i slujise drept cocoaşă, plecă trupul său subţire peste şipotul de apă, şi-şi spălă obrazul, suflând din buze cu mare plăcere.

O slugă veni din casă şi întrebă în numele boierului, ce fel de gălăgie şi ce zarvă este în curte? I se arătară căruţa, calul căzut, al cărui nechezat de sfârşire rămăsese încă în urechile tuturor, ceilalţi patru cai, care tremurau cu tot trupul, şi i se arătă şi acel ciudat surugiu.

– Unde e boierul Mihai? întrebă acesta.

– Ce vrei cu dumnealui? zise un slujitor.

– Ce vreau, aceasta am să-i spun eu singur, fu răspunsul.

Atât graiul cât şi privirea omului acesta, în haine ţărăneşti, erau aşa de poruncitoare, încât sluga-l lăsă să urce scările, pe sărite, şi să treacă printre toţi de-a lungul cerdacului.

Cerdacul se sfârşea de cealaltă parte a casei într-un pridvor, din care ochiul cuprindea tot largul măreţei Dunări, care strălucea acuma în lumina soarelui de amiază, fiindcă curtea lui Mihai se află pe înălţimea malului, acoperit cu stufişuri dese la ale cărui poale se strecurau tăcutele valuri ale marelui râu.

Cerdacul era îmbrăcat în trandafiri roşii deschişi şi galbeni aprinşi, ale căror vârste atârnate, făceau un frumos pervaz la icoana posomorâtă a greoaiei cetăţi turceşti a Vidinului, care se ridica pe celălalt mal.

În pridvor erau adunaţi vreo şase boieri, cu cafele şi tutun. Din colţul unui divan întrebă gazda casei, încreţind fruntea:

– Cine este?

– Cine să fie? răspunse cel sosit, frăţiorul dumitale, Iancu.

Toţi boierii începură să tremure ca frunzele de toamnă la suflarea unui vânt aspru.

Cu toţii holbau ochii la bărbatul minunat a cărui chică lungă, cum o purtau haiducii, cădea în jos pe cojocul alb, împodobit pe de margini cu fâşii de blăniţă neagră de miel, iar la mijloc înfrumuseţat

prin cusături de cureluşe verzi rotite. Lui Iancu orice haină îi şedea bine, cum îi şade bine unei pantere blana sa.

– Aşa-i că nu m-ai aşteptat, frate Mihai? întrebă Iancu.

– Nu, răspunse acesta cu glas şovăitor.

– Nici mie nu-mi era dor de tine. Dar fiindcă drumul meu mă ducea prin Calafat, am luat şi pe prietenul lui Amza, pe Cârc Sărdarul Costache Iamandi, cu mine şi am mânat eu caii. Când m-am oprit însă la tine în curte, nu l-am mai găsit în căruţă. Poate că i se va fi părut căldură prea mare pe drum, şi va fi sărit în Dăsnăţuiu, ca să se scalde.

Boierii se uitau unul la altul, năuciţi.

Numai unul începu să râdă cu mare haz şi zise:

– Să trăieşti nene Iancule! Când îmi va veni, de aci înainte, poftă să mă scald, am să te rog să mă treci cu trăsura dumitale peste Dunăre.

Privirea lui Ianacu se îndreptă spre cel care vorbise, căruia abia îi mijea mustaţa, frumos ca ziua mare, cu părul auriu şi cu ochii aproape negri.

Iancu zâmbi şi zise:

– Nu eşti tu fiul lui Alexandru Urdereanu?

– Ba da, sunt Ion Urdăreanu.

– Boierul Vasile Moangă mi-a vorbit de tine, răspunse Iancu prieteneşte. Mi se pare că eşti un băiat cu inimă!

– Aş vrea să fiu ca dumneata! răspunse tânărul.

– Vino încoace, îi zise Iancu, şi după ce se apropie băiatul, foarte fericit, Iancu îi puse mâna pe umăr şi se uită în ochii lui, care se ridicau scânteietori, aţintiţi asupra Jianului: Ca mine? Aceasta nu se poate. Ca mine poate fi numai unul. Ceilalţi trebuie să se mulţumească să fie supuşi ca robi. Dar tu se vede că nu eşti făcut să fii rob. Aşteaptă, Ioane, până vine Tudor Vladimirescu.

Apoi se întoarse iarăşi politicos spre Mihai:

– Mi se pare că am picat la timp nepotrivit. De aceea nu vă voi mai supăra. De cumva ar veni Costache Iamandi pe la tine, zilele acestea, spune-i sănătate din partea mea!

Făcu dreapta-mprejur, de pe prag, unde rămăsese până atunci, şi plecă din curtea lui Mihai, fără să fi cutezat cineva să-i mai zică o vorbă.

Boierii iară se uitau, toţi năuciţi, unul la altul, şi apoi tăbărâră pe Ion Urdăreanu, numindu-l un băietan obraznic. Mihai ţinu un mare logos despre mâhnirea ce-i pricinuieşte fratele său cel mic şi despre rătăcirile la care este supusă mintea omenească.

Ion însă n-auzea şi nu băga în seamă nimica din toate vorbele acestea; ba îşi uitase chiar şi de dragostea ce o avea pentru

încântătoarea Bălaşa, fiica cea mare a boierului Mihai, fiindcă acum se îndrăgostise de haiducul Iancu Jianu! Seara, se duse pe lună, în pădurícea de pe malul Dunării şi umbla în sus şi în jos. Privighetorile cântau de răsuna până departe, dincolo de râu, iar el îşi închipuia: ce lucru minunat ar fi dacă s-ar arăta, acum deodată, Iancu Jianu din tufişurile luminate de lună, şi i-ar face un semn tainic, chemându-l şi apoi să-i spună că trebuie să-l urmeze, fiindcă a găsit în el, Ion Urdăreanu, pe acel bărbat îndrăzneţ, pe care l-a căutat de mult! Că sunt caii gata! Şi apoi să zboare amândoi, ca vântul, şi toată lumea să fie a lor, iar în fundul pădurii să-i aştepte ceata haiducilor, adunaţi împrejurul focului.

Dar Iancu Jianu nu se mai întoarse.

Dimpotrivă, se înfiinţă însă a doua zi Cârc Sărdarul Costache Iamandi.

Şi acest diplomat desăvârşit şi strateg, găsi chipul să înceapă un şir de scrisori cu căpitanul de haiduci, şi la urmă primi învoirea lui ca să aibă întâlnirea, pe care o râvnise atât de mult. Această învoire era cuprinsă într-o scrisoare, care fu aruncată, legată de o pietricică, în pridvorul unde şedeau boierii după masă, la lună şi fumau.

Ion se rugă să i se dea lui pietricica. O puse la inimă, şi pizmuia cu sufletul înflăcărat, pe Cârc Sărdarul pentru norocul de a avea a face cu Iancu Jianu. A doua zi dimineaţă însă veni tata Urdăreanului, şi-şi luă băiatul acasă, fiindcă ar fi şezut, acum, destul aici.

*

* *

Cu două condiţiuni dobândise Costache Iamandi întâlnirea cu Iancu Jianu: cea dintâi să vină singur şi fără arme pe Ostrovul din Dunăre din sus de Calafat, – fiindcă se ştia că chirigiii, negustorii şi ţăranii care sosiseră în zilele din urmă, unul câte unul, la Calafat, făceau parte din poteră – şi cea de a doua condiţie: ca aceşti arnăuţi să nu cuteze să iasă din sat, tot timpul, cât va ţine întrevederea. Altfel nici să nu se încerce, căci Iancu Jianu avea oameni îndeajuns ca să-i măcelărească, pe Cârc Sărdarul şi pe toţi arnăuţii lui. Lui Iamandi nu-i lipsea îndrăzneala şi el primi condiţiunile.

Ziua, locul şi ceasul întâlnirii îi fură hotărâte de aproape. În pădurea de pe malul Dunării, din sus de Calafat, era un drum ce ducea la vale. Pe acelaşi drum coborî Iamandi până jos, unde puternicul râu îşi rostogolea greoaiele sale unde cenuşii-argintate. Şi cerul era tot cenuşiu, fiindcă plouase. Îmbelşugatele tufe şi mărăcini pe malurile râpoase răspândeau un miros plăcut.

Când sosi boierul Costache la marginea râului, zări acolo, într-o ascunzătoare, alcătuită de câțiva copaci plecați, luntrea cea neagră, care-l aștepta. În barcă era un om, care se sculă, drept în picioare, și-și scoase căciula din cap.

Cârc Sărdarul se urcă în luntre. La cârma ei era așternut un covor și erau așezate perini.

Luntrea se depărtă de mal, apucând de-a curmezișul, la vale spre largul Dunării. Apele se păreau aproape boltite. Acum se văzu că cursul lor, care de pe mal se arătă atât de liniștit și lin, era foarte repede, și barca trecea prin vârteje. Numai pe ici-pe colea, se vedeau locuri netede la suprafața râului.

După un sfert de ceas ajunse luntrea la mal, în capul dinspre apus al ostrovului. Acesta se înfigea, ca un colț, înainte în râu și apele Dunării izbeau necontenit în rădăcinile copacilor de pe el, spălându-le și surpându-le. Pe acest rădăciniș, săltăreț, stătea Iancu Jianu, așteptând pe musafirul său, cu brațul stâng agățat de un trunchi și cu brațul drept înfipt în șold. Când sosi Cârc Sărdarul, Iancu-l primi ca stăpânul acestui Ostrov singuratic.

– Bine ai venit, cucoane Costache, zise el așa de politicos, parcă ar fi fost tot boierul cel primitor, de la taftul din Obârșia.

– Mă bucur că te-am găsit sănătos, cucoane Iancule, răspunse, nu mai puțin îndatoritor, grecul șiret.

– Dorești, Cârc Sărdarule, să rămâie luntrea aici, sau să se întoarcă înapoi la malul celălalt și să vină mai spre seară să ne ia? întrebă Iancu prevenitor.

Iamandi se gândea în vreme ce ochii lui, negri scânteietori, priveau drept în ochii verzui și liniștiți ai haiducului. Dacă luntrea rămânea aici, aceasta însemna doi oameni împotriva unuia singur, tâlharul acesta și cu tovarășul său împotriva boierului Costache. Dar ce folos putea să fie îndepărtarea luntrei? Ea putea să se întoarcă în fiece moment, și încărcată încă cu alți oameni. Dincolo în pădurice de pe mal vegheau, fără îndoială, ortacii lui Jianu. Și așa și altminterea, el tot în mâna lor cădea.

Prin urmare, Cârc Sărdarul răspunse:

– Cum poftești dumneata, boierule Iancu.

– Atunci să ținem pe Toader aici, e mai ușor pentru cina noastră.

– Ce, te-ai gândit și la cină? întrebă Iamandi.

– Dar pentru ce să murim de foame? În orice împrejurări ale vieții s-ar afla omul, el are nevoie să mănânce.

Cârc Sărdarul râse. Toader Prisăcarul, căci el era, trase atunci luntrea la mal și o ascunse într-o tufă, din care, speriate, se ridicau păsările de apă.

Apoi Iancu apucă spre cealaltă parte a Ostrovului, care venea în fața malului turcesc. Își făcură cale printre stufiș și prin pipirig. La un loc, într-un desiș, văzură atârnat un șarpe, împleticit ca o frânghie de oțel împrejurul unor fire groase de trestie. Broaștele cântau, făcând un zgomot aproape asurzitor.

Se opriră la un luminiș. Sălciile bătrâne de veacuri și plopii alcătuiau un fel de perete înspre malul românesc, iar înspre cel turcesc marginea Ostrovului era înconjurată de stuf, pe care se urcau din toate părțile zorele albe și mari, în cea mai bogată floare a lor. Caii dracului zbârnâiau prin văzduh ca niște săgeți de sticlă albastră.

Spre acest cuib al Ielelor amenința, de dincolo, Vidinul îngrozitor. Cetățile turcești se înlănțuiau pe malul drept al Dunării de la Porțile de Fier și până la Marea Neagră, într-un șir neîntrerupt și aducător de pieire. Toate grozăviile războiului, foc, ciumă, jaf și moarte porneau iară și iară, din aceste cetăți și se revărsau asupra României, care-și pune câmpiile sale roditoare, fără nici o apărare, în brațele deschise ale puternicului rău. Pare că nici un zid, nici un val n-a putut să dăinuiască vreodată pe pământul României. Nici chiar cetățile romanilor, care în alte țări, cucerite de stăpânitorii lumii, au trăit peste veacuri, n-au fost răbdate multă vreme de pământul românesc. Oamenii, copacii și florile le-au sfărâmat și dărâmat, despicând pietrele lor. Sângele de păstori ai strămoșilor acestui popor, nu a voit să știe de locuri împrejmuite cu ziduri întunecoase și nepătrunse de aer și de lumina soarelui.

– Aprinde un foc, să ne apere împotriva țânțarilor, porunci Iancu, Prisăcarului, dar mai întâi așterne-ne covorul aici pe iarbă!

Toader adusese covorul și pernele din luntre.

– Așa, zise Jianu. Te rog, Arhon Cârc Sărdarule, așează-te. Tutun și cărbuni ți se vor aduce îndată, și după ce-i dădu de-amândouă, îl întrebă zâmbind:

– Așadară?

– Iacă, răspunse politicos Costache Iamandi, scoțând o scrisoare din buzunarul de la piept și dând-o lui Iancu.

Ochii lor se întâlniră. Avusese dreptate Amza! Erau tineri amândoi, de aceea unul ierta celuilalt năzbâtiile sale, deși suferise însuși de urmările lor. Amândoi începură să râză cu veselie.

În sfârșit zise Jianu:

– Dumneata ești un om de duh, Iamandi, și brăzdările de pe fața dumitale s-au vindecat.

Cârc Sărdarul îl amenință cu degetul și, întinzându-se pe covor, începu să fumeze tihnit. Pentru fudulia lui era o măgulire să aibă a face, atât de aproape, cu Iancu Jianu, haiducul. Era mulțumit de sine însuși și se admira singur.

Iancu citi scrisoarea.

Apoi îl întrebă:

– Negreşit că, ştii ce-mi scriu fraţii mei?

Boierul Costache se ridică într-un cot:

– Ştiu.

Cu ţigara în gură, închise Iancu hârtia, bătu cu degetul arătător pe ea, şi zise:

– Grozav de cumsecade este familia asta a Jienilor, ce? Ei vor să plătească datoria mea de la ocârmuire, cum o numesc ei. Este foarte înduioşător. Poate că aş fi în stare să le împrumut eu însumi bani, spre acest scop frumos? Ce crezi?

Iamandi se lovi cu palma pe picior:

– La dracu! Ei n-au înţeles lucrul aşa! Fireşte că dumneata poţi să plăteşti banii de zece ori mai uşor decât fraţii dumitale! Pentru aceasta nu aveai trebuinţă de ei.

– Aşa e. Dar eu n-am trebuinţă de ei, nici într-un fel, zise Jianu liniştit.

Atunci Cârc Sărdarul, după ce apropierea lui Iancu îi dăduse un fel de siguranţă, vroia să mai facă încă un pas înainte spre scopul său. Prietene, începu el, cu un ton dăscălitor, mă îndreptez şi zic, că negreşit, dumneata n-ai trebuinţă de ei, pe câtă vreme îţi face plăcere să trăieşti afară din lege. Dar eşti sigur că n-ai să-ţi schimbi odată părerea? Ar trebui să te gândeşti la retragere, să ţi-o...

– Taci din gură! se răsti Iancu la el. Să-ţi pară bine că ţi-am dat voie să-ţi îndeplineşti însărcinarea ce ai luat asupră-ţi. Sfatul dumitale nu ţi l-am cerut.

Cârc Sărdarul tăcu, fiindcă se găsea acum cu totul în mâna lui Iancu.

Toader făcuse focul şi Iancu, care se culcase, sta lângă el şi se uita, posomorât, cum se aşeza în frigările de nuiele bucăţile de carne proaspătă, şi, printre ele, felii de ceapă şi bucăţele de slănină, spre a le frige apoi la cărbuni cu mare băgare de seamă.

Lui Iamandi îi rămăsese destulă vreme, să se încredinţeze că însărcinarea lui dăduse greş cu desăvârşire. Dar nu era felul grecului fudul, să-şi piardă îndrăzneala numai după o singură trânteală primită. Pe când fuma, aşteptând, ca boierul Iancu să se întoarcă iarăşi la el, duhul născocitor lucra la un alt plan.

Soarele înainta spre asfinţit. Cetatea Vidinului se vedea roşie. O lumină profirie străbătea dinspre apus, printre norii argintii, şi se înfăţişa ca un jăratec prin peretele de verziş, care înconjura luminişul. Verzi-închise păreau frunzele şi împrejurul fiecărui vârf de copac se vedeau linii, parcă ar fi fost scrise cu un condei de foc.

Jianu tăcuse destul şi se aşează acum, mai îngăduitor, în faţa Cârc Sărdarului, la mâncare, fiindcă într-aceea se frăgezise friptura. Vinul, castraveţii, pâinea şi brânza ieşiră pe rând la iveală.

Iamandi lăudă carnea, la care ceapa şi slănina îi dăduseră un gust plăcut, şi când ospătătorul îl îmbie şi cu ploscа, el trase o duşcă de însetat şi zise:

– Cocoane Iancule, zău aşa, iată o viaţă minunată! Dumneata trăieşti mai bine ca un împărat! Căci şi un împărat nu-şi poate împlini totdeauna voile sale, fiindcă pot să fie alţii mai puternici decât el, sau să fie o înţelegere a mai multora împotriva lui, şi la care apoi trebuie să se supună. Slobod, adevărat slobod, e numai haiducul! Numai el nu vrea să ştie de stăpân, şi nu se teme de altul mai puternic, nici măcar de un nevoiaş de Cârc Sărdar, care – vorba merge – se ţine pe urma Jianului spre a-l prinde! Haha!

Boierul ţinea în mâna stângă o frigăruţă şi împingea, cu vârful cuţitului, câte o bucăţică de carne zemoasă în gură.

– Hm! zise el liniştit, nu cumva ai vrea să te faci şi dumneata haiduc? Aceasta nu se poate, iubite prietene. N-am poftă să fac tovărăşie negustorească. Urmăreşte-mă dumneata înainte, poate prin aceasta să ajungi ceva în ochii stăpânirii!

– Carnaxi! zise grecul râzând, cum pătrunzi îndată pe om. Vrut-am eu să spun aşa ceva?

– Singur trebuie să ştii ce ai vrut să spui, răspunse românul cu linişte.

– Ei, ce mai încolo-încoace! zise Cârc Sărdarul, silindu-se să pună în glasul său ceva dintr-o hotărâre sinceră. Acum să-ţi spun adevărul! fiindcă pe d-ta şi aşa, nu te poate înşela cineva. M-am scârbit de slujba ocârmuirii.

– Zău? Ce spui? întrebă Iancu dând parcă răspuns numai ca să fie cuviincios.

– Cucoane Iancule, strigă Iamandi, dacă mai urmezi astfel înainte, am să mor de râs! De plâns, iată plâng! Şi uite-te, urmă el, ştergându-şi ochii, nu sunt vesel deloc, căci lucrul dracului, în slujba ocârmuirii, orice vrednicie a omului nu foloseşte la nimic, dimpotrivă, îţi strică, dacă ai vreun duşman, care e mişel, dar iubit de locurile de sus!

– Va să zică, ai şi dumneata un asemenea duşman, zise Iancu cu sânge rece.

– Da! strigă Cârc Sărdarul, cu ochii scânteietori. Ticălosul acela mi se pune pretutindeni curmeziş în cale! Orice înaintare, orice deosebire, la care aş avea drept, ştie s-o zădărnicească, fiindcă proteguitorii mei sunt mai slabi decât ai lui, care e însuşi Vodă! Şi ştii dumneata cum a pus mişelul mâna pe Vodă? Făcându-i cele mai

josnice slujbe, Măria Sa, precum se ştie, se află totdeauna în strâmtoare de bani. Din pricina aceasta Aga din Bucureşti trimite din când în când pe slujbaşii săi să prindă pe brutari şi pe măcelari cu ocaua mică. Aceasta e cu atât mai uşor, cu cât însăşi cumpăna Agiei e şi ea mincinoasă. Dacă brutarul este prins cu lipsă la cântar, se ţintuieşte cu fruntea de oblonul prăvăliei, şi se înţelege că el ţipă, cerând ajutor. Aleargă atunci isnaful să-l răscumpere cu o pungă groasă de mahmudele. Altă dată Măria Sa porunceşte ca fiecare om să-şi plătească toate datoriile, pe care le-ar fi având unul la altul. Se înţelege că aceasta poate să prăpădească pe câte unii, al căror capital este munca lor şi mărfurile pe care le au în prăvălie. Atunci iară sare breasla într-ajutor, pune banii mână de la mână, şi trimite pe starostea lor cu ei la Vodă. Ei vezi, la astfel de isprăvi prietenul meu este totdeauna gata. El însoţeşte pe oamenii Agiei şi îi înlocuieşte, el, un Cârc Sărdar!

– Aşa? zise Iancu tot nepăsător.

Boierul Costache răsuflă lung şi cu foc de mânie şi aruncă o privire chiondârâşă căpitanului de haiduci. Apoi zise:

– Ei iubitule! Şi pe acest duşman tot dumneata mi l-ai dăruit, căci pe timpul când erai zapciu, se credea că noi amândoi suntem buni prieteni! Şi asta nu poate să mi-o ierte acel dobitoc!

Jianu ridică capul în sus îndârjit şi întrebă scurt:

– Cine?

Cu câtă dibăcie cârmuise Iamandi vorba, ca să ajungă la această întrebare!

– Cine să fie? răspunse el, ridicând din umeri. Se înţelege, Cârc Sărdarul Pervanoglu.

Lui Jianu i se umflară nările, şi se făcu galben. Ca un uliu, se repezi la Costache şi îşi înfipse degetele în umerii lui, aşa încât Cârc Sărdarul vedea scânteie de foc înaintea ochilor.

– Ascultă, zbieră el. Dumneata nu poţi să mă prinzi ca să scoţi prin vitejia asta pe spurcatul ăla de la ocârmuire. Şi nici n-am nevoie de tine ca tovarăş la căpitănia mea. Dacă vrei însă să-mi dai în mâna mea pe acea dihanie, şi dacă vrei să-mi ajuţi numai de astă dată, atunci cere-mi orice: una, două, trei, zece pungi de bani! Ţi le dau îndată!

O pungă însemna pe atunci cinci sute de taleri, cusuţi într-o pelicică de iepure.

Lui Chir Costache îi scânteiau ochii, şi nu numai de durere. Ce mai însemna mulţumirea fraţilor haiducului faţă cu această dărnicie împărătească! Şi că avea haiducul bogăţii mari, aceasta o ştia Iamandi. De asemenea, ştia că Iancu se ţinea totdeauna de cuvânt. Multe se credeau despre el, afară de una: că spune minciuni. Ochii lui

scânteietori grăiau adevărul. Acum tremura omul acesta de ură şi mânie, de-i clănţăneau dinţii în gură. Era îngrozitor să-l priveşti.

– Vreau să-ţi fiu într-ajutor, zise grecul, dar te rog nu-mi zdrobi încheieturile umerilor.

Iancu râse scurt şi-l lăsă de umeri. Nu-şi dăduse singur seama ce groaznică era mâna lui când o înfigea cu mânie. Aşadar cum? când? unde este acel ticălos?

– Are o vie şi nişte case frumoase în apropiere de Bucureşti, pe care i le-a dăruit Vodă. Acolo se poate găsi. Însă...

– Nici un însă! strigă Jianu. Să mă duci drept acolo!

– Da, da, negreşit, încercă să-l liniştească Iamandi. Am vroit numai să zic că trebuie să începem treaba, fără să dăm bănuială, şi fără dezvoltare mare de putere haiducească.

– Numai tu şi cu mine, îi scurtă vorba Iancu. Tu să-mi iscodeşti ziua şi ceasul când putem să găsim pe acel blestemat acasă. Celelalte lasă-le pe seama mea.

– Bine, Căpitane.

– După zece zile ne vom găsi dincolo, peste Olt, la Piteşti. Am să vin schimbat ca geambaş. Seara pornim spre Bucureşti.

– Bine, Căpitane, zise Cârc Sărdarul, supunându-se şi de astă-dată la porunca Căpitanului.

O schimbare se petrecu atunci în faţa lui Jianu. Sprâncenele lui tresăriră, parcă de dureri, pe când buza lui de jos se înfigea între dinţi. El se uita, încremenit, drept înainte în jos.

– Iamandi, zise el înecat.

– Poruncă? răspunse celălalt, gata la slujbă. Era învederat foarte greu pentru Iancu să facă întrebarea aceea, care-i sta ca un jăratec pe inimă, şi pe care, fără îndoială, n-ar fi făcut-o niciodată Cârc Sărdarului, dacă sufletul lui nu s-ar fi aflat în acea groaznică stare de răzvrătire.

În sfârşit izbucni:

– N-ai aflat dumneata unde şi-a ascuns acea fiară blestemată prada? pe tânăra fată Ileana Golfineanu?

Grecul dădu din cap:

– Ba da, la Nicopoli!

Jianu se lovi cu amândoi pumnii în cap. La Nicopole! De aceea au rămas zadarnice toate cercetările sale: adică dincolo de Dunăre, la turci, acolo lăsase Pervanoglu pe nenorocită!

Haiducul se întoarse repede:

– Aşadar, vom merge mai întâi la Bucureşti! şi ochii îi scânteiau cu sălbăticie.

*

* *

Un cântec dulce, un vâjâit uşor se auzea prin lanul cel întins de porumb, pe care-l despărţea un şanţ şi o pădurice de stejari de via Cârc Sărdarului. Un vânt de seară bătea prin porumb şi foile lui, frecându-se unele de altele, cu marginile lor ascuţite, făceau să se audă un cântec de sunete înăbuşite, parcă ar fi fost mii de tainice lăute.

La apus se stingea raza cea din urmă a soarelui şi începea să se facă noapte.

Atunci se ridică un cap din buruienile încâlcite, care umpleau şanţul, şi un om se târî în sus până la marginea şanţului, unde se opri şi se aşeză.

După el se urcă un al doilea, care se aşeză şi el, pitulit ceva mai jos. Cel din sus, de la marginea lanului de porumb legănat, ridica capul, din când în când, şi asculta în toate părţile. După câtva timp de tăcere îl întrebă cel de jos, şoptind:

– Auzi ceva, boierule Iancu?

– Aud numai cum cântă porumbul, fu răspunsul. Iamandi, căci el era, ridică din umeri, fără să priceapă înţelesul vorbei, şi apoi se pituli iarăşi.

Iancu se plecă spre el şi-i zise:

– Este un fel de cântec vechi românesc, se cheamă doina, care zice de asuprire şi de nedreptate, de răpiri de femei şi de vânzare...

Atunci înţelese grecul că haiducul nu mai avea încredere în el şi că va fi trebuinţă de toată agerimea minţii sale şi de multă îndrăzneală, ca să iasă cu bine din dandanaua în care se băgase, fără să-şi fi dat seama îndeajuns.

Cinci purcei li se zicea la pungile de bani, fiindcă adesea erau făcute şi din piele de purcel – îi dăduse Jianu, iar pe ceilalţi trebuia să-i primească după ce se va fi făcut călcarea lui Pervanoglu.

Noaptea de astăzi o alesese Costache Iamandi. Şanţul dintre porumb şi pădurica de stejar trebuia să fie punctul de mânecare, fiindcă drumul pe sub pământ, pe care şi-l făcuse Pervanoglu, ducea din iatacul său pe sub toată via, şi ieşea în acel şanţ. Pe de altă parte, aşa încredinţa Iamandi, nu era cu putinţă să se apropie cineva de Pervanoglu. Via lui era întesată de arnăuţi şi plină cu curse, toate ferestrele casei erau încărcate cu zăbrele de fier şi dinaintea uşii iatacului, unde dormea Pervanoglu, erau aşezate trei catane de-ale Agiei, care vegheau toată noaptea.

– Se cunoaşte bine pe sine însuşi, zise Iancu, ştie cum trebuie să te aperi de făcătorii de rele.

Iamandi făcuse duşmanului său o vizită politicoasă şi găsise atunci chipul să scoată, cu ceară, un tipar de pe gura cheii de la uşa hrubei de sub pământ.

Astăzi îi adusese lui Iancu cheia, făcută întocmai după tipar, şi spre spaima lui, îi zise Iancu poruncitor:

– Să vii cu mine, boierule Costache!

Dacă n-ar fi fost următor, ar fi întărit bănuiala care fulgera în ochii haiducului şi pe loc ar fi fost ucis, căci Iancu Jianu era pornit acum pe omor. I se vedea pe faţă, cum fierbea ura lui în clocote şi cum îi făcea mâinile să tresalte. Cea mai mică împotrivire ar fi putut să aibă drept urmare o izbucnire turbată, care să se sfârşească cu moarte de om.

Înnoptase de tot.

– Înainte! porunci Iancu.

Ei şezură chiar în faţa ocnei, ascunse de tufişuri, prin care era intrarea în hrubă.

Iamandi se pregătea să lase pe Iancu, s-apuce el înainte, dar acesta îi zise:

– Intră dumneata întâi.

Grecului îi veni o clipă gândul să se scape chiar aici, pe loc şi îndată, de tovarăşul său în răzbunare, dar el cunoştea puterea de uriaş ce o avea Iancu. Nu se încumeta să se măsoare cu el într-o luptă de om-la-om.

Plecă dară înainte, adică despărţind şi zdrobind cu picioarele tufişul, se lăsă s-alunece în jos în hrubă.

Iancu aprinse un felinăraş, pe care-l purta la brâu, şi urmă boierului Costache Iamandi.

Prin gangul sprijinit, şi unde, cu nişte schele de lemn, omul putea să înainteze în picioare. După o veşnicie de vreme, căci aşa i se părea lui Iancu, ei ajunseră la nişte trepte şi la o uşă ferecată.

Cheia era unsă bine, broasca se deschise fără zgomot şi uşa se lovi de perete, înspre-năuntrul hrubei.

Iancu împinse pe grecul subţirel în cutele unui covor care era atârnat dinaintea uşii.

Într-aceeaşi clipă însă covorul fu tras cu repeziciune într-o parte, şi şase arnăuţi apucară pe boierul Costache din două părţi, iar în fundul iatacului sta Cârc Sărdarul Pervanoglu, înfăşurat în anteriul său cel verde, şi ţinând în mâna stângă un sfeşnic cu lumânare, ridicat în sus.

Iamandi scoase un ţipăt deznădăjduit, nu pentru că căzuse în ghearele arnăuţilor, ci pentru că tot în acelaşi timp simţise un oţel rece înfipt în spate.

Era cuţitul lui Jianu.

Haiducul sări înapoi, pe scară în jos, şi trânti uşa după sine. Toate acestea se petrecuseră cu iuţeala fulgerului. Iancu alerga în fuga mare prin toată lungimea hrubei, şi apoi se opri. Nu se mai mira

deloc de cele întâmplate, chiar bănuise că este la mijloc o vânzare din partea lui Iamandi, dar acum era prea târziu. A fost o prostie, să creadă că o cioară are să scoată ochii la cealaltă! Tot asemenea prostie era să-şi închipuiască că va putea să scape teafăr din gangul de sub vie! Firește că-l va aştepta şi sus în şanţ, lângă câmpul de porumb o altă ceată de poteraşi. Dar nu voia să se lase ucis ca un iepuraş, sau să fie prins în gaură, cum s-ar prinde un dihor. Prin urmare, hotărî să se întoarcă înapoi. Sări peste scări din nou în sus, şi bătu tare în uşă. Cheia căzuse jos, când trântise uşa ieşind.

Înlăuntru în odaie, era o harababură de glasuri amestecate.

Jianu pierdu răbdarea şi bătu cu pumnul în tăbliele de stejar.

Uşa se deschise. Covorul atârnat dinaintea ei era rupt, şi odaia era plină de arnăuţi.

Jianu ţinea pistolul pregătit. Trase, şi doi arnăuţi căzură. Focul al treilea dădu greş, trecând peste toate capetele, deoarece braţul lui fusese împiedicat. Glonţul lui nimeri într-o oglindă atârnată de perete, şi o sfărâmă praf.

Iancu se găsea acum în mijlocul cetei de cătane, care răcneau mânioşi, şi se repezeau cu sălbăticie asupra lui, pe când alţii duceau afară pe cei doi soţi ai lor ucişi de haiduc.

Iar dinăuntrul odăii s-auzea glasul piţigăiat:

– Aţi puso pâna pe el? L-aţi prinso? L-aţi legato?

– Da, boierule, striga un arnăut.

– Nu mai pote să se mişte? Nu mai pote să împuşte?

– I-am luat armele, stăpâne, l-am legat, fu răspunsul.

– Sa bagaţi foarte bine de seama, el ştie şi din gura sa scuipe glonţe!, şi apoi, cu paşi largi, crăcit, cum îi era obiceiul, împingându-şi burta cea mare înainte, înainta Cârc Sărdarul Pervanoglu şi trecu pragul iatacului său, stropit de sânge.

Când văzu pe Jianu, cu ochii aprinşi, înconjurat strâns de arnăuţi, zise cu un glas cârâitor:

– Ehe! ţinstite boerule! Frumos din partea matale, te-ai întorso înapoi, ca se areţi ca nu despreţuieşti casuţa me.

Prin corpul lui Jianu trecu un fior, şi acest fior era aşa de puternic încât zguduitura lui fu simţită şi de toţi, care-l ţineau. Cu mânie şi cu dispreţ răspunse:

– Sperii ursul legat. Nu te duceai la el în pădure!

Pervanoglu începu să zbiere cu furie:

– Duceţi-l afara pe aţest tâlhar obraznico! Duţeţi-l afara, bre, acuma, îndată! La Telega să-l duţeţi, la ocna! Afar cu chinele de rumun!

Iancu Jianu se ridică drept în sus:

– Vreau să fiu dus înaintea Divanului, la Bucureşti. Boierii cei mari să mă judece!

Dar grecul scoase o hârtie din brâu, o vântură prin aer şi strigă, fudul:

– Dur bre! Firman! Cu aceste cuvinte se vestea, la turci, o poruncă a Sultanului, un firman. El ceruse şi primise de la Vodă Caragea o poruncă de opreliştе, îndată ce-i împărtăşise Iamandi că se aproprie groaznicul haiduc de Bucureşti.

Cu prilejul când cercetase odată pe Pervanoglu, văzuse chiar Costache cât era de păzit şi cât de straşnic era întărit duşmanul său, şi avea mare îndoială că va face vreo ispravă prin călcare. Repede cugetase însă, că având primite cele trei pungi – atâţia bani câţi nu mai văzuse niciodată în viaţa lui – şi că luând parte, ca făptuitor, la un omor neizbutit, aceasta putea să-i strice mai mult decât toată duşmănia nesuferitului Pervanoglu, şi că pentru acel român, el tot un străin urât va rămânea ca şi mai 'nainte, se hotărî să vânză planul de călcare proteguitului lui Vodă, şi-i făgădui, ca în schimbul altor trei pungi, să-i dea în mână pe haiduc.

Acum, adevărat că Iamandi zăcea rănit în casa lui Pervanoglu, dar Iamandi avea opt purcei de mahmudele, şi-i mai rămânea, lui singur, întreaga laudă de a fi vrednic să înşele pe acest tigru sfâşietor, pe Iancu Jianu, şi să-l fi culcat la pământ – el singur.

*

* *

În paiele dintr-o căruţă, străjuit de trei arnăuţi, zăcea Iancu, căpitanul de haiduci, legat, şi căruţa nevoiaşă înainta zorită. Când nu-şi mai putea ţine gâtul drept în sus, de ostenit ce era, capul lui se lovea de marginea aspră a căruţei. Aproape fără întrerupere se urmă drumul toată noaptea, şi încă în ziua următoare. Pretutindeni se schimbau caii de olac şi se înhămau alţii, cu mare grabă.

Catanele, trei sârbi, care nu ştiau nici o vorbă românească, şi vizitiul, care era bulgar, primiseră poruncă să ocolească Bucureştii, în mare cerc, şi să nu poposească în nici un orăşel sau sat mai însemnat. Nu li se spusese pe cine duceau.

Numele lui Iancu Jianu prea sună a slobozenie la „Raiaua credincioasă şi supusă a strălucitului Devlet". El nu putea să fie pomenit oricând, fără oarece primejdie, şi aşa erau gata, totdeauna, la răscoale aceşti credincioşi supuşi ai „Luminatului Sultan". De aceea tocmai şi trimisese Înalta Poartă, „la care toţi oamenii găsesc mântuire şi ocrotire", cum încredinţau scrisorile şi ofisele, în Scaunele Domneşti ale Ţării Româneşti şi ale Moldovei, acum de

una sută de ani şi mai bine, numai greci din Fanar. Adevărat că toţi erau hoţi, dar cel puţin nu porneau îndată cu oştiri împotriva Împărăţiei şi a Islamului, ca pe vremurile lui Şaitanoglu, a Voevodului Mihai, despre care mersese vorba printre musulmani că ar fi dracul întrupat. Dimpotrivă, înţelepţii fanarioţi începuseră a îmblăjini pe aceşti ghiauri de la începutul stăpânirii lor, prin aceea că desfiinţaseră oştirea statornică! Rămăşiţele ei se mai găseau încă printre haiduci. Cetele acestea de tâlhari apărau totdeauna pe cei mici împotriva celor mari, pe români împotriva „romeilor". Dar sufletul haiducilor era Iancu Jianu. Era trebuinţă prin urmare, să fie aruncat în fundul ocnelor de la Telega, de unde nu mai ieşea nimenea, decât în sicriul bătut în cuie.

Când cu trei, când cu patru cai de olac căruţa înainta prin nemărginiţii nori de praf, prin păduri şi prin câmpii, trecând prin vadurile zgomotoase ale râurilor, şi se apropia tot mai mult de munte, Iancu nu mai putea să-şi dea seama de nimica. O mânie năpraznică, ameţitoare şi nebună, ca cea de aseară, după neizbutirea răzbunării, nu mai simţise în sufletul lui decât atunci când se răpise Ileana! Zdrobit şi încremenit zăcea în căruţă într-un fel de somn.

Drumul era unul din cele mai bătute din România Mare. Era drumul de bejenie, drumul de împotrivire, pe care-l apucau boierii de nenumărate dăţi, de când fanarioţii luau în arendă ţara de la Sultan. Era drumul prin frumoasa trecătoare a Predealului spre Ardeal, unde se scăpau boierii, la vremuri grele, sub protecţia austriacă, în cetatea întărită a saşilor, Braşovul.

Această părăsire a ţării se întâmpla după împrejurări, uneori de frică şi alteori de îndârjire. Dacă cruzimile şi stoarcerile ajungeau prea nesuferite, atunci fugea lumea la Braşov. Dacă boierimea era nemulţumită cu Vodă, şi voiau să-l joace, fugeau la Braşov, şi de acolo se trimitea arz-magzar, un fel de jeluire şi rugare la Marele Padişah, care apoi mazilea pe beiul neplăcut, sau ca s-o scurteze mai repede, trimitea un capugi-başa să-i taie capul. Îmbelşugatele ţări, Moldova şi România, „Chelerul Devletului", nu trebuia să fie istovite şi sărăcite tocmai de tot; stoarse, da, mulse după sistemul lui Chir Mavrache, da, dar prăpăduite de tot, nu! Iar boierilor le venea mai la îndemână să fugă la negustorescul oraş înfloritor al saşilor din Ardeal, decât să se împotrivească în vrednică luptă. Pe lângă otrava, strecurată pe nesimţite, a luxului şi a desfrânărilor, pe care o introduceau fanarioţii în neamul, cel mai înainte îndestulat cu puţin, al românilor, ei le mai luaseră încă şi armele din mână.

Ca urmare, adeseori urca un şir lung, nesfârşit, de trăsuri drumul în sus spre Predeal, înaintând numai la pas, căci gloata era mare şi printre caleştile şi braşovencile, cărora le urma căruţele cu de-ale

mâncării şi cu slugile, se strecura câte un călăreţ, jucându-şi calul, câte un boier tânăr, îmbrăcat în haine scumpe, care torcea mai departe firul dragostei, pe lângă uşile trăsurilor, urmărit de ochii scânteietori ai cucoanelor. Seara se aşeza tabăra şi se aprindeau focuri mari la mijloc.

Era frumos, dar nu era vitejesc lucru. Se vorbea o greceaşcă foarte aleasă, şi se făceau citate din autori clasici, elini.

Astăzi se putea înainta ceva mai repede pe drumul mai lipsit de gloată. Sub Vodă Caragea ocârmuirea era mulţumită. Spre a putea să fure, el singur, în linişte, acest domnitor lăsa pe toată lumea să fure. Oamenii, care încercau să facă vreo plângere împotriva acestui fel de ocârmuire, erau tulburători ai liniştii obşteşti, şi locul lor era la ocnă.

De două ceasuri, caii de la căruţa lui Jianu urcau cu greu la munte în sus prin bezna nopţii. Drumul era foarte rău, pe dealul înaintaş al Carpaţilor dinspre miazăzi, pe aşa-numitele „Orăţii". O minune era că nu se prăvălise încă căruţa în prăpăstiile Prahovei.

În sfârşit ea se opri.

Arnăuţii îmboldiră pe Iancu să se scoale, dar el înţepenise atât de tare încât trebuiră să-l ajute, să se poată da jos din căruţă. Capul lui ostenit auzea o harababură de glasuri, neputând să înţeleagă nimic. Raze de lumină îi izbeau faţa.

Deodată strigă cineva:

– Ce? Iancu Jianu?

– Iacă, aşa este scris aici, în porunca de închisoare, răspunse un altul.

– Atunci grăbiţi-vă! Lăsaţi-l iute în jos în ocnă!, zori, speriat, cel dintâi.

– Acum noaptea? S-ar putea întâmpla vreo nedibăcie şi să ne scape. Să lăsăm pe mâine dimineaţă coborârea în ocnă, deocamdată să-l ducem într-o chilie.

– Iorgule, tu răspunzi cu capul tău pentru acest tâlhar. Pune zece paznici la uşa lui.

Oamenii se îmbulzeau împrejurul lui Iancu, împingându-l înainte. El se împiedică de un prag şi se lovi cu fruntea de pervazul uşii celei scunde.

– Ha! zise cineva, râzând, porţile pe aici nu sunt atât de înalte ca cele ale pădurilor.

– Ţine-ţi gura! se răsti la el un altul, şi întorcându-se spre Iancu, îl sprijini de subţioară şi-i zise:

– Mai pleacă-te, boierule, încă o dată te rog, aici este chilia în care vei rămâne în astă-noapte.

*

* *

Iancu Jianu fu acum aşezat într-o colivie, adevărată colivie!

Făcători de rele cei mai primejdioşi se închideau câte unul singur, şi se lăsau în jos în câte o ocnă părăsită de la Telega.

Dacă din vreo întâmplare se surpa bolta vreunei ocne, care se săpa în muntele de sare, fără nici o ştiinţă, şi fără a se lua nici o măsură de prevedere, atunci ocna se părăsea. Cadavrele lucrătorilor, pieriţi prin surpare, se lăsau acolo dacă scoaterea era prea anevoioasă, şi se puneau numai câteva trunchiuri groase de copaci pe deasupra gherlei. De obicei, ocnele părăsite se umpleau cu apă.

Se atârna apoi, cu frânghii, în jos în ocnă, o colivie alcătuită din şipci.

Se înţelege că era peste putinţă să scape cineva dintr-o asemenea închisoare.

Într-un unghi al unei astfel de colivii şedea acum Jianu, stârcit şi-şi apăra, cu mâna, creştetul capului împotriva soarelui de amiază, care era tocmai drept deasupra ocnei, prefăcând-o într-un crater arzător. Printre şipcile, ce slujeau de podeală închisorii acesteia atârnate, în care tot atât de chinuitor era să stai, cât să şezi, ori să zaci, se străvedea lucind lacul verde de sare închegat jos, în adâncimea ocnei.

Jianului i se părea că trebuie să înnebunească! Sângele îi fierbea. Creierii din cap îl dureau şi i se părea că primeşte mereu lovituri cu ciocane roşite în foc. Ar fi voit să urle, să mugească, dar nu putea decât să ofteze adânc, fiindcă gâtul nu vroia să-l mai slujească.

După ce trecu, în sfârşit, soarele dincolo de gherla ocnei şi când trupul osânditului începu să se mai răcorească, gândurile lui se limpeziră, dar chinurile sufletului erau şi mai mari. Îngropat de viu şi pentru toată viaţa! Îngropat sub cerul deschis! El iubea atât de mult soarele, şi acum soarele îi trimitea razele sale în aşa fel, că ele aproape îl omorau. El iubea vremea tare, şi acum ea putea să cadă asupra lui şi să-l potopească prea groaznic pentru el şi acum putea să ningă toată iarna peste dânsul, ca asupra unui bolovan. O adevărată bătaie de joc faţă de viaţa lui slobodă de mai 'nainte.

Iancu se ridică drept în sus, pe cât era cu putinţă în colivie, şi apucând şipcile de amândouă laturile, scuturâ cutia cu atâta putere, încât ea se porni cumpănindu-se la fiecare mişcare, şi ameninţa, în legănarea sa, să se izbească de pereţii bolţii de sare. El bătea,

vrăjmaş, cu picioarele în podele, o smucea şi o scutura. Frânghiile şuierau şi grinzile, ce purtau colivia, începură să geamă. Prin mişcarea aceasta sălbatică i se părea lui Iancu că i se mai uşurează greutatea de pe piept. Dintâi gemu de mai multe ori, apoi începu să răcnească şi să zbiere ca un turbat. Zbuciumarea, pe care o începuse dintâi numai instinctiv, i se părea pe urmă ca având un scop: el vroia să sfărâme colivia, apoi să se zdrobească şi pe sine, cu ea cu tot, în fundul ocnei!

După puţină vreme se arătară sus, la gura ocnei, nişte feţe de oameni. Erau doi arnăuţi, care aruncau cu bulgări de sare şi cu pietre în colivia legănată.

Dar deznădăjduitul dinăuntrul coliviei nu îi băga în seamă.

Bucăţile de sare şi grindina de pietre cădeau, din ce în ce mai dese, străbătând printre şipci, cădeau jos în lac, fleoşcăind, şi se pierdeau apoi în fundul lui.

Arnăuţii ocărau şi înjurau mereu, până îi veni unuia din ei să zică:

– Da pentru ce să ne dăm noi atâta osteneală? Ce se poate întâmpla, alta, decât să se rupă frânghiile şi să zboare, ticălosul, cu coteţul lui cu tot, în jos la adâncime, unde are să fie apoi şi mai bine păzit.

El râse şi râseră de asemenea şi tovarăşii lui. Apoi, nemaigăsind plăcere să privească la zbuciumările celui din colivie, îi mai trimiseră câteva înjurături şi se retraseră de la gura ocnei.

Se făcuse noapte. Se vedeau stele deasupra puţului de sare.

Sleit de puteri, după o turbare, care ţinuse atâtea ceasuri, Iancu şedea acum, lungit, în colivie. Ei aruncaseră în el cu pietre, ca într-un câine turbat!

Trupul şi sufletul lui fuseseră sângerate, şi erau zdrobite. Prin mintea lui ostenită treceau, numai din când în când, fiori pentru ziua de mâine şi întrebarea:

– Cum aş face să mor mai curând?

Deodată se auzi, prin tăcerea adâncă a nopţii, un glas de bărbat – şi era un fel de cântec sălbatic, cu vorbe apăsate şi cu ritm pătimaş:

„Ciocoiul dacă te-asupreşte,
Şi din vatră te goneşte,
Ciuma dacă pustieşte,
Ila, Ilala,

Turcul dacă năvăleşte,
Pe neveste le răpeşte,
Dumnezeu dacă mijeşte,
Ila, Ilala,

Cheamă, frate, pe Jianu,
Pe Haiducu, Căpitanu,
Să ne scape de ciocoi,
De hoţii şi de nevoi!
Ila,Ilala-haha!"

Cântarea se sfârşi cu un râs puternic, batjocoritor, şi îndată-i urmă un puhoi de înjurături din partea arnăuţilor.

Tot atât de izbitoare ca pietrele de mai înainte, căzură şi vorbele cântecului îndârjit în colivia lui Iancu, dar urmarea lor fu cu desăvârşire alta. Cuvintele acestea nu-l ameţeau, ci-l deşteptau! Numai un tovarăş de suferinţe putea să cânte astfel din vreo ocnă învecinată.

Din rărunchii pământului strămoşesc veneau aceste jeluiri ale neamului său, ca să-l deştepte. Deoarece Dumnezeu nu voise să le dea ascultare, chemau acum pe Jianu în ajutor! Era credinţă în puterea lui, chiar şi acum, când el zăcea, veştejindu-se, în ocnă. Pe el, pe Jianul cel coborât în ocnă îl privea cântecul. Nevăzutul cântăreţ îi trimisese fiecare silabă asemenea unei săgeţi bine ţintite.

Un simţ de mulţumire începu să curgă prin toate vinele lui Jianu. Îl străbătea acea înălţătoare simţire a puterniciei, care face pe om să i se pară că-i cresc un fel de aripi. Să moară? El? Nici gând de aci înainte! Avea altceva mai bun de făcut! Sau să rămâie în ocnă toată viaţa? Nici asta nu se putea, tocmai fiindcă avea altceva mai măreţ de făptuit!

Dar zilele lui tot numai în chinuri se scurgeau. O dată pe săptămână, li se împărţea ocnaşilor câte o pâine. Tainul de apă de băut era, şi el, foarte mic, iar aerul sărat făcea sete. Jianu simţea cum mădularele îi înţepeneau, din ce în ce mai mult. Îl mai ţinea numai strigătul de ajutor: „Scapă-ne de nevoi!" Dar câtă vreme va mai fi oare în stare să-l mai audă şi pe acel strigăt, şi să-l înţeleagă, cuprinzându-l pe deplin cu tot sufletul său?

În cursul săptămânii celei de-a doua, sosi poruncă de la ocârmuire ca Iancu Jianu să nu mai fie ţinut ca un ocnaş de rând. Stăruise banul Dumitrache Bibescu pentru el.

Haiducul fu închis într-o temniţă „mai bună", care nu era atârnată cu frânghii, ci era aşezată, statornică, în peretele de sare al unei ocne mai mari, asemenea unui cuib de rândunele, sub rămăşiţele unei bolţi surpate. Era chiar şi un fel de pătuc în ea. Mâncarea începu, de asemenea, să fie mai bunicică.

Acest al doilea ajutor material, care-i venea în deznădăjduirea sa, – cântecul fusese cel dintâi, moral – îl ridică pe Iancu acum cu desăvârşire.

Iorgu, omul însărcinat cu paza lui, nu-şi mai cunoştea pe păzitul său! În locul năbădăiosului, şi apoi amorţitului, din zilele de mai înainte, găsea acum un tânăr prietenos, care primea, cu vorbă glumeaţă, coşul de pâine din vârful prăjinii, pe care îl întindea Iorgu în colivie.

Din toată adunătura de oameni, care alcătuiau ceata păzitorilor şi slujitorilor de la ocnele din Telega, Iorgu era singurul român, şi mai era încă şi oltean. Ca pe oricare adevărat fiu al ţării sale, nimic nu-l atingea aşa la suflet ca vorba frumoasă.

Iancu se furişa în inima păzitorului său binişor, prin vorbe bune, şi-l înmuia cu câte un zâmbet şi cu câte o glumă. Încet-încet, el ajunse să-i aducă lui Iorgu o lumânărică, o cremene, o bucată de săpun turcesc, un ştergar, un hârb de oglindă şi un brici. Când văzu Iancu adunate toate aceste mărunţişuri nevinovate, îi creşcu inima de bucurie. Trebui însă să se stăpânească, şi să-şi ascundă mulţumirea ca să nu deştepte, prin vreun cântec sau fluierat de veselie, băgarea de seamă a arnăuţilor.

Toamna era caldă şi secetoasă. Până în luna lui noiembrie nu căzuse încă zăpada. Iorgu îi spunea Jianului că se văd crăpături adânci în pământ, ca în luna lui august. Şi, ca să nu sufere proteguitul său de răcoarea nopţilor, îi strecura şi un ţol de-acelea lăţoase, din care îşi fac ciobanii săricile. Haiducul mai găsise şi el un mijloc şi mai bun încă, să nu-i fie frig peste noapte, şi anume: se puse pe un fel de muncă încordată.

Cum vedea, după înălţimea stelelor, că ceasurile sunt douăsprezece, începea cu briciul şi cu pila, pe care o ceruse sub cuvânt că-i trebuie să-şi ascută briciul, să scormonească peretele de sare, în care era aşezată colivia. Nădejdea lui nu se sfărâmă de înălţimea muntelui, pe care vroia să-l străpungă cu mâinile sale şi cu acele scule şubrede. Pe lângă fireasca năzuinţă, ce o are fiecare om ţinut la închisoare, să scape, se mai adăuga la Iancu Jianu şi conştiinţa puterii sale. Puterea, ce i-o hărăzise Dumnezeu, care nu voia s-o lase să se piardă într-o groapă de sare! Niciodată, până acum, nu fusese atât de bun patriot, cum era de când îl trimiseseră grecii la Telega în surghiun. Răzbunarea lui personală începea să fie adumbrită de grija pentru ţară. Căci strigătul care-i cerea ajutor venise din chiar rărunchii pământului:

– Scapă-ne de nevoi!

Deşi de atunci nu se mai auzise acel glas, aflase însă, de la paznicul său, că omul care a doua zi după sosirea boierului Iancu zisese acel vers îndrăzneţ, era un haiduc cu numele Gruia, că nişte arnăuţi vorbiseră, cu glas tare, la gura ocnei în care se afla Gruia

despre zbuciumările lui Iancu, şi că astfel aflase numele tovarăşului nou sosit în prinsoare.

– Eu nu vorbesc cu el!

Dar Iorgu plesni din limbă şi dădu capul pe spate:

– De ce nu? Dacă vorbeşti cu mine.

– Cu milostivirea ta e altceva, răspunse paznicul cu mândrie.

Jianu trebui să râdă. Îşi aduse aminte de vorba lui Tudor când îl măsurase de sus până jos, în casa lui Amza, şi-i zise cu un fel de imputare:

– Boier! Boier! din creştet până-n tălpi! Apoi da, cine e adevărat boier, tot boier rămâne, chiar când este haiduc şi aruncat în ocnele de la Telega!

Până la mijlocul lunii decembrie înaintase binişor gaura pe care o săpa Iancu. Fărămiturile de sare le arunca printre şipcile coliviei, în jos în balta verde din fundul ocnei. Dăduse acum de un strat de lut.

Într-una din nopţi, pe când sfredelul mereu înainta, începu să-i alunece pământul pe sub mâini. Porniră apoi şi nişte pietre începând să piftească apă. Lumânarea de seu, pe care o lipise Iancu într-o gaură, se rostogoli şi ea, şi se stinse. Se auzi un fel de gâlgâială surdă şi Jianu se grăbi să coboare, de-a buşilea, simţind atât pe mâinile întinse înainte cât şi sub genunchi, un fel de umezeală rece şi lipicioasă. Abia mai avu timp să ajungă în colivie şi să se arunce pe pătuc, când o puternică undă de apă izbucni din peretele de sare. Ea urmă să curgă mereu, în spume, prin colivie în jos, toată noaptea, până a doua zi dimineaţa.

Când veni Iorgu şi văzu şiroiul de apă, ce curgea în spume, alergă la canţelarie, spre a vesti că râul din apropiere a pătruns iară într-una din ocnele cele vechi. Iar Chir Costache Crisorora, sameşul ocnelor, se bătu pe burta grasă şi zise:

– De, tocmai bine se nimereşte.

El porunci paznicului ocnei să scoată, îndată, pe Iancu Jianu din colivie şi să-l ducă în chilia de alături cu locuinţa sa. De vreme ce ieri dormise acolo boierul Dumitru Jianu, fratele boierului Iancu, trebuia să fie odaia destul de bună de locuit.

Iorgu zbura, parcă era trimis să dezgroape o comoară.

Iancu, care era udat până la piele şi rebegit de frig, nu-şi credea ochilor, când se văzu, pe neaşteptate, într-o odaie încălzită, şi în care i se mai adusese încă şi o albie, precum şi apă caldă, săpun şi ştergare. Se mai înfăţişă un slujitor şi-i dădu haine, îmbiindu-se să şi radă pe boier.

De când începuseră nopţile să se înăsprească, Iancu îşi lăsase barba să crească. Acuma-i părea bine, că nu putea fi bănuit Iorgu că l-ar fi prea răsfăţat.

Slujitorul întrebă cum să-i tundă părul boierului? Iancu adună sprâncenele, umflă nările şi zise apoi:

– Să mă tunzi scurt.

Chica haiducului căzu! Abia isprăvi Iancu să se cureţe şi să se îmbrace, şi îndată se trânti pe divan, şi, moleşit de căldură, de care fusese jinduit în adâncimea ocnei, adormi aşa de greu, încât, chiar la amiază, în zadar încercară să-l deştepte.

Câteva ceasuri mai în urmă, însă, îl deşteptă foamea.

Fu chemat la Chir Constantin.

Când intră Jianu, sameşul ocnei era cât p-aci să se scoale de pe sofa, cum era obiceiul când se primea un musafir de seamă, atât de mult îl surprinsese înfăţişarea lui Iancu. Adică acesta era groaznicul Căpitan de tâlhari? Acest boier ales, cu faţa albă? Cele cinci luni petrecute în umbra ocnei pălise mult faţa lui Iancu, mai înainte arsă de soare.

Cu toată liniştea românului adevărat, care nu-şi pierde niciodată şi nici într-o împrejurare demnitatea lui înnăscută, aştepta Iancu ca să înceapă sameşul vorba, dar grecul istericos nu găsi nici o altă vorbă decât:

– Cum sameni cu freatele dumitale!

Iorgu, paznicul, îi spusese Iancului că a fost boierul Dumitru Jianu pe aici, precum şi că s-a despărţit foarte prieteneşte de Chir Constantin.

Haiducul se închină uşor.

– Poftim şezi!, zise Crisorora, jucând zgomotos printre degete mătăniile sale de ahat.

Jianu înaintă câţiva paşi şi se aşeză pe un scaun. Zornăiala lanţurilor de la picioare însoţea fiecare mişcare a lui, deşi nu se vedeau, fiindcă-l învăţase Iorgu, cu duioasă îngrijire, cum le putea ascunde sub haine.

Crisorora clătină din cap, şi-şi chinuia mereu mătăniile în degete. În sfârşit zise:

– Fratele dumitale, bunul dumitale frate Dumitru, îţi trimite sănătate, şi m-a însărcinat să-ţi spun că datoria dumitale către visterie a fost plătită de el şi de ceilalţi fraţi...

Urmă o pauză artistică şi o privire aşteptătoare din ochii lui, mici şi negri, aşezaţi într-o faţă rotunjoară.

Iancu îşi adună sprâncenele, fiindcă-i venea să râdă, „Datoria lui către visterie!" El făcea haz de această numire cu înconjur a celei

dintâi fapte de haiduc, făcută de el, pe față. Spre a-și ascunde râsul, propti amândouă coatele pe genunchi și-și ascunse capul în palme.

Crisorora mârâi ceva, ca un fel de părere de rău.

– Hm, la dracu! Să vorbim pe față. Dumneata erai încă tânăr și cu sângele aprins! De! Tot astfel i-am spus și boierului Dumitru. Faci bine și o faptă frumoasă i-am zis, dacă te îngrijești de sângele dumitale, fiindcă un frate tot frate rămâne!

Lui Chir Constantin i se păruse această faptă cu atât mai frumoasă cu cât îi adusese și lui o giubea, căptușită cu singeapuri și pe de mărgini cu samur, precum și o șa turcească, împodobită cu cusături de fir pe catifea roșie, și o pungă cu tutun de cel mai bun. Fiindcă Chir Constantin, atunci când nu fura, era un om simțitor și cu fantezie, găsea o plăcere deosebită să ia acum un fel de rol de părinte îndreptător față cu acest vestit haiduc, asupra căruia se părea că vorbele sale aveau o binefăcătoare înrâurire.

– Pe boierul Dumitru, urmă el, îl durea în fundul sufletului să te știe în ocnă. De aceea, tinere prietene, te-am scos chiar astăzi afară. Liniștește-te acuma! Noi, cu toții, vroim numai binele dumitale. Fiecare om poate să greșească, dar poate să-și găsească și iertare. Vezi bine, ce mare lucru este să aibă cineva rude credincioase și cu multă trecere.

Iancu își înghiți râsul. El nu putea să facă, în împrejurările acestea, nimic mai bun decât să se arate mișcat de poveștele lui Chir Crisorora și gata să se pocăiască. Lingușindu-l astfel, câștiga pe sameșul ocnelor pentru sine.

Crisorora îl pofti să rămâie la masă. Se bucura, să se poată fuduli apoi față de slujbașii săi, că a fost în stare să domesticească pe Iancu Jianu, groaza Olteniei. Ființa de față a ocnașului în mijlocul lor, o tălmăcea, râzând, cu cuvintele:

– Boier, tot boier rămâne!

Aceasta înveseli mult pe unii din slujbașii lui, care știau că, chiar Constantin Crisorora, cu puțini ani mai înainte, încins cu un șorț alb ca zăpada, purtase prin ulițele Giurgiului spre vânzare, pe o tavă de lemn, rahat și acadele și într-altă mână o doniță cu limonadă.

*

* *

Telega se afla într-unul din muscelele Carpaților. Afară de câteva căscioare mici țărănești, împrăștiate prin valea Doftanei, mai erau și vreo șase case cu pereții albi și cu învelitoare negre, în care locuiau slujbașii ocnelor.

Acest sălaş de osândă se înfăţişa precum paşnic este orice alt sătuc retras de lume. În amurgul serilor de iarnă se ridicau suluri albastre de fum din acoperişurile caselor spre cerul gălbui, apoi se zăreau nişte lumânări pe sub sprâncenile pridvoarelor. Primăvara, căsuţele se pierdeau în spuma florilor de pruni, şi de pe toate dâmburile răsunau cântecele mierlelor. Pe la cârciumi erau, duminica şi în zilele de sărbători, lăutari şi jocuri. De cei întemniţaţi nu se auzea nimica, ei erau îngropaţi dimpreună cu amarul lor, adânc sub pământ. Rămâneau în ocne până mureau. Rar se întâmpla ca să fie vreunul iertat din mila lui Vodă, şi dacă după ani de zile ieşea la lumina soarelui, el orbea... Cei mai primejdioşi dintre osândiţi erau atârnaţi în colivii, prin ocnele cele părăsite.

Când crivăţul urla în toiul nopţii, şi acele de ghiaţă, se loveau de ferestrele, bine zăbrelite cu fiare, în odaia lui Jianu, – căci adevărata iarnă nu fusese încă în acel an, ci numai un frig pătrunzător – atunci se gândea Iancu, cum era culcat în pat şi nu dormea, la cei închişi în ocnă şi se întreba care jale e mai mare? Jalea acelor care stau în întunericul ocnelor, sau a celor închişi în colivii? Era mai rău, ca fiind un om cu ochii setoşi de lumină, să stai cufundat în noaptea nesfârşită şi să nu poţi vedea mai departe decât până unde ajunge lumina albăstrie a păpaiţului, făcut dintr-un hârb umplut cu răşină şi cu o feştilă de lână, sau era mai rău să simţi cum îţi înţepenesc mădularele voiniceşti în strâmtoarea coliviei, şi să stai încremenit, în singurătatea ucigătoare? Alegerea era grea, şi Iancu îşi încleşta pumnii.

Cei care intrau însă dimineaţa la el îl găseau prietenos şi chiar vesel. La masa sameşului, tânărul rătăcit, dar acuma întors la căile cele bune, ajunsese un musafir plăcut, de care aproape nu se mai puteau lipsi. Niciodată nu le trecuse slujbaşilor iarna atât de uşor în pustietatea de la Telega, fiindcă Jianu ştia să povestească lucruri cu haz, să facă glume şi să cânte foarte frumos. Grecii, iubitori de sindrofii, ştiau să preţuiască asemenea daruri.

Cămăraşul scrisese prietenului său, Dumitru Jianu, şi-i împărtăşise minunata pocăinţă a Căpitanului de haiduci, pocăinţă care, dacă te pricepeai să citeşti scrisorile la înţelesul lor adevărat, nu se datora altcuiva decât lui Chir Constantin Crisorora. Răspunsul potrivit la asemenea scrisoare, fu o putinică de icre, dulceţuri şi un butoiaş cu vin de Drăgăşani.

Crisorora zicea la masă adeseori:

– Vezi, boierule Iancu, acestea sunt roadele purtărilor dumitale îndreptate.

Cu deosebire bogate au fost însă roadele îndreptării lui Iancu Jianu în ziua onomastică a sameşului, în ziua de Sf. Constantin.

Pentru acest praznic, bunul frate din Romanaţi se întrecuse pe sine însuşi. Toate trufandalele de primăvară împodobeau masa lui Crisorora.

Chir Constantin poftise şi câţiva prieteni buni de la vama din Câmpina, un orăşel în Valea Prahovei, unde era atunci vamă pentru mărfurile care veneau de la Braşov. Venitul vămilor era un venit al Domnitorului, şi slujba de vameş era, ca şi aceea de sameş al ocnelor date în otcup, a celui care plătea mai mult pentru ele.

Prin frumuseţile primăverii se urcau călări musafirii veseli spre Telega. Aşteptările, ce aveau în privinţa bucătăriei alese a lui Crisorora, le dădea o simţire de sărbătoare, şi se bucurau, cu toţii, să facă cunoştinţa lui Iancu Jianu, a cărui fiinţă de faţă la ospăţ o priveau ca un fel de dar deosebit, la această masă.

Atât Jianu, cât şi bogăţia mesei trecură însă peste aşteptările lor.

Iancu făcu pe meseni să petreacă de minune prin istorisiri din vremea când era zapciu şi scoţând la iveală, în multe cazuri de „catahrisis", partea hazlie, care le făcea mare plăcere slujbaşilor filosofi. Palavre despre daraverile slujbelor plăceau şi mai mult decât istoriile despre femei, deşi nici acestea nu putea să lipsească, dacă era vorba să se petreacă bine. După ce multele bucate grase şi drese cu multe mirodenii, precum şi după ce puhoaiele de vin, care curgeau, aprinseră simţirile tuturor, Iancu porunci lăutarilor să zică un cântec de dragoste, fiindcă vroia să cânte şi el. Cei trei ţigani înaintară întinzând gâturile drept semn de supunere, şi se uitară în ochii boierului, aşteptând să le spună care cântec anume are dorinţa să-l înceapă?

Iancu se suci puţin pe scaunul lui şi aruncă apoi un picior peste altul, ceea ce făcu să sune obezile şi să se vadă lanţul, care ajungea de la glezne până la un mic butuc, bătut în podină sub masă.

Lăutarii se retraseră speriaţi.

Musafirii făcură mare haz. Crisorora însă bătu cu palma în masă şi strigă:

– Acesta este prietenul meu iubit! Ce prieten, mai mult decât prietenul meu! Este fiul meu şi ciracul meu! Este mărgăritarul Telegei, Iancu Jianu!

Feţele negre-gălbui ale lăutarilor se făcură sarbede de tot, şi îngroziţi, ei rostogoleau ochii lor albi.

– S-au speriat de mine ca ţiganii de ciocârlie! glăsui Iancu.

– De, care ciocârlie? chicoti Crisorora.

– Cum este povestea aceea? întrebară atunci musafirii, cu toţii.

Jianu începu să povestească zâmbind:

– Un ţigan ieşea o dată, în fuga mare, din pădure, şi era cât p-aci să răstoarne un român, care-l întâlnise în cale.

– Da, ce-ai păţit, cioară? îl întrebă omul.

– Romanico, răspunse ţiganul, clănţănind din dinţi, ham văzut o shută de lupi!

– Sa poate, Romanico, sa poate, dar mai puţini de nhouăzeci şi nhouă, negreşit că n-au fost.

Românul, urmând tocmeala, îi scăzu ţiganului tot câte un lup după altul, până când, oacheşul recunoscu în sfârşit, că a fost numai un singur lup.

– Ei, şi acuma să-mi arăţi cum a urlat acel lup?

Ţiganul ascuţi buzele:

– Haşa, romanico – şi Iancu fluieră ca o ciocârlie.

– Ei, bată-te să te bată! strigă arendaşul vămii Câmpina, punând mâna pe umărul lui Jianu.

– Aferim, boierule Iancu, să ne trăiască ciocârlia de la Telega!

Chir Constantin însă ciripi:

– Ce ciocârlie! Boierul rămâne tot boier. De aceea şade el cu noi ceştilalţi boieri la masă, şi se simte bine! Credeţi dumneavoastră oare că eu, Constantin Crisorora din Samos, unde a fost tatăl meu bei, ba caimacam, care tot atâta este ca şi un domnitor, credeţi dumneavoastră că eu aş şedea la masă cu un fost haiduc de rând, cum ar fi de-o pildă acel Mereanu, care se zice că hoinăreşte acum pe la Curtea de Argeş? Nu, una ca asta n-aş face-o! Boierul rămâne bo...

Dar îl turtise vinul, glasul lui se poticni, şi putea numai să îngâne arătând cu degetul la Iancu:

– Un mieluşel este, un mieluşel! Nu vedeţi panglicuţa roşie cu care l-am legat?

Mesenii ţipau de veselie.

Crisorora, care-şi dădea toată osteneala să ţină capul drept, urmă, bătând mereu cu pumnul în masă, de zăngăneau farfuriile şi paharele:

– Aveţi să vedeţi îndată, că este un mieluşel!

– Iorgule, vino încoace şi dezleagă lanţurile boierului Iancu, fiindcă el este un mieluşel! – şi, sughiţând în hohot de râs, Chir Constantin se răsturnă înainte peste masă.

Iorgu făcu cum i se poruncise.

Deodată tăcură toţi mesenii.

Iancu Jianu însă zâmbea ca şi mai înainte, şi porunci lăutarilor:

– Acum să-mi ziceţi din strune, şi eu să cânt: „Ripson, fos mu, vlema ilaron.,..“

Ca un fulger străbătu vorba aceasta prin sindrofia încărcată de aburii vinului. Greceşte, vorbise greceşte Iancu, şi încă cu accent aşa

de ales! Nimenea n-ar fi bănuit în Telega că el ştie greceşte! Spusese numai că înţelege.

Chiar şi Crisorora se dezmetici din ameţeala lui şi zise în iubita lui romeică:

– Da, da, tu eşti mieluşelul meu, sufleţelul meu! Ştiu eu ce spun! Ve, ve, ime to arni mu, to psihi mu! Xevro ego ti ipo!

– Să ascultăm, să ascultăm! stăruiau acum toţi ceilalţi.

Ţiganii făcură cu sfială, un fel de introducere, şi Iancu începu cu glas dulce şi puternic:

– Ripson, fos mu, vlema ilaron...

Apoi cântă un alt cântec, şi după el încă unul, tot mai înduioşate şi mai aprinzătoare de simţiri.

Musafirii închinau în sănătatea lui şi se îmbrăţişau unul cu altul, până ajunseseră pe sub masă sau trebuiau să se proptească de pereţii dimprejur. Erau toţi roşii-vineţi la faţă, beţi tun.

Atunci porunci Iancu slugilor:

– Intraţi, intraţi înăuntru şi voi! Aduceţi şi pe paznicii mei, care stau afară înaintea uşii, şi pe oamenii de la grajd. Astăzi e o zi de sărbătoare! Boierii ăştia nu mai pot să bea. Să beţi voi vinul rămas, e păcat să se strice!

Din vin, nu e vorba, apucaseră şi ei, şi poate tot atâta, cât cursese pe cinstitele gâturi ale boierilor, se strecurase şi pe gâtlejurile slugilor, în drumul ce-l făceau canele şi donicioarele de la pivniţă până în sufragerie. Dar oamenii tot intrau grămădindu-se unul într-altul, parcă buzele lor, însetate, n-ar fi fost udate, cu nici o picătură aurie sau rubinie. Luau paharele de pe masă, le aruncau în guşă, şi le umpleau apoi din nou.

Se rugară să li se cânte şi lor ceva cântece greceşti!

– Cântă-ne boierule, ne rugăm, şi nouă un cântec, ca să putem înghiţi mai bine!

Atunci începu Jianu să cânte, cu toată puterea glasului său, cântecul de dezrobire a lui Rigas, întemeietorul Eterici, pe care l-au tăiat turcii la Belgrad. Cuvintele erau alcătuite de Rigas, aşa încât se potriveau pe ritmul marseillaisei, şi sunau cu foc pe marşul franţuzesc:

Filii mu simpatriote,
Dulinametha, os pote,
Ton achrion Musulmanon,
Tis Elados ton tyranon?

Ochii slugilor fără patrie se umpleau de lacrimi. Ei se aruncau la picioarele cântăreţului, şi-i bâlbâiau mulţumirile lor.

Gânditor se uita Jianu la ei, şi-şi aduse aminte de vorba lui Tudor Vladimirescu:

– Oricărui om, care doreşte să fie slobod în ţara lui, cinste i se cuvine.

Sufletul cel drept al lui Iancu era înduioşat, la vederea unei asemenea mişcări în adunătura aceea de străini, care sugeau măduva Ţării Româneşti.

– Încă o dată! se mai rugară ei. Vroiau să mai audă încă o dată că au şi ei, o patrie, un petic de loc pe faţa pământului, unde să nu fie străini!

Dar Jianu le răspunse:

– Nu, nu mai pot, obezile de fier dimprejurul gleznelor m-au ferecat, de mi-au făcut răni. Trebuie să mă duc la odaia mea, să torn puţin untdelemn între cercuri şi picior.

Douăzeci de mâini se întinseră atunci spre picioarele lui şi lanţurile căzură jos.

Jianu îşi muşcă buzele, de-i curgea sânge din ele. Cu pumnii amândoi îşi apăsă pieptul, spre a împiedica un ţipăt de bucurie.

– Acuma cântă! Mai cântă-ne încă o dată: „Fili mu simpatriote...!" îl rugau ei.

El cântă. Ei beau mereu şi oftau.

Le mai cântă şi alte cântece patriotice de-ale lui Rigas.

Ei beau şi plângeau.

După un ceas nu se mai putea mişca nici unul. Alături de boieri, stau întinşi de-a curmezişul peste ei, pe prag şi afară în sală, zăcea horcăind, toată arnăuţimea din Telega.

Atunci se sculă Iancu şi aruncă o privire ageră înainte, cum era obiceiul lui, ca să ochească drumul cel mai scurt printre trupurile împrăştiate pe jos. Tulburarea pe care o simţise când îi căzuseră lanţurile, făcuse acum loc unei linişti sigure de ţelul pe care-l urmărea. El luă un sfeşnic de pe masă, trecu peste trupurile oamenilor beţi şi se duse drept la iatacul lui Crisorora. Fiindcă acolo nu erau dulapuri, toate hainele se găseau atârnate pe la cuiele din pereţi, sau aruncate peste lăzi şi pe divanuri. Iancu n-avea decât să pună mâna şi să-şi ia ce voia.

După ce-şi făcu alegerea, mai luă şi un pumn de bani de aur dintr-un sipet, şi se duse la grajd, puse şaua pe şargul lui Crisorora şi, încălecând, o croi la lumina stelelor sclipitoare, pe Doftana în sus, în lumea largă slobodă!

*

* *

La revărsatul zilei, băgă de seamă Iancu că livezile prin care trecea, erau pe alocuri acoperite cu o pânză albă, deşi abia căzuse o

rouă ușoară. După ce se făcu însă lumină bine, văzu, că acele pete și fâșii albe de prin iarbă erau sălașuri întregi de fluturași, dormitând atârnați de florile câmpului. Mii și sute de mii de albineți, care se așezaseră pe cotoare, pe boboci și pe spice, ca un al doilea strat de flori. Îndată ce se arătă însă soarele, acest al doilea strat de flori învie, aripile împăturate până atunci se scuturau, și unul după altul începură fluturașii să se despartă de conacul mirositor, în care se odihniseră peste noapte. În scurt timp începu o fulguire, ca de zăpadă, peste livezi, în toate părțile, și apoi o așezare și o veselă rostogolire pe măceșii de printre răzoare, presărați cu stele de flori zâmbitoare.

Pe cât era de frumoasă această priveliște, tot atât de rea prevestire făcea. Sumedenia aceasta de fluturi însemna o vară foarte secetoasă.

Livezile se sfârșeau, se începeau acum pădurile.

Lumina arzătoare a zilei străbătea prin măreața catapiteasmă de fagi. Iancu se uită împrejurul lui și se mira. Era obișnuit cu pădurile de stejari din Oltenia, în care domnește un amurg negru-verde. Dar sub bolțile înalte de fagi, lumina e verde-aurie și strălucitoare, mai ales primăvara, când cununile de frunze par a fi alcătuite de solzișori de chrysopraze, atât de strălucitoare și de deschisă este fața lor.

Cu cât se urca Iancu mai sus, cu atât mai puțin dezvoltate erau frunzele. După cele netede, care oglindeau lumina, veneau altele, cu marginile încă îmbrăcate cu peri subțiri, în ai căror țurțuri de argint se așezaseră milioane de musculițe cu aripile albăstrii și străvezii, și care, ridicându-se în roiuri zăpăcite, se băgau în ochii călărețului, în gura și în nasul lui. Și aceasta era un semn de secetă pentru viitor. Mai sus, frunzele erau încă adunate în găoacele mugurilor castanii și strălucitori, astfel încât crăcile aveau înfățișarea de parcă ar fi fost întinsă o rețea de boabe de smarald peste ele. Tot codrul era plin de un miros dulce și desfătător, cum numai tânărul frunziș de fag îl răspândește.

Iancu își umplu plămânii cu el, și începu să râdă în mijlocul zgomotoaselor cântări ale păsărilor, ce urmau acuma, după guruitul visător al turturelelor sălbatice.

Deodată veni un potop de lumină și mai auriu printre copaci. Ca prin niște porți uriașe ieși Iancu în luminișul, orbitor aproape, al unor livezi de munte, proaspăt înverzite. Pădurea rămase înapoia lui, ca un fel de zid, dinaintea căruia se vedeau prin iarba înaltă, numai unde și unde, câte un fag uriaș, răzleț, ca o strajă înaintată.

Șargul începu să rânchezească din răsputeri, și apucă un pas mai repede, dar fiindcă suișul nu era greu, el începu să-și piardă răbdarea și s-o ia în fugă. Călărețul ridică atunci frâul în sus și, lăsându-l în

voia lui, căluşelul, plin de bucuria primăverii, o rupse la deal, ca şi când ar fi voit să se înalţe de pe uriaşa coastă verde în văzduhul vânăt al cerului.

Era linişte jur-împrejur, până când se zări un punct întunecat pe deasupra liniei din culmea muntelui. Punctul creşcu mereu şi repede, până înfăţişă figura subţire a unui cioban pe care îl urma o turmă de miei, behăind în toate felurile, şi care se revărsa în jos pe pajişte, asemenea unui şipot spumegător. Din dosul lor se repeziră deodată cinci câini aprigi de stână, năvălind asupra călăreţului cu un lătrat asurzitor.

Când le şuieră însă ciobanul, dulăii se astâmpărară îndată.

Jianu opri calul său şi lăsă frâul să alunece printre degete, dându-i capul slobod. Şargul plecă frumosul gât arcat, şi începu să smulgă câte un mănunchi din iarba verde zemoasă.

Călăreţul salută pe cioban ţărăneşte:

– Noroc!

– Noroc bun! răspunse şi flăcăul, stând nemişcat cu mâna dreaptă sprijinită pe toiagul înfipt, slant, în pământ. Era un toiag împodobit cu veriguţe de fier până sus la cârlig. Braţul stâng al flăcăului era aşezat uşor peste cel drept. De pe umăr îi atârna o saricâ lăţoasă. Faţa tânără a ciobănaşului privea, cu ochii lui serioşi, castanii, pe sub căciula uriaşă de miel negru. Câini zbârliţi se aşezară împrejurul lui şi se gudurau. Mieii, conduşi de câteva oi, se îmbulzeau, în cete sau în rânduri lungi şi dese, fără să ridice capetele din iarbă. De departe se auzea cum smulgeau iarba cu guriţele lor flămânde, şi feluritele ierburi rupte, mai ales cimbrişorul, care creştea bogat pe aceste livezi umejoare de munte, umpleau aerul cu mirosurile lor plăcute.

– Cum se cheamă muntele? întrebă Jianu.

– Vârful Mierlei, răspunse ciobănelul.

– Mai este mult până la mânăstirea Sinăii?

– O fi multişor, fu răspunsul cam zăbovit.

– Se vede mânăstirea de colo de sus, de pe vârf?

– Nu se vede, dar de pe celălalt munte, de pe Gagu, poţi să o vezi.

– Este vreo potecă pe acolo, pentru calul meu, înspre valea Prahovei?

– Este.

– De când stai tu aici sus?

– De patru săptămâni.

– Nu mai este iarbă jos, în vale, şi de aceea a trebuit să veniţi sus la munte?

– Dacă n-a dat Dumnezeu, drăguţul, zăpadă astă-iarnă!

– Mi se pare că Dumnezeu este supărat pe noi.

– O fi supărat pe noi şi de aceea ne pedepseşte.

– Noroc!

– Noroc bun!

Jianu apucă spre vârf.

Ciobanul rămase locului, nemişcat, şi se uita după Jianu, până ce, atât calul cât şi călăreţul se vedeau numai mititei de tot, pe coama înverzită a dealului.

Acolo sus, Jianu se opri. Ochii lui se deschiseră mari. Sub potopul razelor de soare de amiază, se vedea, în faţă, un lanţ de munţi înalţi, dincolo de valea adâncă şi împădurită a Prahovei. Asemănat unui perete uriaş, care începe la miazăzi cu o măgură tâmpă şi se sfârşeşte la miazănoapte cu un şir de prăpastii în coastele stâncilor, se ridicau Bucegii, peste ceilalaţi munţi. Se mai vedeau încă, unde şi unde, atârnând câte o maramă de zăpadă, de pe umerii vârfurilor. Mai jos, brazii şi molizii îmbrăcau toate văgăunile săpate în trupul munţilor, şi trimiteau trunchiuri de copaci, bătrâni trecuţi de sute de ani, până jos în matca zgomotoasei Prahove. În mijlocul acestei păduri, la mâna dreaptă, cum urca Iancu, era mânăstirea Sinaia, zidită de Cantacuzineşti, al căror neam a dat odinioară ţării un număr de mai mulţi domnitori buni. În acea sălbăticie de codrii, care se întindeau pe atunci de la Câmpina şi până la graniţa Ardealului, mânăstirea Sinaia era singura locuinţă de oameni unde orice călător găsea găzduire pentru trei zile, fără nici o plată.

De aceea Jianu se hotărî să ocolească acest conac al tuturor trecătorilor, şi coborî în jos, ţinându-şi calul de căpăstru, prin pădurea de fag, care-şi deschidea acum iară bolţile sale luminoase. Coasta era repede, lăsându-se aproape drept în jos în Prahova. Ajungând la malul râului, Iancu încălecă şi sili calul său sforăitor să treacă prin apa, care venea mare. Calul înainta jumătate pe picioare şi jumătate înot. Urcă apoi malul celălalt şi, cu o singură săritură, trecu peste drumul cel mare, care ducea pe acolo.

Intră iar în codul întunecat. Aci erau nişte copaci aşa de uriaşi, încât ar fi trebuit trei oameni cu braţele întinse să poată cuprinde trunchiul lor. Iar copacii, pe care îi doborâse vârsta înaintată, sau vântul şi fulgerele, zăceau, culcaţi la pământ, ca un fel de meterezuri, pe care, dacă le găsea în cale călăreţul, trebuia să le ocolească, ducându-şi calul de căpăstru într-un cerc larg împrejur. Pe deasupra acestor răposaţi uriaşi, se aşeza o nouă viaţă şi îi împresura cu tinere vlăstare. Feriga îşi întindea aripile din făina lor putregăioasă, trifoiaşul îi îmbrăca cu solzişori, şi mulţi dintre ei mai purtau şi o coamă albă de asprişoară.

Lumina era acum, iară, altfel de cum fusese în pădurea de fagi de pe malul stâng al râului. Un zăbranic albastru-verzui plutea printre mândrele coloane de copaci. Vântul de miazăzi-apus, care

începuse a se ridica uşor, făcea să sune tainic şi fermecător strunele harpelor de brazi. Nici un arbore nu cântă cum cântă bradul, atât de plin şi aşa de măsurat, cu un colorit atât de întunecat în sunetul său.

Era peste putinţă haiducului să-şi ţie drumul drept înainte. Trebuia când să se urce la deal, şi când să coboare la vale, şi foarte adesea să străbată prin tufişuri încâlcite, care respingeau pe oricine se apropia de ele, biciuindu-l cu braţele lor mlădioase.

Jianu dorea să ajungă la vârful care începe valul cel înalt al Bucegilor. De acolo voia să apuce spre apus, trecând înainte, prin Muscele, la Argeş, fiindcă ieri-seară îi spusese Crisorora că Mereanu se găseşte acum prin părţile acelea.

Umblase însă mai bine de două ceasuri, acum după ce trecuse Prahova, şi nu ajunsese încă la marginea pădurii. Deodată auzi glasul tainic al unui izvoraş, care aluneca uşurel, printre frunzele de fag, căzute în toamna trecută, peste brazdele de muşchi strălucitoare şi printre şirurile de albăstrele.

Iancu urmă cursul apei în sus, care luă, curând, înfăţişarea unui drum poleit cu aur. O holdă de calce galbene-închise, slujind drept potecă, îl scoase la un luminiş deasupra căruia se înălţa, în depărtare, luminat încă de soare, vârful, la care dorea el să ajungă. Deci Iancu nu se rătăcise, de altminteri asemenea lucru nu se întâmpla unui haiduc.

Dar dădu acum peste altceva neaşteptat, o colibă mică de tot, care se pitea în marginea pădurii, şi, în apropierea ei picura apă printr-un jgheab de lemn. Aceasta era apa care, îndreptată de mână de om, curgea mai la vale, în jos, pe coasta cea lină din pădure.

Pe prispa bordeiului şedea o fiinţă omenească, pipernicită, un călugăraş îmbrăcat cu o rasă tocită şi având barba căruntă, aproape albă.

Moşneagul se uită chiorâş la haiduc.

– Cu plecăciune, părinte, îi strigă Jianu.

– Dumnezeu s-ajute, frăţioare.

– Cum se cheamă muntele cela, de colo de sus?

– Muntele? şi punându-şi mâna încet deasupra ochilor obosiţi, sihastrul se uită la vârful luminat de soare.

– Muntele acela se cheamă, „Vârful-cu-dor".

Călăreţul ridică capul. Un fulger trecu prin îndrăzneaţa lui faţă:

– Vârful-cu-dor? Semn bun să fie pentru mine! Dorul taie fierul şi frânge oţelul! Aceste vorbe ieşeau din prinosul inimii lui. Plecând apoi privirea iară în jos, zise râzând:

– Părinţele, mai ai şi Sfinţia ta încă un dor?

Sprijinit pe toiag, bătrânul tăcu mai întâi, apoi, oftând adânc, răspunse:

– Merindele mele s-au isprăvit. Aştept un argat de la mânăstirea Sinaia, care să-mi aducă de-ale mâncării. Nu cumva ai ceapă, sau usturoi? Acuma a ieşit cea nouă şi e fragedă.

Când spunea aceste vorbe, în ochii lui stinşi se mai zărea încă o scânteie de viaţă.

– Nu, tată, îmi pare rău, dar n-am.

– Apoi, zise pustnicul, dacă treci cumva pe la mânăstire, spune-le să-mi trimită mai degrabă.

– Nu-mi e drumul pe acolo, părinţele, răspunse Iancu, care îndată ce auzi, că trebuia să sosească cineva de la mânăstire, trase frâul calului mai scurt.

– Aş dori însă să ştiu, tată, dacă mai e departe până în Valea Ialomiţei, dincolo de Vârful-cu-dor?

– Asta nu ştiu, fu răspunsul sihastrului, al cărui interes pentru acest străin încetase, aflând că n-avea nici ceapă, nici usturoi. Toate celelalte ale vieţii, afară de mâncare şi de băutură, erau pentru dânsul cufundate şi învelite într-o negură adâncă. Părul sur, încâlcit dimprejurul capului şi feţii moşneagului, semăna cu acei câlţi argintii, care atârnă de pe crengile brazilor, şi care le sug vlaga lor. Rasa lui călugărească semăna cu coaja copacilor putreziţi. El se întorcea, încă în viaţă fiind, înapoi la matca sa, pământul, şi se înfăţişa asemenea unui copac, înainte de a se risipi în ţărână de tot.

Iancu Jianu apucă, mai repede, de-a curmezişul luminişului. După vreo jumătate de ceas, dădu de un izvor bogat, care ieşea de sub rădăcinile unui fag uriaş. Aici era marginea pădurii. Vârful-cu-dor se înălţa, cu strălucita verdeaţă a plaiurilor în luna lui cireşar, înspre bolta albastră a cerului. O potecă ducea şerpuind, în sus, prin măreţele lui coaste.

Dar şargul lui Jianu ostenise. Din noaptea trecută nu mai avusese parte de odihnă. Iancu descălecă, dar când începu să urce, simţi, şi el, cele nouă luni pe care le făcuse în ocnă. Înţepenise. Deşi băuse bine din izvorul de la marginea pădurii, totuşi avea sete şi nicăiri nu se vedea apă. Îl apucase nişte fierbinţeli şi răsuflarea i se scurtă.

Din fericire bătea austrul, vântul răcoritor de la apus. Deodată se ivi un norişor alb, strălucind deasupra Vârfului-cu-dor, şi, parcă şi-ar fi aruncat icoana în văzduh, ca într-o oglindă, se văzu şi un alt nor asemănat cu el, ceva mai jos, sub creasta muntelui împădurit. La dreapta însă, unde Bucegii, care se înfăţişează celui ce îi priveşte de dincolo de valea Prahovei, ca un perete unit, se despărţeau în râpi şi lespezi uriaşe, fierbeau aburii, ce ieşeau din toate văgăunile.

În puţine clipe norii se îngroşară, şi lăţindu-se se ridicau în sus şi acopereau soarele cu un zăbranic, iar când Jianu se opri ca să se odihnească, se auziră deodată tunete puternice din norul luminos şi

o grindină strașnică începu să cadă. Într-o clipă era poteca acoperită cu măzărele de gheață, care se rostogoleau la vale. O ciuruială albă cădea pe dealurile verzi și broboanele de gheață pârâiau, când loveau florile și ierburile, cu freamăt. Micșunelele întunecate, degetărelele aurii, ciuboțica-cucului gălbuie și albele flori ale Paștelor, toate erau zdrențuite.

Tot așa de repede, cum se urcase în sus, se lăsa și în jos acel nor de pe creștetul Vârfului-cu-dor, și se așează pe umerii lui. Se vedeau iară, ca printr-o perdea fermecată, albastrul cer și verdeața livezilor. Negurile începură să pornească și să fiarbă ușor, până se risipeau. Se părea că ziua se făcuse apoi mai luminoasă, ca mai înainte.

Sus pe plai, unde ajunsese Iancu, iarba era mai aspră, era încă gălbuie, ca iarna. Acum se desfășura înaintea ochilor lui puternica coamă a Bucegilor, acest înalt platou, de două ori atât de lung, cât e de lat, și care se întinde dinspre miazăzi spre miazănoapte, o singurătate plină de flori și de ierburi, peste care miile de ciocârlii își revărsau dulcea lor cântare.

În fund, se mai vedea un al doilea șir de munți, cu crestele rotunjite, punând hotar văzduhului, iar prin deschizăturile dintre creste, se zărea, în depărtare, un al treilea șir prin aburii albaștri, munții care țin de Ardeal.

Minunatele culori, frumusețea liniilor, măreția și lărgimea priveliștii, înrâurea asupra Jianului numai ca printr-un zăbranic, fiindcă el nu mai putea de foame. De șaisprezece ceasuri era pe drum. Cele trei ceasuri din urmă le făcuse pe jos, pe o potecuță, care urca drept în sus la deal. Calul trebuise aproape să-l târască după sine. Amândoi aveau acum mare trebuință de odihnă. I se păru atunci, că cel mai bun lucru de făcut ar fi să poposească la schitul din peștera de la Obârșia Ialomiței, despre care îi vorbise Iorgu, paznicul său de la închisoare. Ar fi despărțit, astfel, prin două coame de munți, de Telega. Așa iute nu puteau arnăuții să-l ajungă. Ei îl vor căuta, negreșit, pe drumurile mari, și nu vor alerga toată ziua pe urma lui, fără să se odihnească.

Simțirea de siguranță, pe care o avea acum, îi mai dădu înapoi ceva din puterile de mai înainte. Apucând calul de căpăstru, o luă de-a curmezișul peste plaiul ce se lărgea de aici înainte. După un ceas ajunse la marginea cealaltă dinspre apus. La picioarele lui Iancu se întindea acum minunata vale a Ialomiței, care este mult mai îngustă decât valea Prahovei. Întorsăturile ei frumos rotunjite, sunt îmbrăcate cu brădet verde-închis, ca o catifea, iar în fundul văii se întinde, tot de-a lungul ei, o fâșie de iarbă verde-deschisă, prin mijlocul căreia curge sclipind Ialomița; ea vine de sus, din cazanul de stânci care, la dreapta, țărmuresc zarea prin puternicele lor

vârfuri cenuşii şi verzui, şi trece apoi, spumegând, prin deschizătura văii, spărgându-şi drumul printre stâncile îmbrăcate cu brazi pe crestele lor.

Cununa stâncilor de jur-împrejur, verdeaţa închisă a brazilor şi verdeaţa de smarald a livezilor din poale, toate împreună, fac o minunată alcătuire de trei culori, deasupra cărora se întinde, liniştită, bolta largă şi luminoasă a cerului albastru.

La coborâş, Iancu se întâlni cu un băiat de cioban, care-şi îndemna măgăruşul, rapăn, să urce în sus la deal, strigându-i mereu „Ciuş", şi toca cu bâtul, din când în când, pe uscăţivele lui coaste.

– Unde e schitul Ialomiţei? întrebă Iancu.

Ciobănaşul se întoarse şi arătă cu toiagul spre miază-noapte, la vârfurile stâncilor, care înconjurau valea. Apoi se mai uită o dată lung în urma boierului, care era o arătare neobişnuită în singurătatea acestor munţi. Dar de întrebat nu-l întrebă nimica.

Ialomiţa nu era prea adâncă, şi totuşi sărmanul şarg se poticni când trecu, călărit de stăpânul său, prin apă. Iancu apucă în sus pe lângă râu. Mai întâi drumul ducea prin livezi mlăştinoase, apoi prin brazii crescuţi din stânci, cu crengile dese şi frumos rotunjite. Valea se făcea mai strâmtă din ce în ce, stânci înalte se ridicau pe deasupra colanului de brazi minunaţi, apropiindu-se până-n Ialomiţa. Tot mai tare se auzea clocotirea apelor. Urmă o cotitură a Ialomiţei, într-o cheie de stâncă, pe care râul o trecea vâjâind şi umplând văzduhul de zgomotul ce-l făcea. La mâna stângă se ridica o potecuţă, drept în sus printre bolovani, şi îndată ce trecu Iancu dincolo de colţul stâncii, zări schitul în mijlocul peretelui, adumbrit de bolta unei peşteri. Schitul, cu acoperământul său de şindrilă, care se făcuse argintie de vânturi şi de bătaia ploilor, cuprindea toată lăţimea peşterii, iar în mijlocul lui se vedea un turnuleţ mic, în care erau clopotele. Zgomotul râului şi clocotirea apelor, care părea că pun aerul în tremurare, era amestecat cu subţirelul sunet al clopotului, care vestea începerea vecerniei.

Iancu intră prin poarta scundă, plecându-se. O răcoreală încărcată cu miros de mucegai îl întâmpină. În curtea din peşteră, sub bolta de stâncă, era aşezată bisericuţa, care se deosebea, albă, de fundul cel negru, căscat al peşterii. Din bolta peşterii cădeau picături, şi pe alocuri un mucegai, verzui, lipicios, acoperea pământul, bătut cu umbletele. Clopoţelul din turnuleţ se zbătea mereu şi fără preget.

Câteva uşi de pe la chilii se deschiseră, şi încetişor se adunară în curte vreo cinci schimnici. Aveau bărbi şi plete lungi şi erau îmbrăcaţi cu rase negre tocite, strânse cu câte o bucată de frânghie împrejurul mijlocului.

Când dădură cu ochii de străinul voinic, se opriră pe loc. Unul însă, al cărui păr era mai negru şi ai cărui ochi erau mai vii, decât ai celorlalţi monahi, le făcu semn să treacă mai înainte. Ei dispărură înspre fundul peşterii dimprejurul bisericuţii.

– Plecăciune, părinte! zise Jianu. Binecuvântează!

– Dumnezeu să te aibă totdeauna în paza lui, fiule.

– Pot să rămâi aici în noaptea asta? Mi-e calul foarte obosit.

– Să fii binevenit, la noi, fiule, casa Domnului e deschisă pentru toţi drumeţii. Da de unde vii?

– Din Târgovişte.

– Aşa de departe! Această mânăstire este închinată Sfântului Nifon din Târgovişte. Proistosul Meletie este mai-marele nostru.

– Tocmai el mă trimite.

– Te trimite pe tine, fiule, la noi?

– Aşa e, o danie, a fost făcută pentru biserica Sfântului Nifon. Proistosul Meletie, ştiind că mă duc la Câmpulung, ca să cumpăr nişte cai, m-a rugat să nu preget să mă abat, luând drumul spre Ialomiţa, şi să-ţi aduc darul acesta. Iancu scoase din chimir zece galbeni sclipitori.

– Doamne sfinte! Călugărul îşi pierduse aproape răsuflarea şi se uita cu ochii holbaţi la trimisul Proistosului Meletie.

– Şi ai făcut acest ocol mare pentru noi, prin pustietăţile acestea?

– Spre iertarea păcatelor mele! Om sunt şi eu, părinte.

– Tot numai oameni suntem cu toţii, îl mângâie călugărul, strângând bine pumnul, în care ţinea galbenii.

La arhondărie îi dădură lui Iancu brânză de oaie şi mămăligă proaspătă, pe urmă varză acră şi castraveţi muraţi, pe care, ardeii amestecaţi printre ei, îi făceau îndrăciţi de iuţi. Iancu mânca cu foamea unui lup, şi bău cu mare sete moarea de varză acră, pişcătoare, ba trebuiră chiar să-i mai aducă încă o strachină din putina cea mare, care era aşezată în fundul peşterii, ca într-o anume pivniţă.

Şargului îi aduseră părinţii iarbă proaspătă, cosită de curând, şi i-o puseră dinaintea schitului. Acolo putu să roadă până noaptea într-un târziu.

După gustare, Iancu se întinse pe patul de lemn. Vinele îi zvâcneau în pulpe. Închisoarea îndelungată nimicise vânjosia, chiar şi a unor muşchi de oţel ca ai lui. El simţea acum oboseala celor douăsprezece ceasuri de călărie şi a celor şase ceasuri, pe care le mai făcuse pe jos. Ce o mai fi de capul unui biet om, care va fi petrecut, nu numai nouă luni, ci mai mulţi ani, în Telega, în colivie, sau în gâtul unei ocne, şi care pe urmă va fi fost iertat? Mai rău decât

moartea! Of! Haiducul își întinse pieptul în toată lărgimea lui și ridică pumnii în sus.

*

* *

El visă că era împreună cu Alexe la fierarul din Drăgășani, ca să-i potcovească Șoimul. Loviturile ciocanului, care cădeau, sprintene și sănătoase pe potcoave, erau așa de limpezi, încât el se deșteptă din somn. Atunci își dădu seama că era un clopot, care suna astfel, și că se mai auzea încă și alt zgomot, un fel de blândă vâjâială. O lumină albăstrie umplea chilia lui.

Iancu se ridică pe coate. Unde se afla? Era ziuă? Nu, era lumina lunii. Suna clopoțelul pentru slujba de miezul nopții în schit și, jos în vale, la poalele stâncilor, vâjâia Ialomița.

Jianu se sculă, vroia să știe cum era vremea, și să vadă de calul său. Când ieși în curtea schitului, bisericuța i se părea aproape orbitor de albă. Prin ferestrele cele mici străbătea o lumină slabă, roșiatică, și dinăuntru se auzea o cântare monotonă, de glasuri bărbătești. Obiceiul lui Iancu era să cerceteze de aproape orice loc, unde se află. Făcu deci un ocol împrejurul bisericii, al cărei acoperământ, ieșit înainte, ajungea până la bărbia lui, apoi intră în biserică prin ușa deschisă dinspre fundul peșterii.

Biserica era foarte joasă, ca pentru copii. Lumina lunii și flăcărițele câtorva lumânărele subțirele pătrundeau, slăbuț, prin întunericul în care ședeau călugării, ca niște pitici, în strâni, prin holurile din dreapta și din stânga. Pe tâmpla altarului se zăreau poleieli și zugrăveli tocite.

Îndată ce intră străinul în biserică, slujba se înviora. Călugărașii vroiau să dovedească că deși trăiau, aici, în pustietatea asta, depărtată de lume, totuși cunoșteau rostul slujbelor sfinte. De când veniseră în țară, odată cu domnii din Fanar și preoții greci de la Patriarhia Țarigradului, se credea că este mai frumoasă și mai cucernică slujba, dacă se scotea fiecare silabă pe nas și behăită. Spre a face să iasă tonurile cele mai ascuțite, se apăsau vinele gâtului cu degetul cel mare, și se scurtau astfel coardele vocale, cum se scurtează strunele la lăută. Aceasta se chema „Ifosul de la Țarigrad".

După ce sfârșiră astfel, „cu ifso" slujba de la miezul nopții, călugărașii stinseră lumânările și se duseră înapoi în chiliile lor. Numai starețul însoți pe Iancu până afară din mânăstire.

Acolo se opriră pe șesul îngust dinaintea peșterii, în vraja lunii. Toată valea, din sus și din jos, era plină de lumina argintie, iar cerul se înfățișa într-o gingașe strălucire albastră. Nu se vedea nici o stea,

fiindcă luna le covârşea pe toate cu lumina ei. Ea se arăta într-o mărime uriaşă, tocmai deasupra coastelor, ce ieşeau înainte în partea dreaptă. Pe malul celălalt al râului peretele înalt de stâncă purta o creastă de brazi, iar jos de tot, în vale, se rostogoleau apele argintii ale Ialomiţei. Aerul părea şi mai uşor şi mai bălsămat, de cum fusese peste zi.

Jianu îşi căta şargul. Obosit, el se culcase pe fân şi dormea.

– Lovite-ar trăsnetul! mormăi haiducul. Cu acest dobitoc ostenit, nu era să ajungă mâine la Curtea-de-Argeş. Nu semăna cu Şoimul! Firește, grosul Crisorora călărea numai două trei ceasuri pe săptămână, şi de aceea frumosul şi sănătosul animal se moleşise de tot.

Posomorât se apropie Jianul de zarcul făcut din stâlpişori de brad, chiar pe marginea prăpastiei, şi-şi îndreptă privirile pe vale în sus, la miază-noapte, unde se deschid porţile de stânci spre o pajişte. Se vedeau bine, ca ziua mare, pâlcurile de brazi şi colţii stâncilor, până departe pe munte în sus.

– Are să fie oare vreme bună mâine? îl întrebă Iancu pe stareţ, care şedea tăcut, alături de el.

– Bate munteanul. Are să mai rămâie frumos.

– Cum se cheamă vârful de colo, de sub care izvorăşte Ialomiţa?

– Acolo e Omul. În dosul lui începe Ardealul.

– Cine a clădit acest schit, în acest unghi aşa de depărtat al ţării?

– Doi oameni credincioşi din Târgovişte, spre iertarea păcatelor lor.

– De mult?

– De cinci ani.

Apoi tăcură iară amândoi. Ialomiţa curgea înainte spumegând.

Deodată se întoarse Jianu, cu întreaga lui faţă, la stareţ. Luna-l lumina în plin şi ochii lui de vultur scânteiau.

– Părinte, fără îndoială, câteodată vin la voi musafiri ciudaţi, în pustietatea asta?

Călugărul îşi ţinea braţele încrucişate sub mânecile largi ale rasei.

– Da, vin câteodată, fiule, răspunse el liniştit. Vin să se închine, sau numai aşa, în treacăt. Noi nu suntem aici, ca să-i întrebăm, cine sunt. Casa lui Dumnezeu, în această pustietate, este deschisă pentru orişicine!

Iancu dădu din cap.

*

* *

În lumina roşiatică de asfinţit se opri Iancu pe un vârf de munte, şi proptindu-şi uşor o mână, cu fraul, pe oblânc, iar punând cealaltă

în şold, privea în vale cercetând. De jos din vale se urcau, pe coastă în sus, trunchiurile încâlcite ale jnepenilor târându-se pe pământ, ca nişte şerpi printre pietre. Vârfurile ramurilor lor îşi ridicau ciucurii, în sus spre cer. Colo, jos, se deschidea încă o altă vale, înconjurată de dealuri, îmbrăcate cu păduri, valea Dâmboviţei, şi în dosul ei se vedeau ridicându-se alte colţuri, înfăţişând o stemă uriaşă, cât o puteai cuprinde cu ochii. La dreapta era Ardealul, la stânga Ţara Românească.

Soarele apusese. Cu aripile catifelate, întunecate ca viorelele, sosea seara, întinzându-se peste toată firea, şi numai vârfurile munţilor se vedeau, parcă scrise în linii de rubin înfocat.

Băgarea de seamă cercetătoare a Jianului se orpi la un sul de fum albastru, care ieşea din coasta îmbrăcată cu brădet a unui deal, în depărtare de vreo mie de paşi dedesubtul lui, Iancu privi multă vreme într-acolo. Şi într-un moment îşi pregătise chiar degetele să tragă un fluierat haiducesc, dar apoi se răzgândise şi pornise înainte. Se întuneca repede, şi cu uşoare şuierături se ridicau liliecii, zburând printre fărămiturile stâncilor.

Puţin mai pe urmă, s-auzea şi un alt sunet, plutind prin văzduhul liniştit, era un depărtat cântec de fluier. Când Jianu coti împrejurul coastei, zări o lumină roşiatică, asemenea unui foc ciobănesc, la marginea unei păduri.

Vreo cinci sau şase oameni, care, din depărtare, păreau ca nişte păpuşi, tăiate din hârtie neagră, erau împrejurul unui foc, rezemaţi, pe toiagurile lor. În dosul focului se vedea, între undele jucătoare ale luminii, învelitoarea lată şi joasă a unei stâne.

Când se apropie Iancu, ducându-şi calul de căpăstru, o haită de câini se repezi asupra lui urlând nebuneşte. Strigă la ei, dar fiindcă glasul lui nu putea să covârşească lăfăiala lor zgomotoasă, el trase un foc de pistol în vânt. Atunci îşi dădură şi ciobanii osteneala, să îi fluiere. Dulăii se grăbiră înapoi la stăpânii lor şi, mârâind încă, se aşezară jos împrejurul ciobanilor.

Apropiindu-se de flăcăi, Jianu se uită cu mulţumire la feţele lor tinere şi frumoase, luminate acum de foc, şi cum priveau cercetând la străinul ce sosise.

– Bucuros la oaspeţi, băciule? întrebă Jianu pe cel mai arătos dintre flăcăi, care sta sprijinit, lătăreţ, cu amândouă mâinile încrucişate pe măciucă.

După o scurtă tăcere, acesta răspunse fără să facă vreo mişcare:

– Mai este loc la focul nostru.

– Şi la căldarea cu mămăliguţă, nu?

După o altă tăcere scurtă, fu răspunsul:

– Mămăliga s-a răcit. Am mâncat de mult.

Jianu scoase atunci un ban de aur din chimir, lăsându-l să lucească între degete, la lumina focului.

Baciul tăcu iarăşi o bucată de vreme, şi-şi sălta numai pe umeri sarica lăţoasă, fără a se mişca din loc, apoi zise:

– Ce să fac eu cu banii? De la munţi n-am ce să cumpăr cu ei.

Un râs scurt făcu ocolul printre ciobani. Cine poate să dispreţuiască banii, trebuie să se simtă tare de tot. Ciobanii aceştia, depărtaţi aicea sus, aveau conştiinţa că sunt neatârnaţi, conştiinţă pe care o pierduse de mult poporul, care trăia jos, în şesuri.

Jianu ridică din umeri liniştit.

– Va să zică, nu te laşi înduplecat nici de bani, nici de vorbe bune. Se vede că nu eşti român!

Baciul se îndreptă în sus:

– Lasă glumele nesărate, şi întrocându-se către un băiat, îi zise:

– Adu creştinului ăstuia ceva brânză şi mămăliguţă.

Fără să mai zică o vorbă, Iancu îşi duse şargul la iarbă ceva mai înapoi, căci împrejurul stânei pământul era bătătorit, şi creştea numai ştevie şi urzici, înalte cât omul şi mirosind amărui. Jianu luă şaua de pe cal, şi-i puse piedică la picioarele dinainte. Când se întoarse înapoi la foc, i se aduse o felie de caş dulce şi o bucată de mămăliguţă. Aşezându-se pe iarbă, începu să mănânce.

Baciul se lungi şi el cu tălpile spre foc. Capul lui, cu căciula uriaşă, era în umbră. Ceilalţi flăcăi stăteau iară sprijiniţi în măciucile lor, jur-împrejurul focului, din care se înălţau acum scânteile spre cer, troscăind. Un băiat pusese crăci verzi pe foc. Fumul mirosea a brad.

După câtăva vreme, un cioban mai tinerel întrebă pe străin:

– De unde vii?

– Am fost la Sfinţii Părinţi de la mânăstirea Ialomiţei.

Flăcăul întrebă atunci pe unul din tovarăşii săi:

– Mă, da de ce vor fi fiind ăia sfinţi?

– Poi, fiindcă nu se spală şi nu vor să audă de fete, fu răspunsul.

– Aşa da! se amestecă un al treilea în vorbă. Ştiţi pentru ce nu vor să audă ei de fete? Fiindcă tot ce este parte femeiască, când dă cu ochii de ei, o rupe la fugă.

Glumele acestea erau îndreptate împotriva boierului. Ciobanii îşi băteau joc de părerile lui despre călugări. Dar el tăcea şi mânca, aruncând, din când în când, câte o bucăţică câinilor, care pândeau, hămesiţi de foame, şi prinzând bucăţelele, cu lăfăială le înghiţeau cu mare zor.

Băieţii făceau la glume înainte.

– Să vă spun eu una şi bună, zise un al patrulea, călugării sunt sfinţi numai ziua, iar noaptea sunt haiduci.

Atunci se amestecă însă glasul puternic al baciului:

– Ţineţi-vă gurile, bărbiţoilor cu caş la gură! Davide, Gheorghe! voi să vedeţi acum de foc, mai târziu am să grijesc eu de el.

Băieţii, care primiseră însărcinarea să îngrijească de foc, se stârciră jos, unul lângă altul, şi începură să-şi şoptească fleacuri de-ale lor, pe când ceilalţi se înveliră în saricele lor şi se întinseră pe pământ să doarmă. Iancu se culcă şi el, cât putu mai aproape de foc, unde era pământul mai cald, şi curând îi căzură pleoapele.

Îl deşteptă frigul. Într-adevăr, David şi Gheorghe uitaseră de foc şi adormiseră şi ei. În spuză se mai deschideau şi se închideau, din când în când, nişte ochi de jar, la suflarea vântului uşor. Cerul se acoperise de nori, aşa încât lumina lunii străbătea numai ca printr-un zăbranic cenuşiu.

Deodată se auzi un zgomot din strunga de alături, unde oile închise peste noapte tropăiau acum şi se îmbulzeau speriate. Când Iancu se uită într-acolo zări, în mijlocul oilor, o namilă neagră, cu amândouă braţele întinse.

Trase iute pe baciul de şubă şi-l deşteptă.

Acesta sări în sus şi, aruncând ochii la oi, ţipă:

– Fire-ar al dracului! Cu măciuca ridicată sări peste focul stins şi peste înţărcuiri, drept în mijlocul strungii.

– Hoţule afurisit! răsună glasul lui, plin de mânie, iar cârligul măciucii cădea, răpăind, pe spinarea musafirului de noapte, nepoftit.

Namila se întoarse, se auzi un scurt răcnet, şi baciul dispăru în cele două labe ale ursului, care-l îmbrăţişau.

Acum se deşteptară şi câinii şi lătrau, să-ţi spargă urechile. Toţi ceilalţi ciobani săriră şi ei în sus, trezindu-se din somn, şi ţipau, dar nu puteau să vadă nimica, fiindcă oile năvăleau ca un potop afară din staul, căutând să treacă una peste alta. Tălăngile sunau, şi jalnicul „Bee!" se auzea mereu în toate glasurile. La spatele învălmăşelii însă se încinsese, prin întuneric, o luptă crâncenă pe care nimenea n-o vedea.

Numai Jianu era de faţă, în apropierea luptătorilor, nu putea însă să tragă cu puşca, fiindcă nişte zdrenţe de nori acopereau luna. Se propti cu spatele de urs, cum sta în picioare, şi aruncând braţele peste cap, îşi încleştă mâinile împrejurul gâtului dihaniei, apoi se plecă în jos, şi trase cu putere capul dobitocului spre sine, strigând:

– Dă cu cuţitul! Înfige-i cuţitul în moale!

Speriat şi jumătate înecat de neaşteptatul atac pe la spate, ursul îşi descleştă braţele.

Deodată veni şi lumina de sus. Printre norii de argint plutea luna în văzduhul albastru.

– Înfige cuţitul! strigă Jianu.

Şi deodată simţi cum povara lăţoasă din spate tresălta şi se lăsa greu. Ursul răcni, apoi începu să horcăiască pe sfârşite, şi căzu într-o dungă, trăgând şi pe Iancu cu sine la pământ, deşi-l slăbise din braţe. Atunci haiducul, încordându-şi toate puterile, îşi scoase picioarele, care i se înţepeniseră sub greutatea dihaniei, se ridică în sus, şi-şi apăsă cu amândoi pumnii pieptul, răsuflând din greu. Mai aruncă o privire la ursul, care zăcea acum, lungit, fără să mai mişte. S-apropie apoi de baci. Acesta sta, amuţit, şi avea faţa plină de sânge. Cămaşa-i era sfâşiată, şi peste braţele lui curgeau şiroaie de sânge negru.

Se apropiară şi ceilalţi ciobani, făcându-şi loc printre oile ce alergau în toate părţile.

– Apă şi pânză! le strigă Jianu, cât putu să strige mai tare, spre a fi auzit, stăpânind gălăgia nebună a câinilor, care lătrau împrejurul oilor speriate.

– Oile... zise baciul, răguşit.

– Davide şi tu Gheorghe, porunci Iancu, voi s-aduceţi apă şi pânză! Iar ceilalţi trei, duceţi-vă înapoi! Adunaţi oile!

Zburară toţi ca vântul, care cum li se poruncise. Boierul cel străin nu-şi pierduse capul.

Baciul şedea pe ursul cel mort, căruia îi înfipsese cuţitul drept în inimă, iar Iancu puse să-i spele rănile.

– La început am crezut, zise baciul, că era numai un om cu ghebă neagră, cum poartă ţăranii pe aici. Iar când isprăvi Jianu cu spălarea rănilor, el zise:

– Eşti tare ca urşii, şi ai mâini dibace ca o femeie.

După ce duseră rănitul în bordei, unde mirosea a brânză şi a fum, şi după ce-l aşeză pe un pat de iarbă, cu faţa în jos, fiindcă spatele lui era aşa de rău ciopârţit, încât nu putea să zacă pe spinare, băiatul mai mare rămăsese lângă el, iar ceilalţi se aşezară iară afară, împrejurul focului, care acum se ridica, cu flăcări mari, înspre cer. Ursul fusese adus târâş până acolo. La o depărtare de câţiva paşi uriaşul trup negru zăcea întins, şi împrejurul lui câinii ar fi lătrat toată noaptea, până şi-ar fi dat sufletul, dacă nu i-ar fi adus la tăcere ciobanii prin lovituri de ciomege şi aruncând cu pietre după ei.

Cu sfială şi cu mare cinste se uitau flăcăii la străinul îndrăzneţ, care scăpase viaţa baciului şi li se făcea ruşine în faţa lui.

– Dacă n-aţi fi adormit şi voi odată cu focul, netrebnicilor, zise unul lui David şi lui Gheorghe, n-ar fi avut ursul îndrăzneala să se apropie de turmă.

– Dar cum de nu l-au simţit câinii? mârâi David.

– Bătea vântul în faţa lui, desluşi un al treilea. Ursul e tare şiret, tot atât de şiret, cât e de nătâng!

– Ce nătâng? Trebuie să-l vezi când fuge!

– Aruncă cu pietre, când se vede urmărit de aproape.

– Astă vară era să păţesc şi eu ca baciul, zise Gheorghe liniştit, un băietan de vreo cincisprezece ani, căruia îi strălucea încă sângele tinereţii prin bucile umflate de copil. Culegeam zmeură, pe marginea unei râpi, când deodată văzui un om cu ghebă neagră şi-i strigai:

– Ascultă, bre, se vede că tu ştii unde e zmeura cea mai dulce!

Şi fiindcă nu îmi dădu nici un răspuns, sării jos la el, şi-i mai zisei încă o dată:

– Ascultă, prietene, nu trebuie să mi-o mănânci, tu, toată!

El se întoarse atunci spre mine şi făcu:

– Mâârrr! Era ursul! Un urs mare, negru şi gulerat.

Ciobanii începură să râdă, cu toţii. Dar, deşi pe dinafară se arătau aşa de liniştiţi ca mai înainte, totuşi erau tulburaţi în sufletele lor, şi nici unul nu vroia să se mai culce. Şedeau, stârciţi împrejurul focului, îngrijind de el mereu, şi, una după alta, urmau poveştile, ce le spuneau de urşi.

Jianu însă avea foarte mare dorinţă să doarmă, şi se întinse, jos pe pământ, fiind cuprins de o plăcută oboseală. Ciobanii aduseră un cojoc, şi-l înveliră cu băgare de seamă.

*

* *

Baciul petrecu o noapte de chinuri. Dimineaţa, băiatul care-l îngrijea, îi pusese pe răni un fel de cocă, fiartă cu ierburi de leac.

Jianu intră în bordeiul întunecat, şi apropiindu-se de culcuşul bolnavului îi zise:

– Eu mă duc, dă-mi pe Gheorghe, să-mi slujească de călăuză.

– Călăuză, încotro? întrebă baciul.

Iancu privi ţintă în ochii lui:

– La haiduci.

Celălalt răspunse cu o privire tot astfel, lungă şi fără să zică o vorbă.

Jianu urmă:

– La ce-ţi mai dai osteneală degeaba făcându-te că n-ai ştire de nici un haiduc? Eu ştiu că Mereanu este pe aici acum. Ei, haide, mai degrabă!

Baciul zise să-l cheme pe Gheorghe, şi-i porunci:

– Băiete, să duci pe boierul la Mereanu.

– Pe calea cea mai scurtă! zise Iancu, numai să-mi arăţi pe unde să apuc.

– Mereanu mă cunoaşte pe mine! răspunse băiatul cu zor şi cu mândrie.

– Cum să nu! Dacă ciobanii şi haiducii n-ar ţine unii cu alţii, ar fi rău de amândouă meseriile.

– Dar pe poteca care e cea mai scurtă, nu se poate merge cu calul, fiindcă este repede şi stâncoasă, răspunse Gheorghe.

– Atunci, păstraţi-mi voi calul, până mă întorc să-l iau, zise Jianu.

În răcoarea dimineţii, făcură împreună o bucată de drum în sus, tot pe acolo pe unde haiducul coborâse ieri seară, şi apoi o tuliră în jos pe o coastă acoperită cu ienuperi şi cu muşchi, în care se cufunda piciorul.

Înaintară în urmă spre acel colţ de munte, din a cărui creastă, îmbrăzită, văzuse Iancu ieri ridicându-se fumul albăstrui. El ştia bine că, pe asemenea coame, legate numai prin colţuri ascuţite cu trupul muntelui cel mare, nu puteau să hălăduiască păstori!

Când alergând în fuga mare, când lăsându-se să alunece, rezemat pe măciuca care-i slujea drept cârmă, coborî Gheorghe la vale, şi se miră mult în sine cum acest străin nu numai că ţinea pasul deopotrivă cu el, ci îl şi întrecea adeseori, apucând un drum mai drept, fără să greşească. Zburau amândoi devale, ca nişte păsări.

Când ajunseră la râpele stâncilor de var, Jianu zise ciobanului:

– Acum întoarce-te, băiete, te mănâncă fript Mereanu.

Mirat se uită Gheorghe la Iancu, cu ochii lui negri. Iar Jianu urmă:

– Tu n-aveai voie să arăţi nici unui suflet de om cărările tainice ale haiducilor, afară numai dacă ţi-ar fi poruncit însuşi Căpitanul. Ţine minte bine asta.

– Apoi tu mi-ai poruncit, răspunse flăcăul, fără teamă.

– Nu cumva sunt eu Căpitanul? întrebă Iancu aspru.

– Ba s-ar putea să fii! fu răspunsul precugetat al flăcăului.

Iancu începu să râdă:

– Acum vezi de pleacă, obraznicule! Şi ai grijă de şargul meu, să nu-l muşte caii ciobanilor, sau să-l gonească până în vreo prăpastie.

Gheorghe făcu din cap şi plecă. Peste puţin, el se vedea numai ca un punct mic, care se urca printre cetini, la deal în sus.

Iancu apucă prin colţurile alburii ale stâncilor măcinate de vremuri, şi prin crăpăturile cărora creşteau plăpândele floricele de munte. Între două prăpăstii, una la dreapta şi alta la stânga, el înaintă spre vârful îmbrăzdit, sărind cu îndemânare dintr-o stâncă într-alta, până ajunse de cealaltă parte, în pădure. De pe crengile molizilor, care ieşeau din trunchi, ca spiţele unei roţi, atârnau ramurile fragede, asemenea unui zăbranic. Colţişorii cei gălbui de primăvară mai înconjurau încă toate crengile, ca un chenar deosebit. Câte un vârf purta încă ciorchine roşiatice, florile bradului. Trainicele rădăcini

ale copacilor erau adâncite în mușchi, prin care se vedeau, pe alocuri, străbătând.

De aici Jianu coborî la vale, cu mare băgare de seamă, ascuțindu-și auzul la orice zgomot. Păsările cântau și viespii bâzâiau prin aerul cald al zilei de primăvară. Deodată însă se auzi un sunet mai adâncit, apoi se pierdu, și apoi iară se auzi, Iancu ascultă. Erau glasuri de bărbați, dar unde erau ei ascunși?

Pădurea de brad se lăsa aproape drept la vale în jos, așa încât era o minune cum putuseră acei uriași de copaci să-și găsească loc, să-și încleșteze rădăcinile, destul de adânc, printre pietrișul acoperit de mușchi, ca să nu-l răstoarne vijeliile. La un loc se ridica puțin pământul, făcând un fel de prag, și când Jianu ajunse la margine, văzu, în vale, jos la poalele peretelui de stânci, un luminiș rotund, înconjurat și el de bolovani mari, pe care crescuseră brăduți. Undele ierbii înalte, ce creștea acolo până la genunchi, erau călcate și bătătorite, și mai ales în mijlocul locului, unde se făcuse focul.

Mai mulți bărbați se vedeau acolo jos, unii stând în picioare, și alții lungiți pe pământ.

– Noroc! le strigă Jianu tare.

Dar în loc să mulțumească, ei se ridicară, tresărind cu toții. Erau vreo doisprezece, sau mai mulți. Privirile lor se îndreptară spre străinul de sus, și câteva puști se și ridicară înspre el.

Jianu scoase și el pistoalele și le întinse spre roata oamenilor de jos, strigându-le a doua oară:

– Noroc!

În vale, un bărbat scund și legat, lovi puternic cu mâinile țevile celor două puști, din dreapta și din stânga lui, și, înjurând, strigă în sus:

– Pe cine cauți tu aici?

– Pe tine!

– Cine dracu ți-a arătat drumul?

– Eu singur.

Bărbatul dădu o poruncă, pe șoptite, și îndată patru flăcăi plecară, câte doi împreună, în sus spre pădure, pe două părți.

– Adică-te, să m-aducă pe mine, în jos? întrebă Jianu, – păcat de osteneală!

Și punându-și pistoalele iară în brâu, la loc, el aruncă o privire la stânga și alta la dreapta, și se hotărî s-apuce la dreapta. Coborî cu mare îndemânare până la o spintecătură a stâncii, din care ieșea un brad uriaș, răsturnat cu vârful în jos, spre vale.

De jos începu unul să suduie:

– Ucigă-te crucea! Și poteca asta o cunoști!

Iancu se sluji de copacul răsturnat ca de o scară. Deşi se cufundă de câteva ori până în şolduri în crengile vâjâitoare, lungile lui picioare găseau totuşi încă reazem şi, când ajunse la vârful bradului, care începuse să se legene sub povara lui, sări deodată, drept în jos, în iarba cea mare.

Oamenii se repeziră asupra lui, ca o haită de câini. Iute ca fulgerul însă, braţele lui vânjoase deschiseră o roată largă împrejurul lui, de trăscăneau căpăţânile lovite de pumnii lui, şi cu puterea întreagă a plămânilor săi, el strigă, asemenea unei trâmbiţe:

– Eu am căutat haiduci! Dar am dat peste nişte borfaşi!

– Înapoi! Să nu se mişte nici unul!, porunci omul, care era căpitanul.

– Faceţi loc!

Când oamenii se strânseră, mârâind cu duşmănie împrejurul străinului, Căpitanul lor se mai apropie câţiva paşi de el, şi-l întrebă, sprijinindu-şi mâna stângă în brâul încărcat de arme, iar cu mâna dreaptă răsucindu-şi, neliniştit, mustaţa cea groasă şi neagră:

– Cine te-a adus aici?

– Dorinţa mea să vorbesc cu tine, Merene.

– Mă cunoşti?

– Precum vezi.

– Vânzare! strigă unul din ceata dimprejur.

– Tăcere! porunci Mereanu, şi întrocându-se iară spre Iancu:

– Dorinţa ta singură n-ar fi putut să-ţi arate drumul!

– În Telega de unde vin, am aflat că tu eşti în preajma Curţii-de-Argeş. Vroiam să merg acolo peste Câmpulung. Trecând însă peste Bucegi, zării aici fumul ce ieşea din coasta îmbrăcată cu brazi. Ciobani nu puteau să fie. Am înţeles îndată că erau haiduci.

– La Telega ai aflat...? întrebă Mereanu ameninţător.

– Este vreo iscoadă! se auzi iară din mijlocul cetei, fără ca de astă dată să se împotrivească nici Căpitanul lor.

– Am fost închis şi eu acolo, zise Iancu.

– În ocne?

– Da, în ocne.

– Şi ai putut să scapi?

– Precum vezi.

– Atunci tu eşti chiar Ucigă-l toaca! zise un alt haiduc, în bătaie de joc.

– Sau? răspunse Iancu.

Ochii cei negri scânteietori ai lui Mereanu căutau să pătrundă faţa străinului. După o tăcere, el zise rar şi apăsat:

– Sau Iancu Jianu.

– În sfârşit ţi s-au deschis ochii! răspunse Jianu, râzând.

Cu toţii îl înconjurară atunci, dar nu cu duşmănie, ci veseli şi arătându-i toată cinstea.

*

* *

Haiducii făcură un foc mare, aprinzând un brad întreg. Lumina flăcării alungă bezna nopţii din luminiş şi o împinse spre pădure.

Oamenii mâncaseră şi băuseră, şi acum şedeau cu voie bună împrejurul focului, simţindu-se bine şi siguri. Focul aprins, oriunde ar fi, este căminul haiducului.

Sub bolta cerului cu stele, în mijlocul codrului vâjâitor, în cetatea de stânci, înconjurată jur-împrejur de prăpăstii, numai un singur om a putut să-i găsească şi să-i calce, îndrăzneţul Căpitan Iancu Jianu!

Trebuiau, prin urmare, să sufere acum, cu umilinţă, batjocura lui, fiindcă uitaseră să pună o strajă despre râpa văroasă.

– Veţi fi crezut poate, că bolovanii singuri vor binevoi să vă vestească dacă ar veni cineva?

– Noi credeam că stâncile cele drepte vor opri pe orice fiinţă omenească să ajungă aici, răspunse un haiduc, dând din umeri.

– A crede nu este destul pentru oameni de meseria noastră, noi trebuie să ştim.

Mereanu scoase luleaua din gură şi zise:

– De poteră şi de toţi Sărdarii ei, de arnăuţi, chiar şi de turci şi de tătari, nu ne temem. Aici la munte suntem ca vulturii în cuibul lor. Iar de tine, Căpitane, el plecă capul pletos înaintea Jianului, nu e nevoie să ne temem.

– Elelei! strigă Iancu. Mereanu s-a apucat să înşire cuvinte meşteşugite, pare c-ar veni de la Curtea Domnească. Aş vrea însă mai bine să ştiu ce v-a silit pe voi să vă aşezaţi tocmai pe piscul acesta, unde n-aţi putut să luaţi cu voi nici caii măcar?

Mereanu povesti că aveau de gând să calce Curtea-de-Argeş, fiindcă acolo arendaşii greci şi slujbaşii lor storceau poporul în aşa chip, încât nici o casă nu mai rămăsese a moşnenilor cei vechi. Că potera îi urmărise pe haiduci de aproape şi că au fost siliţi să fugă. Şi aruncă hărţăgos o creangă mare în foc, care copleşi cetatea roşie de tăciuni precum şi limbile de flăcări, care se înălţau din ea. Cetatea se scufundă, troscăind uşor, şi întunericul înveli deodată iară întreaga roată de bărbaţi dimprejurul ei.

Dar, şi după ce-şi câştigă focul din nou puterea sa de lumină, tăcerea tot mai urmă. Mereanu privea posomorât şi vrăjmaş înaintea sa. Jianu şedea, rezemat pe cot, şi privea, gânditor, cum se pierdeau marginile flăcărilor în noapte. Faţa lui, luminată de foc, rămăsese

nemişcată, până când începu să mişte nările de câteva ori, şi până când un fulger porni, repezit, din ochii lui verzi.

– Merene, am o vorbă cu tine, zise el.

Celălalt se trezi atunci şi el din aiurare.

– Svârlugă, porunci el unui jidav de haiduc tânăr, să vă faceţi un alt foc pentru voi deoparte!

Flăcăii îşi luară jăratec, şi se duseră cu el la poalele stâncii.

Şi după ce rămaseră singuri cei doi Căpitani, Iancu făcu lui Mereanu propunerea sa pe scurt:

– Vino cu mine la Telega, acolo este iad. Şi sunt acolo oameni de treabă pe care putem să-i facem slobozi. Sunt cinci haiduci între ei, ceilalţi au făcut omoruri din răzbunare, ori au rupt în bucăţele pe vreun cataon de arendaş, ori i-au pus foc la casă, la pădure, ori la arie. Sunt oameni care mai ştiu să se răzvrătească împotriva desfrânărilor, împotriva minciunii şi a nedreptăţii, oameni care sunt astăzi rari în Ţara Românească. Putem călca ocnele uşor, şi cu puţini tovarăşi, fiindcă, fără îndoială, străjele sunt ieşite în urmărirea mea. De acolo ne repezim apoi la Curtea-de-Argeş, de unde se va fi retras până atunci, buzată, potera care m-a urmărit pe mine.

Mereanu sări în sus:

– Să trăieşti, Căpitane! Sunt al tău cu trup şi suflet!

*

* *

Svârlugă, tânărul uriaş, fu trimis la ciobani.

Când ajunseră haiducii, odată cu răsăritul lunii, pe coama muntelui, găsiră acolo o roată de cai, pe care o păzea trimisul împreună cu un alt om. Acesta era David, băiatul cel de şaptesprezece ani. El se rugase să i se dea voie să ducă el calul lui Jianu, şi cu ochii luminaţi sta acolo acum, ţinând şargul Căpitanului de căpăstru. Îi împletise cosiţe în coamă şi în coadă.

Iancu se apropie de el:

– Ce mai face baciul vostru?

– O fi mai bine, răspunse David, cum zic ţăranii, adică în formă totdeauna îndoielnică. În viaţa ţăranului român, nefiind nimica sigur, el s-a dezvăţat de orice expresie afirmativă categorică.

Într-aceea făcuse ocol printre haiduci povestea cu ursul, pe care David o spusese lui Svârlugă.

Hotărâţi la luptă şi mândri, că aveau acum şi pe Iancu Jianu în mijlocul lor, ei se porniră. Noaptea caii se urcau cu uşurinţă. Aerul răcoros pătrundea ca o apă proaspătă în plămânii lor şi ai călăreţilor.

Peste puţină vreme David vedea şirul lung de oameni ce se depărtau, ca nişte umbre negre, înaintând pe coama muntelui, în lumina argintie a lunii.

Când se crăpă de ziuă, ei erau la schitul din peştera de la obârşia Ialomiţei. Credincioşi obiceiului de cucernică găzduire, călugării primiră şi pe aceşti străini, şi sfinţii părinţei se bucurau că mai vedeau iarăşi pe călătorul „din Târgovişte". Pe Mereanu îl cunoşteau mai bine, fiindcă venise de mai multe ori pe la ei, şi, după cum zicea starețul trebuie că va fi având ceva daraveri cu mocanii, arendaşii păşunilor.

– Se poate, răspunse Jianu, ne-am întâlnit pe drum.

La ospătarea, ce se făcu împrejurul mesei din curtea schitului, sub bolta peşterii, călugăraşii, cât erau de bătrâni, zburau încolo şi încoace, parcă ar fi fost de douăzeci de ani, iar când plecară călăreţii, înspre seară, starețul şi cu toţi părinţeii se întreceau unul pe altul în a-i încărca cu blagoslovenia lor.

*

* *

A doua zi, spre seară, haiducii coborau coasta cea din urmă spre Telega.

Trimiseră peste zi o iscoadă, pe Mierlete, care ştia să fluiere ca un mierloi, şi când acesta se întoarse, întări vorba lui Jianu:

– La ocne nu mai erau decât vreo douăzeci de arnăuţi.

Înainte de răsăritul lunii, când noaptea era mai întunecată, oamenii din sat auziră, deodată, câteva împuşcături dinspre ocne.

Ţăranii alergară la cârciumă, unde mai era încă lumină, şi unde şedeau de vorbă cârciumarul şi cu doi bătrâni ai satului.

– Aţi auzit? ziseră cei care soseau, împuşcăturile? Cine să fie? Nemţii, ruşii ori turcii?

Cei din cârciumă însă rămaseră liniştiţi. Bătrânii cu bărbile albe, ridicară încet dreapta:

– Să nu vă fie frică. Nu sunt duşmani, ziseră ei, şi cârciumarul şopti la urechea celui mai apropiat de el:

– Sunt haiducii!

Vorba aceasta fermecătoare se lăţi grabnic, jur-împrejur, tot pe şoptite. Unul din bătrâni, cu barba albă, lungă, zise apoi cu glas adânc:

– Voi, oameni buni, voi, fireşte, nu ştiţi nimica! Voi nu sunteţi paznicii ocnelor. Vor fi acolo destui arnăuţi. Omul care a muncit toată ziua, doarme apoi greu.

După vorba asta, sătenii părăsiră cârciuma şi se duseră, fiecare, pe la casele lor, şi zăvorâră uşile.

În aceeaşi vreme păzitorii ocnelor, precum şi toate slugile, fură legaţi şi închişi într-un grajd, punându-li-se doi haiduci de strajă.

Pe sameşul ocnelor îl păzea însuşi Iancu Jianu. Chir Constantin şedea, legat ca vai de el, pe divan. Iancu adună banii şi tot ce mai era de preţ şi-i spuse râzând:

– Ce vrei, iubitule, haiducul tot haiduc rămâne! Eu sunt gata să-ţi dau orice teşcherea la mână, arătând cât de minunat ştii dumneata să faci îndreptarea oamenilor, dar – de! – tot ce am învăţat eu de la codru, rămâne mai înrădăcinat în inima mea.

Atunci intră şi Mereanu, iar înspăimântatul Crisorora sări în sus, ca un peşte, care saltă în aer.

– Să nu te mişti! porunci Jianu, cu glas deodată schimbat. Apoi întrebă pe tovarăş:

– Ce este?

– Răsare luna. Să scoatem pe robi din gherle?

– Cine rămâne de pază în casă aici?

– Iabraş şi cu Corbeanu.

– Cheamă-i şi să ducă pe Chir Constantin în odaia de alături, unde sunt şi ceilalţi slujbaşi. Acolo nu trebuie să-i mai străjuiască îndeosebi.

După ce se îndeplini şi această poruncă, cei doi Căpitani se duseră la ocne.

Iancu păşea repede. O bucurie mare şi sălbatică îi umplea sufletul, aşa că simţea cum îi bătea inima puternic, ca un ciocan. El trecea acum slobod pe deasupra acestui pământ blestemat, care era străbătut, pe dedesubt, de mormintele pline cu oameni vii! Şi el era, care le aducea acum slobozenie celor îngropaţi, aşa precum i-o ceruseră. Gusta în acest ceas, pe de-a-ntregul, plăcerea dumnezeiască de-a preface voinţa sa în putere.

– Unde te duci, Căpitane? întrebă Mereanu. Acolo este ocna cea mare. Băieţii ne aşteaptă, ca să lase burduful în jos.

– Dintâi trebuie Gruia să fie scos la lumină, zise Jianu, grăbit. Apoi fluieră de două ori, şi din ceata haiducilor, care stătea mai în depărtare, ieşiră Svârlugă şi cu Mierlete, venind în fuga mare.

Cu puterea şi cu îndemânarea celor patru oameni, colivia fu ridicată în sus. Omul, care era înăuntrul ei blestema mereu şi gemea. Când rupse Jianu şipcile şi, înecat aproape de bucuria ce o simţea, îi zise:

– Tu m-ai chemat, frate, odată într-ajutor! Iată, am venit! atunci se văzu, la lumina lunii, că acea fiinţă omenească, învelită în zdrenţe,

care sta chircită în fundul coliviei, se încerca zadarnic să iasă afară, chiar târâș!

Svârlugă intră în colivie și cuprinse pe acest om, ale cărui șolduri și genunchi nu voiau să-l mai slujească, și care trebui să se cătereze de voinic, ca să-l poate scoate afară.

– Acesta, pe care-l vezi înaintea ta, este Iancu Jianu, îi spuse Svârlugă.

Fața îngălbenită a lui Gruia, împresurată de părul și barba lui neagră, se ridică întrebătoare, și el făcu o opintire, să se scoale, dar căzu iar jos, grămadă, înaintea lui Jianu, încleștându-și brațele, singurele mădulare care-i rămăseseră neîncârcite, împrejurul genunchilor lui Iancu, și apăsă obrazul de picioarele mântuitorului său.

Bărbații dimprejur stăteau tăcuți. Un mierloi însă, din apropiere, cânta mereu frumosul lui vers și, până sus, pe coastele Telegei, se auzeau, când mai tare, când mai încet, cântecele păsărilor de vară.

Trupul lui Gruia tresălta, mișcat de groaznice suspinări.

Jianu îi puse mâna pe creștetul capului. Gruia o prinse, o sărută, și zise apoi cu glas stins:

– Doi ani am stat aici, în blestemata asta de colivie. Dumneata m-ai scăpat. Dumneata ești ca însuși Dumnezeu Sfântul pentru mine. Dar pe nevasta mea, nici dumneata nu poți să mi-o dai înapoi. Ea mi-a fost răpită. De durere pentru ea m-am făcut haiduc.

Apoi, istovit, căzu iarăși înapoi și zise:

– Pe nevasta mea nu poți nici dumneata să mi-o dai, nu poți.

– Acuma la ceilalți, zise Jianu cu glas înecat.

Atârnat de un cântar de bârne, sta burduful cel mare, făcut din piele de bou, cu care se lăsau în jos ocnașii, și se ridicau bolovanii de sare în sus. Doi haiduci coborâră în ocnă, și burduful începu apoi să scoată la lumină, din fântâna iadului, o nemărginită jale. Ființe zdrobite, uscate de suferință și învelite în zdrențe ieșeau șovăind, de sub acoperișul schelei. Lumina lunii era prea tare, și îi orbea.

Până la miezul nopții, se sfârșise culegerea acestor năluci.

Ședeau sau zăceau pe pământ. Erau vreo optzeci de suflete.

Jianu porunci să li se dea mai întâi să mănânce câte ceva. Svârlugă ducea în brațe pe Gruia, care-și mușca în mâini, ca să nu se vaite, atât de cumplit îl durea mijlocul. Tot ce se găsea în pivnițele și în cămările sămeșiei, fu împărțit la acești oameni, jumătate morți de foame, care tăceau ca muții, și mâncau cu o foame de sălbatici.

Jianu intră apoi în mijlocul lor și zise:

– Înainte de a se face ziuă trebuie să porniți de aici. Cine are o vatră, să se întoarcă la ea înapoi!

– Dacă-l vor mai primi ai lui! se auzi un glas secat.

– Dacă nu vor voi să-l primească, îi rămâne codrul! răspunse Iancu. Dar cine se trage la codru, aceluia trebuie să-i fie sfinte legile haiduciei. Nu sunt scrise nicăieri, dar oricine cutează să le calce, aceluia i le scriu eu în carne, chiar de-ar încerca să se ascundă în fundul pământului. Haiducul niciodată nu trebuie să se atingă de averea unui țăran, trebuie să prade însă pe toți grecii și prietenii grecilor, să-i prigonească și să-i supună la toate chinurile. De omorât, nu trebuie să omoare pe nimeni altfel decât în luptă dreptă, și niciodată cu pândire!

Fiindcă mulți din oamenii aceștia istoviți erau prea slabi ca să poată face, pe picioarele lor, drumul prin păduri, haiducii îi duseră în sat, și deșteptând pe cârciumar, precum și pe câțiva săteni le porunciră, amenințându-i cu pedepse aspre, dacă nu vor fi următori, să-i ascundă și să-i hrănească pe acești ocnași slobozi, până ce se vor simți iar în puterile lor. Pentru hrana lor, dădu Iancu bătrânilor satului o pungă cu galbeni.

*

* *

O ceată de patruzeci de oameni porni spre Curtea-de-Argeș. Gruia și alți doisprezece, din cei scăpați din Telega, se alipiseră de Jianu și Mereanu.

La poalele Carpaților ei trecură înainte, prin văile înguste ale munților. Din pricina celor adăugați din nou, Căpitanii nu siliră ceata să facă trăpădările de câte douăsprezece și cincisprezece ceasuri, cum era obiceiul lor. Lui Gruia, însă, Iancu îi dădu calul cel mai bun din grajdul lui Crisorora și, din când în când, îl întreba:

– Ei, Sandule, merge?

Se vedea atunci în ochii, adânc întristați, ai omului cu fața falnică de român, o licărire de recunoștință:

– Merge, Căpitane!

A cincea zi ei ajunseră la Curtea-de-Argeș, vechiul oraș al voievozilor. Numele spune că a fost odată scaun de domnie, și bisericile și mânăstirile mărturisesc că a fost așezarea unui neam credincios, acela al Basarabilor. Dar evlavia acestora se dovedește că n-a fost nicidecum neîngăduitoare, față cu altă lege. Radu Basarab, a făcut în veacul al XIII-lea, pentru soția sa, Doamna Ana, care era catolică, o nobilă dovadă de cinstirea credinței ei. Dovezi de acest fel se găsesc adesea în istoria României, fiindcă toleranța religioasă este un semn caracteristic al poporului român.

Când haiducii ajunseră în lunca Argeșului, Iabraș, iscoada trimisă înainte, dădu de o tabără, pe care, la început, o credea tabără de

ţigani. Dar lipseau caii şi corturile afumate. Văzu printre mesteacăni cum oamenii stau împrejurul unui foc. Şi nu spuneau la fleacuri, cu mare gălăgie, cum fac ţiganii, ci erau tăcuţi. Nu se vedeau căldări atârnate la focuri. Femeile aveau port ţărănesc, câte unele erau îmbrăcate ca la oraş, şi unele ţineau copilaşi în braţele lor.

Iabraş descălecă şi se duse drept la tabără. Erau vreo patruzeci de oameni. Când îl zăriră, unul din ei strigă:

– Cine eşti tu? Ce vrei?

– Om bun, răspunse haiducul cel mic şi mlădios, cu ochii negri, sclipitori. Departe mai este până la Curtea-de-Argeş?

Răspunsul fu o înjurătură.

– Da tu ce cauţi acolo?

Iabraş băgă mâna stângă în brâu, aşa încât dădu într-o parte ilicul de postav roşu, împodobit cu bogate ceaprazuri, şi se vedeau pistoalele şi cuţitele, şi zise:

– Poate să îi caut tocmai pe aceia care v-au izgonit pe voi din casele voastre!

Oamenii se sculară cu toţii în sus, şi întrebară cu zor:

– Dar tu cine eşti?

– Unul din cei mulţi, răspunse Iabraş, şi punând degetele sub limbă, scoase un fluierat, care pătrundea până la măduvă.

Toţi înţeleseră, acum, cu cine aveau a face.

Şi când veniră haiducii ceilalţi, în fuga măruntică a cailor, toţi oamenii căzură, plângând, în genunchi:

– Ajutor! Daţi-ne ajutor! Scăpaţi-ne! Grecii ne-au izgonit din casele şi din curţile noastre. Ispravnicul şi slujbaşii lui ne-au stors şi ne-au adus în sapă de lemn. Dăjdiile pe care ni le-au mai cerut, n-am fost în stare să le plătim. Oricine a avut a face cu stăpânirea, a fost pisat şi stors până la cea din urmă para. Datoriile, în care ne-am cufundat, sunt aşa de mari, încât nu le vom mai putea plăti, cât vom trăi. Văzându-ne aduşi în starea asta, tâlharii ne-au luat şi pământul, blestemaţii! Nu ne rămâne decât să fugim în păduri şi să murim de foame, dimpreună cu nevestele şi copiii noştri!

*

* *

Încă în aceeaşi noapte ardeau în Curtea-de-Argeş, ca nişte făclii de răzbunare, aprinse de haiduci, casele ispravnicului, ale sameşului şi ale mai multor greci. Prin uliţele întunecoase se urma o luptă înverşunată şi o goană la deal în sus şi la vale în jos.

În patru cete duse de Jianu, Mereanu, Gruia şi Svârlugă, la care se mai alipeau şi târgoveţii români de neam, se luptau aprig haiducii,

iar ţinta şi scopul lor era să adune pe toţi grecii, adică pe toţi bărbaţii teferi din aceşti străini, la un loc, pe piaţa dinaintea bisericii lui Radu Negru, şi să-i măcelărească, deodată pe toţi.

Ei izbutiră. La flăcările unei case, care ardea, revăsând o lumină fluturată de unde roşiatice peste învălmăşeala de lume, toţi „romeii" fură tăiaţi în bucăţi.

După ce lupta se alese cu biruinţă pentru haiduci, şi când Căpitanii îşi adunau oamenii lor cu fluierături pătrunzătoare, Iancu Jianu dădu peste un buluc, ce se mai lupta încă, şi recunoscu pe Iabraş, care sugruma o femeie, leşinată jumătate.

– Iabraşule! strigă Căpitanul la el. Ce faci?

Dar micul haiduc n-auzea, el scutura femeia, cum scutură un câine, întârâtat, prada sa, după ce şi-a încleştat dinţii în ea.

Jianu îl apucă de umăr şi, zguduindu-l, îi strigă a doua oară:

– Iabraşule! sugrumi femeile? Ticălosule, ştii că s-ar cuveni să te spânzur îndată?

Ca deşteptat dintr-un somn, aşa-i sclipeau ochii haiducului la lumina focului.

– Ce... zici...? îngână el.

– Se vede că eşti beat! strigă Jianu la el, şi-i trase o palmă zdravănă.

Într-adevăr era beat Iabraş, însă nu de vin, ci îl îmbătase lupta. Goana de om îl ameţise, cum se întâmplă adesea la ostaşi. Nu-şi mai da seamă că fiinţa pe care voia s-o omoare era o femeie.

Când haiducii se adunară pe urmă în tabără, târziu noaptea, în lunca de deasupra oraşului, Iabraş căzu jos lângă foc cum cade un copac tăiat, şi adormi îndată tun. Nici nu mai luă în seamă că, sub privegherea lui Mereanu, se făcea împărţirea prăzilor.

Mai era şi un altul, care de asemenea nu băga nimic în seamă din cele ce se petreceau în jurul lui, era Jianu.

El aruncase numai o singură privire la grămada de haine, de blănuri, şi de alte lucruri de preţ, care zăceau întinse pe scoarţele şi cearşafurile cu care fuseseră aduse. Dar când îl rugă Mereanu să aleagă dânsul mai întâi, Iancu răspunse:

– Pentru mine numai o pungă cu bani. Numai de aceştia am trebuinţă câteodată.

Apoi se aşeză lângă foc, şi se uita gânditor la flăcări. Privea cum văpaia arunca cute roşii şi galbene, şi se odihnea la vederea acestui element, bun prieten al haiducilor. Prididit de osteneala luptei şi scăldat în sudori, se zvânta acuma cu plăcere. Număra în gând duşmanii pe care îi ucisese, şi erau vreo patruzeci.

Un fel de râs ciudat lovi deodată urechea lui. Se uită într-acolo, şi văzu pe Gruia, şezând dincolo de foc, pe o blană minunată de vulpe

vânătă. Pe genunchii lui era atârnat un lanț de aur, un șal de mătase persan, de mare preț, o sabie împodobită cu pietre scumpe, iar la picioarele lui un lighean cu ibricul lui de aur. Cu coatele rezemate pe genunchi și cu pumnii sub bărbie, se uita Gruia, încremenit, la flăcări.

De mai multe ori îl văzuse Iancu luptând, cu acea liniștită prevedere și cu tăcuta mânie, sigură de țelul ei, de care nu mai este cu putință să scape nici un vrăjmaș. Gruia nu se îmbătase de omor, ca mărunțelul Iabraș, ci rămăsese tot stăpân pe sine, în toată vremea, precum și pe oamenii săi. Haiducii dați în seama lui n-avuseseră voie, ca și cei ai lui Jianu, să se atingă de femei sau de copii.

Râsul ce-l auzise îi aduse aminte lui Iancu de râsul batjocoritor al deznădăjduirii, pe care-l scosese odinioară Sandu, pe când era împreună la Telega, în colivii. Acum îl înțelegea: Gruia se răzbunase, făcuse pradă bogată. Dar femeia lui răpită, tot pierdută rămânea, batjocorită, și dacă nu era încă moartă, era prada celor mai îngrozitoare din toate chinurile ce sunt pe lume.

– Sandule, strigă Jianu, vino încoace!

Căpitanul îi porunci să se așeze alături de dânsul, și să-i povestească cum, unde, și câți dușmani ucisese Gruia.

*

* *

Pe piscurile Arefului, prin ale căror văgăuni străbate Argeșul, șerpuind în suciturі așa de încâlcite, încât uneori se pare că se încolăcește singur împrejurul său, acolo își așezaseră haiducii tabăra lor. Doi dintre tovarăși rămaseră în Curtea-de-Argeș ca iscoade, spre a simți potera, și ca să dea de știre, fiindcă trebuia să sosească îndată ce va ajunge vestea mai înăuntru în țară despre călcarea săvârșită.

Haiducii se întăriseră în rămășițele negre-cenușii ale cetății lui Vlad Țepeș, care e așezată pe colțul cel mai drept și mai înalt deasupra Argeșului spumegător. În zidurile ei sfărâmate, spune lumea că sunt închise multe lacrimi. Spune, că Domnul Vlad, fiul lui Vlad Dracul, a fost un mare meșter în răzbunările lui. Îndată ce avu bănuială că locuitorii din Târgoviște țin cu fratele său, Radu cel Frumos, el a pus să-i calce chiar în ziua de Paști. Cei bătrâni ar fi fost trași în țepe și purtați astfel prin târg, iar cei tineri, dimpreună cu nevestele, cu surorile și cu fetele lor, așa cum se găseau îmbrăcați cu hainele de sărbătoare, ar fi fost mânați în sus pe sălbaticele râpi ale Argeșului, unde ar fi fost siliți să zidească acea cetate. Ei ar fi

lucrat mereu, până li s-au spart toate hainele de pe ei, şi până ce au rămas toţi despuiaţi şi în pielile goale.

Se vede însă că lacrimile nu întăresc zidurile, căci de mult acea cetate s-a dărâmat. Liniştea codrului s-a încuibat iarăşi acolo. Dar vârfurile împădurite, care înconjoară stânca, priveau acum o arătare neobişnuită. Vedeau ridicându-se în cursul zilei, din dărâmături, fumuri albăstrii, iar în cursul nopţii lumini roşiatice de focuri.

Căpitanii ţinură sfat. Jianu propuse să se alcătuiască patru cete, care, prin lipcani să se ţină mereu în legătură una cu alta. Pentru haiduci, n-ar fi cuminte să fie prea mulţi la un loc. Când va fi trebuinţă ca ei să se ascundă, câte zece, doisprezece, se vor face mai uşor nevăzuţi prin pădure, decât dacă ar fi patruzeci împreună.

Mereanu era şi el de aceeaşi părere. Se supunea lui Jianu, fără pizmuire, fiindcă era ţăran şi avea acel simţ care nu se înşeală faţă cu vrednicia şi cu o fire aleasă, simţul propriu românului de la ţară, al omului aşa de mult încercat şi atât de mult păţit.

Iabraş, cel mai sprinten dintre toţi, fusese trimis de Jianu cu o scrisoare la Vasile Moangă la Târgu-Jiului. Iancu-i scria:

– Nu ştii nimic de Alexe al meu? Mi-e tare dor de el.

Câteva zile în urmă sosi lipcanul înapoi, şi împreună cu el şi Alexe, care îndată se aruncă plângând la picioarele stăpânului său închinându-se ca înaintea unei icoane.

Moangă vestea pe prietenul său Iancu, prin scrisoarea sa, că Tudor are să se întoarcă curând în ţară, că marele Împărat al franţujilor iară s-a întors în Franţa din insula Elba, unde fusese surghiunit, şi că pe şesul României, pe malul Dunării, ciuma a început să bântuiască iară groaznic.

Din gură mai aduse Iabraş şi cu Alexe vestea că o roată de panduri s-a pornit din Râmnic în urmărirea haiducilor. Seara sosiră şi iscoadele de la Curtea-de-Argeş, vestind că se apropie potera dinspre Târgovişte. Prin urmare, haiducii erau să fie împresuraţi din două părţi. A doua zi chiar, trebuia să sosească duşmanii, şi să-i apuce pe la spate.

Planul lui Jianu era gata. Trimise toată ceata sa înspre miază-noapte, la munte, şi rămase numai el singur îndărăt cu Alexe.

În amurgul zilei ei se îndreptară spre miazăzi, şi Jianu puse pe credinciosul său Alexe să-l lege de copac. Apoi fugi Alexe cât putu de departe, tot înainte prin păduri şi văi înspre apus, până aproape de satul Aref, şi spintecându-şi hainele de pe trup, îşi vopsi faţa şi gâtul cu sângele de la o pasăre, şi se trânti jos pe pământ, cât era de lung.

Cătanele stăpânirii dădură peste amândoi, şi ei li se jeluiră de schingiuirile ce le-ar fi suferit de la nişte blestemaţi de haiduci şi se îmbiau să ducă potera pe urmele tâlharilor.

Isprava fu aşa de minunată, încât pandurii de la Râmnic dădură năvală, în întunericul nopţii, asupra arnăuţilor, care veneau din Târgovişte, luându-se unii pe alţii drept haiduci, şi când, dimineaţa, se înţelese înşelăciunea, zăceau peste două sute de poteraşi morţi printre copaci.

*

* *

Când se întoarseră Iancu şi cu Alexe la tovarăşii lor, mulţumirile şi bucuria nu mai aveau sfârşit.

Atunci întrebă Iancu:

– Cine din voi e gata să-mi facă o slujbă?

Cu toţii strigară:

– Eu, stăpâne!

– Dar voi nu ştiţi încă de ce fel e slujba pe care o cer, le răspunse Iancu.

– Fie ce-ar fi! strigară iar cu toţii.

– Eu trebuie să trec dincolo, la Nicopole. Este acolo o fată ţinută în prinsoare, pe care vreau s-o scap.

O mână se puse pe umărul lui, şi când îşi întoarse capul, întâlni ochii mari, negri şi sprâncenaţi ai lui Sandu Gruia. Pe acesta îl alese Iancu mai întâi, apoi mai alese pe Iabraş, pe Mierlete şi pe Svârlugă.

Dar în ziua când să plece, sosi în tabără un lipcan din partea boierului Moangă, care-i aducea o scrisoare Jianului.

Căpitanul se uită multă vreme încremenit la acea scrisoare. Cuprinsul ei era:

– Ileana Golfineanu s-a găsit. Maica Agapia mi-a scris că a adus-o un om la mânăstirea Surpatele. Dar ea nu mai este acea Ileană, pe care am cunoscut-o noi, ci o fiinţă sărmană căreia, suferinţele şi groaza prin care a trecut, i-au întunecat mintea.

Jianu încălecă îndată şi plecă spre Surpatele. În tot drumul până acolo, nu schimbă nici o vorbă cu Alexe, care-l însoţea.

Pe la înserate ajunse la mânăstire.

Când intră haiducul pe sub bolta clopotniţei, tocmai treceau două maici. Se apropie de ele şi zise uneia:

– Doresc să vorbesc grabnic cu Maica Stareţă. Sunt nepotul Sfinţiei Sale.

Cucernicele se opriră locului.

– Nepotul Sfinţiei Sale? zise o maică, şi se uită mai bine la musafir în amurgul serii.

– Eşti vreun Golfinean, boierule? Şi grabnic adăugă cu compătimire:

– Nu cumva eşti vreun frate al nefericitei Ileana?

– Sunt un Jian, răspunse Iancu cu o nerăbdare slab ascunsă.

– Adevărat, aşa e, zise călugăriţa, dând uşor din cap. Maica Stareţa e născută Jiancă. Aşadar nu vii din pricina sărmanei Ileana?

Iancu se stăpâni şi mai greu.

– Vreau să vorbesc cu Maica Stareţă! izbucni el.

Călugăriţa îi puse atunci, cu blândeţe, mâna pe umăr:

– Stareţa e în paraclis şi priveghează lângă Ileana, căci Dumnezeu a scăpat-o pe sărmana fată de chinurile acestei vieţi!

Jianu făcu un pas înapoi... şi trebui să închidă ochii.

Într-aceea una din cele două maici, se strecură în paraclis, mica bisericuţă din cuprinsul chiliilor, şi puţin după aceea ieşi în curte şi Maica Stareţă.

– Iancule, fiul meu, zise ea cu un glas blând. Boierul Vasile Moangă ţi-a scris. Ştiu. Vino s-o vezi.

Fără să răspundă nici un cuvânt, Jianu se lăsă dus de maici. Vedea acum, după doi ani, iară pe Ileana – o vedea aşezată în sicriu. Drăgălaşa moartă purta haine de călugăriţă. Faţa ei albă lumina liniştită din mijlocul broboadei cele negre. La capul sicriului ardea o mulţime de lumânări în sfeşnice înalte de alamă, şi lumina lor juca pe icoanele care înfăţişau vieţile sfinţilor, zugrăvite pe pereţi şi pe bolta joasă, întunecată. Miros de ceară şi de tămâie umplea toată bisericuţa.

Abia se apropiase însă Jianu de sicriu, şi el întinse fără voie mâna spre o legătură în pânză, albă, pe care o ţinea frumoasa moartă la pieptul ei. Privirea lui întrebătoare se îndreptă spre Maica Agapia.

Un liniştit răspuns:

– A murit la naşterea copilului.

Îi venea Iancului să geamă! Copilul ei! Al cui copil a trebuit, nenorocita, să nască?! Scârba şi mânia îl făceau să tremure din toate fibrele trupului. Din cenuşa iubirii, se aprinse groaznica flacără a geloziei!

Dar împrejurul femeilor tăcute, care-l înconjurau, şi care stăteau supuse, fără a cerceta, în faţa groaznicei întâmplări, îi dumirea sălbăticia şi-i înăbuşea patima, care-l muncea năpraznic.

Cu capul plecat se strecură pe lângă peretele, unde se înşirau stranele înnegrite de vremuri. Şi intrând în una din cele mai din urmă, îşi aşeză braţele pe marginile ei, şi rămase astfel toată noaptea.

Stareţa veni şi se aşează alături de nepotul ei, pe scaunul îngust al unei strane. După câtăva vreme însă, maicile stăruiră şi o luară, mai cu frumosul, mai cu zorul, şi o scoaseră din paraclis, ducând-o la chilia ei, ca să nu se obosească prea mult.

Rămaseră numai trei călugăriţe în paraclis. Ele îngenunchiară împrejurul sicriului. Una îngrijea să nu se stingă cărbunii din tămâierul care fumega jos pe piciorul raclei, celelalte ziceau rugăciunile trăgând şi cam pe nas, într-acelaşi ison, cum este obiceiul. De câte ori isprăveau o parte de rugăciuni, una din ele se strecura, ca o umbră, la biserica din faţă, se urca în clopotniţă şi lovea cu ciocanul o dată în clopot. Sunetul acesta singuratic, în liniştea nopţii, părea de o evlavie nespusă, şi dovedea că maicile „de priveghi", îşi îndeplineau slujba după cum se cuvine.

Pe făcliile de ceară galbenă, din sfeşnicele paraclisului, curgea în jos, o picătură topită după alta, şi se sleiau de-a lungul lumânărilor, sau pe farfuria sfeşnicului. Pe pereţii întunecaţi de fum, şi din care străluceau numai punctele aurite ale aerelor dimprejurul feţei sfinţilor, erau înşiraţi toţi mucenicii şi fericiţii călători spre Ierusalim. Se vedea cum li se tăiau capetele mucenicilor pentru credinţă, şi cum erau chinuiţi pe roată, şi cum pe urmă se înălţau, şi intrau în împărăţia cerurilor. Se cuvenea să fie aşezată acuma şi sărmana Ileana în ceata sfinţilor, căci ea suferise cel mai greu dintre toate chinurile. Ce fel de scârbă trebuie să fi clocotit sub această frunte curată, ca seninul cerului, ce fel de groază sufletească şi trupească trebuie să fi chinuit şi să fi sfâşiat inima acestei copile!

Mâinile haiducului se încleştau pe marginile stranei.

El lăsă capul în jos spre piept. Compătimirea şi înduioşarea, simţurile care sunt cele mai nesuferite pentru un bărbat, şi de care orice bărbat năzuieşte totdeauna să se apere, trebuia acuma să le îndure Jianu, fără să-şi poată ajuta. El dăduse lupte destule, pusese foc la oraşe, băgase groaza într-o ţară întreagă, una însă n-o putuse să facă: să scurteze, măcar cu o zi, suferinţele acelei fiinţe, căreia îi dăruise dragostea sa neprihănită. Acum, cel puţin, mulţumi lui Dumnezeu! ea era moartă – în sfârşit moartă. Pacea o acoperea, pacea, care purcedea de la ea şi din sfinţenia locaşului unde se odihnea.

În liniştea nopţii, care domina tot cuprinsul mânăstirii, se auzea acum bătaia uşoară a toacei. O maică făcea ocolul prin curte, pe lângă chilii, care după obiceiul mânăstirilor, nu au voie să fie încuiate sau zăvorâte, fiindcă o monahie n-are nimic de ascuns şi nu trebuie să găsească vreo piedică maica care bate toaca, dacă vrea să între în chilie, văzând că monahia n-a auzit toaca, şi să-i aducă aminte de sfânta slujbă.

Toaca, mai ales când o bate o mână de femeie, se poate foarte uşor să nu fie auzită în somn fiindcă ciocănceala nu este mai tare, decât aceea a unei gheonoae, când bate în coaja unui copac. Se poate chiar, ca toaca să fi fost închipuită în această asemănare de către creştinii cei dintâi, care se ascundeau prin păduri, şi se poate ca ei să fi născocit acest mijloc, nebăgat în seamă, spre a se aduna, cu toţii, la rugăciunile lor tainice. Din toacă vorbeşte încă întregul farmec al acestei credinţe, adânci şi ascunse, pe care n-o slăbise şi veştejise, încă, strălucirea cea din afară.

Tainice şi pătrunzătoare ajungeau sunetele în paraclis şi pluteau împrejurul sicriului Ilenei Golfineanu.

Afară prin curte înaintau maicile, cu paşi uşori, spre biserică, la rugăciunile de miezul nopţii.

Abia dimineaţa, când Ileana fu ridicată, spre a fi astrucată, ieşi lancu din paraclis.

În brazda de iarbă, alături de biserică, se săpase groapa pentru ea.

Haiducul sta, amuţit, în mijlocul maicilor, pe când duhovnicul mânăstirii, un preot bătrân, cu plete de argint, cânta frumoasele rugăciuni ale prohodului.

Alexe îngenunchease şi plângea.

După ce se sfârşi înmormântarea, maica Agapia apucă pe nepotul său de mână, şi-l duse în chilia ei. La uşă aştepta o soră, ţinând în mâini un mic lighean de argint şi un ibric. După obiceiul din vechi, jalnicii, înainte de a intra în casă, trebuiau să se spele pe mâini, ca să n-aducă înăuntru vreo fărâmă de pământ din acela pe care trebuiau să-l arunce, peste coşciug, în groapă. Dintâi curse o rază de apă, din ibricul de argint pe degetele cucernice şi galbene ale Maicii Stareţe, apoi se turnă mai multă pe mâinile asprite de arme ale Căpitanului de haiduci.

Soarele lumina acuma în odaia spoită cu var.

Jianu se aruncă pe un scaun, puse coatele pe masă, şi-şi rezemă faţa în amândouă palmele.

Maica Agapia se aşeză binişor în faţa lui, şi se uita la el cu deştepţii săi ochi, osteniţi. După câtva timp ea zise vorbele de rugăciune, pe care le spusese preotul ceva mai înainte, la sicriu:

– Ea este acuma la locul de lumină, la locul de verdeaţă, la locul de odihnă!

Şi apoi urmă:

– Într-una din serile trecute a sosit o căruţă de ţară la poarta mânăstirii noastre. Omul care venise cu ea, a ridicat o femeie din car, o aduse în curtea mânăstirii, şi apoi plecă iarăşi înapoi, cât puteau caii să alerge de iute. Când îmi aduseră maicele pe acea

femeie, recunoscui îndată pe sărmana Ileana. Dar ea nu mai era în stare să cunoască pe nimenea, şi nici nu mai avea cunoştinţă de nimic, nici chiar că era însărcinată. Era blândă ca o păsărică, şi a stat la mine până a murit. Am îmbrăcat-o cu o rasă sfinţită, fiindcă ştiam, cu adevărat, că a fost sfântă.

Iancu sări drept în sus, şi apoi se aruncă la picioarele bătrânei stareţe şi-i sărută haina.

Degetele ei de fildeş îi netezirăatunci părul, alunecând pe pletele lui lungi până la umăr, şi după câtăva vreme Stareţa îi zise:

– N-ai vrea să dormi puţin, maică? Ai stat toată noaptea în paraclis.

Ascultător, se întinse Iancu pe divan şi-şi rezemă capul în pernile albe, împodobite cu bogate cusături. Aceste cusături, câtăva argintărie şi cu icoanele erau singurele rămăşiţe din averea de odinioară a Stareţei.

Fiecare călugăriţă avea voie să aducă cu sine, când intra în mânăstire, lucruri de-ale sale, fiindcă canoanele sunt blânde, scopul lor nu este nici aschisa, nici o fanatică zdrobire a vieţii. Nici una din evlavioasele maici nu-şi închipuia că are dreptul să dispreţuiască vreuna din formele vieţii. De aceea mânăstirea este deschisă văduvelor ca şi fetelor, ba se întâmplă uneori ca soţii, ajunşi la bătrâneţe, care şi-au pierdut copiii lor, sau îi au căsătoriţi, să se retragă la evlavioasele chinovii, bărbatul la călugări şi femeia la călugăriţe. Pe cine l-a rănit greu lumea, sau cui i-e frică de dânsa, acela se pune sub scutul sfintei mânăstiri, „la umbra mormântului." Acolo nu e nimica silit, afară de slujba, ce se face de toţi împreună, şi fiecare trăieşte cum îi place, în tovărăşie cu alţii, sau singur. Dar toţi rămân în legătură cu viaţa, fără ipocrizie, şi fără acea sumeţie religioasă, care zice că, numai ea singură, a găsit drumul cel adevărat spre mântuire. Femeia se crede tot atât de vrednică de cinste ca şi fecioara – şi cu adevărată compătimire de mamă se primise Ileana, nenorocita femeie însărcinată. Maicile înţelegeau oricare suferinţă. Ele se închinau înaintea oricărei dureri.

Tot atât de la sine înţeles i se păruse Stareţei că trebuia să dea găzduire şi căutare Ilenei, cât de firesc lucru i se părea că cel mai fioros dintre toţi haiducii din ţară dormea acum în paşnica ei chilie. Om era şi el! Hristos oare n-a voit să fie om? Că Iancu a greşit, şi că era încă în rătăcire? Dar cine nu greşeşte! Cine are dreptul să se facă judecător altuia? Dincolo, pe cealaltă lume, se vor limpezi odată lucrurile toate. Viaţa asta e prea scurtă. Prin urmare trebuie să aşteptăm, să fim îngăduitori, până ce vom ajunge, cu toţii, la acel loc

de odihnă, la acel loc de verdeaţă şi de lumină, pe care mânăstirea vrea numai să-l înfăţişeze, ca o slabă icoană, pe acest pământ.

*
* *

Sfârşitul scrisorii lui Moangă, glăsuia astfel:

– Când mai vii pe la mine, Iancule?

Iancu încălecă îndată şi porni spre Târgu-Jiului, întocmai ca atunci când pierduse pe Ileana pentru întâia dată. Ca şi atunci, sufletul lui era copleşit de o ură turburată, căci farmecul evlavioasei mânăstiri încetase îndată ce haiducul ieşise pe poarta boltită de la Surpatele. De astă dată însă el nu mai izbucni în vaiete, când dădu cu ochii de bătrânul său prieten. La întrebarea boierului Vasile, Iancu îi răspunse scurt:

– A murit! – şi din glasul lui, Moangă înţelese că nu vroia să mai schimbe nici o altă vorbă privitoare la Ileana. La masă zise Iancu:

– Iartă-mă, dacă nu vorbesc, dar sunt foarte flămând.

Bătrânul dădu încet din cap. Se uita aproape cu evlavie la Căpitanul de haiduci, şi în urmă-i zise:

– Tu nu eşti dintre aceia care trebuie să facă multă vorbă. Pentru tine vorbesc faptele tale, dar pe mine, ca pe un bătrân cum sunt, lasă-mă să mai spun câte unele mai multe, căci şi aşa alta nu mai pot face. Când vorbesc, îmi închipui că sunt un semănător, şi că cuvintele mele sunt grăunţe, ca ele să găsească totdeauna o ţarină ca asta, – şi mângâie, lin, braţul lui Jianu – care e aşa de rodnică încât vor răsări din ea, şi se vor secera acele minunate spice, ce se cheamă milă şi dreptate!

– Ce ştiri mai ai de la Tudor? întrebă deodată Iancu.

Moangă îi istorisi despre congresul de la Viena, de prinţul Metternich, de cavalerul de Gentz, corespondentul oficial al lui Vodă Caragea, şi că Vladimirescu a fost înfăţişat de generalul Strogonoff marelui Ţar Alexandru, aşa încât acuma se poate întoarce în ţară sub scutul acestei străluciri.

– Halal! zise Jianu scurt. Aşadar rostul unui om în ţara aceasta atârnă de la mila ruşilor!

Moangă tăcu şi-şi netezi barba colilie. În sfârşit, adăugă oftând:

– Iancule, la ce foloseşte fudulia?

Şi încercă apoi să-i arate trebuinţa ce o are ţara de a se alipi pe lângă o împărăţie mare fie Rusia, fie Austria, sau chiar – cu un oftat – Turcia!

Într-aceea se adusese la masă un curcan uriaş.

– Ia spune-mi, îl întrerupse Iancu, crezi dumneata că acestui curcan îi pasă ceva, dacă-l mănânci dumneata sau eu, sau însuşi Ţarul?

Moangă ridică o privire întrebătoare către Jianu.

– Ţara Românească, urmă Jianu, nu este altceva pentru toţi acei puternici stăpânitori, care o înconjoară, decât o friptură gustoasă, la care râvnesc cu toţii. De aceea, dracu să aibă parte de mila lor!

– Dar ce să ne facem noi? zise Moangă.

O privire a lui Jianu, o ciudată scânteiere din ochii lui, ca dintr-un oţel scăpărat, făcu pe moşneag să amuţească, şi Iancu îi răspunse:

– Dumneata ziseşi adineauri, că faptele mele vorbesc desluşit.

Apoi împărtăşi boierului Vasile că a părăsit muntele şi că are de gând să rămână acum câtăva vreme în şes. Moangă găsi că bine face, şi-l rugă să ducă veştile sosite de la Tudor şi celorlalţi câţiva prieteni, mai ales lui Tache Ghica la Ghergani, la care-i mai dădu încă şi o scrisoare, îndeosebi.

Alexe adunase într-aceea câţiva din tovarăşii cei vechi, a căror bucurie era nespusă când aflară de învierea Căpitanului din ocnele Telegii. În cete mai multe, şi schimbaţi în deosebite porturi, ca călugări, ca ţigani şi ca negustori, trecură în România Mare.

Nopţile erau calde, zilele chiar fierbinţi.

Cu cât înaintau mai spre miazăzi, cu atât auzeau mult vorbindu-se despre ciumă.

Toate conacele boiereşti la ţară erau locuite.

*

* *

Sub un stejar mare, în grădina de la Ghergani, se vedea o filigorie rotundă de scânduri, în care şedea la masă familia boierului Tache Ghica cu musafirii săi. Câteva felinare luminau pe masă. Erau nişte sfeşnice de alamă cu lumânări de seu şi având, drept scut împotriva vântului, un fel de căciuli de sticlă, cum se aduceau de la glăjăriile din Ardeal. O sumedenie de gândaci, de fluturi de noapte şi de ţânţari intrau bâzâind, pe uşa dată îndărăt a filigoriei, până când jur-împrejurul fiecărui sfeşnic se făcuse, pe faţa albă a mesei, câte un cerc mare de asemenea iubitori de lumină, care pentru iubirea lor, îşi găsiseră moartea acolo.

– Ia spune-mi, prietene Tache, zise unul dintre boieri, ştergându-şi mărgele de sudoare de pe faţa grasă, adică pentru ce ne închizi dumneata, într-o astfel de colivie strâmtă pe asemenea călduri? De ar fi o vară cu adesea vreme-tare, aş mai înţelege această măsură de

prevedere, dar din toamna trecută, din păcate, n-am mai văzut nici un norişor pe cer!

– Prea adevărat, iubite vere Costea, răspunse stăpânul casei, şi eu sufăr tot atâta de căldură ca dumneata; dar închisoarea aceasta, în care ne topim cu toţii, îşi are tâlcul ei. Acum zece zile şedeam chiar în locul acesta, sub stejar, – înainte de a face filigoria – şi deodată mă pomenesc că mă cheamă Marin, vătaful meu de curte, la portiţa ulucilor, pe unde duce drumul mare, de-a lungul grădinii mele, spunându-mi că cineva doreşte să-mi vorbească...

– Apoi să mă ierţi! îl întrerupse grasul boier Costea Movilă, adică, oricând i-ar veni poftă cuiva să te cheme noaptea de la masă, dumneata laşi furculiţa în friptură şi alergi, ascultător, la uluci?

Tache Ghica dădu din cap şi-i răspunse:

– Da, las furculiţa, ascultător, în friptură şi alerg la uluci, căci, iubite Costea, nu este mult de când au venit la vărul meu, la moşia Cocoşu, acei musafiri care nu se duc niciodată fără să ia cu sine argintăria şi toate celelalte lucruri de preţ, ce se găsesc într-o casă boierească. Ba pe vărul meu şi pe cucoana lui i-au dezbrăcat până la cămaşe.

Ochii boierului Movilă se deschiseră atunci mari, cu toate perniţele de grăsime care îi împresurau. Ascuţind buzele, el fluieră încet.

– Vezi, vere, urmă Tache Ghica, tocmai aceşti musafiri erau atunci la mine la uluci, şi cel mai mare dintre ei îmi zise:

– Boierule Tache, lumânările de la masa dumitale se văd din drumul mare. Eu trec câteodată cu băieţii mei pe aici. De, sunt oameni şi ei, şi câteodată poate flămânzi. Ai face bine să nu-i pui la ispită.

I-am mulţumit pentru acest sfat prietenesc şi am hotărât, îndată, să fac această filigorie.

– Şi eu îţi mulţumesc pentru această istorie, zise Movilă, căruia îi trecu un fior rece prin latul lui spate.

– Într-adevăr că m-a răcorit. Dar cum se face că dumneata te afli în asemenea bună prietenie cu aceşti tâlhari?

– Nu ştii cine e căpitanul lor? întrebă Ghica.

– Nu ştiu. Cine e?

Ghica şopti:

– Jianu.

Movilă îşi făcu cruce, şi după ce se mai linişti puţin, întrebă:

– Este el într-adevăr...?

– Fără nici o îndoială, îi tăie Tache vorba. Nu este un borfaş de rând. Se trage dintr-un neam ales, deşi nu sunt de rangul Filipeştilor, nici al Bărcăneştilor, sau Creţuleştilor, dar bătrânul Jianu purta, tot

ca ceilalţi boieri mari, ciacşiri roşii, iminei de saftian şi işlic cu fundul verde...

Deodată se opri din vorbă, fiindcă se auzi zgomotul unei trăsuri şi zăngăneală de clopoţei dinspre curtea gospodăriei.

– Se vede că ne mai sosesc musafiri! Cucoană Zoe, zise el soţiei sale, sunt toate paturile prinse, sau mai avem încă loc?

Cucoana dădu din cap:

– Loc destul.

Deodată se arătă în uşă Marin, vătaful din curte, şi vesti cu o faţă foarte îngrijorată şi un fel de speriată supunere:

– Milostive stăpâne, Jianu!

Boierului Costea îi căzu furculiţa din mână, cucoana Zoe îngălbeni, şi micul Ion, fiul lor, sări în sus din scaun, iar cele cinci fetiţe din capul de jos al mesei deschiseră mari frumoşii lor ochi.

Stăpânul casei porunci zâmbind:

– Îl rog să poftească aici. Să se mai aducă o farfurie cu ciorbă, dar să fie fierbinte.

Marin zbură înapoi, şi curând se auziră nişte paşi.

Tache Ghica strigă înspre grădină:

– Bine ai venit, Iancule! – şi întinse mâna celui care intra, ca s-o sărute.

Jianu purtând puşca, legănată, în mâna stângă, se opri în prag, şi întâi măsură, cu o singură privire, pe toţi mesenii, apoi se apropie de gazda casei, şi-şi plecă capul cu pletele lungi negre, spre mâna, care i se întinse.

– Şezi aici lângă mine! îi zise Tache Ghica, pe când haiducul îşi rezemă puşca de perete, şi pe când un fecior îi apropie un scaun.

– Domnia lui, urmă el, este prietenul meu, Costea Movilă.

– Care se bucură foarte mult, să-ţi facă cunoştinţa, adăugă boierul cel gros, şi care nădăjduieşte că pe cât timp vei fi dumneata aici, se va putea să nu mai şedem înghesuiţi în acest cuptor, ci să mâncăm ca mai înainte, în grădină, afară.

Sprâncenele haiducului se ridicară în sus, şi el aruncă o privire cercetătoare lui Costea Movilă, apoi apucând de masă cu mâinile sale puternice, arse de soare, zise:

– Hai s-o ducem afară.

– Stai! strigă Tache râzând, stai prea cinstită vijelie! O masă cu întrerupere nu e după pofta noastră, a oamenilor aşezaţi! Mai avem vreme şi mâine şi poimâine, să şedem afară sub stejar.

– Mâine, poimâine? răspunse Iancu zâmbind, pe când îşi înfigea şervetul între nasturii ilicului alb, împodobit cu ceaprazuri negre.

– Adică ai de gând să mă ţii dumneata aici mult, boierule Tache?

– Oricât poţi şi vrei să rămâi, Iancule, şi oricum ar fi, cel puţin să facem câteva vânători. Elelei! Iată vine şi Ioniţă!

Un ţăran se arătase în lumina care se revărsa din filigorie în afară, înspre grădină.

– El ştie că totdeauna se fac vânători, când vine boierul Iancu!

Boierii intrară apoi în vorbă cu Ioniţă, privitor la vânătorile ce erau să se facă în cele două zile următoare.

Cucoana, fetele şi micul băiat tăcuseră, ca muţi, tot timpul cât erau la masă, dar după ce se sculară bărbaţii, spre a lua cafeaua afară, tineretul zglobiu o rupse la fugă prin grădină, prin curte, şi drept în casă, izbindu-se în pridvorul slab luminat, de jupâneasa Safta, care cu braţele încărcate de rufe de aşternut, frumos mirositoare a levănţică, vroia tocmai să intre într-una din odăile de musafiri.

– Safto, măicuţo Safto! strigau glasurile tinere, încrucişându-se speriate.

– Ştii tu cine e aici? Tâlharul! Haiducul, care le-a luat raleţilor la Cocoşu toate hainele de pe trup! Şi tata l-a poftit să şadă cu el la masă! Tata-i zice Iancule!

– Astâmpăraţi-vă şi tăceţi din gură! îi linişti Safta, iacă vine cucoana. Să nu cumva să vă găsească în pridvor! Duceţi-vă la odăile voastre, şi închideţi uşa cu zăvorul, puişorilor!

Fetiţele dispărură, pe când micul Ion alergă spre a întâmpina pe mamă-sa, şi îndată-i făcu întrebarea:

– Trebuie acum să-i dăm şi noi haiducului toţi banii noştri?

Nu din partea aceasta practică, ci dintr-o alta romantică, priveau tinerele fete sosirea lui Iancu Jianu. În odaia lor una se aruncă pe divan şi zise:

– Ah! pare că e un crai din poveşti! Cu pletele lui negre, cu ochii lui scânteietori şi cu dinţii lui strălucioşi!

– Hai! Hai! Iriniţa s-a şi îndrăgostit de el! zise râzând o altă fată, şi se întoarse pe loc, de-i zburau fustişoarele împrejur. Apoi sări pe divan şi tăbărî pe Iriniţa. Ele se luptau şi strigau ca nişte băieţi.

Fetele casei se mirau de cele două verişoare ale lor, iar a treia dintre musafire se aşezase pe poliţa ferestrei, între glastrele cu rozete, şi, râzând, îşi cumpănea uşor picioarele.

Deodată le sperie pe toate o bătaie la uşă.

– Iacătă-l! Vine să fure pe Sanda! strigă Iriniţa, şi împinse pe sora sa, fără veste, de pe divan în jos pe covor.

La a doua bătaie poruncitoare, Ana Ghica, cea ascultătoare, alergă la uşă şi, trăgând zăvorul, deschise.

Era mama lor, care intra în odaie.

– Vă rog, fetelor, să fiţi cât se poate de cuviincioase, zise ea, serioasă. Când va veni tatăl vostru cu musafirii săi sus în casă, să nu cumva să se mai audă vreun zgomot din odaia voastră. Asta ar fi o ruşine, Sultano, draga mamei, îi zise celei frumoase, care şezuse între glastrele cu flori, şi care se lăsa acuma, binişor, în jos de pe poliţa ferestrei – tu eşti cea mai cuminte. Tu să îngrijeşti ca să fie linişte desăvârşită! Da?

Sultana îi sărută mâna cucoanei Ghiculese, şi apoi făcură tot astfel şi celelalte fete, iar mama le sărută pe toate pe frunte, făcând semnul crucii pe tinerele lor capete, şi apoi plecă.

– Se înţelege că Sultana e cea mai cuminte! Cum să nu? zise Sanda, îndată ce uşa se închise. Doamne Sfinte, ea tocmai soseşte de la Curtea lui Vodă, unde negreşit c-a învăţat multe lucruri frumoase!

Trei ţigănci tinere intrară spre a face paturile, şi să ajute cuconiţelor la dezbrăcat. Una aducea pe o tavă de argint cinci pahare cu apă şi cinci linguriţe de şerbet de vişine.

Pe când micile slujnice mlădioase, cu ochii prelungi ca migdalele, şi cu basmalele lor în feţele cele mai aprinse, aruncate uşor peste părul negru ca pana corbului, ajutau cuconiţelor să se dezbrace, poveştile se urmau înainte, însă cu glas mai domolit. Sanda şi Irinuţa, care erau dintr-un neam ce se aprindea mai uşor, visau, înflăcărate, despre Căpitanul de haiduci. Sanda vorbea, şi-şi sucea mereu capul cel mic în toate părţile, aşa încât era o caznă pentru biata ţigancă să-i pieptene bogatele valuri de păr castaniu. Deodată, în mijlocul vorbei, cuconiţa se întoarse şi, apucând pe slujnică de coadă, o lovi cu obrazul de muchia mesei, lângă care şedea.

– Sando, ce faci! strigă Sultana.

– M-a smuls cioara de păr! răspunse fetiţa supărată.

Sultana îi zise greceşte:

– Dar uiţi că şi ea este om!

– Cum? întrebă Sanda, mirată.

– Zic, că şi ea este om, deşi e slujnica ta.

– O Doamne, răspunse Sanda, râzând şi nici prea înţelegând ce spusese verişoara sa, şi acestea tot de la domniţa Ralu le-ai învăţat? Să faci atâta vorbă pentru o nimica toată!

– Pentru o nimica toată? răspunse cealaltă. Uite! Tinca are urme roşii pe obraji şi pe frunte, puteai să-i turteşti nasul.

– Atunci i-aş fi dăruit pantofii mei cei cusuţi cu fir, care-i plac atât de mult! zise Sanda.

Iar Irinuţa adăugă:

– Da, firește, ca o gâscă proastă ce eşti. După ce ai bătut o slujnică, de bună ce eşti, îi dăruieşti tot ce ai.

Sultana ar fi voit să răspundă, dar ridică numai din umeri. Se făcu o cută mică între sprâncenele ei arcuite. Ea oftă.

Sanda sări în sus şi o apucă de gât.

– Of, iubita mea, eu uneori nu te înţeleg deloc! Dar am mare „sevas" pentru tine. Tu ai învăţat atâtea lucruri la curte, de la Domniţa ta! Se zice, că-ea este grozav de cuminte. E şi frumoasă?

– Are nişte ochi ca două stele negre, răspunse domnişoara de la curte, şi apoi este aşa de bună, aşa de bună! Voi ştiţi că ea s-a rugat de cucoana Zoe să mă ducă la Ghergani, fiindcă a făgăduit mamei să îngrijească de mine ca de ochii săi din cap, şi din pricină că în Bucureşti a izbucnit molima...

Deodată, strigară toate fetele:

– Ptiu, ptiu! de asta nu se vorbeşte, îşi făcură cruce şi bătură cu degetul în ceva de lemn.

*

* *

Micul Ion avea foarte multe de povestit, tot lucruri noi şi minunate surorilor sale şi prietenilor lor, care, ca nişte fete ruşinoase, se arătau cât se putea mai puţin. El se ducea la vânători şi îi iscodea. De la ei aflase că boierul Iancu nimerise cu puşca, din curte, de trei ori de-a rândul, tocmai piatra de hotar din marginea pădurii, şi că sărise peste iazul cel lat de la moară, peste care abia poate sări un cal puternic. Nu numai că sărise, dar aproape zburase peste el. La goana de iepuri se culcase pe spate, şi ţintise astfel cu puşca de sub cap. De câte ori descărca puşca, niciodată nu dădea greş.

La fiecare masă nu lipseau lăutarii. Astfel ţinea acuma de trei zile. Îi plăcea Căpitanului de haiduci. Cheful îi făcea bine. Cât despre partea femeilor, el nici nu se uita la ele, dar simţea urmele lor, din rostul şi din cuviinţa ce se vedea domnind în toată casa.

Boierul Tache poftise mai mulţi prieteni.

Până noaptea întru-târziu se vorbea sub stejar, cu cafele negre şi cu narghilele, tot despre lucruri serioase.

Cel mai tăcut dintre toţi însă era Jianu, deşi venirea lui, şi ştirile pe care le adusese din Târgu-Jiului, fuseseră pricina acestor adunări.

Cu multă dibăcie la vorbe, ţineau boierii „logosuri" despre starea lucrurilor din Europa şi îndeosebi din România. Se chibzuia, dacă bine a făcut sau rău Vodă Caragea, să jignească cu îngâmfare, după exilarea lui Napoleon, şi după reîntoarcerea Burbonilor pe tronul Franţei, pe Ledoulx, consulul francez din Bucureşti – să-l jignească tocmai când a cerut pedepsirea ruşinii ce se făcuse nevestei sale, şi când drept răspuns Caragea îi aruncase vorbele:

– Monsieur, le temps de Napoléon n'est plus.

Aceasta, negreşit, a avut de urmare că Ledoulx, făcând raport ambasadorului său din Constantinopol, primise ordin să părăsească ţara îndată şi făcând protest. Acum însă Napoleon se ivise din nou, scăpat cu mare îndrăzneală din ostrovul Elba. Oastea lui rămăsese în Rusia. Trebuia aşadar să fie câştigată Rusia învecinată, şi apoi se putea găsi un şfichi potrivit împotriva lui Ledoulx. Prietenia cu Austria, prin mijlocirea lui Gentz, încă era îmbucurătoare. Fără îndoială că politica unui fanariot, şi îndeosebi politica acestui pungaş de „Scotocilă", cum i se zicea lui Caragea, trebuia să-i folosească mai întâi lui însuşi. Ca să-l ţină turcii, stăpânii lui, în scaunul domnesc, el trebuia să-şi asigure alte prieteşuguri puternice, de care să le fie frică turcilor. De astă dată însă interesul ţării se potrivea bine cu acela al lui Vodă.

Jianu, care până acuma suflase mereu cerculeţe de fum în sus spre stele, îşi întinse deodată picioarele înainte şi zise cu asprime:

– Credeţi voi, că un copac putred în miezul lui, poate să se întărească, dacă-l sprijiniţi de un perete?

– Nu, răspunse unul mirat.

– Sau că un ciumat, urmă Iancu, care nu se mai poate ţine pe picioare, se va face sănătos, dacă-l legaţi, drept, de un par?

Deşi boierii, care erau adunaţi la Tache Ghica, erau mai luminaţi decât ocârmuirea din Bucureşti, care avea deşarta credinţă că se împiedica lăţirea ciumei, dacă se opreşte lăţirea numelui ei, – totuşi ei simţiseră fiori, când auziră această vorbă, ieşită din gura lui Jianu.

– Încă n-am auzit, zise stăpânul casei, într-un ton cam dojenitor, de asemenea lucru. Va fi poate una din vrăjile agiei din Bucureşti.

– Şi de la ea, fără îndoială, aţi învăţat-o şi dumneavoastră, răspunse Iancu, de vreme ce voiţi s-o întrebuinţaţi şi în politică.

El se uită jur-împrejur, la toţi, cu o privire stăpânitoare. Şi urmă apoi cu asprime, aşa încât fiecare vorbă a lui se înfigea, ca o lovitură de cuţit:

– Sufletul ţării este ciumat. Măduva ei e putredă şi plină de puroi. Dacă nu sunteţi în stare, dumnevoastră, să-i aduceţi vreun ajutor dinăuntru, primenindu-i sângele, atunci nici un reazem dinafară nu poate să-i mai folosească ceva!

Boierii se uitau cu toţii în pământ. În cugetul lor recunoşteau că dreptate avea Jianu. Se găsea acum în faţa lor singurul apărător inimos al României, care pornise cu sabia de foc împotriva păcatelor, ce mistuiau viaţa ţării. Dar cine se mai putea asemăna cu el? Cine şi-ar mai fi părăsit casa şi curtea sa, ca să umble pribeag prin codri?

Boierii îl găseau măreţ, pe acest Iancu Jianu, dar foarte adesea cam supărător.

Din fericire sosi o slugă, aducând o tavă încărcată cu păhăruţe mici de vişinată, ţinută la gheaţă. Boierii începură să guste, şi schimbară vorba. În curând se găseau iar plutind în palavrele cele mai late, pe care le credeau că ar fi cuprinzând o patriotică răzvrătire.

Aşa se istorisea că Scotocilă ar fi trimis sume mari de bănet la Tarigrad, spre a îmbuna pe turci pentru călcarea făgăduinţelor sale, fiindcă sorocul de trei ani, al domniei lui, se împlinise, dar el, se înţelege, că dorea să mai domnească înainte, şi de aceea trebuise să numere mulţi bani peşin. Între altele orânduise să se facă o numărătoare a poporului. Această daraveră, apucată cu pricepere, putea să-i aducă lui tot atâta folos ca un bir, şi Caragea o dăduse în arendă celui mai potrivit om pentru această treabă, lui Sterie Albescu. Toţi râseră cu dispreţ, zicând:

– Aceasta înseamnă să faci pe ursul prisăcar!

– De aceea, zise unul din boieri, eu n-am primit propunerea lui Vodă, ca să fiu şi eu tovarăş la această afacere. Anul trecut făceam parte din divan împreună cu Albescu. Şi totdeauna, după ce şezusem la sfat cu el, trebuia să iau o baie – şi el se scutură.

Iancu zise boierului subţirel:

– Rău că ai luat dumneata, baie, boierule Dinu! Trebuia să-l fi scăldat pe Albescu!

– Pe acela nu-l scaldă toată apa Dunării! răspunse boierul.

– Atunci trebuia să-l aşezi în fundul Dunării, răspunse Jianu, gângăniile spurcate nu mor de dispreţ numai!

Iar se făcu tăcere, până întrebă Iancu:

– Albescu acela nu este unul cu barbă spână şi cu nişte ochi galbeni?

– Tocmai aşa, zise Tache Ghica.

– Unde e acuma? întrebă Jianu.

Boierul Dinu răspunse:

– Pe cât ştiu eu, ar fi pe lângă Argeşul de jos, între Olteniţa şi Giurgiu.

– El este, începu vorba iară Tache Ghica, şarpele cel mai veninos pe care l-am cunoscut vreodată. Din toată tagma slujbaşilor nemernici ai acestei ţări nenorocite, începând de la cei mai mari şi până jos, la albăstrimea de rând, el este cel mai ticălos şi cel mai muncit de iubirea de argint.

– Şi negreşit, tocmai din această pricină, cel mai credincios al lui Scotocilă, întregi vorba Costea Movilă. Apoi începură iară bârfele, pipărate cu batjocură, întrebuinţându-se mereu cuvintele „ca în Ţara Românească", sau „ca la noi la nimenea..." Care de care încondeia mai bine atât pe cei mari, cât şi pe cei mai mărunţei, albăstrimea cum

li se zicea. Fiindcă oştirea aceasta de scârţâitori pe hârtie nu putea să poarte giubele lungi şi scumpe, ca guşa porumbelului, sau albe, ca boierii cei mari, iar de cele mai scurte castanii, sau fistichii şi vişinii, ca negustorii, nu voiau să le poarte – de aceea se îmbrăcau cu postav civit de Braşov şi, dacă nu le ajungea banii să-şi facă hainele întregi de asemenea postav, îşi puneau cel puţin gulere civite şi capace pe la mâneci. Atât boierii cei mari, cât şi cei mai din coadă şi albăstrimea, încredinţă Costea Movilă, se slujesc, ca singură pârghie spre a se ridica, numai de patimile şi lipsa de mustrare de cuget a celorlalţi. În ţara asta, pentru înaintarea unui dregător nu este hotărâtor ceea ce ştie, ce-i este de folos numai lipsei lui de conştiinţă, până la care a căzut.

Jianu, care iar tăcuse câtăva vreme, se sculă acum drept în sus şi zise:

– Dar de unde ar şi putea să ştie cei din tagma slujbaşilor ce înseamnă să fie cineva un om de treabă? Fost-au oare ei haiduci? Fiecare din băieţii mei ştie că este pierdut dacă nu alege de Căpitan pe cel mai vrednic dintre toţi, şi dacă nu ascultă de el. La cinstiţii slujbaşi însă nu e capul lor în joc, şi de aceea sunt obraznici şi răi. Teama este singura strajă bună pentru lumea cea nemernică – mai ales aici, în ţara asta.

Apoi, mulţumind pentru ospătarea ce i se dăduse, Iancu se închină scurt, şi plecă, pierzându-se în întunericul nopţii de vară.

– Îngrozitor om! zise Costea Movilă, oare unde se va fi ducând el acum? Am bănuială...

– Prietene Costea, îi tăie vorba gazda, cred că este mai bine să nici nu încercăm să ghicim.

*

* *

Prin pădurea de la Mislea, din Argeşul de jos, o butcă trasă de opt cai sălta dintr-un hop într-altul. Arşiţa soarelui de vară uscase brazdele de lut. Roţile se adânceau când la dreapta când la stânga, prin făgaşe, înaintând, cum puteau, în sus la deal printre copaci.

Vizitiul, încălecat pe calul şeuaş, ţipa şi înjura peste zgomotul clopoţeilor. Fiecare vână din trupul cailor se opintea. Şi totuşi, trăsura înainta cu smuceli. Pe capră, şedea un arnăut de casă, ţinând o puşcă alinată pe genunchi. Alături de trăsură era un boier călare. Ceva mai în urmă îi însoţeau patru bărbaţi armaţi. Înserase binişor, şi păsările nenumărate, care umpleau de cântece vârfurile stejarilor, acum amuţeau. La un locşor mai oblu vizitiul opri poştalionul, ca să răsufle caii, fiindcă acum venea urcuşul cel mai greu şi cel mai lung.

De sub învelitoarea caleştii se văzu scoţând capul o fată, galbenă la faţă, şi împodobită cu un zăbranic negru, şi zise:

– Spiridoane!

Boierul călare se apropie de trăsură:

– M-ai strigat, dragă surioară?

– Of, Spiridoane, mult mai este până la Coieni?

Ochii cei mari ai fetei priveau, aţintiţi, la fratele ei. Şi el avea o faţă tot aşa de frumoasă şi melancolică ca sora sa.

– Nu poate să mai fie mult, fu răspunsul.

– Ce repede se întunecă. Pădurea asta este nesfârşită, urmă dânsa, tânguindu-se încetinel.

– Mi-e frică, nene.

– De ce te temi, Mario? Suntem armaţi, şi eu, şi ne-a mai dat boierul Sterie Albescu şi patru poteraşi, vizitiul, şi Ghenciu, de pe capră, şi afară de aceasta să ne însoţească. Vin călări, sunt colo îndărăt, vin după noi. A fost un noroc că ne-am întâlnit cu el la Comana.

– Dar avea nişte ochi galbeni aşa de înţepători, zise Maria cu sfială.

– Ne-a făcut însă o îndatorire, ca prieten bun, îi răspunse fratele.

Fata oftă:

– Dacă n-aş avea în mână vrăştişoara de mărgăritărel, pe care mi l-ai adunat tu, m-aş prăpădi de frică.

Un surâs trecător juca pe sub mustăcioara neagră a boierului.

– Aşadar de îmbărbătează floricelele – cercă el să glumească.

– E mare năbuşeală aici înăuntru, şopti Maria şi se aplecă în afară. Bunica a luat aşa de multe hapuri cu afion, încât acuma şade, ca moartă, lângă mine şi cade, când încolo, când încoace, de câte ori se scutură trăsura. Un fior puternic străbătu prin tot trupul fetei.

– Cuvioasa soră Eftichia doarme dusă şi ea, în jilţul dinapoi, şi eu am rămas numai singură cu gândurile mele.

– Mario, nu uita că sunt şi eu în apropiere! o linişti fratele. Nici un ceas nu mai trebuie, şi ajungem la Coieni.

– Coieni... zise ea, îndurerată, şi scufundându-şi faţa în vrâsta de mărgăritărele, pe care o ţinea în mână, ea se rezemă înapoi în scaunul trăsurii.

Vizitiul începu să plesnească din bici, să strige şi să dea la chiote, până o luară caii din loc.

Coienii, conacul boieresc, era aşezat pe malul înalt al Argeşului, de unde se deschidea o frumoasă privelişte, până departe la Dunăre. Coienii cei veseli, unde-şi petreceau alte dăţi lunile de vară, fată şi cu toţi ai săi! Astăzi fugeau acolo, de frica ciumei. Muriseră de

această groaznică boală tata lor, mama şi surioara Eufrosina, în floarea vârstei!

Cum şedea în trăsură, în întuneric, între cucoana mare, ameţită de afion şi între însoţitoarea ei, sora Eftichia, care dormea tun, treceau prin sufletul fetei toate groaznicele icoane pe care le văzuseră ochii ei!

Prin ce chinuri trecuse în zilele din urmă în Bucureşti! Degeaba era porunca stăpânirii ca să nu se numească ciuma pe nume! Această „Sfântă", cum îi ziceau oamenii înspăimântaţi, trecuse, fără milă, prin oraş. Poporul spunea că era o femeie mare, cu labe de gâscă. Curţile boiereşti se întăreau împotriva ei, ca împotriva turcilor şi a tătarilor. Nimeni n-avea voie nici să intre, nici să iasă. La poartă sta un păzitor, care făcea cumpărăturile trebuitoare pentru de-ale mâncării. Toate se spălau apoi, unele în apă şi altele în oţet. Spre apărare împotriva molimei se mânca usturoi şi se bea untdelemn „cu ghiotura". În curte se ardeau necontenit, ziua şi noaptea, grămezi mari de gunoi, al cărui fum pişcător, se zicea că nimiceşte sămânţa molimei din aer. Se aşezase din pricina aceasta, pe tot oraşul, un fel de nor cenuşiu-gălbui. O tăcere de mormânt domnea prin uliţe. Strigătele precupeţilor, care cutreierau oraşul altădată, amuţiseră. Numai cioclii alergau, cu şorţurile lor roşii şi cu alte petice, tot roşii, atârnate de hainele lor, pe la toate casele, care nu se puteau apăra împotriva acestor cârdaşi îngrozitori.

Pe deasupra zidurilor de la acele curţi boiereşti, unde slugile de la porţi ar fi ucis pe aceşti sălbatici, dacă ar fi încercat să intre, ei căutau s-arunce haine de la ciumaţi, pentru ca molipsirea să le deschidă, pe urmă, porţile. Furau şi târau, cu cângile lor lungi, pe bolnavii încă în viaţă fiind, ca şi pe cei morţi, şi îi încărcau pe carele lor.

Afară din oraş, la Dudeşti, unde era carantina de ciumaţi, lucrurile se petreceau întocmai ca în iad. Îngrijitorii de acolo, şi ei din ortaua cioclilor, erau atât de îndobitociţi, încât odată se ridicaseră oamenii, chiar cei de pe patul morţii, şi uciseră vreo zece cioclii.

Cine putea, îşi ascundea bolnavii săi, şi unii îşi îngropau morţii prin pivniţe şi prin grădini.

Aşa făcură şi boierii Coieni. Noaptea fură îngropaţi în grădina cea mare a casei, tata, mama şi fiica lor.

Maria se cutremura, aducându-şi aminte, şi strângea vrâsta de mărgăritărel cu amândouă mâinile. Mirosul proaspăt şi pătrunzător părea că mai risipea groaza care-i copleşise sufletul.

Bunica se legăna necontenit în toate părţile. Maica Eftichia horcăia. Jur-împrejur tăcerea nopţii stăpânea codrul, şi se auzea numai clopoţeii celor opt cai, care înaintau, siliţi, la deal.

Deodată o zdruncinătură! – Trăsura se opri. Un ţipăt al vizitiului. Arnăutul de pe capră trase un foc. Detunătura sperie caii, aşa că se ridicară în sus pe picioarele dinapoi, şi o furioasă zăngăneală de clopoţei străbătu liniştea codrului.

– Spiridoane! se auzi glasul slab al Mariei.

O masala se apropia, luminând alături de trăsură. Mai mulţi bărbaţi se mişcau afară. Ei se repeziră apoi înăuntrul butcei, şi unul cu obrazul îmbrobodit cu o cârpă neagră apucă pe tânăra fată, şi-o smulse afară. Maria ţipă cât putu, dar glasul ei se înecă îndată, şi ea îşi pierdu simţirile.

Spiridon nu avusese vreme să răspundă surioarei sale, căci fusese tras în jos de pe cal, pe la spate, şi zăcea acum pe pământ, înfăşurat mototol, într-o pătură, din cap şi până în picioare. El auzea glasuri încurcate, auzea cum se aruncau jos lădiţele, care fuseseră legate în dosul trăsurii, apoi auzea ţipete mai multe, şi alte glasuri noi, precum şi poruncile care se dădeau. O luptă scurtă, alergări – şi în sfârşit vorbele:

– Mai este unul şi aici. Legăturile lui fură tăiate, pătura i se scoase de pe cap şi, la lumina roşie a câtorva masalele, el văzu o roată de oameni, stând împrejurul trăsurii, dintre care unul ţinea pe Maria, leşinată, în braţele sale.

Cu un ţipăt Spiridon sări drept la el.

– Mai domol, zise celălalt. Dumneata ai căzut în mâna acestor tâlhari, boierule. Din fericire am fost şi eu în apropiere. Uite! Şi arătă cealaltă parte a drumului. O masala lumina într-acolo.

Se vedea un şir de opt oameni încătuşaţi şi legaţi de câte un copac. Şase flăcăi „de cei cu chica" lungă îi străjuiau.

– Dar noi am avut patru panduri din Comana spre a ne păzi...! zise Spiridon, îngăimat. Unde sunt acei oameni?

– Tot acolo, răspunse celălalt, arătând cu capul spre cei legaţi – şi adăugând în grabă:

– Ajută fetei!

Călugăriţa Eftichia, speriată, ca de moarte, fu ridicată din butca, în care bunica dormea înainte. Cu ajutorul maicii, Spiridon urcă pe soră-sa iară în trăsură.

Apoi, cel care îi scăpase din mâna tâlharilor zise:

– Boierule, bagă de seamă cum se aşează lăzile dumitale înapoi la locul lor. Borfaşii n-au avut timp să le deschidă. Cred că nu s-a furat nimic.

Tânărul Coianu întinse amândouă mâinile spre mântuitorul său şi îi zise:

– Dar cine eşti dumneata? Să ştiu cui datoresc atât de multă recunoştinţă!

– Eu sunt Iancu Jianu.

Numele acesta izbi întâi pe Spiridon, dar apoi ar fi voit să-l îmbrăţişeze pe haiduc, n-avu însă destulă îndrăzneală.

– Numai Dumnezeu poate să-ţi răsplătească ce ai făcut pentru noi! îi zise el, mişcat.

– Doi din băieţii mei pot să vă însoţească, dacă doreşti, până la Coieni.

Calcaşca se puse iarăşi în mişcare.

Jianu descălecă, şi îndreptându-se spre cei legaţi, strigă:

– Acum e rândul vostru, fiarelor spurcate. Înainte!

Haiducii duseră pe oameni, dintre care unul era încă îmbrobodit cu gluga neagră, mai înăuntru în pădure. Din când în când Alexe ţipa ca o bufniţă, până se auzea răspunzându-i un alt glas. O lumină scăpără printre copaci. Se văzu un foc şi lângă el Toader Prisăcarul cu caii.

*

* *

Iancu Jianu stătu apoi la judecată.

Flăcările ce se înălţau, luminau roata de haiduci. Stau toţi cu armele gata. Şapte dintre borfaşi erau înşiraţi, îngălbeniţi unul lângă altul, tremurând. Pe al optulea, cel cu gluga neagră trasă peste ochi, îl judeca Jianu.

La întrebarea dacă este el Căpitanul, el nu dădu nici un răspuns. Atunci Alexe, după semnul stăpânului său, îi trase gluga în jos, şi, apucându-l de umăr, îl întoarse cu faţa spre lumina focului.

Pe faţa lui Jianu se arătă acel surâs, vestitor de nimicire, care făcea să i se zărească toţi dinţii lui strălucitori.

– Bine ai sosit, zise el, boierule Sterie Albescu!

– Of! Of! începu să se bocească omul demascat şi să se zbuciume în cleştele ghiarelor lui Alexe. Mâinile îi erau legate la spate.

– Tu ai dat boierului de la Coieni pe acei patru poteraşi ca să-l pă zească? – întrebă Iancu.

– Of! gemu Albescu.

– Bine, cinstitule, urmă Jianu, dacă nu vrei să vorbeşti tu, am să vorbesc eu. De patru zile te am în vedere. Ştiu că, sub cuvânt de catagrafie, tu storci şi pungăşeşti toată lumea dimprejurul Comanei, unde ţi-ai aşezat tabăra acuma, după datina voastră, că ţăranul

trebuie să plătească îndată ce dă cu ochii de vreun boier. Dar nici altfel de agonisiri nu le dispreţuieşti. Când trecură boierii de la Coieni, spre a se duce la moşia lor, te-ai îmbiat să le dai de pază patru oameni de-ai tăi, din poteră, şi apoi aceşti păzitori dimpreună cu trei alţii, tot ca ei, i-au călcat! Pe când spânzuraţii tăi jefuiau, tu voiai să siluieşti fata, care leşinase! – Ei! Atunci te-am înhăţat eu!

Cu capul plecat în jos, ascultase Albescu, şi, oftând apoi din adâncul pieptului, zise:

– De, cinstite Căpitane, ce poate să facă omul împotriva focului iubirii, când i s-aprinde inima din el?

Jianu izbucni în râs.

– Va să zică te-a găsit dragostea pe dumneata! Şi dalcăucii tăi căutau s-adune zestre pentru mireasa ta, scotocind prin toate lăzile! Chir Sterie, am auzit multe despre tine, dar tu treci chiar şi peste faima ta!

Galbenii ochi ai lui Albescu erau pironiţi în faţa haiducului.

– Boierule Iancu! începu el să se roage, noi nu putem să ne despărţim ca duşmani. Suntem amândoi boieri. Eu sunt unul din aceia care te preţuieşte mai mult. Aproape aş putea zice că sunt ciracul dumitale, fiindcă şi dumneata ai fost slujbaş şi, în slujbă fiind, totuşi nu te-ai dat în lături...

Un răcnet de mânie al lui Iancu îi tăie vorba:

– Ticălosule! îi zise, şi urmă, apoi, liniştit, dar îngălbenindu-se:

– Un om care jefuieşte pe ţărani, un om care jefuieşte pe oamenii băştinaşi, care le siluieşte femeile, acela nu trebuie să fie trimis la spânzurătoare, nici la ocnă – unui asemenea om trebuie să-i tragă pielea peste urechi, de viu! Şi mai scoţând un răcnet turbat, sări în sus:

– Bateţi-l, până-l veţi lăsa mort!

De această poruncă avură grijă Toader Prisăcarul şi cu alţi doi tovarăşi, s-o aducă la îndeplinire.

– Dar cu ceilalţi şapte de colo, ce facem? întrebă Alexe pe Căpitanul, care sta cu ochii încremeniţi şi tresărea mereu din buze.

– Spânzuraţi-i! pe rând unul după altul, fu porunca scurtă.

Pe când se aduceau la îndeplinire şi aceste osânde, în pădurea întunecată, într-o mică depărtare de lumina focului, şi pe când jeluirile lui Sterie Albescu scădeau, din ce în ce, ajungând la slabe gemete de agonie, pe atunci Iancu Jianu umbla, în sus şi în jos, între doi copaci, cu paşi iuţi, bătând furios, mereu tot acelaşi loc, şi întorcându-se, cu zbuciumări repezi, de câte ori ajungea la câte unul din cei doi arbori. Nările lui tremurau, ochii îi erau pojărâţi şi, la urmă, se trânti jos pe muşchi, şi zăcu acolo, mort, până a doua zi.

Pentru întâia dată vedeau oamenii lui că mânia îl îmbolnăvise aşa, că ceasuri întregi nu era în stare să facă vreo mişcare, sau să scoată vreo vorbă!

Alexe şi cu Toader şedeau zgârciţi, unul lângă altul, copleşiţi de acea linişte, tâmpită, care vine după beţia luptei şi a uciderilor.

– Ce va fi având oare Căpitanul nostru? întrebă Prisăcarul, şoptind, de ce şi-o fi ieşit aşa de tot din fire? Nu m-aş fi aşteptat, să ne poruncească ca să ucidem pe aceşti borfaşi.

Alexe ridică umerii.

– Nu înţelegi? Albescu nu era grec şi el nu călca pe cataoni, ci pe oameni din însăşi ţara sa, pe românii băştinaşi. Ba a mai cutezat să zică că aceasta a învăţat-o de la Căpitanul nostru! Supărarea boierului Iancu a trecut atunci peste toate mărginile. Acum îl doare mânia, căci fiind un om puternic, mânia lui izbucneşte ca o vreme tare, şi fulgerele ei izbesc chiar în sufletul lui.

În fiecare seară se vedea asfinţitul înflăcărat, parcă s-ar fi aprins lumea întreagă. Nopţile erau tot aşa de calde ca şi zilele. Până în inima pădurilor, era pământul crăpat. Livezile şi păşunile se uscau şi pe holde se vedeau numai, unde şi unde, câteva paie singuratice.

Pe cât puteau, prin zăpuşeala grozavă, grăbeau răzbunători fuga lor spre munte. Trebuiau negreşit să părăsească România Mare, înainte de ce s-ar fi aflat în Bucureşti că Iancu Jianu omoară pe „cei mai vrednici" slujbaşi ai lui Vodă.

Sosiră curând vestitorii la haiduci, spunându-le că Mereanu îi aşteaptă sus la munte, în judeţul Gorjului, la Cheia Olteţului, lângă mânăstirea Polovraci.

Ei înaintau, zi şi noapte, purtaţi de buestraşii lor de munte, care alergau necurmat prin codrii de stejar, ca nişte nevăstuici. Când ieşiră din pădurea cea din urmă poreclită „Codrul Hoţilor", ajunseră pe şesul cel înalt din faţa mânăstirii Polovraci. Până la poalele muntelui se întinde o pajişte bogată de flori, iar în fund, spre miazănoapte, se ridică un perete drept de stânci, crăpat de sus până jos şi prin poarta aceasta de piatră iese Olteţul, spumegând şi săpându-şi o matcă adâncă prin livezi.

La gura cheii se vedea aşezată, ca pe un covor verde, mânăstirea Polovraci. Un brad stă de strajă înaintea porţii boltite, şi două alte vârfuri de brazi uriaşi se văd, ridicându-se înăuntrul curţii pe deasupra învelitorii înnegrite a bisericii. Aceşti copaci înalţi nu lipsesc niciodată de la porţile mânăstirilor.

Sunt preţuiţi ca un simbol al credinţei şi al înălţării spre ceruri.

Nu se zărea nici un suflet de om, când trecură haiducii pe lângă mânăstire. Dincolo de zidurile ei însă sosi Toader Prisăcarul, coborând de pe stâncă. El luă în primire caii lui Iancu şi pe al lui

Alexe, fiindcă mai înainte nu se putea merge călare. Prisăcaru duse caii în pădure, în sus, iar Iancu şi Alexe apucară pe poteca, care duce prin mijlocul stâncii de la dreapta, deasupra Olteţului mânios, şi înaintează apoi prin cheia îngustă. După un drum de vreo jumătate de ceas, se văzu în faţa lor bolta deschisă a unei peşteri. La pragul ei stăteau Mereanu şi Gruia, iar lângă ei se vedea o faţă de patriarh. Era un călugăr bătrân, cu o barbă albă, sihastrul de la Polovraci, un om înalt, slab, cu umeri largi, cu faţa aspră şi cu ochii negri, hotărâţi.

Mereanu împărtăşi lui Jianu că părintele Damaschin îngăduieşte, bucuros, adăpost Căpitanilor în peştera sa.

Bătrânul plecă capul, şi Iancu făcu tot astfel.

După puţin timp şedeau cu toţii la foc şi lumina roşiatică juca împrejurul sloilor, colţilor şi stâlpilor care atârnau de sus în jos, sau creşteau de jos în sus, şi din ai căror „lapte de var" focul scotea sclipiri strălucitoare.

Schimnicul făcea mămăliguţa într-o căldare mare.

Gruia asculta la vorba Căpitanilor, sprijinindu-şi capul său frumos de mână.

Jianu era posomorât şi harţăgos, aşa încât de mai multe ori se ciocni în vorbe cu Mereanu, până când acesta, în sfârşit, – singurul dintre toţi cu inima veselă, deoarece în lipsa lui Jianu fusese în satul Polovraci, la ibovnica sa – încetă să se mai împotrivească la vorbele Căpitanului, şi privea la foc zâmbind şi gândindu-se la frumoasa lui Ruxanda.

În zilele următoare fu hotărât planul de război al haiducilor, spre mulţumirea tuturor.

Fiindcă mai soseau tot mereu oameni, ca să se întovărăşească cu ei, şi printre dânşii şi cei scăpaţi de la Telega, după ce-şi câştigaseră iar puterile lor, putură să întocmească şase cete de câte doisprezece voinici şi cu câte un vătaf în fruntea lor. Jianu îi împărţi pe plaiurile Carpaţilor, începând de la Bucegi, până spre Târgu-Jiului. Pentru sine îşi alese Polovracii ca conac, care era aproape la mijlocul întregii întinderi, pe care se înşirau oamenii lui.

Părintelui Damaschin avea de gând Jianu să-i facă un dar bogat, în bani, pentru găzduirea ce le dăduse, tot atât de tăcută, pe cât fusese de îngrijită. Moşneagul se ridică atunci, drept în sus, în toată lungimea lui, – el întrecea pe cel mai înalt haiduc încă cu un cap – iar de sub sprâncenele lui albe porni un fulger.

– Se vede, zise el încet, că dumneata n-ai încredere în mine!

Drept orice răspuns, Jianu puse banii iar în chimir, şi când călugărul îi aduse cina, îl întrebă:

– Spune-mi, tată, eşti de dincolo?

Părintele Damaschin dădu din cap:

– De dincolo, tată.
– Şi de când trăieşti aici?
– Vor fi vreo treizeci de ani?

Treizeci de ani! Jianu nici n-avea încă atâta ca vârstă. Se uită lung la călugăr. Treizeci de ani în cheia aceasta de munte, auzind numai vâjâitul Oltetului mânios, mai singur decât un vultur, fiindcă nici o soţie nu împărtăşeşte cuibul lui, iar, ca îndeletnicire, având numai lupta pentru sărmana lui viaţă, luptă totdeauna aceeaşi, împotriva frigului şi a foamei. Ce nenorocire va fi aruncat pe acest bărbat puternic în pustietatea asta? Ce soartă vitregă va fi încremenit inima şi viaţa lui?

Însă Jianu nu avea obiceiul să facă întrebări, fără un scop hotărât. Afară de asta avea acum trebuinţă de tăcere.

Pe Alexe şi pe Iabraş îi trimisese să iscodească unde se afla Pervanoglu, şi se despărţise de ei zicându-le:

– Să nu vă întoarceţi până nu ştiţi hotărât unde-l pot găsi. De astă dată, trebuie să-mi ajute Dumnezeu!

Pe timpul cât aştepta întoarcerea iscoadelor sale, nimeni nu putea să se înţeleagă cu el, afară de Gruia cel mohorât, faţă de care firea întărâtată şi sălbatică a lui Iancu se mai îmblânzea. Zguduirea sufletească pe care o încercase şi jalea pentru Ileana se arătau acum printr-o groaznică mânie.

I se părea deci lui Mereanu ca o mântuire, când sosiră iscoadele înapoi, după zece zile, cu vestea neaşteptat de bună, că de astă dată Cârc Sărdarul e foarte aproape, la Râmnic!

Jianu porni cu grabă într-acolo. Voia să-şi îndeplinească răzbunarea, numai el singur cu Alexe. Lui Mereanu nu-i dădu voie să-l însoţească mai mult decât o bucată de drum, ca să-i arate un loc de retragere, o cârciumă, care era în apropiere, ascunsă bine în pădure.

*
* *

În Râmnic, plăcutul oraş de peste Olt, stătea Cârc Sărdarul Pervanoglu, în pridvorul isprăvniciei, unde-şi avea şi conacul. Rezemat de prispă, aşa fel încât trupul lui gros atârna aproape afară, el citea cu glas piţigăiat arnăuţilor, adunaţi în curte, o scrisoare pe care i-o aduse de curând un lipcan din Bucureşti. Era porunca domnească să aducă pe Iancu Jianu, viu sau mort, la Divan, pentru care sfârşit se punea şi un preţ de o mie de mahmudele.

Era cât pe-aci să se înece Cârc Sărdarul de această mulţumire pentru răzbunarea lui. Striga şi blestema necontenit împotriva

tâlharului de român, şi-şi înteţea oamenii cu făgăduinţe, de cum vor fi răsplătiţi. Potera lui era acum aşa de numeroasă, încât cutezase să vină şi el însuşi în Oltenia. Şi cu atât mai mult, cu cât era ameninţat să fie scos de la hatârul lui Vodă prin tertipurile Sărdarului Iamandi.

În curtea isprăvniciei nu mai găseau loc cei cinci sute de arnăuţi, iar cei care mai rămăseseră pe dinafară, abia mai auzeau vorbele stăpânului lor. Ei începuseră să spună la fleacuri şi să râdă. Se îngrămădeau în jurul celor doi călugări, care sosiseră, prăfuiţi, purtând pe spate un fel de tolbe grele. Foarte bucuroşi, arătau călugării lefegiilor marfa lor sfinţită: mătănii de la Muntele Sfânt al Atosului, cruciuliţe şi iconiţe, tipărituri bălţate, din Rusia, pe care se putea vedea atât Raiul cât şi Iadul. Acesta din urmă găsea cei mai mulţi admiratori, fiindcă de obicei artiştii au mai mult talent pentru înfăţişarea celor din iad, decât pentru înfăţişarea celor din ceruri, şi pricep să arate acel loc de scrâşnire de dinţi, cu mai multe amănunte decât locurile necunoscute lor, unde cântă heruvimii şi serafimii! Duhurile cele mai oţelite dintre arnăuţi făceau glume grosolane asupra deosebitelor păcate, şi asupra pedepselor pe care le aşteptau, pe când cei mai săraci cu duhul îşi arătau unii altora, cu groază, cum se frig şi se prăjesc cei păcătoşi, cum se trag în ţeapă, cum sunt tăiaţi în ciosvârte.

Ostaşii care fuseseră în curte se îmbulzeau acum să iasă afară şi strigau să intre ceilalţi înăuntru! O poruncă de la Vodă!

– Jianu! Comorile lui Jianu! O mie de mahmudele pentru acest tâlhar!

Împreună cu gloata de oameni care intrau, fură duşi şi cei doi călugări înăuntrul curţii, unde Cârc Sărdarul şedea tot în pridvor, şi îşi ştergea sudoarea de pe faţa lui roşie ca jeraticul, atât de mult zbierase la arnăuţi. Avea o frică îndoită, şi de Iamandi şi de Jianu, de aceea întrebuinţa, toată retorica sa spre a împinge pe lefegii, cu tot zorul, să câştige acei bani, ştiind că vitejia lui însuşi nu putea să-i însufleţească, cum ştiau aceasta şi poteraşii. De aceea se arătară doi albanezi, din cei mai fioroşi, la dreapta şi la stânga Cârc Sărdarului, unul anume Nerses Kerkorian, şi celălalt Melicon Torosian, căpitanii lui. Aceştia se bucurau de mare cinste printre lefegii, din pricina însuşirii neamului lor, fiindcă aveau nevoie de foarte puţin somn, şi fiindcă în mijlocul nopţii, la cel mai neînsemnat prilej, puteau să sară din aşternut, având capul îndată limpede, şi ochii rece-strălucitori. Pervanoglu le şi plătise – din lada isprăvniciei – un dar îmbelşugat, şi se bizuia acuma mult pe vitejia lor.

După ce citi, de a doua oară, porunca domnească, ducând-o întâi la frunte, şi apoi la buze, şi după ce mai vărsă un puhoi de blesteme pe capul Căpitanului de haiduci, Cârc Sărdarul se retrase, istovit, în

odaie, şi se trânti pe un divan cerând să i se aducă cafea şi o narghilea. Pe albanezi îi însărcină să afle cam care sunt gândurile lefegiilor.

După un foarte scurt timp, Nerses Kekorian se întoarse, spunând, că potera doreşte să fie pornită chiar mâine în urmărirea haiducilor, fiindcă un călugăr bătrân, care umblă cu icoane de vânzare şi mătănii, le-ar fi proorocit, la doi arnăuţi, că ei au să vadă în curând comorile lui Jianu.

– Tine le-a proorocit asta? strigă Pervanoglu, care era superstiţios. „Carnacsi! sa vină aţela îndată aiţi".

Când intră moşneagul în odaie, cu adâncă plecăciune, Cârc Sărdarul îi sărută mâna şi urmă apoi îndată grosolan:

– Ziţe ca tu esti aţela, care te priţepi sa ghiţeşti viitorul în gând, tu cu barba alba! Scoate, bre, şi arata stiinţa ta, ca s-o ved şi io! Dar sa nu spui care comva minţiuni, fiindca eu am putere şi te pedepsesco, daca prooroţiile tale nu sa împlinesco întocmai, şi te pedepsesco asa, cum se vede la icoanele, ţe le vinzi tu. Hahaha!

– Ştiu, milostive boierule, că ai mare putere, răspunse călugărul cu glas smerit răguşit, ca al unui moşneag, şi-şi plecă barba, albă ca zăpada, pe braţele încrucişate. Puterea face pe om neîncrezător, fiindcă el vede tot mereu împrejurul său minciuna şi linguşirea. Şi de aceea sunt hotărât să-ţi dau dovezi, cât sunt de adevărate, şi cum spun numai drept, acele duhuri, cu care am a face eu. Le voi cere să ne dovedească, chiar acum, lucruri ascunse din trecutul tău.

Pervanoglu se cam strâmbă.

– Nu faţe trebuinţa. Prooroţeşte, zise el, înfundându-se în pernele de pe divan, pe care i le aşezase o slugă împreună cu Nerses, care-l adusese pe călugăr.

Apoi se petrecu deodată o schimbare pe faţa moşneagului, aşa încât lui Cârc Sărdarul începură să-i treacă ca un fel de ace de gheaţă prin şira spinării şi un fel de împunsături, care-i plăceau. Se părea, că prin întregul trup, învechit, al şolomonarului se revărsase o putere de oţel. El stătea, ca o fiară, când se pleacă, gătindu-se să facă o săritură pe pradă. Ţinea ochii în jos, aţintiţi la un singur loc, şi glasul lui, care cu puţin mai înainte era slab, începu acum să fie mai aprins, spunând vorbe neînţelese de farmece şi care sunau ca un şuvoi, ce cade în depărtare. Deodată ochii lui începură să arunce scântei şi braţele lui se ridicară spre tavan, în mânecile largi ale rasei, fiindcă la chemarea duhurilor, vorba trebuie să fie ca tunetul, ochii ca fulgerul şi mâinile ca vijelia.

–Pleacă, pleacă de aici! Du-te înapoi în gâtlejul iadului, tu, Duhule al minciunii! strigă călugărul. Nu pe tine te-am chemat, ci pe Duhul adevărului. Tu vrei să-l depărtezi pe cel bun de aici! Du-te

înapoi, în cotlonul de smoală fierbinte, unde se mistuiesc şi se topesc hoţii şi asupritorii, înşelătorii, desfrânaţii şi răpitorii de femei! Taci, taci nu mai arunca învinuirile tale ca un puhoi de flăcări în urechile mele! Bunul Cârc Sărdarul nu este al tău, degeaba întinzi ghearele tale după el...!

Mişcările feţii şi mişcările braţelor, pe care le făcea moşneagul, erau aşa de îngrozitoare, încât se părea că el, în adevăr, se luptă cu un duşamn nevăzut, pe care voia să-l depărteze de lângă divan. Dar într-acestea se apropia tot mai mult de Pervanoglu.

Alb, ca spuza cenuşie, cu ochii înnămoliţi, grecul rămăsese mai întâi încremenit pe divan, apoi se ridicase în genunchi şi se târa, cu greutate, şi cu mare zor, spre cel mai din fund colţ al divanului.

Sluga căzuse la pământ, căpitanului albanez îi tremurau vinele. El ar fi sărit oricând, împotriva a zece duşmani, dar la ce puteau să-i slujească puterea şi armele lui împotriva unui duh, dacă chiar şi un fermecător, şi încă un om sfânt, a fost biruit de el. Călugărul ajunsese acuma alături de divan, sări pe el, şi strigând cu glas tare:

– Iacă, Iadul, vine spre voi! se aruncă peste Cârc Sărdarul, spre a-l apăra.

Se auziră două urlete deodată. Apoi geamul de lângă divan se sparse, zăngănind, şi, ca o pasăre, uriaşă, neagră, călugărul zbură afară în întunericul nopţii.

– Ucigă-l crucea! ţipă arnăutul, zăcând în genunchi şi acoperindu-şi faţa cu palmele.

Se auzise în toată casa zgomotul din odaia Cârc Sărdarului. Când intrară slugile şi arnăuţii înăuntru, găsiră pe Pervanoglu mort, în colţul divanului, cu un cuţit înfipt în piept, pe al cărui tăiş, după ce se scoase, se citea cu slove vechi: „IANKU JIANU".

*

* *

Când Mereanu auzi semnul, înţeles dinainte, adică trei cântări de cocoş, pe care ştia Alexe să le facă de minune, el părăsi cârciuma din pădure, şi ieşi afară întru întâmpinarea lui Jianu şi a tovarăşului său.

În odaie aşteptau gazdele, un om morocănos, şi o femeie frumoasă.

– Adu iute nişte vin şi ceva mâncare! strigă Mereanu.

– Ăştia sunt prietenii tăi? mormăi cârciumarul măsurând pe oaspeţii cei noi, de sus până jos, şi arătându-se cam supărat de înfăţişarea lor.

– Lasă vorba, adu ceva de băut! strigă Mereanu.

– Du-te în pivniţă, Domnico! se răsti cârciumarul la nevasta lui. Ea luă o cheie din cui, un felinar, şi ieşi din odaie.

Jianu aruncă ipingeaua sa pe braţul lui Alexe, şi se aşeză într-un colţ. Toată fiinţa lui părea ca adâncită într-un întuneric de noapte.

– Andrei, zise Mereanu, arată băiatului unde să adăpostească caii.

Cârciumaru ieşi afară cu Alexe, şi Mereanu se aşeză în faţa lui Iancu la masă, scoase punga cu tutun de la brâu şi îşi umplu luleaua.

După câtăva vreme făcu şi Iancu tot aşa. Atunci cuteză Mereanu să întrebe:

– Ei Jiene, s-a făcut isprava?

Iancu întinse mâna, cerându-i foc, apoi dădu din cap. Şi iarăşi se făcu o lungă tăcere, posomorâtă, între cei doi Căpitani, ca un perete, pe care ştia Iancu să-l ridice între dânşii, ameninţător, oricând vroia.

Celălalt haiduc ştia aceasta, şi-l lăsă în pace. Se purta chiar, pare că tovarăşul lui n-ar fi de faţă, şi îndată ce se întoarse frumoasa Domnica, începu să glumească cu dânsa.

Ea pregătea masa, umblând prin cârciumă, încolo şi încoace. Suna farfuriile, blidele şi ulcioarele, şi răspundea la glumele lui Mereanu cu vorbe scurte, şi tot în bătaie de joc. Câteodată privirile ei se îndreptau spre musafirul cel tăcut, care rămăsese dator să-i recunoască frumuseţea, cum era obişnuită. Capetele năframei cele negre, împodobită cu trandafiri roşii pe margini, pe care o purta pe cap, în felul ardelenesc, legată uşor pe deasupra strălucitorului ei păr castaniu, îi zburau pe spate în iuţeala cu care se mişca în jurul mesei lui Jianu. Purta o lăibăricâ neagră de catifea, fără mâneci, deschisă puţin pe pieptul ei plin. Dedesubtul lăibăricii avea o cămaşă albă ca zăpada, care înconjura, în cute mărunţele ca nişte raze gâtul ei rotund şi trandafiriu, şi ale cărei mâneci umflate erau suflecate până din sus de coate. Peste fusta albă cădea, în faţă şi îndărăt, câte o fotă îngustă, neagră sadea. Alăturarea acestor două feţe, albul cu negrul, din portul ei simplu, dar frumos, o prindea de minune.

Mereanu o rugă să cânte, cerându-i cântece haiduceşti de cele mai noi.

Domnica se învoi, cu atât mai bucuroasă cu cât deşertăciunea ei dorea să aibă biruinţă asupra nepăsării, pe care i-o arătase celălalt musafir necunoscut. Ridicând glasul său de mierlă, începu să cânte:

„Aţi auzit de un Jian,
De un hoţ de Căpitan
I-e murgul cam nebun,
Trece Oltul ca pe drum".

Şi zicea cum Iancu Jianu s-a făcut haiduc, şi cum are milă de cei asupriţi, cum visează fetele la el, fiindcă cine iubeşte un haiduc, face o faptă plăcută înaintea lui Dumnezeu, şi fiecare din ele şi-ar da viaţa pentru a putea să petreacă numai o noapte în braţele lui, cum lasă flăcăii plugul şi iau puşca ca să înveţe de la Jianu să zdrobească pe cataoni.

Deodată îi căzu o ploaie de galbeni pe umări. Ea se întoarse repede, fiindcă până atunci stătuse cu spatele spre posomorâtul de colo din colţ, şi cântase numai pentru Mereanu, care şedea în faţa ei, şi care acum începu să râdă cu poftă. Ochii ei se întâlniră cu ai lui Jianu. Şi privirile care porneau acum din aceşti ochi, pătrundeau prin tot trupul tinerei femei.

– Cine a făcut acest cântec? întrebă Iancu.

Ea dădu din umeri.

– Nu se ştie. Când se ivesc bărbaţi viteji, atunci ies şi cântecele, ca din pământ!

Jianu îşi trecu cu palma peste frunte şi-şi aruncă pletele spre spate, parcă ar fi voit să se scuture de o povară care-l apăsa.

– Mai cântă-mi-l încă o dată acel cântec! zise el.

Mâinile ei se răciră, şi inima i se zbătea în piept, îmbătată de izbândă. Viersul ei era acuma şi mai răsunător, vorbele mai pătrunzătoare, şi când isprăvi, văzu deodată pe Iancu stând înaintea ei, şi apucând-o de umăr. El o strânse la pieptul său – şi apoi fugi afară.

Cârciumăreasa rămăsese fără suflet. Cu ochii aprinşi, se uita, încremenită, după el – pe când Mereanu rânjea pe sub mustaţă.

Tocmai intra, greoi, cârciumarul în casă.

– Spune-mi acum, începu el să ocărască, spune-mi, Merene, cine este acel mojic, pe care mi l-ai adus tu la casa mea? De la nătărăul acela de la cai nu pot să scot nici o vorbă, el face pe grozavul, şi zice că n-are poruncă să-mi spună numele stăpânului său. La urma urmelor, asta este casa mea, şi poate am dreptul să întreb pe cine primesc sub acoperişul meu, căci tot eu trebuie să răspund înaintea stăpânirii şi a ciocoilor, când vor afla, că tu şi cu tovarăşii tăi găsiţi găzduire aici. Mojicul acesta, el arată cu capul spre uşă, era cât p-aci să mă răstoarne, când a ieşit afară în tindă!

– Mai bine ţine-ţi gura şi fii mulţumit, răspunse Mereanu scurt, adunând cu vârful piciorului o grămăjoară de bani de aur de pe jos.

Cârciumarul îngenunche:

– Ce-i asta?

– Un dar din partea acelui mojic, pentru un cântec, pe care i l-a cântat nevastă-ta! răspunse Mereanu.

Acum îşi regăsi şi Domnica glasul:

– Cine este el, nene Dumitre?

Mereanu o mângâie pe bărbie:

– Cine să fie, te-i pomeni c-o fi chiar ăla, care trece călare prin Olt!

– Iancu Jianu! strigă ea.

– Iancu Jianu! zise cârciumarul, cu un răsunet posomorât, şi ridicând ochii în sus cu mirare.

– Chiar el, răspunse Mereanu. Prin urmare, băgaţi-vă minţile în cap şi slujiţi-l cum se cade. Nu e tocmai în toane bune, fiindcă vine de la Râmnic, unde a trimis pe Cârc Sărdarul Pervanoglu pe cealaltă lume.

Când se întoarse după câtva timp Iancu iar în cârciumă, zise lui Mereanu:

– Caii noştri sunt morţi de osteneală, trebuie să ne dea cârciumarul alţi cai.

Celălalt haiduc nu răspunse îndată. Domnica îngălbeni. Andrei însă zise, cât putu de politicos şi de supus:

– Cum poruncesti, stăpâne, dar, să am iertare, fiindcă ne-a spus fratele Dumitru, că dumneata eşti vestitul Căpitan Jianu şi că vii din Râmnic, n-ai face mai bine să rămâi aici, până vom afla în ce parte au apucat prigonitorii?

Iancu măsură pe cârciumar cu ochii, de sus până jos. El nu-i plăcea, dar gospodăria lui, pe cât se putea judeca noaptea, i se părea ţinută cu bun rost.

– Nu e tocmai proastă vorba asta, zise Mereanu.

– Dar e de prisos, răspunse Iancu. Noi suntem numai trei, şi prin urmare uşor putem să scăpăm de orice urmăritori.

– Să mă bată Dumnezeu şi să mor acum aici, pe loc, zise Andrei iară, dacă nu sunteţi mai bine ascunşi, aici la mine, decât în fundul pământului! De cumva ar veni potera pe aici, am nişte ascunzători minunate. În pivniţă sunt douăsprezece zăcători mari, dintre care două sunt goale. Am şi o cămară sus în podul de fân, care e sigură de tot.

– Înţelegi dumneata, boierule Iancu, zise Mereanu care vedea din ochii Căpitanului, cum începuse să se gândească, că acest om îşi pricepe meseria de cârciumar, eu şi cu Alexe ne ascundem, la semnul cel dintâi de primejdie în butoaie, iar dumneata te duci în cămara aceea din pod şi dormi acolo liniştit. Dar n-ai mâncat nimica astăzi.

Iancu se aşează la masă.

– Fă patul pentru boierul, porunci Andrei nevestei sale, şi într-aceea am să văd eu de butoaiele din pivniţă.

După ce rămaseră cei doi haiduci iară singuri, Mereanu zise:

– Cârciumarul ăsta este şi mojic şi şiret. E de dincolo, din Ardeal. Oamenii aceia sunt muncitori şi iscusiţi. Pentru ce crezi că şi-o fi luat, morocănosul, o femeie aşa de frumoasă? Pentru ca s-o ţină cu halviţă şi să-i cumpere haine scumpe? Atunci nu-l şti cât este de zgârcit. El are nevoie de Domnica ca să atragă lumea, şi mai ales ca să orbească pe boierii vistieriei şi pe cei cu potera, ca să nu vadă ce se petrece pe aici, în hanul lui.

– Ptiu! fire-ar al dracului! zise Iancu.

Mereanu îşi răsuci mustaţa spre a ascunde un zâmbet. Bine se apără marele căpitan!

După un răstimp, în care fumaseră amândoi, tăcuţi, Mereanu zise, pare c-ar fi vorbit singur în sine:

– Fiecare pasăre îşi are cuibul ei. Chiar şi vulturul.

Şi după puţin iară cu un fel de hotărâre:

– Aş dori, Căpitane, să-ţi găseşti şi dumneata o ibovnică.

Iancu ridică ochii în sus şi răspunse netulburat:

– La ce?

– Unde ar găsi, altminterea, odihnă un om, ca de-alde noi?

– Eu n-am vreme să mă odihnesc, şi nici nu mă simt ostenit.

– Cine e ostenit vara! răspunse Mereanu. Dar ce ne facem iarna? Dacă nu arde undeva o lumânărică în fereastră, ca semn că ne aşteaptă drăguţa, la vatra caldă, putem să alergăm prin viscol, luându-ne la întrecere cu lupii! Banii nu pot să ne acopere ascunzătoarea aşa de bine, ca iubirea unei femei!

Jianu nu răspunse nimic.

– Eşti Căpitanul nostru, urmă Mereanu stăruitor, şi noi trebuie să ştim, oricând, unde să te găsim. Dacă umbli şi iarna, ca vara, dintr-un loc într-altul – căci, crede-mă, fără o ibovnică nu vei putea să ai încredere, vreme mai îndelungată, în nici o gazdă, – atunci adesea va fi peste putinţă pentru noi să te găsim.

– Suntem în luna mai, îi scurtă vorba Iancu.

Se reteză prin urmare orice altă lămurire despre folosul unei ibovnice pentru un haiduc.

*

* *

În cămara de lângă podul cu fân, mirosea a lemn de brad şi a arşiţă. Cămara era făcută din scânduri noi. Jianului i se păru, la început, că trebuie să se înece, fiindcă toată căldura de peste zi era închisă în acest loc foarte strâmt, şi fiindcă nu se putea deschide fereastra, ca nu cumva să se vadă de afară, vreo rază de lumină.

Oblonul era făcut astfel, încât nu se putea deosebi de ceilalţi pereţi de scânduri.

Aşternutul cel proaspăt mirosea a sulfină, cu ale cărei flori ţărăncile îşi presară rufele, când le aşează în lăzile lor.

Jianu îşi aruncă hainele de pe sine, şi se întinse în pat.

Dimpreună cu mirosul plăcut al sulfinei îl împresura şi cântecul:

„Aţi auzit de un Jian,
De un hoţ de Căpitan..."

Cu mult mai adânc, decât îşi mărturisea însuşi, darămite să fi spus aceasta la altcineva, îl atinsese moartea Ilenei şi întâlnirea lui cea din urmă cu moarta. Jertfa întârziată de răzbunare, pe care i-o adusese sărmanei martire, i se părea acuma sălbatică, şi făcută fără nici un scop. Faptul de răzbunare fusese săvârşit, dar nu mai putea schimba nimic la cele petrecute! Dacă ar fi putut să osândească pe Pervanoglu, pe faţă şi în vileag, vestind aceasta la toţi ticăloşii drept o pilduire îngrozitoare, şi să dea ciocoilor privelişte înspăimântătoare a acestei uciderи, atunci ar fi simţit poate o mângâiere în sufletul său. Aşa însă, cum trebui să aducă la îndeplinire dreapta lui făptuire, noaptea pe ascuns, şi cu isteţimea hoţească, ca orice borfaş, asta-l scârbea!

Venise atunci cântecul Domnicăi, ca dovadă de iubirea şi recunoştinţa ce le avea poporul pentru el, şi îndeosebi mângâietor suna din gura ei frumoasă. Aceasta îi ridicase lespedea de pe piept şi, ca un cântec de leagăn, îl adormi.

Sosirea cârciumarului îl deşteptă.

– Au plecat, îi spuse Andrei.

– Deschide fereastra, porunci Jianu.

O lumină roşie aurie de seară pătrunse în cămară.

– Cine a fost aici? întrebă haiducul.

– Un buluc-başa cu o sută de arnăuţi. Ei sunt împărţiţi în trei cete şi se îndreaptă în trei părţi: una spre miazănoapte, spre Câineni, alta spre apus, la Târgu-Jiului, şi cea de a treia, care a fost aici, înspre miazănoapte-apus la Horezu. Am scăpat de ei numai cu bani grei.

– Asta a fost o prostie din partea ta! strigă Jianu la cârciumar, prin aceea că le-ai dat bani, te-ai dat de gol.

– Iartă-mă stăpâne milostive! Când zic bani, înţeleg preţ de bani!, cercă s-o dreagă Andrei. Au tăbărât pe mezelurile mele şi pe vinuri, ca nişte lăcuste. Pe unde trece potera, se văd urmele, parc-ar fi trecut turcii lui Pervanoglu.

– Ajunge, zise Iancu, pierzând răbdarea. Ai să fii despăgubit.

Apoi ieşi afară. În grajd ţinură haiducii sfat, şi hotărâră să pornească îndată la Polovraci. Cumpărară de la cârciumar sarici şi pălării de pâslă negre, cu marginile late, cum le poartă ciobanii olteneşti, şi-şi schimbară şeile lor căzăceşti, îmbrăcate cu piele, cu altele de lemn, atârnând pe deasupra lor desagii de pânză.

La urmă întrebă Jianu:

– Unde e cârciumăreasa?

Ea nu se mai văzuse, după plecarea arnăuţilor, de vreo trei ceasuri. Bărbatul zicea, mârâind, că negreşit se va fi ascuns în casă, leneşa.

Iancu se duse înăuntru şi strigă tare în tindă:

– Domnico!

O uşă se deschise, dar numai crăpată. El intră în odaie.

Mereanu, care şedea în cârciumă, spre a mai înghiţi o duşcă de vinişor, înainte de plecare, auzi, din odaia aceea mai întâi un plânset încet, apoi glasul lui Jianu, care făcea unele întrebări scurte, poruncitoare, şi în urmă înjurăturile lui, un ţipăt al femeii, ce străbătea ascuţit prin uşa deschisă acum de tot, şi strigătul detunător al lui Jianu, chemând pe cârciumar, pe care-l trase înauntru în cârciumă.

– Ascultă, Andrei, îi zise el, cu acel glas aspru stăpânitor, cum suna vorba lui când era mânios, să nu cumva să mai cutezi, vreodată, să precupeţeşti trupul femeii tale pentru al tău folos, ori de ce fel ar fi, nici chiar dacă ar fi să-ţi scapi mârşava ta viaţă! Cât priveşte viaţa mea, eu n-am nevoie de ticăloasele tale tertipuri. Eu mi-am scăpat-o destule ori din ghearele poterei. Na-ţi plata, zgârcitule şi murdarule, şi-i aruncă în obraz cea din urmă pungă de mahmudele ce-i mai rămăsese.

– Şi să nu cumva să încerci, după plecarea noastră, să chinuieşti femeia ta, să ştii că Iancu Jianu află tot, oricând vrea, şi deodată te pomeneşti cu mine în spate, şi te fac piftie! Ţi s-ar putea întâmpla asta şi acuma chiar, dacă nu te duci dracului îndată, să nu te mai văd!

Uşa zbură înăuntru şi cârciumarul zbură afară.

Sforăind de mânie, Iancu se preumblă de câteva ori în sus şi în jos.

Mereanu ascultase, încremenit, şi clătină apoi din cap plin de uimire. Mânia Căpitanului său avea o putere, pe care n-o mai văzuse la nici un alt om. Unii oameni, când se supără, se fac de râs, pentru că strigă peste puterile lor, sau se îneacă de harţag. Dar mânia lui Iancu izbucnea ca o groaznică furtună.

Mereanu împinse binişor un pahar cu vin roşu de partea cealaltă a mesei, pentru ca să-l vadă tovarăşul şi să-l bea, şi zise apoi:

– Aferim! Şi-a primit plata zdravăn ticălosul! De mult i-am dorit eu una ca asta.

*

* *

Vaideni se numea satul de munte, în care sosise Buluc-Başa cu oamenii săi spre seară, şi hotărâse să facă acolo popas. Aproape toată noaptea trecută fusese pe drumuri, fără ca să descopere cea mai mică urmă a tâlharului de Iancu Jianu. Satele erau rare şi oamenii îndrăciţi, nici cu ameninţări, nici cu bătăi nu le putea stoarce răspunsuri care să mulţumească. Aici, în Vaideni, voia Buluc-Başa să-şi îndeplinească slujba mai pe îndelete. Era o cârciumă în sat, ca în toate satele mânăstireşti. Îi ieşise satului numele Vai-de-ei, fiindcă igumenul grec al mânăstirii Bistriţa, din apropiere, luase ţăranilor tot pământul, şi îi facuse clăcaşi din moşneni, cum fuseseră mai înainte. Spre a săvârşi această treabă, el îşi cumpărase cu bani, de la Patriarhul din Ţarigrad, un blestem cumplit, cu care ameninţa întregul sat, cu cele mai veşnice pedepse din iad, dacă nu vor fi următori la poruncile Sfinţiei Sale, Igumenul.

În cârciumă, aşadar, îşi făcu conacul Buluc-Başa, şi porunci, mai înainte de toate, cum să i se pregătească cina, şi ce trebuia să-i aducă tot satul de-ale mâncării. Dar, deoarece aceasta ar fi putut ţine cam multă vreme, casele fiind împrăştiate pe amândouă malurile râpoase ale râuleţului Luncavăţu, şi spre a le pune aripi la vătăşei, căpitanul arnăuţilor chemă şase din bătrânii satului, şi le spuse că-i va pune îndată la chinuri, dacă nu vor fi aduse, cu destulă grabă, toate zaharelele trebuitoare. Se înţelege că straşnicul boier, un albanez cu pielea ca şoriciul, şi cu nişte mustăţi aspre, ca părul din coama porcului, mai avea trebuinţă şi de câteva femei tinere, spre a se înveseli, atât el, cât şi oamenii săi.

Odată cu vătăşeii, pătrundea, ca în zbor, şi groaza prin satul Vai-de-ei. Trei ciobani călări, care intrau în sat, în lumina roşiatică a serii, vedeau cum bărbaţii şi femeile alergau de prin curţi la vale, sărind peste malurile înverzite, şi cum se grăbeau să ajungă, cât mai iute, la cârciumă. Fiecare ducea câte ceva; care o coşă cu ouă, care o pereche de pui, care o oală cu unt, care ulcele cu miere, sau ulcioare cu lapte, câte o legătură de ceapă, sau altul un purcel guiţător.

– Cui duceţi toate astea? întrebă unul dintre ciobani.

– A sosit potera în sat! răspunse un bărbat care trecea în fuga mare.

Pe o văgăună cobora o ceată de oameni foarte ciudată. O babă împingea înaintea sa o fată tânără, care plângea, şi înaintea lor păşea, posomorât, un ţăran înalt. Călăreţii le tăiară calea, şi Mereanu le zise:

– Mă frate Tomo, da unde îţi târăşti tu fata?

Ţăranul se uită în faţa vorbitorului pe sub pălărie.

– Of! Frate Dumitre, răspunse el încet, pentru numele lui Dumnezeu şi al tuturor Sfinţilor, nu mă zăbovi acum! Pe tata l-a prins Buluc-Başa şi pune să-l chinuiască, dacă nu-i aduc fata.

– Aş mai vrea s-o văz şi asta! zise al doilea cioban.

Iar Toma, uitându-se repede în sus, îi răspunse:

– De-ai fi tu chiar Iancu Jianu, pe care-l caută ei, totuşi nu e nimica de făcut! Sunt peste o sută de inşi.

– Sunt Iancu Jianu!

Atunci ţăranul îşi făcu cruce:

– Fugi, boierule, fugi!

– Adică voi toţi, din satul ăsta ticălos, sunteţi numai nişte babe care se bocesc? strigă Iancu le el.

Ţăranul începu din nou să se jelească:

– Boierule, dumneata ai avut totdeauna milă de omul sărac. Te rugăm cu lacrămi, fă-ţi pomană cu noi acum, şi caută-ţi de drum! Şi, apucându-şi fata de umăr, oftă plin de groază:

– Vezi, sfinţeşte soarele! Înainte!

– Nemernicule! scrâşni Jianu, iar când Mereanu ridică umerii, el adăugă:

– Şi tot avem să încercăm!

Unde lunca era mai largă, acolo era aşezată cârciuma. Din curtea ei ieşeau şi se revărsau oamenii şi caii până la malul Luncavăţului. Din feţele hainelor se deosebea, în amurg, numai roşul înflăcărat al ipingelelor poteraşilor, albul maramelor femeieşti şi al cămăşilor bărbăteşti.

Printre lefegii, care-şi băteau joc grosolăneşte, se strecurau, tăcuţi, locuitorii din sat cu darurile lor.

În pridvor şedea Buluc-Başa. Toma îi căzu la picioare rugându-se:

– Stăpâne, fie-ţi milă de mine, iată am venit aşa cum ne-ai poruncit. Fie-ţi milă, şi dă voie să lase pe bătrânul meu tată să vie cu mine acasă.

– Da ştiu eu care e câinele de tată-tău? se răsti la el Buluc-Başa. Du-te şi caută-l. Una însă v-o spun, strigă el, fiindcă se adunaseră acuma mai mulţi ţărani, toţi sunteţi buni de spânzurat. Sunteţi gazdele hoţilor şi tovarăşii lor! Ştiu eu ce ştiu! Ocârmuirea ne porunceşte: să pornim, să prindem pe blestemaţii aceia de haiduci.

Dar mai întâi ar trebui să ne împuternicească să dăm foc satelor în care se ascund acei tâlhari mai bine decât prin păduri! Ştiu eu ce ştiu! Ar trebui să vă pun în ţeapă pe toţi, iar nu să vă dau voie, să-mi aduceţi peşcheşuri. În ţeapă, dihăniilor!

Şi Toma sărută pământul dinaintea picioarelor milostivului, şi-i mulţumi, umilit, pentru marea bunătate, pe când fata lui fu împinsă de bunică-sa în iatac.

Prin mulţimea de oameni şi prin întuneceala, care începuse să se lăţească, rămăsese nebăgată în seamă sosirea celor trei ciobani călări. Ei trecură râuleţul şi îşi priponeau acum caii lor în hăţişul din vale. Alexe fu trimis în cârciumă cu însărcinarea să cheme pe câţiva ţărani afară.

Când veniră, ei se aruncară la picioarele haiducilor, şi un bătrân cu păr şi barba albă ca argintul, îşi ridică glasul obosit şi zise:

– Cu genunchi plecaţi şi cu lacrimi fierbinţi, vă rugăm, milostivilor, să părăsiţi îndată satul nostru. Dumnezeu să vă apere şi să vă dea bine. Aveţi îndurare de nevoia noastră, şi să nu ne băgaţi în foc.

– Ia ascultă, îi tăie vorba Jianu cu asprime, ce fel de nerozii spui tu? Potera vă jefuieşte casele şi vă siluieşte femeile. Ce vreţi să vă mai facă încă? Ce rău mai mare vi se poate întâmpla? Mai bine ţineţi cu mine, şi să-i învăţăm noi minte pe acei spânzuraţi!

– Of, boierule, răspunse bătrânul, în suferinţele noastre nu este alt ajutor decât să răbdăm liniştiţi, cum tace şi rabdă pământul, când e vreme tare şi furtună.

– Stăpâne, zise un altul, noi suntem ca oile, care trebuie să lase câte un floc din lâna lor pe la toţi scaieţii, orânduiţi de Dumnezeu să crească pe lângă drumul pe unde trec.

Jianu începu să râdă:

– Atunci Dumnezeu să vă trăsnească cu fulgerele lui, căci de altceva nu mai sunteţi vrednici. Căraţi-vă de aici!

Se strecurară cu toţii în tăcere.

– Săracii! zise Mereanu.

– Taci din gură şi tu! îi răspunse Iancu supărat. Cine nu vrea nici să se apere măcar, e vrednic să fie strivit sub călcâi!

– Elei! oftă celălalt, nu ştiu, de-ai vorbi aşa, dacă n-ai fi boier.

– Mama Daracului! ţine-ţi gura! strigă la el Jianu, mânios. Ştiu tot atât de bine ca tine ce este mila. Mi se pare că am dat destule dovezi.

*

* *

În toane şi mai rele, de cum plecase din Polovraci, se întoarse Iancu acum înapoi.

Nu-i mai făcea nici o bucurie când soseau oamenii, în zilele următoare, de la Căineni, Horez şi de la Târgul-Jiului, aducându-şi veştile că cetele cele trei de poteraşi au fost urmărite de haiducii aflători în acele părţi, şi că au fost înşelate şi risipite, aşa încât s-au întors la Râmnic, prăpădiţi de spaimă, şi spunând că Iancu este pretutindeni în aceeaşi vreme.

Iancu şedea în peşteră lângă foc, şi după ce vestitorii plecaseră iară, el începu să râdă cu amărăciune.

– Comedie, coţcării! Să amăgeşti potera? Să înşeli câţiva beţivani, să ucizi pe ascuns, câţiva pungaşi? Asta e toată isprava ce o facem noi. Pentru aceasta, ne punem noi viaţa de mii de ori în joc, pentru aceasta îmi mistuie focul sângele inimii mele, ceas cu ceas? Acei, care aud de asemenea lucruri, cască gura mare şi se miră, iar acei care ar trebui să ne dea ajutor, se milogesc: Boierule, caută-ţi de cale, şi nu ne pune în primejdie, ca să trebuim să fim şi noi bărbaţi!

Când Mereanu îl vedea în asemenea toane, nu-l prea înţelegea şi folosea cel dintâi prilej ca să-o şteargă la Ruxandra.

Jianu rămase astfel singur cu părintele Damaschin.

Luna plină îşi revărsase lumina peste toată valea Olteţului, şi Iancu şedea pe o piatră dinaintea peşterii.

Schimnicul făcu ceea ce nu mai făcuse niciodată până atunci: se aşeză lângă musafirul său, şi amândoi se uitară câtva timp, tăcuţi, la râul spumegător în vale.

Părintele Damaschin începu în sfârşit vorba:

– Vrei să-i dai slobozenie poporului din ţara ta?

Haiducul simţea trecându-i prin tot trupul, şi cald şi rece, în acelaşi timp, şi deodată strigă înflăcărat:

– Ştii tu cum s-ar putea face asta?

Bătrânul clătină încet din cap:

– Dar a ştiut-o unul, unul dincolo, la noi, unul – acum treizeci de ani.

– Cine a fost acela? întrebă Jianu.

Părintele Damaschin tăcu o clipă, apoi strigă cu glas tare, în noaptea luminoasă, îndreptat spre apa vâjâitoare:

– Horia!

Numele acesta frumos, abia deşteptă un răsunet în mintea lui Jianu. El îşi aducea numai slab aminte că l-a auzit odinioară. Dar evlavia cu care rostise părintele Damaschin acest nume, parcă voise să cheme un duh puternic, îl făcu pe Jianu să asculte cu mai mare băgare de seamă. Nu-şi mai abătu privirea o singură clipă de la faţa luminată de lună a sihastrului. Fiindu-i frică că moşneagul va cădea iarăşi înapoi în gânduri şi tăcere, ca de obicei, îi puse mâna pe umăr şi îl întrebă:

– Dar cine a fost Horia? Ce înseamnă numele ăsta, care nu se găseşte în calendar?

– A fost un om de omenie! El, când tăia lemne în pădure, şi când cosea fânul în luncă, cânta cântecele noastre din bătrâni, de aceea îi zicea lumea „Horia", fiindcă „horea". Numele lui de botez a fost Nicola Ursu. Era din Albac.

– Şi ce a făcut?

– A voit să scape poporul românesc din iobăgie şi să cucerească iar ţara părinţilor noştri!

– Era ţăran?

– Era ţăran.

– Şi a voit să supună pe boieri?

– Boierii de dincolo nu sunt din acelaşi neam cu noi, ei sunt unguri, şi ţăranii români erau iobagii lor.

Nările mişcătoare ale Jianului tremurau, ochii lui priveau, neclintit, la buzele moşneagului, pe când părintele Damaschin părea că vorbeşte tot cu peretele de stâncă din faţa lor.

– Şi unui iobag, unui ţăran, zise Iancu, i-a venit gândul să dezrobească, el, poporul? şi cum ziceai, să cucerească ţara înapoi?

Moşneagul întări din cap.

– Să o cucerească înapoi? stărui Jianu, da de unde ştia el că ţara este a lui, a voastră, a poporului românesc?

Damaschin îşi întoarse capul alb spre Jianu, şi dacă n-ar fi fost faţa lui înţepenită prin lunga singurătate, ca şi faţa pietrelor, care-l înconjurau, ar fi zâmbit iertător, şi cu mândrie în acelaşi timp.

– De unde ştia? Dar de unde ştie cerbul că pădurea este a lui? De unde ştie peştele că râul este al lui?

Iancu apucă pe moşneag de umăr:

– Voi, ţăranilor iobagi, voi aţi putut să cugetaţi astfel? Voi, robilor, aţi fost în stare să aveţi asemenea voinţă? Voi, numai de la voi singuri, d'înde voi?

– Noi de noi, singuri! întări Damaschin, noi ţăranii, împotriva tuturor nemeşilor, şi a întregii stăpâniri!

Haiducul se lovi cu pumnul peste frunte şi gemu:

– Dumnezeule din cer!

Apoi se sculă şi umblă de câteva ori în sus şi în jos, pe fâşia îngustă de pământ din faţa peşterii. Oprindu-se deodată, strigă:

– Să-mi spui desluşit! Cum a fost acel Horia?

– De patru ori a fost la împăratul.

– La împărat?

– La împăratul Iosif al doilea, la Viena. Şi a fost pe jos. Drumul ţinea totdeauna opt săptămâni, încolo şi îndărăt. În Viena trebuia să

aştepte adesea câte patru cinci săptămâni, până să ajungă să vază faţa împăratului.

– Dar ce avea să-i spuie împăratului?

– Ce avea să-i spuie? strigă bătrânul, şi glasul parcă semăna acum cu un tunet în depărtare. Avea să-i spună: că nu mai vroim să facem şase zile în săptămână robot şi să plătim toate dăjdiile către vistierie, şi pe deasupra încă şi alte dări nemeşilor, precum păsări, unt, bucate – iar pentru toate acestea să fim fără nici un drept în faţa legilor ţării, – să fim ţinuţi ca vitele, să fim înjugaţi la plug, în locul boilor, când căzdeau, să fim vânduţi ca nişte dobitoace, şi trimişi de pe o moşie pe alta, când şi cum voiesc „domnii-noştri-de-pe-pământ". Mai avea Horia să-i spuie împăratului, că noi cerem să fie recunoscută şi legea noastră, deopotrivă cu cea papistăşească şi cu cea calvinească, şi să nu fim siliţi să robim chiar în ziua de Sfintele Paşti ale noastre la „domnii-de-pământ"; că preoţii noştri s-au săturat de a mai suferi ruşinea să se facă din casele lor cotârleţe pentru câinii de vânătoare ai preoţilor calvini, fiindcă popa nostru era îndatorat să ţină câinii de vânat ai popii calvinesc în curtea sa, şi în vreme de iarnă să-i ocrotească, chiar în odaie cu el. Că văduvele şi orfanii noştri să nu mai fie lipsiţi de dreptul de moştenire şi, după ce a încetat din viaţă capul casei, să nu fie izgoniţi sub cuvânt că ţăranul român are drept să muncească al său pământ numai pentru plată, dar că pământul, pe care îşi are locuinţa, este al nemeşului. Pământul e al nostru, i-a spus Horia împăratului, noi l-am câştigat, cu sudoarea noastră şi l-am frământat cu sângele nostru, şi acum îl stăpânesc nemeşii, şi-l risipesc în desfătări. Ei risipesc banii noştri şi banii împărăţiei, nefăcându-i nici o slujbă. Un neam desfrânat şi care nu dă nici un folos! Să plătească şi ei dăjdii ca noi! zicea Horia. Noi nu mai vroim să fim iobagii lor, ci vrem să fim cătane ale împăratului.

Jianu sta nemişcat, inima lui se zbătea în piept aşa de tare, încât îl durea. Vinele gâtului i se umflau.

– Tată, zise el aproape înecat, şi voi trăiţi de multă vreme în asemenea robie?

– De două sute de ani şi mai bine.

Atunci strigă haiducul:

– Şi totuşi n-aţi învăţat să rămâneţi robi? N-aţi învăţat să sărutaţi mâna, care vă loveşte, să lingeţi ţărâna, în care vă calcă?

Liniştit îi răspunse moşneagul:

– N-am învăţat!

– Doamne Dumnezeule! Iancu îşi apăsă pumnii pe tâmplele care clocoteau. Dincolo trebuia să mă nasc eu! Dincolo, unde sunt bărbaţi! Şi ce-a răspuns împăratul?

– Împăratul a spus că Horia că are dreptate, şi i-a dat o cruce de aur şi nişte scrisori. Împăratul i-a mai spus că poporul român să se răscoale, şi că pe viitor n-au să mai fie în Ardeal decât numai slujbaşi împărăteşti nemţi, că nu vor mai fi unguri, şi că ţăranii români vor fi slobozi şi supuşi numai împăratului.

Iancu se uită lung şi mirat la moşneag, apoi îl întrebă:

– Aşa a vorbit împăratul?

Cu toată încredinţarea, îi spuse Damaschin. Şi a doua oară:

– Aşa a vorbit bunul împărat Iosif lui Horia! Crucea şi scrisorile, pe care i le-au dat, le-am văzut şi noi, cu ochii noştri.

Deşi Iancu clătină din cap la această poveste, el dori totuşi să afle tot ce s-a mai petrecut. Era nerăbdător să cunoască faptele, şi zorit mai întrebă pe părintele Damaschin:

– Atunci v-aţi răsculat?

– Ne-am răsculat. Era toamna târziu, în anul 1784. Ar fi trebuit să ne răsculăm în primăvara următoare, dar ieşise vorba, şi de aceea a trebuit să începem, înainte să afle nemeşii şi să ne împiedice.

– Cine v-a dat arme?

– N-am avut.

– Şi aţi fost biruitori?

– Am dat foc la o sută şi treizeci de curţi nemeşeşti.

– Horia era singurul vostru căpitan?

– El, dimpreună cu alţi doi, cu Cloşca şi cu Crişan, dar Horia era Împăratul.

– Împărat? Dar Împărat era Iosif al doilea la Viena?

– Acela era împăratul nemţesc. Horia era împăratul românesc.

Mirat de aceste răspunsuri hotărâte ale bătrânului ţăran, Jianu îşi înfigea mereu mâna în păr, cu nelinişte, şi la urmă întrebă:

– Ei, şi cum a fost sfârşitul răscoalei?

– După ce am omorât foarte mulţi nemeşi, ei ne-au propus un armistiţiu. În vremea asta însă nemeşii s-au adunat ridicându-se cu toţii şi au tăbărât, fără veste, asupra noastră cum eram împrăştiaţi. Au chemat şi oştirea, care până atunci nu vroia să se mişte din loc. Văzând aşa, noi am doborât pădurile şi ne-am întărit în codrii. Dar fiind vreme de iarnă, n-am putut să ne împotrivim prea îndelungat. Căpitanii noştri luară fuga spre munte.

– Şi apoi?

Multă vreme nu răspunse moşneagul nimic, în sfârşit zise cu glas stins:

– Horia şi cu Cloşca au căzut prinşi, au fost întemniţaţi, apoi osândiţi, sfărâmaţi pe roată şi tăiaţi în câte patru bucăţi. Capetele lor şi părţi din trupurile lor au fost înfipte în pari şi puse întru vederea lumii, mai ales prin locuri unde răscoala fusese mai

înverşunată. După ei au mai fost traşi şi alţii în ţeapă şi chinuiţi, sfărâmaţi pe roată şi spânzuraţi. Atâtea trupuri de oameni zăceau şi putrezeau atunci pe marginile drumurilor, încât şi caii se speriau de putoarea lor.

Jianu sta cu faţa ridicată în sus spre fâşia îngustă de cer, pe care o lumina luna, deasupra cheii. Ţinea acuma mâinile împreunate după cap, ca să-şi lărgească pieptul şi să poată răsufla mai uşor. Rămase astfel vreme mai îndelungată, în tăcere. În sfârşit zise:

– Voi v-aţi luptat pentru dreptul care vi se cuvenea, noi nici nu mai ştim c-am fi având vreun drept. Voi aţi învăţat să muriţi. Noi am învăţat să mintim.

Scârba îi sugrumă glasul. El lăsă braţele să-i cadă în jos, şi începu, din nou, să umble încoace şi încolo, pe marginea prăpastiei. Deodată se opri înaintea moşneagului, care acum gogia, cufundat în gânduri, şi-i zise:

– Dar dacă împăratul a fost de partea voastră pentru ce a lăsat, atunci, să fie prinşi căpitanii voştri şi ţăranii, şi să fie osândiţi?

– Poruncile împăratului ajungeau în mâinile nemeşilor şi ale slujbaşilor, şi ei nu le aduceau la îndeplinire! răspunse Damaschin.

– Tot mârşavele lăpădături! izbucni Jianu. La fel şi dincolo, ca şi dincoace?

După câtăva vreme mai adăugă:

– Spui c-au fost prinşi? Prinşi, căpitanii, în pădure? Aceasta nu se poate. Nemeşii, slujbaşii şi lefegii nu cunosc pădurile. De-alde noi suntem totdeauna siguri în codri. Cum i-a prins? Cine i-a vândut? strigă Iancu aşa de înfierbântat parc-ar fi fost vorba de o faptă petrecută ieri, şi care l-ar fi privit de-a dreptul pe el.

Atunci se ridică moşneagul în sus, şi ţinând ochii încremeniţi, parcă avea o vedenie, răspunse cu glasul slab:

– Şapte inşi dintre ai lor au săvârşit această faptă.

Un râs răsunător trecu peste Olteţ, covârşind zgomotul lui, şi Jianu strigă:

– Oameni! Oameni sunt cu toţii, şi dincolo, ca şi dincoace!

Cu capul plecat în jos, cum nu era obiceiul lui să umble, se strecură părintele Damaschin în peşteră şi se pierdu în chilia lui, cioplită din lemne groase şi alipită de stâncă.

Iancu Jianu umbla mereu, un ceas după altul, în lumina lunii, necurmat, în sus şi în jos, pe marginea prăpastiei. Faptele din acea răscoală, petrecute înainte cu treizeci de ani în partea de apus a Ardealului, se înfăţişau acum, aprinse, dinaintea sufletului său, fiindcă oamenii întregi, şi cu suflet bogat, pot să simtă lucrurile trecute, întocmai ca şi când ar fi trăit, ei, în acele vremuri de demult. Ei au acea putere, care învie morţii, şi care îmbinează legătura între ceea ce a fost, ce este, şi ceea ce va fi în viitor. Din puţinele

vorbe ale lui Damaschin îşi alcătuia Iancu icoana lui Horia, ca pe a unui frate. Fireşte că multe din cele spuse de sihastru îi rămăseseră neînţelese. Astfel era şi purtarea împăratului Iosif al doilea. Că acest împărat avea mai multă îngrijire de ţărani decât de nemeşi şi de slujbaşi, aceasta o pricepea Jianu, cum înţelegea şi că pentru orice domnitor muncitorul simplu, care nici nu-şi dă seamă cât lucrează el spre dezvoltarea ţării sale, are mai mare preţ decât desfrânatul bogătaş, care are în vedere numai folosul său, şi care nu vrea să slujească binelui obştesc, deşi, tocmai el, ar avea mai multe mijloace decât ceilalţi. Dar că acel puternic împărat să fi fost atât de slab, şi să fi lăsat pe oamenii, care s-au bucurat de proteguirea lui, să piară aşa de jalnic, aceasta n-o putea înţelege haiducul!

Nu s-ar fi mirat însă, desigur, dacă i s-ar fi povestit soarta sufletească a acestui nobil domnitor din casa Habsburgilor şi lupta deznădăjduită pe care o dăduse acest idealist împotriva neclintitei prostii şi a răutăţii dregătorilor săi, a boierilor şi a târgoveţilor, a claselor acelor oameni sătui, care niciodată nu dau ascultare la poveţile nobile, venite de sus, ci numai coasele şi ciomegile, ridicate de cei de jos sunt în stare să le bage în cap ideea că lumea nu stă pe loc, ci trebuie să înainteze mereu.

Pline de adâncă amărăciune sunt decretele lui Iosif. Rescriptele lui asupra acelor plângeri pe care le ridicau nemeşii din Ardeal împotriva ţăranilor români, „misera contribuens plebes".

Se înţelege că este cam greu de crezut că însuşi împăratul ar fi însărcinat pe Horia să facă răscoală împotriva proprietarilor de moşii, dar dacă n-a făcut-o tocmai prin vorbe, a făcut-o poate în gândul său.

Niculai Ursu, care, horind, cosea iarba plină de flori de pe plaiurile din miazănoapte ale Carpaţilor, şi care visa mereu de slobozenie şi de dreptate, se poate prea bine că citise ceva în sufletul acelui visător, în scaunul domnesc, care n-avusese odihnă zi şi noapte până ce nu desfiinţase iobăgia în ţările lui.

Şi aici, în strâmtorile Olteţului, veghea unul din acel neam ales al visătorilor care, cu toate dezamăgirile şi cu tot ce fac oamenii necontenit împotriva lor, totuşi, vor şi nădăjduiesc să facă această lume, la urma urmelor, mai fericită şi mai bună.

*

* *

La revărsatul zorilor, părintele Damaschin umbla şovăind prin peşteră. Deşi umbla încet, ca să nu deştepte pe Jianu, care se întinsese lângă foc, totuşi vârful toiagului său, greoi, de corn, ţicănea pe piatră şi Iancu se ridică deodată în coate.

– Unde te duci? îl întrebă el.

Bătrânul întinse mâna, parcă ar fi voit să se apere împotriva lui, și i răspunse:

– Pe viitor să fii tu singurul stăpân al acestei peșteri!

Jianu simți atunci o lumină ca de fulger: cel care stă înaintea lui, cu fața uscată de pocăință, era unul din cei șapte, care vânduseră pe Horia! Sări în sus. Dar tot atât de grabnic se opri pe loc. Moșneagul aruncase toiagul din mână, se ridicase iară drept în sus, cu întreaga sa lungime, și întinse brațele, ca unul care-și așteaptă osânda sa în sfârșit, drept o mântuire! Jianu înțelese că viața însăși îl osândise la moarte pe acest rătăcit, și că cei treizeci de ani petrecuți în pustietatea asta fuseseră o pedeapsă mai grea pentru el, decât să se arunce cu o singură mișcare repede în prăpastia Oltețului.

De aceea făcu împrejur, și se întoarse înapoi la foc. Se întinse iară jos, și-și trase căciula peste ochi.

Cu un oftat ostenit, sihastrul își ridică toiagul de jos și părăsi peștera.

*

* *

În grădina mare, luminată de lună, sta liniștită casa boierului Vasile Moangă. Era una din cele mai frumoase în județul Gorjului, unde casele se făceau deosebit de frumoase. Pe amândouă părțile clădirii era câte un pridvor și bolțile lor, în formă de trifoi, făcute de zid, se sprijineau pe stâlpișorii de stejar ciopliți mărunt și înnegriți de vremuri.

La piciorul pridvorului creșteau, înalți și stufoși, trandafirii cei mai minunați, plăcerea boierului Vasile. Luna era așa de luminoasă, încât se puteau deosebi fețele trandafirilor, începând de la roșul cel mai întunecat, până la fața măceșului cel mai deschis, de la galbenul portocaliu, până la albul ca zăpada. Un roi de luminici verzui, se desfătau prin straturile de flori, și prin iarbă mai luminau și alții, bucurându-se de dragostea lor lucitoare.

Printre tufele de trandafiri și pe pajiștea de iarbă, doi bărbați umblau mereu, în sus și în jos: unul, cel cu giubeaua deschisă, era bătrânul Moangă, iar celălalt, îmbrăcat cu un gheroc scurt, era Tudor Vladimirescu.

Bătrânul deschise vorba:

– Frumoasă, e frumoasă lumea asta, pe care a făcut-o bunul Dumnezeu.

Pe fruntea înaltă a lui Tudor se iviră câteva cute.

– Cine mai are vreme să vază, dacă lumea e frumoasă, răspunse el, în felul său aspru.

– Dacă trăiește cineva mult, găsește vreme, primi drept răspuns.

Dar Vladimirescu nu era făcut pentru gândiri şi răzgândiri şi de aceea întrebă îndată:

– Vine Iancu?

– Dacă l-a găsit scrisoarea mea, şi dacă îi va fi cu putinţă, are să vină negreşit, zise Moangă. Eu i-am scris cât de mult doreşti să-l vezi, şi i-am propus să avem întâlnirea la herăstrăul cel părăsit de lângă Sadu. Ştii că s-a pus un preţ pe capul lui, de aceea este mai bine să nu fie văzut aici, în oraş.

– Un preţ pe acest cap?!, zise Tudor amărât, dar deodată rupse firul vorbii şi se uită ţintă dincolo peste livadă, spre pădurea întunecată.

– Ce străluceşte şi ce zboară pe colo? zise el şoptind.

Prin întunericul de sub frunzişul copacilor se mişca un fel de steluţe mici verzui şi îndată ce începură Moangă şi Tudor să se uite mai cu băgare de seamă, văzură că lumina se mişcă, în cruciş şi în curmeziş, chiar la marginea pădurii.

Aproape în acelaşi timp ziseră amândoi încetişor:

– El este, şi Tudor se repezi, ca un fulger, peste livada luminată de lună şi dispăru de partea cealaltă, deodată în întunericul copacilor.

Când sosi şi Moangă acolo, erau faţă în faţă cu Iancu Jianu.

– Nebunule! zise Moangă, şi cuprinzându-l în braţele sale, îl sărută.

Haiducul răspunse:

– N-a fost vreo mare vitejie. Târgu-Jiului doarme somnul drepţilor, numai trandafirii veghează. Mi-am făcut o stea din luminici şi am pus-o pe căciulă. Am mişcat apoi căciula în toate părţile, până aţi înţeles semnul meu. În herăstrăul părăsit nu v-aş fi putut vedea decât abia mâine.

– Dar Târgul-Jiului geme de slujbaşi ai vistieriei şi de arnăuţi, zise Moangă grăbit, îndată trebuie să pleci de aici, fiul meu!

– Iară slujbaşii vistieriei! zise Iancu mânios.

– Iară, şi tot mereu, necurmat ei, şi iară ei!

Haiducul lovi cu amândouă mâinile umerii lui Vladimirescu:

– Tudore, te-ai întors tocmai la vreme!

– Să te audă Dumnezeu! răspunse slugerul.

*

* *

În seara zilei următoare cei trei patrioţi şedeau în căzătura de şopron, de lângă herăstrăul părăginit, pe sub care curge Sadul, zgomotos.

Moangă cârmea vorba, fiindcă el îi cunoştea bine pe amândoi tinerii: încăpăţânarea lui Tudor, precum şi felul pătimaş al lui Iancu

aveau trebuință, din când în când, de o mijlocire îmblânzitoare, cu tot prietesugul pe care-l aveau unul pentru altul, și care se întemeia pe neclintita cinste a amândurora.

– Voi sunteți ca cremenea, când vă izbiți, ies scântei. Dar pentru ca acest foc să nu facă nenorociri, ci să lumineze, trebuie să depărtez, eu, orice s-ar putea aprinde, și să las între voi numai făclia dreptății, pe care sunteți chemați, voi împreună, cu puterile voastre unite, s-o faceți să strălucească. Așa grăi moșneagul, care avea, ca mulți alții din compatrioții săi, darul cuvântului frumos, după ce Tudor istorisise cele petrecute la congresul din Viena, și după ce acele spuse de el avuseseră ca urmare o ciocnire între cei doi prieteni.

Tudor, adică, istorisise că prințul Capodistria, un grec, în slujba Rusiei, primise să fie capul Eteriei, și că însuși Țarul, precum și craiul Bavariei și al Virtembergului intraseră, ca mădulari, în această însoțire. Că Eteria ar lupta pentru slobozenie, că prin urmare ar fi un lucru bun, și că ar trebui să fie ajutată.

– Cum ajutată? izbucni Iancu. Poate prin aceea că vom da afară toată liota grecească, și îi vom face să ajungă mai degrabă la Elada lor slobodă? Așa vreau și eu!

– Izgonirea se face mai pe urmă cu ajutorul rușilor! fu răspunsul scurt și harțăgos al lui Tudor.

Moangă împiedică, prin vorbele sale îmblânzitoare, o izbucnire de mânie a haiducului. Jianu se sculă în sus, alergă de câteva ori încolo și încoace, și se opri apoi înaintea lui Tudor cu ochii scânteietori:

– Ascultă, îi zise. Pe când tu ai vorbit, acolo înăuntru, în Austria, în orașul Vienei, cu ciocoii, cu zarafùl armean Manuc-Bei, pe care l-a trimis Caragea la congres, cu grecul Capodistria și cu rusul Strogonoff, eu am vorbit cu un român de dincolo, cu sihastrul de la Polovraci, și acesta mi-a spus cum a făcut odinioară un alt român, un țăran, căruia îi zicea Horia, acolo în Ardeal la ei, când a voit să scape poporul de robie! Cu însuflețirea inimii sale aprinse, îi istorisi lui Tudor cele ce auzise de la părintele Damaschin. Vorbele acestui schimnic, îl ridicaseră iară sufletește pe Jianu, pe care întâmplările cele din urmă și mai ales lipsa de bărbăție a celor din Vaideni îl împinseră la disprețul de oameni. Ele îl scoaseră din scârbirea sa, și-l înălțaseră cu aripi de vulturi în zarea luminoasă a ideilor de dezrobire. Iancu sfârși:

– Învins, vândut și sfărâmat pe roată! Dar rămas viu, trăind în inimile oamenilor, viu ca însăși veșnica dragoste, așa este acel Horia!

În ochii bărbatului, pe care nimeni nu-l văzuse încă râzând, în ochii lui Tudor Vladimirescu, se ivi atunci un fel de lumină strălucitoare. El se sculă și strânse în brațe pe prietenul său.

Moangă şedea liniştit, cu mâinile împreunate.

Se hotărî ca Tudor să caute, el însuşi, pe vechii săi panduri, sau să-i vestească, prin oameni de încredere, să se pregătească fiindcă ţara va avea, în curând, trebuinţă de ei. Iancu se legă, să aducă o sută de haiduci, bine pregătiţi, şi să adune arme. La Polovraci, spunea că are un număr însemnat.

– Să-ţi trimit şi ţie la Cerneţi?

Tudor dădu din cap:

– La Cloşcani.

– La Cloşcani? Sprâncenele mişcătoare ale lui Jianu se ridicară în sus. În Mehedinţi, nu departe de aici? Acolo unde ai fost vătaf de plai, înainte de război?

– Şi sunt acuma orânduit iară!

Jianu râse cu bătaie de joc:

– Să-ţi fie de bine!

Moangă puse mâna pe umărul lui:

– El a dat hârtia şi a cerut slujba aceasta, pe care o avusese mai înainte fratele său, fiindu-i trebuitoare spre a-şi ascunde pregătirile, pe care le face pentru dezrobire.

– Tot cântecul cel vechi, mormăi Iancu, şi-şi înfipse călcâiul în scândurile putrezite. Fă-te frate cu dracul... ce? Precum m-aţi făcut voi atunci pe mine zapciu? Faptă pentru care numai Dumnezeu vă poate ierta!

*

* *

Tudor se urcă, călare, spre munte în sus, ţinând înspre apus. De printre stâncile şi cheile împădurite, coborau, spumegând, o mulţime de pâraie limpezi, care alergau prin matca lor de pietre şi mânau morile, trecând uneori chiar prin mijlocul curţilor din sate, şi se revărsau peste drumuri, sau se pierdeau prin umbrele nucilor uriaşi.

Gânditori, dar totuşi aprinşi, priveau ochii călăreţului la tot ce vedea acum iară, după o lipsă de doi ani, la fântânile din marginea drumurilor, ale căror izvoare erau sub învelitorile, purtate la câteşi patru colţuri de cruci cioplite în lemn, la câmpuşoarele cu grâu, care se vedeau din când în când, întocmai ca nişte lăculeţe aurite, îmbrăţişate de pădurile întunecate de stejar. Câmpurile erau mici, fiindcă ţinutul era de moşneni, acel neam de bărbaţi înalţi şi de femei minunate, al căror mers este ca o cântare, aşa de cumpănat, când ele alunecă, păşind cu picioarele goale, şi ţinându-se drept, ca brazii, deşi pun adesea poveri grele pe capul lor ridicat totuşi în sus.

Mulţi din ochii întristaţi, care-l vedeau trecând pe călăreţul cu haina lui neagră, se luminau, şi oamenii se apropiau de calul lui Vladimirescu, zicând:

– Bine ai venit, boierule Tudor, gândeam că ne-ai uitat de tot pe noi, pandurii tăi de odinioară!

Tudor le răspundea cu întrebări: despre cum stau lucrurile la ei, despre gospodăriile lor şi despre judecăţile ce le aveau, întrebări care le dovedeau că nu-i uitase. Bucuria de lucrul acesta se lăţi grabnic, din gură în gură. Fiecare ar fi dorit să vadă, şi el, pe cinstitul musafir în bătătura sa. Dar era şi singura lor bucurie că se întorsese parucleul lor, pe care ei o avuseseră de multă vreme. Una şi aceeaşi plângere se auzea din toate gurile.

– Dăjdiile ne omoară, boierule! Stareţul grec de la mânăstirea Tismana ară locurile noastre, taie pădurea noastră, ne prinde vitele şi ni le închide şi numai cu greu le mai primim înapoi, plătind gloabă mare. Pentru noi nu mai e dreptate!

– Cum i-aţi zice voi unui om care s-ar duce să culeagă mere de pe răchită? întrebă Tudor.

– Că e nebun, răspunse unul dintre ţărani.

– Aşa, Chiriţescule. De aceea şi eu vă zic vouă: Nebunilor! De la cine aşteptaţi voi dreptate, de la ciocoi? Nebunilor!

– Dar, de la cine s-o cerem? oftau oamenii.

– De la pumnii voştri, răspunse Tudor scurt.

Chiriţescu ridică pumnii în sus şi zise:

– Porunceşte-mi, stăpâne, unde să dau?

– Când va fi grâul copt, atunci voi chema şi eu pe secerători, răspunse Tudor, şi intră cu calul în curtea lui Chiriţescu.

Acolo pregătea nevasta lui tot, ca musafirul să fie mulţumit, liniştită, şi fără să se bage de seamă, asemenea unei cucoane din lumea mare, care este obişnuită să primească musafirii. Tudor fu slujit cu acel cumpăt şi cu acea măsurare, care este una din însuşirile deosebite ale ţăranului român, şi care nu purced dintr-un simţ de supunere faţă de cel mai mare, ci din conştiinţa demnităţii, nevoind să fie prin nimica supărător. Se puse pe masă mămăliguţă caldă, brânză şi o cană cu lapte, apoi amândoi soţii se retraseră în tindă.

Cât şezu Vladimirescu la masă, în pridvor, rămase adâncit într-o tăcere întunecată. După masă ieşi în curte şi se preumblă, cu mâinile încrucişate pe spate, în jos şi în sus, de-a lungul pârâului, care străbătea de-a curmezişul. În nuci începură privighetorile să cânte. Noaptea de vară era luminoasă, dar Tudor, ca un om mâhnit, nu putea să se bucure de ea. El oftă des şi adânc.

Chiriţescu, după ce stătuse îndelung în umbra pridvorului, se încumetă în sfârşit să se apropie de oaspetele său şi să întrebe:

– Ce ai boierule?

Primi însă răspunsul numai după un sfert de ceas. Tot timpul, ţăranul stătuse aşteptând neclintit, iar vătaful de plai alergase necurmat, în sus şi în jos:

– Mai trăi-voi eu oare, de-ajuns, zise Tudor, ca să pot scăpa ţara de liftele străine?

Nu era frica de moarte, ce-l cuprinsese pe acest bărbat, care mergea cântând şi jucând la bătălie, ci era frică de scurtimea timpului! Cât de îndelungată vreme cerea şi cât de grea era lucrarea lui, aceasta i se învedera acum din nou, cât de depărtat ar fi trăit de lume, cât de sus în munte, care să nu sufere cumplit de corupţia ce copleşise ţara întreagă.

– Pentru noi nu mai e dreptate, era vorba cea din urmă, pe care o auzea din toate gurile, şi toţi ochii îngrijoraţi, care se ridicau spre el, îi spuneau acelaşi lucru:

– Pentru noi nu mai e dreptate!

*

* *

În lumina aurie a soarelui dinspre seară, care înviorează toate culorile, se aşternea şesul Padeşului, lunca prin care străbate Motrul, şi care de trei părţi este înconjurată de dealuri cu păduri minunate, iar în partea ei dinspre miazănoapte, se înalţă munţii stâncoşi cu creştetele lor îndrăzneţ croite.

Încă din depărtare i se înfăţişau călăreţului, ca nişte buni prieteni, cele două vârfuri de la Cloşcani şi, la spatele lor, într-o depărtare şi mai mare, se vedea puternicul dos al Oslei.

Din câmpurile de jos, precum şi de peste coaste, unde oamenii puneau porumb, se ridica un fum, care plutea ca şi un zăbranic albăstriu, pe dinaintea soarelui. Venea de la focurile de frunziş, care se aprindeau de ţărani pe răzoare, alături de carele lor, ca un mijloc de apărare împotriva muştei cea rea, care bântuie acele locuri.

Când se urcase Tudor spre Padeş fu cunoscut, şi cine nu era la munca câmpului, se lua după el, să-l însoţească. Astfel, în scurtă vreme, avea vreo doisprezece călăreţi împrejurul său. Şi preotul satului îl însoţea călare. Deşi feţele oamenilor rămâneau îngrijorate şi posomorâte, ochii lor erau luminoşi. Vladimirescu înainta astfel, cu gvardia lui albă – albul este faţa de căpetenie în portul ţăranilor olteni, – tot mai sus la munte, până în satul Orzeşti, unde se mai adăugară şi alţi ţărani. Adesea treceau cu caii prin apă, prin Motrul limpede albastru, de care se apropie stâncile, fiindcă acest râu de

munte strică totdeauna drumurile, pe care ocârmuirea nu le ţinea în stare.

– Noi suntem mai totdeauna despărţiţi de lume, parcă n-am face parte şi noi din Ţara Românească, se plângeau ţăranii. Ca să ajungem la ţarinele noastre, trebuie să facem ocoluri mari, să trecem peste dealuri, şi se prăpădesc carele şi vitişoarele.

Motrul, bogat de păstrăvi, se sucea printre bolovani, şi se cotea, când la dreapta când la stânga, prin lunca verde, înconjurată de copaci. Se vedeau acuma, apropiate de tot, înălţându-se colţurile pietroase de la Cloşcani, dincolo de coastele împădurite. Drumul ducea apoi drept la cheia stâncoasă, care se întinde printre aceste două colţuri, şi pe marginile căreia sunt aşezate casele satului.

Un călăreţ apucase înainte, şi împreună cu el coborau acum ţăranii la vale întru întâmpinarea vătafului lor de plai, chiuind şi împuşcând, de răsunau stâncile.

Pe seară, când erau adunaţi în curtea boierului Tudor, împrejurul unei mese lungi, la care toţi aduseseră câte un dar, de bună voia lor, se sculă Ion Teleman, un bărbat cu umerii laţi şi cu mustaţa argintie, ridică paharul şi zise:

– Asemenea vulturului, care după ce s-a înălţat în zborul lui spre soare, se întoarce iarăşi înapoi la cuibul său, tot astfel se întoarce şi Căpitanul nostru, după ce a fost „înăuntru", la strălucita Curte Împărătească, şi vine iarăşi îndărăt la cuibul nostru stâncos. Multe va fi văzut pe acolo prin străinătate, lucruri frumoase şi măreţe, şi alci, în Cloşanii noştri, nu vede nimic alta decât pietre, bordeie şi câţiva ţărani săraci. Dar ei sunt ţărani de aceia care au stat cu el în ploaia gloanţelor. Asemenea prieteni n-a găsit la curtea puternicului împărat. Să dea Dumnezeu să-i meargă bine în mijlocul nostru. El ne-a fost totdeauna ca un părinte, şi noi voim să fim fiii lui credincioşi.

Apoi începură tovarăşii de arme să vorbească despre ceea ce le fusese mai drag, despre război. Feţele aspre şi mândre se înveseleau, şi Tudor se uita la ei cu ochi scânteietori.

– Hei! strigă Ion Iosan, îţi mai aduci aminte, boierule, ce am căpătat de mâncare atunci când te-a trimis generalul Isaioff în Balcani?

– Răbdări prăjite, zise râzând tânărul Ioniţă Ceganu.

– Cam aşa ceva, urmă Iosan, soharé, un fel de pesmeţi negri, care erau aşa de tari, încât trebuia să-i lăsăm o zi întreagă în apă, ca să se înmoaie, şi apoi să-i frământăm, înainte de a-i putea băga în gură. Vara trăiam mai bine, fierbeam la buruieni.

– Vă aduceţi aminte cum am stat, luni întregi, cu braţele încrucişate în Lovcea, şi n-aveam nimic de făcut, până ce a venit

poruncă, în sfârşit, ca să luăm Plevna? zise Barbu Viga. Atunci ne-a dus boierul Tudor aşa de grabnic acolo, încât ruşii, greoi, au sosit cu mult în urma noastră, după ce noi şi luasem cetatea cu iureş, urcându-ne pe scări, şi ne băteam prin ulicioarele strâmte! Elelei! Trăgeau şi cadânele cu puştile în noi, de pe ferestre!

– Da, da, zise Teleman, dând din cap, şi unde era la greu, acolo tot noi trebuia să mergem înainte. Când ruşii n-aveau noroc, ofiţerii lor ne înjurau tot pe noi, şi ne loveau zicând: „Durak Moldovanski!" Iar când le dădeam ajutor – şi asta se întâmpla de multe ori, – atunci ei rânjeau la noi: „Dobre Kazaki!" Deodată eram atunci cazaci! Dar olteni? Români? Doamne fereşte, de aceştia ei n-auziseră nimic!

– Să dea Dumnezeu, zise Tudor apăsat, şi îndată ce-şi ridică el glasul, toţi ceilalţi tăcură, şi se auzea numai Motrul vâjâind, să dea Dumnezeu, spre lauda sfintei lui dreptăţi, ca numele poporului românesc, să fie odată pomenit cu toată cinstea care i se cuvine! Numele poporului, fraţilor, nu al ciocoilor, al poporului, care ară şi seamănă, al poporului, care se luptă şi-şi varsă sângele, şi care nu doseşte la vreme de primejdie.

– Amin! zise Popa Gheorghe din Padeş.

Oamenii ziseră şi ei:

– Amin!

Când plecară în sfârşit pe la casele lor, rămase numai Ion Teleman lângă Tudor. Glasul lui era cald, fiindcă era mişcat de bucuria că mai văzuse încă o dată pe Căpitanul său, şi-i zise:

– Stăpâne, dă-mi voie să-ţi spun şi eu o vorbă. De ce nu te însori? Atunci ai rămânea la noi, te-am avea vătaf de plai cât ai trăi, fiindcă noi toţi te iubim, pentru dreptatea ta şi pentru frica ta de Dumnezeu.

Tudor tăcu mai îndelungat, iar vechiul lui tovarăş de arme, care îi cunoştea firea bine, aşteptă cu răbdare.

În sfârşit veni răspunsul:

– E! Telemane, eu nu sunt făcut nici pentru avere, nici pentru muiere. Sunt făcut pentru altceva.

Şi după o altă scurtă tăcere:

– Pe drumul care l-am apucat eu, am trebuinţă numai de cămaşa morţii!

*

* *

Ceasul, când oamenii din Cloşani l-au văzut iar pe Căpitanul lor, n-au voit să i-l amărască cu jeluiri.

A doua zi însă, dis de dimineaţă, curtea lui era plină de bărbaţi, care veneau să se plângă pentru nedreptăţile ce li se făcuseră. În

partea cea mai mare, Tudor cunoştea aceste plângeri, încă dinainte vreme! Erau pricini vechi, între acei ţărani şi bogatul proprietar Glogoveanu.

Într-una din zile, Căpitanul cobora însoţit de o roată din pandurii săi de odinioară, în jos pe valea Motrului, până unde valea se lărgeşte într-o pajişte, şi unde ei găsiră, după cum fusese înţelegerea, pe boierul Glogoveanu, şezând la umbra unor stejari bătrâni, dimpreună cu doi preoţi şi cu o mulţime de slugi. Sta acolo la masa de prânz. Se întinseseră covoare turceşti de mătase pe iarba moale şi se puseseră perne pe deasupra lor. Ţiganii alergau împrejurul focului, încolo şi încoace. Fripseseră pe cărbuni nişte păstrăvi, pescuiţi acum, şi cu aceşti peştişori fragezi, unii plini de icre, se potrivea de minune vinul cel vechi. Boierul şi cu preoţii se înroşiseră la faţă şi le sclipeau ochii. Mâncară şi băură după obiceiul turcesc, până când începură să sughiţe, şi abia mai erau în stare să zică două vorbe legate la un înţeles.

Tudor se aşează cu oamenii lui pe pământ, şi atât el, cât şi ţăranii scoaseră câte o bucată de mămăligă şi câte o bucăţică de brânză din traiste, şi mâncau în tăcere. Când Glogoveanu pofti pe vătaful de plai la masa lui, acesta îi mulţumi, dar nu primi.

Şi începu apoi cercetarea. Unii din ţărani aveau hrisoave îngălbenite şi scrise pe la începeri cu slove împodobite cu fel de fel de floricele. Încetişor, şi cu feţele pline de evlavie, dezveleau aceste moaşte sfinte de prin ştergarele lor de in, cusute şi ele frumos, în care le ţineau.

Glogoveanu citi câteva din aceste hrisoave şi apoi zise:

– De unde dracu aţi luat voi numele voastre? Astea sunt nume de boieri! Şi voi sunteţi numai nişte nevoiaşi, care purtaţi opinci?

– De, boierule, se vede, zise Barbu Viga, că părinţii noştri au fost judecaţi tot aşa de strâmb, cum ni se face şi nouă judecata acum.

– Mi se pare că te lungeşti, vrând să faci glume cu mine? răspunse Glogoveanu dispreţuitor. Le spuse apoi că hrisoavele ar fi paragrafiste, că ele ar fi fără putere, pe câte unele din ele nici leatul nu s-ar mai fi cunoscând. Îi arătară atunci şi un alt hrisov nou cu mâna deslușită a lui Tudor Valdimirescu, pe care-l scrisese el însuşi, cu câţiva ani mai înainte. Tudor era foarte preţuit ca hotarnic în Mehedinţi şi în Gorj.

Glogoveanu ridică sprâncenele în sus, scutură din umeri şi zise apoi:

– De atunci încoace eu am găsit însă o altă mărturie, care sfărâmă acest hrisov, deşi a fost făcut în credinţa cea mai bună, vorbind de drepturile voastre. Făcu un semn, şi din mijlocul slugilor ieşi un ţăran bătrân.

– Este Ghiţă-Hoţul, şopteau oamenii din Cloşani.

– Acest om, Ghiţă Răiescu, urmă Glogoveanu, a jurat înaintea Sfinţilor părinţi – şi se închină spre preoţi – că el, copil fiind, atunci când s-au aşezat hotarele între moşia mea şi moşia voastră în faţa strămoşului meu, după obiceiul pământului, a fost bătut zdravăn, spre a-şi aduce aminte toată viaţa sa, cum şi unde era hotarul. Şi arătările lui se potrivesc cu ale mele, iar nu cu ale voastre.

Atunci zise Tudor scurt:

– Acest om este un nemernic!

– El a jurat! strigară amândoi preoţii ca un singur glas: A jurat pe Sfânta Cruce!

Vătaful de plai se uită urât la ei:

– Sfânta Cruce rabdă cam multe!

Nu se putea ajunge la o înţelegere, şi după un ceas de vorbă zadarnică, Tudor se întoarse cu ţăranii lui înapoi, spunând boierului, că deoarece nu se poate lumina pricina cu binele, el are de gând să o aştearnă Divanului spre dezlegare.

Turbat, strigă atunci Glogoveanu după el:

– Cu acest Vladimirescu, cu acest fătarnic, stăpânirea şi-a adus beleaua în casă. S-a mai pomenit asemenea lucru, ca eu, care l-am văzut făcând slujbă în curtea tatei pe acest sărăntoc, să nu mă pot scăpa de această pacoste în judeţul meu? Să se ducă înaintea Divanului, această treabă de nimica! Auzi colo! Adică eu am poftă, şi am vreme să alerg pe la Bucureşti şi să-mi risipesc banii mei pe la albăstrime!

Preoţii clătinau din capete îngrijoraţi:

– Slugerul are acolo multă trecere. Boierul Samurcaş face orice de hatârul lui, şi prietenul său Ilarion, igumenul mânăstirii Dealului, care stă tot mereu la Bucureşti este îndeosebi primejdios. Ei aţâţau mânia lui Glogoveanu, şi-i făceau frică boierului de multele alergături, ce la aducea cu sine o astfel de judecată. În sfârşit, Glogoveanu se rugă de cucernicii părinţei să se ducă încă o dată la vătaful de plai, şi să vorbească cu el o „vorbă cuminte".

*

* *

Într-una din zile cei doi preoţi sosiră la Cloşani. Slugerul însă tocmai nu era acasă, fiind dus călare, prin cheie în sus, unde pusese să-i taie pietre pentru un rug de moară, pe care avea de gând să-l ducă prin mijlocul satului. Se trimise să-l vestească, dar el rugă pe părinţei să vină dânşii în sus la el, fiindcă trebuia să rămâie şi de noapte acolo, la baia de piatră.

Slujitorii Domnului nu erau iubitori de drumuri grele, destul se zdrobiseră până aici la Cloşani, dar pentru hatârul lui Glogoveanu se hotărâră, în sfârşit, să mai facă şi acest drum până în sus în deal. Un ţăran îi călăuzi printre stânci, şi după câtăva vreme, auziră loviturile de ciocane, care spărgeau pietrele.

Câteva care stăteau acolo, şi boii, dejugaţi, se odihneau pe lângă ele. Alături cu stânca, din care se spărgeau bolovanii, se făcuse un umbrar. Şi sub el şedea Tudor.

Solii lui Glogoveanu vorbiră mult, şi în fel şi chipuri, ba ameninţători, ba prieteneşte, clipind din ochi până când, în sfârşit, în faţa tăcerii nestrămutate a lui Vladimirescu, ei amuţiră şi se uitau unul la altul, înfierbântaţi la faţă. Nici măcar cu o duşcă de vin nu-i îmbiase mojicul, ca să se mai răcorească oamenii. Ba el se sculă de pe scaun, parcă preoţii nici n-ar fi fost de faţă, şi se duse câţiva paşi înaintea umbrarului, să vază câţi bolovani spărseseră ciocanele sunătoare, şi numai după ce se întoarse înapoi, deschise gura.

– Ticăloşilor! le zise, adică voi şi cu Glogoveanu voiţi să mă cumpăraţi, ca să nu duc judecata ţăranilor înaintea Divanului, vreţi să mă mituiţi ca pe Ghiţă-Hoţul, pe care l-aţi înduplecat să jure strâmb! Glasul lui suna din ce în ce mai puternic, ca tunetul pe vreme tare, şi când preoţii, speriaţi, încercară să răspundă ceva, atunci izbi şi trăsnetul:

– Predo, Ioane, Barbule!, strigă Tudor, şi după ce veniră:

– Luaţi-i de aci pe aceşti nemernici, înhămaţi-i la jug înaintea unui car! Puneţi mâna!

După ce se dezmeticiră ţăranii din cea dintâi încremenire făcură cum li se poruncise. Anteriele negre fură duse la cristeie, şi jugul boilor le căzu preoţilor pe ceafă. Fură legaţi cu frânghii peste mijloc, şi Barbu Viga ridică biciul de jos, plesni în vânt şi strigă:

– Hi, Boulean, hi! şi apoi, cu glas scurtat, scoase din gâtlej: Cia, cia!

Se adunaseră toţi oamenii care lucrau la piatră, şi se uitau miraţi, când la jugul de acest nou fel, când la vătaful de plai, care sta alăturea, înfiorător, cu sprâncenele încruntate. Dar când le strigă Barbu Viga preoţilor ca la boi, începură toţi cei dimprejur să râdă.

Tudor se răsti la ei, şi strigă cu acel glas îngrozitor al lui, care pătrundea până în măduva oaselor:

– Sarea pământului s-a împuţit! Nu e nimica de râs!

Mânia acestui om era mânia unui apostol. El nu cunoştea batjocura, care glumeşte cu protivnicii săi. Zeflemelele nu erau în firea lui. Prin pedepsele îngrozitoare pe care le da el, vroia să îi facă să înţeleagă, şi pe cel ce făptuise, ca şi pe cel care suferise, şi pe toţi ceilalţi de faţă, cât de rea a fost fapta săvârşită. Nu era pedeapsă

numai spre a pedepsi, ci vroia să slujească şi pentru alţii de îndreptare. Prin aceea că înjosea acum atât de adânc pe aceşti preoţi, vroia să facă pe ţărani să înţeleagă cât de sus ar fi trebuit să stea ei, sarea pământului, care erau chemaţi să înfăţişeze înţelepciunea şi curăţenia purtărilor bune. Cu adevărat ţăran, mai citit cum era, Vladimirescu împărţea poveţele sale în pilde şi cu fapte învederătoare.

Pilda de astăzi îşi ajunse ţelul.

Şirul trist şi tăcut se porni la vale printre stânci şi printre pietrele ascuţite. Preoţii gemeau sub jugul care le rupea aproape gâtul. Mai ales când se lăsă carul greu în jos, hainele lor lungi îi împiedicau la păşit, şi încurcându-se mereu în ele, ei cădeau. Tudor dădea atunci semn, şi Barbu Viga plesnea din bici.

*

* *

Puţine zile în urmă sosi o veste îngrozitoare în satul Cloşani; că ienicerii din cetatea Ostrovului ar fi intrat în Mehedinţi, răzvrătiţi împotriva Porţii, ca pe vremea lui Pasvantoglu, şi că jefuiesc Raiaua.

Până la Cloşani, satul cel din urmă din munţii României spre miazănoapte şi apus, negreşit că nu vor veni turcii. Cloşanii erau prea sus şi prea pierduţi de lume. Drumuri nu erau şi nici bogăţii de luat. Dar vătaful de plai avea o moşie, înspre miazăziua judeţului, la Cerneţi, şi el purcese în grabă spre apărarea ei, împreună cu Preda şi cu alţi câţiva oameni, care-l însoţeau de bună-voie.

Trecură iute, ca într-un zbor, peste nenumărate dealuri, care păreau că se încrucişează, şi din ale căror vârfuri, privind înapoi, se vedea meterezurile cele puternice de apărare, ale ţării, dinspre miazănoapte, şirurile Carpaţilor, cât puteai cuprinde cu ochiul.

Până la Cernovoşani, care sunt aşezaţi într-o vale largă, prăjită de soare, nu văzură nici o urmă de turci. Aici însă întâlni Tudor pe cei dintâi băjenari, care se îndreptau spre munţi. Scumpi la vorbă, cu ochii mari şi posomorâţi, şedeau în carele lor, trase de vitele nevoiaşe. Foarte ticăloşi erau la vedere aceşti oameni, cu tot portul lor frumos alb şi cu podoabele care le purtau la cap femeile, panglicele bălţate, care ţineau marama, şi care fără îndoială sunt o rămăşiţă din vechiul port roman păstrat încă în acest judeţ. Mamele se aplecau spre copiii lor, sărăcuţii de ei, cu feţe pălite şi amărâte.

Nimeni nu putea să dea o deslușire mai amănunţită despre intrarea duşmanilor în ţară. Spuneau numai că au văzut ridicându-se fumuri din satele dinspre Dunăre, cărora li se dăduse foc, şi că ei, văzând astfel, au luat-o la fugă spre munte. În Mehedinţi, se ştia ce

însemnă aceasta! Unghiul acela al țării era împresurat de patru cetăți turcești: Ada-Kalé, Cladova, Ostrovul și Vidinul.

De la Cernovoșani înainte drumul ducea prin bălți, dar fiindcă anul acesta era prea puțină apă, luminos albastru se întindea cerul pe deasupra câmpiilor, și țapene stăteau, drepte în sus, penele cafenii ale stufurilor. Mai spre miazăzi se părea că joacă văzduhul tremurat de cântecul greierilor, care se ridica din grâul ajuns acuma în pârgă. Holdele erau pe aici foarte întinse, așternându-se peste dâmburi. Erau toate moșii boierești. Când trecea Tudor călare printre ele, se uita mânios. Știa cine plătește această pătură de aur cu sudoarea sa și cu sângele său. Arăturile pe aceste coaste repezi trebuia să fie făcute cu câte patru și șase boi. Ce câștigă țăranul cu munca aceasta grea? Mila ca să plătească, el, toate birurile pentru boierii scutiți de dări.

– Iată un sat jefuit! strigă Preda deodată.

Toți se uitau ațintiți la casele înconjurate cu verdeață. Din depărtare se vedeau învelitorile de șindrilă sfârâmate, și pereții de pe care căzuse tencuiala de pământ.

– Dar nu se vede ieșind nici un fum, zise Ion Iosan.

Tudor tăcu, și lăsându-i să se certe câtăva vreme între ei, dacă satul este jefuit, sau numai părăsit, zise în urmă amărât:

– Jefuit a fost, însă nu de turci, ci de ciocoi. Nu știți cum sunt satele aici la șes?

Când roata călăreților intră prin colibe, ei treziră pe țăranii posomorâți și nepăsători:

– Luați-vă femeile și copiii și duceți-vă la munte! Vin turcii!

– Și voi le ieșiți înainte?

– Boierul, vătaful nostru de plai, are o vie la Cerneți.

– Dumnezeu să-i ajute.

După un ceas, pandurii dădură peste niște oameni care veneau în fugă, cât puteau de degrabă, de le curgeau sudorile de pe fețele arse de soare și sleite de viață. Spaima se vedea în ochii lor:

– Turcii! strigau ei, turcii sunt în viile de la Cerneți!

Când ajunse Tudor pe coama dealurilor, pe a căror coaste se întindeau și viile lui, văzu cum se ridicau, unde și unde, suluri de fum din vale. Ardeau casele proprietarilor.

Vătaful de plai întrebă atunci, scurt, pe însoțitorii săi:

– Poate voiți să vă întoarceți?

Dar Ioniță Cegan răspunse:

– Cum poți, boierule, să crezi un asemenea lucru? O zi întreagă ne-ai purtat prin soare, și acum să n-avem nici măcar parte să mirosim iarba de pușcă?

Tot la fel gândeau și ceilalți panduri. Așa gândea și Tudor însuși.

– Bine, zise el. Haideţi înainte! Poate să ajungem încă până la via mea, acolo am arme. N-aş vrea să pună mâna pe ele acei câini spurcaţi.

Dar ei n-ajunseră până acolo. La o întorsătură a văii se şi întâlniră cu o ceată de turci, şi trebuiră să se întoarcă înapoi, la deal. Călăuziţi de Tudor, care cunoştea locurile, ajunseră la o coastă, care se chema Curila, unde mai rămăsese din luptele de mai înainte un fel de meterezuri, făcute odinioară chiar de Vladimirescu.

Pe când văzduhul strălucea roşiatic dinspre apus, şi se vedea în depărtare o bucată din Dunăre, printre două măguri, asemănat unui aur roşu topit, se zări o ceată de turci, cam vreo sută de oameni. Ei se despărţiseră în roate, fiindcă ţara era fără apărare, şi o puteau prin urmare jefui după plac, de prin deosebite părţi. Strigau ca de obicei şi chiuiau şi urlau pe urma pandurilor.

Două ceasuri trăzniră puştile. Tudor era încă stăpân pe meterezuri, dar duşmanii începuseră să-l înconjoare din toate părţile.

La urmă, turcii dădură năvală asupra întăririi. În fruntea tuturor sări înăuntru un ienicer cu faţa vopsită roşie, îmbrăcat cu haine galbene şi verzi, care se umflau în aer, şi purtând un cauc de pâslă albă pe cap. El zbiera necontenit zicând acea murdară înjurătură, care este obişnuită la turci:

– Bre, ghiaur, avradini...! Şi odată cu această vorbă vâjâi şi un iatagan, pe deasupra capului lui Vladimirescu. Dar în aceeaşi clipă urechea lui Tudor, fu izbită de un glas, cunoscut, care-i spuse româneşte:

– Eu sunt, eu, Iancu! Lasă-te să te urmăresc, eu şi băieţii mei vor face tot astfel cu oamenii tăi!

Aşa se făcu. Ienicerii neadevăraţi scoaseră pe panduri din şanţuri, şi se începu o goană prin pădure. Cei fugăriţi şi acei care-i urmăreau de aproape, adică cei doisprezece haiduci, împreună cu Căpitanul lor, se pierdură curând într-o vale. Se mai auzea strigătul urmăritorilor. Noaptea se lăsase şi turcii ceilalţi nu mai găseau de trebuinţă să alerge după ghiauri. Ei aveau credinţa că pandurii încăpuseră pe mâinile tovarăşilor lor.

Când se încredinţă Iancu pe deplin că nu-l mai urmărea nici un turc, se opri pe loc şi-l îmbrăţişă pe Tudor.

Haiducii veniseră la Cloşani, ca să-i aducă arme lui Tudor Vladimirescu, şi aflaseră acolo împrejurarea pentru care trebuise vătaful de plai să se ducă la Cerneţi. Cu iuţeala vântului Iancu apucă pe urma lui şi, Cernovoşani sfărâmase o ceată de ieniceri, şi luându-le hainele, îmbrăcase oamenii lui cu ele.

Jianu şi Vladimirescu hotărâră împreună acuma să-şi adune pandurii şi haiducii lor, iar apoi să înfrunte duşmanul, cu aceşti oameni aleşi.

Dar nu putură să aducă la îndeplinire acest plan, deoarece drumurile erau rele, şi depărtările prea mari, şi îndeosebi haiducilor, fiind împrăştiaţi prin toată partea de miazănoapte a ţării, le-ar fi trebuit cel puţin două săptămâni spre a se aduna. Într-aceea stăpânirea se plânsese şi la Înalta Poartă, şi se trimisese un paşă împotriva răzvrătiţilor, şi acesta îi sili să se întoarcă înapoi, dincolo de Dunăre.

Mai pe urmă, acel Paşă cu oştirea sa se purtară, în împrejurimile Bucureştilor, tot aşa de sălbatic cum se purtaseră ienicerii în Mehedinţi şi în Gorj. Dar, de data asta mergea vorba că el o făcea ca prieten.

*

* *

Spre sfârşitul toamnei se duse Tudor la Bucureşti spre a înfăţişa Înaltului Divan plângerile ţăranilor săi privitoare la hotarele boierului Glogoveanu.

Într-un amurg de seară, vătaful de plai sosi la Bucureşti, odată cu cea dintâi ninsoare. El înţelese că intrase în oraş, numai atunci când copitele cailor loviră în lemn, şi când roţile se rostogoliră peste bârnele cu care erau podite uliţele cele mari ale Bucureştilor. Scuturăturile nu lipseau, ba erau şi mai multe ca prin făgaşele de lut ale drumurilor de ţară, fiindcă nimănui nu i-ar fi trecut prin minte, sub oblăduirea lui Scotocilă, să dreagă caldarâmul pe unde era stricat. Ce putrezise, rămânea putrezit, şi era încă noroc, dacă nu-şi rupeau caii picioarele.

Cum ridică Tudor puţin perdeaua de piele de la uşa coviltirului, văzu o viscoleală de zăpadă atât de vrăjmaşă, încât nu se mai putea deosebi nimica.

În sfârşit, se opri trăsura. Strângându-şi blana pe trup, Vladimirescu se dădu jos. Nici nu mai trebui să-şi ia osteneala spre a intra în casă, fiindcă crivăţul îl aruncă înăuntru, pe uşa geamlâcului, ce se deschisese odată cu zăpada viscolită.

Dinăuntrul casei se auzi atunci un glas plăcut de bărbat:

– Slugere Tudor, sosești întocmai ca vulturul, zburând, pasăre de furtună ce eşti! Bine ai venit, te sărut de o mie de ori!

Trecând peste pragul al doilea, Tudor se afla în faţa arhimandritului Ilarion. Acest chiriarh era un om slăbănog, de vârstă mijlocie, nici tânăr, nici bătrân. Faţa lui era deşteaptă, fruntea lui

largă şi boltită. Ochii lui castanii deschişi, spuneau şi batjocură şi bunătate. Barba, destul de rară, bătea în roşiatic.

Arhimandritul apucă pe Tudor de gât cu dragoste, îl trase în odaia de musafiri, care era bine încălzită, şi-i făcu zece întrebări deodată, fără să-i lase timp să răspundă:

– Aşa! Spală-te, încălzeşte-te, dezgheaţă-te. Apoi să cinăm.

Această casă preoţească, moştenită de Ilarion de la părinţii săi, înfăţişa întocmai firea stăpânului ei. În odăile scunde, spoite cu var alb, erau aşezate flori pe la toate ferestrele, flori bine îngrijite, cum se vedea, de o mână dibace, fiindcă înfloreau acuma, la începutul iernii. Erau micsandre şi rozete, garoafe, măgheran şi tufuliţe întregi de lămâiţe.

Tot asemenea îmbelşugate, ca florile, erau şi cărţile, aşezate pe rafturi de lemn pe la toţi pereţii, cărţi în toate limbile, legate în simplă mucava, cum erau cele ce veneau din străinătate, şi cărţi legate în scoarţe de piele, cu ferecături de alamă, cum se legau la tipografiile mânăstirilor de odinioară din România. Prin veacul al şaptesprezecelea, în mânăstirile de la Govora şi Snagov, şi de la Scaunele Episcopiilor de Argeş şi Râmnic se făceau adevărate lucrări de meşteri, care se trimiteau ca daruri la eparhiile ortodoxe din Ierusalim, Antiohia, Alexandria din Egipt, Siria şi Cilicia.

După câtva vreme se auzi iar glasul vesel al arhimandritului la uşa odăii lui Tudor:

– Poftim la masă! La masă! şi cu o vioiciune, nu tocmai obişnuită preoţilor, el apucă braţul lui Tudor, şi-l duse în sufragerie. Un diacon şi o slugă stăteau împrejurul mesei, şi se închinară zâmbind. Veselia binevoitoare a stăpânului se revărsa şi asupra oamenilor săi de casă.

În vremea cât ţinu masa, Tudor rămase tăcut. Avea prea multe de spus, şi avea lucruri prea însemnate de întrebat, care nu se putea face în auzul altor urechi, afară de acele ale lui Ilarion – şi greceşte nu vorbea.

Arhimandritul cunoştea însă pe deplin pe prietenul său, şi-l înţelegea. În timpul cât şezură la masă, îi spuse veştile cele mai noi din oraş, care n-aveau însă vreo mare însemnătate.

– Trebuie să ştii că în lumea aceasta, cea mai bună dintre toate lumile, sunt toate întocmite minunat, zise el întrebuinţând o vorbă a lui Voltaire, idolul său. Turcii au plecat şi toată ziua se urcă oamenii, cu paşi veseli, colo în sus, la Sfântu – el făcu un semn cu capul înspre fereastră. Casa lui se afla la poalele dealului, pe care este aşezat conacul Mitropolitului Ungro-Vlahiei şi biserica, în care se păstrează moaştele Sfântului Dimitrie Basarabov, ocrotitorul oraşului Bucureşti.

– Cât ţinuse groaza de turci, i se încredinţaseră lui sipeturile şi lăzile cu toate lucrurile, pe care le aveau oamenii mai de preţ, ca să le păstreze, şi acum se duc oamenii să le ia înapoi. Ciuma a încetat. Şi lumea spune că s-a ieftinit pâinea, fiindcă au rămas vreo câteva mii de guri mai puţin, şi fiindcă lumea a ostenit de a se mai jeli şi de a mai tremura de frică, este acum îndoit de veselă! De! dacă nu moare omul, trebuie să trăiască. Asta n-o spun eu, asta o spune un franţuz foarte cu minte, unul pe care-l cheamă Musiu de la Palisse. Aşadar, trebuie să facem chef acum. Serbările se ţin lanţ şi urmează una după alta. Îndeosebi se bucură însă toată lumea de teatrul Domniţei Ralu. Fermecătoarea aceea l-a înfiinţat aşa, fără veste. Spune că voieşte să dezveţe bărbaţii de jocul cărţilor, şi a pus să-i zidească o odaie mare în patru colţuri, pe ai cărei pereţi sunt, în trei părţi, trei rânduri, unul peste altul, de mărunte despărţiri, cam în felul chiliuţelor din fagurii albinelor. Acolo înlăuntru pot şedea oameni... dar uitasem, negreşit vei fi văzut asemenea chiliuţe la Viena, Arhon Slugere, şi vei fi ştiind mai mult despre ele decât mine. Dar nu ştii ce se joacă aici, la noi. Domniţa a adus o trupă de la Viena şi se joacă şi se cântă tragedii, comedii, opere, toate pline de iubire de ţară, de credinţă, de lupte vitejeşti, şi de dragoste pentru dreptate.

– Şi aceasta nu e bine? întrebă Tudor cu vorbă rară.

– Ba e foarte bine, răspunse Arhimandritul, luminându-i-se ochii. Deşi ei le fac toate acestea mai ales pentru ei înşişi, pentru Eteria lor, dar tot va rămâne ceva de folos şi pentru noi.

După masă, când erau singuri, şezând pe divanul din iatacul de fumat, şi nu putea să-i audă nimeni, tăbărî Ilarion cu tot felul de întrebări asupra lui Tudor. Era încântat de mila ce o avusese Ţarul şi mulţumea soartei, prin care ajunsese Vladimirescu, în nişte vremuri atât de însemnate, la Viena.

– Tu ai fost, Arhon Slugerule, de faţă, zise el, la una din cele mai măreţe fapte care s-au petrecut în istorie, sfârşitul puterii lui Napoleon.

– N-au fost măreţe deloc, aruncă Tudor o vorbă în puhoiul de cuvântare al lui Ilarion.

– Cum adică? întrebă igumenul, mirat.

– Ei mâncau şi beau mereu şi ieşeau apoi la plimbare cu trăsurile, răspunse Vladimirescu. Fireşte că-i vor fi durut gurile de atâtea fleacuri, câte vor fi înşirat.

Fiindcă aceste cuvinte fură spuse scurt şi posomorât, cum era felul lui Tudor să vorbească, ele stârniră, cu atât mai mult, râsul Arhimandritului.

– Elelei! zise el, ce vrei, fiule, tu ai avut prilej să vezi de aproape, că la urmă tot numai oameni suntem cu toţii, chiar şi acel urias de

Împărat Napoleon, care a fost pironit de stâncă, ca Prometeu, furătorul fulgerului, într-o insulă pierdută în mare. Da, negreşit, acei mari boieri de la Viena vor fi jucat şi vor fi spus la palavre, dar totuşi ei înfăţişau o mare putere, puterea numărului, şi puterea unei idei, care îi mişca. La porunca lor, oştirile zburau la Waterloo şi biruiau pe temutul biruitor de până atunci.

Furat de venitura vorbelor sale însăşi, Ilarion făcu un logos tăcutului Tudor despre însemnătatea congresului de la Viena. Acest logos însă-l convingea numai pe jumătate pe Vladimirescu, fiindcă se împotrivea firii lui de ostaş, şi nu-i veneau la socoteală încurcăturile diplomaticeşti, şi i-ar fi tăiat vorba părintelui Arhimandrit Ilarion, dacă ar fi ştiut, cum închinase odată generalul Blücher, la o masă în Paris:

– Ceea ce câştigăm noi acum cu săbiile, să nu lăsaţi voi să se piarză cu condeiul.

Deşi Vladimirescu era totdeauna gata la răspuns, şi era neatârnat în judecata lui, totuşi se lăsa adesea călăuzit de părerile lui Ilarion şi de ale lui cunoştinţe de lume. Firea lui de om, făcut pentru fapte istorice, îl supunea la înrâurirea Arhimandritului, înzestrat cu darul vorbei şi care citise mult. Tudor simţea că cine vrea să croiască istoria unui popor, trebuie să înveţe mai întâi cum a fost soarta altor popoare, şi fiindcă aceasta nu-i era înlesnit printr-o învăţătură, pe care ar fi primit-o mai înainte, de aceea el împrumută bucuros lumina de la Arhimandritul Ilarion. Ce-l făcuse să fie ciracul tocmai al acestui om, nu era atât mulţimea de cărţi, pe care le citise Arhimandritul, şi pentru care un diplomat francez care petrecuse în ţară îl numise: „une bibliothéque renversée", cât mai ales acel interes viu pe care-l avea dânsul pentru trecutul României, îngropat de fanarioţi sub povara dispreţului lor. La întrebarea ce i-o făcu Tudor, cum a făcut Arhimandritul Ilarion ca să cunoască acel trecut, primi răspunsul:

– În biserica de la mânăstirea mea, Dealu, se află căpăţâna lui Mihai Viteazul. A dus-o acolo la Târgovişte, sunt acum două sute de ani şi mai bine, Radu Buzescu, prietenul şi tovarăşul lui Mihai, scăpând-o din tabăra de la Turda, unde a fost ucis Domnul prin vânzare. După vecernie, când încetează toaca şi clopotele, rămân adeseori eu singur în biserică şi stau de vorbă cu ţeasta, ne înţelegem mai bine cu morţii, decât cu cei vii, fiindcă îi ascultăm cu evlavie, şi fiindcă împrejurul lor se revarsă domnia păcii. Eu am învăţat mult de la acel viteaz. El mi-a spus:

– Dacă vrei să înţelegi viitorul, cercetează trecutul! Numai de la rădăcină vine puterea copacului. Dacă o găseşti acolo, şi o simţi, atunci nu mai deznădăjduieşti. Eu, Mihai, sunt rădăcină.

Această limbă o înțelegea Tudor Vladimirescu, puiul de oltean.

*

* *

Viscolul de afară nu înceta, arunca pânze întregi de zăpadă pe ferestrele, lângă care străluceau florile lui Ilarion. Prin odaie pluteau norișori albăstrii de fum de tutun. Era noapte târziu și prietenii tot mai ședeau împreună, adânciți în vorbă.

Tudor istorisise lupta din urmă cu turcii, și vorbise de Jianu.

Arhimandritul își netezi barba arămie și zise cu mirare:

– Bre, bre, dar acel Jianu, acel haiduc, săvârșește fapte ca ale lui Hercules.

– Ce fel de fapte? întrebă Vladimirescu.

Igumenul zâmbi:

– Hercules era crezut, într-o vreme când lumea era păgână, drept un jumătate Dumnezeu. El era mai tare decât douăzeci de turci și o ființă de om foarte bun de inimă. Ucisese un leu îngrozitor, un șarpe cu zece capete, un vier sălbatic, care pustia ogoarele, și tot el abătu un râu spre a curăți cu apele lui grajdurile, pline de gunoaie, ale craiului Aughias. Mai pe scurt, el săvârși douăsprezece minuni nemaiauzite, spre binele omenirii, el singur, și fără să-i fi dat altcineva o mână de ajutor.

– Și în care țară a fost asta?

– În Elada, se înțelege, acolo erau o mulțime de zei.

Tudor răspunse scurt și aspru:

– Ascultă, popo, de învățat poți să mă înveți, dar să nu-ți bați joc de mine!

– Să-mi bat joc? întrebă Ilarion cu adevărată mirare.

– Doar n-ai să mă faci pe mine să cred că acel Hercules a fost grec? Grec, care să fie și viteaz, și bun la inimă, nu s-a văzut încă până astăzi!

Ochii igumenului jucau de bucurie:

– O fiule!, zise, îmi mai răcorești sufletul! Poate că ai dreptate. După roadele lor îi veți cunoaște, zice Sf. Scriptură. Dacă fanarioții sunt cu adevărat pogorâtori din vechii eleni, atunci aceia n-au fost nimic altceva decât... poeți! Ei și-au creat, în sfârșit, singuri poveștile, pe care tot ei le spuseseră. Dar poeți au fost, iubite Tudore, mari poeți!

*

* *

A doua zi, până la amiază nu încetase încă viscolul.

Tudor se preumbla prin odaie, în sus şi în jos, aşteptând să se pună caii la sania lui Ilarion, fiindcă vroia să meargă pe la mai mulţi boieri, pe care îi înştiinţase de dimineaţă, prin scrisori, că are să-i cerceteze.

– Mai şezi puţin, zise Arhimandritul, astăzi se scoate sania pentru întâia dată în anul ăsta, zăpada a venit cam înainte de vreme. Vor fi având să mai dreagă câte ceva pe la hamuri, şi poate să mai ţie încă multişor. Tu, de azi dimineaţă, eşti tot pe picioare, abia cât ai şezut la masă. De ce tot umbli mereu, în sus şi în jos?

– Nu vreau să şed, răspunse Tudor, după o mică tăcere, fiindcă s-ar putea să vină la Prea Sfinţia-Ta vreun ciocoi şi nu vreau să mă scol înaintea lui.

Ilarion, care citea scrisorile sosite de la mânăstirea Dealului, trecu cu câteşi cinci degetele mâinii sale prin barbă, de jos în sus, şi răspunse:

– De! atunci trebuia să ocoleşti Bucureştii. Cum vrei să faci, ca aici să nu te întâlneşti cu ciocoii?

O privire posomorâtă îl lovi pe Arhimandrit:

– Nu am să-i mai ocolesc multă vreme. Are să vină în curând ziua când am să-i caut eu, ca să-i mai găsesc, să le sucesc gâturile.

Arhimandritul nu răspunse nimic şi se cufundă iarăşi în citirea scrisorilor.

Tăcere se făcuse din nou în odaie. Numai focul din sobă duduia şi troscăia, împrăştiind o plăcută căldură, iar jur-împrejurul zidurilor casei viscolul îşi urma cheful. Deodată se amestecă în urletul lui un alt sunet, mai limpede, crescând din ce în ce, şi ajunse curând să fie înţeles, că era zăngăneală de clopoţei.

Ilarion ridică capul:

– O sanie intră în curte.

– N-am spus-o eu, mormăi Tudor.

Uşa se izbi de perete, şi cu mare zor, intră feciorul în odaie:

– Un ciohodar cu sania domnească. Măria Sa poftеşte pe boierul Tudor la curte!

Privirea lui Vladimirescu se îndreptă spre Arhimandrit.

Acesta porunci feciorului:

– Poftеşte pe ciohodar înăuntru, şi adu-i o ceaşcă de cafea.

Când rămaseră singuri, Arhimandritul zise:

– Trebuie să te duci, fiule! Fără îndoială, a aflat Vodă de la boierul Samurcaş, căruia i-ai scris azi dimineaţă, că ai sosit. Vezi cum cinsteşte în tine pe acel om, care a avut parte să vorbească cu Ţarul. Foloseşte această împrejurare pentru judecăţile tale. Se poate să le fie de mare folos acelor ţărani obijduiţi, pe care vrei să-i ajuţi spre a-şi câştiga dreptatea lor. Şi nu pierzi nimica, slugerule, căci cât timp

va sta Caragea în scaun, trebuie să ne purtăm cu el ca cu un Vodă. Noi, ca oameni pricepuţi în trebile statului, ştim că schimbările politice nu se pot face decât pe temelii largi, şi că izbânzile politice trebuie să fie pregătite cu mult înainte, ştim că nimica nu poate primejdui planurile unui om politic mai mult decât uitarea de sine, din nechibzuinţă şi din patimă. Să nu laşi să-ţi scape hăţurile din mână! Asta e tot meşteşugul. Mare cinstire am şi pentru haiduci, dar tu nu poţi să lucrezi numai ca un haiduc. Ar fi pieirea noastră. Am trebui să plecăm îndată, cu toţii, la codru. Şi câţi crezi că ne-ar urma pe noi amândoi? Întreabă-l pe Iancu Jianu. El se trudeşte de ani de zile. Ce ispravă a făcut?

Fără multă opintire, numai cu liniştea lui hotărâtă, Arhimandritul atinsese toate strunele sufletului lui Tudor: mândria lui, dragostea lui de ţăran, dorinţa lui de a aduce un grabnic ajutor ţării, şi mai ales acea strună a prevederii şi a răbdării cumpătate, pe care a moştenit-o ţăranul român de la strămoşii săi.

Tudor Vladimirescu se duse la Vodă Caragea.

Fulgi, mânaţi de viscol, umpleau văzduhul. Troiene de zăpadă se adunaseră pe uliţi, nu se mai simţea podeaua de lemn, prăpădită, pe dedesubt. Peste Dâmboviţa lutoasă era un pod arcuit, înalt, şi urma apoi drumul în sus şi la vale, peste dâmburi, prin uliţe sucite, şi prin grădinile şi casele, învelite acuma toate de zăpadă. Conacele boiereşti erau aşezate în curţi, împrejmuite cu ziduri, tot asemenea şi bisericile mai de seamă.

Din pricina vremii aspre, puţini oameni se mai vedeau pe uliţe, femei nu se vedeau deloc.

Mişcarea era mai înviorată numai în apropierea conacului domnesc. Acesta era clădit drept în faţa bisericii Sărindar, una din cele mai mari biserici pe atunci. Conacul nu prea semăna a domnesc, nici n-avea înfăţişarea vreunei cetăţi, ci se alcătuia dintr-o seamă de clădiri, mai mari şi mai mărunte, înşirate împrejurul unei curţi foarte largi şi a unei grădini. Era o curte boierească, ca multe altele, în care trebuise să se aşeze Vodă Caragea cu casa sa, fiindcă palatul domnesc, cel de pe malul drept al Dâmboviţei, arsese tocmai în ziua când sosise Caragea în ţară, pustiindu-se până în temelii. Nici un bei fanariot nu s-a gândit – afară de Alexandru Ypsilanti – să-şi clădească un palat. Ştiau bine că n-aveau să prinză rădăcini în ţară. Nu erau decât nişte slujbaşi ai turcilor. A fost odată o veche cetate domnească în Bucureşti, pe malul stâng al Dâmboviţei, care era împodobită cu turnuri, şi aşezată la loc înălţat, aşa că făcea să se mire ambasadorii şi călătorii de întinderea ei, şi de felul cu multă îndemânare cum era întocmită. Se dărâmase însă. Mai întâi ajunsese să fie întrebuinţată ca temniţă, apoi ca grajduri pentru caii arnăuţilor,

şi la urmă „Curtea Veche", cum se chema, ajunsese un cuib de adăpostire pentru toţi hoţii din Bucureşti.

Tot asemenea fel de omenire mişuna şi în fostul palat al lui Ypsilanti, care arsese, şi se chema acuma „Curtea Arsă". Cete întregi de mişei se ascundeau acolo la lumina zilei. Începuse pentru ei o vreme de aur sub domnia lui Caragea.

Acest domnitor, deşi n-avea palat, avea însă o curte numeroasă, şi slujitorii lui de casă se înfăţişau cu multă strălucire orientală. La intrare şi pe scări era o îmbulzeală împestriţată de arnăuţi, copii de casă, ciohodari, slujitori, de scriitori şi de boieri, care se urcau şi se coborau, şi înaintea cărora, după bucăţica de postav, cusută în fundul işlicului, şi după preţul giubelei ce purtau, se închina adânc ceata trândăviţilor îmbrăcaţi în fireturi de aur, atingând cu mâna dreaptă, după obiceiul turcesc, întâi pământul, apoi gura şi fruntea.

Din gangurile care răspundeau la scări, ieşea un miros greu, înecător, cu atât mai greu cu cât toate ferestrele erau lipite, spre apărare împotriva gerului. Aceste împrejurări erau tot la fel cum fuseseră, după vremuri, şi în Luvru lui Ludovic al XIV-lea şi în Escurialul lui Filip al IV-lea, alături cu cea mai mare strălucire.

După ce treceai înainte de aceste locuri împuţite, ajungeai în odăile încălzite peste măsură ale lui Vodă, unde miresmele din Ţarigrad se amestecau cu fumul dulce al tutunului.

Acolo fu primit astăzi Tudor Vladimirescu de marele Scotocilă. Îmbrăcat cu uniforma de pandur, verde închis, şi cu mâna dreaptă sprijinită pe sabia încovoiată, a cărei curea era atârnată peste umăr, din stânga spre dreapta, se opri Tudor înaintea lui Vodă. Ordinul Sfântului Vladimir îi împodobea pieptul. Cu privirea hotărâtă se uitau ochii lui castanii şi cam posomorâţi ţintă la Vodă Caragea, care şedea între perne de divan, jumătate lungit.

Ion Caragea era un om ca de cincizeci de ani. Faţa lui galbenă, cu linii subţiri, era împrejmuită cu o barbă neagră ca abanosul. Pe cap avea un fes mic, roşu, cu un ciucure alb, pe care-l purta în casă, fiindcă era tuns scurt, după obiceiul turcilor. Trupul său, întins alene, se vedea îmbrăcat cu haine de mătase şi de postavuri deschise, cusute cu fir şi îmblănite cu samur. În brâul lui, pe un şal persan de un preţ aproape nemăsurat, era aşezat semnul puterii domneşti, hangerul, un cuţit al cărui mâner lung era lat în partea de sus şi îmbrăcat, aproape cu desăvârşire, în diamante. În mâna lui dreaptă scânteia un rubin de mărimea unui ou de porumbel, iar în mâna stângă sclipeau nişte mătănii de topazuri, şi de ametist cu diamante.

Caragea era foarte politicos, de fermeca lumea. Se înţelege, că cea dintâi întrebare a lui fu despre congresul de la Viena.

– Ai avut marele noroc, Arhon Slugerule, să vezi acolo o strălucită adunare de monarhi şi de miniştri şi, i-ai văzut lucrând, cu toţii, la un scop măreţ, să aşeze lumea la loc, în făgaşul său, de unde fusese scoasă.

– O fi, răspunse fiul de mazil din Gorj. Mie însă mi s-a părut că mai mult căutau să se sperie unii pe alţii.

Deşi vorbea cu toată liniştea, dar vederea Fanariotului îl întărâtase, cum întărâtă pe taur o bucată de postav roşu fluturată, şi părerea lui despre congresul de la Viena, pe care i-o strecurase Ilarion cu mare dibăcie, fu acum iarăşi alungată, într-o clipă, de părerea pe care o avusese el mai înainte.

Caragea zâmbi ca un filozof.

– Da, zise el, fiindcă prinţii benchetuiesc, lumea crede că ei nu sunt frământaţi de griji. Şi cu ifosul, care ştiau să şi-l dea boierii greceşti, urmă: De câte ori, însă, ei trebuie să-şi înghită mânia şi veninul, asta n-o ştie nimenea.

Caragea nu avea trebuinţă, să afle de la Tudor ştirile dinăuntru, fiindcă avea pe cavalerul de Gentz, plătit cu sume grele de bani pentru corespondenţa sa politică. Afară de aceasta se întoarseră, de mult, şi trimişii lui oficiali de la congres, adică zaraful Manuc-Bey, care ducea totodată şi milioanele prea înălţatului său client în străinătate, spre a le aşeza acolo, la loc sigur, precum şi Mitropolitul Nectarie. Aceştia amândoi îi făcuseră rapoarte amănunţite. De la Tudor vroia Vodă să afle îndeosebi câte ceva despre lucrurile din ţară. Şi-l întrebă dacă turcii au făcut multe stricăciuni prin Gorj şi prin Mehedinţi. Vătaful de plai folosi prilejul spre a vorbi de ţăranii lui şi de judecata lor.

– Nu găsesc dreptate, Măria Ta, zise el, şi totuşi numai ei sunt aceia care poartă, singuri, toată sarcina birurilor.

Vodă scuturâ mătăniile sclipitoare, se ridică puţin în sus şi răspunse:

– Dreptate? Apoi n-a fost aceasta grija mea cea dintâi de când am venit în ţară? N-a fost cea dintâi a mea lucrare, îndată după aşezarea mea în scaun, să fac o condică de legi, spre a schimba starea de haos a legiuirilor voastre, dăruindu-vă un mers mai cinstit al judecăţilor? Ce n-am făcut eu, ce n-am încercat, ca să aduc pentru binele obştesc, înnoiri şi îndreptări? Of, Arhon Slugerule! oftă fanariotul bun de gură. Dumneata nu-ţi cunoşti ţara, deşi eşti născut aici. Cu ajutorul cui vrei dumneata să aduci la îndeplinire idei măreţe? Cu boierii? Tocmai de ei m-am împiedicat totdeauna, şi prin ei a fost zădărnicit tot binele pe care am vroit eu să-l fac acestui popor. Dacă ar fi uniţi, între ei, şi dacă ar fi adevăraţi patrioţi, ar fi ei stăpâni, iar nu noi. Când staţi cu ei în Divan, toate se întocmesc

de minune. Dar cum ies din sfat, nu mai găseşti din boieri uniţi într-un gând. Gândirea lor e pornită numai spre chiverniseală şi hoţie. În Ţara Românească două lucruri nu poţi să mai găseşti. Dreptate şi feciorie. Domnitorul, care ar vrea să stăpânească aici după principii şi idei, ar trebui să fie un Dumnezeu. Eu însă m-am născut om, Arhon Slugerule...!

Frământat de gânduri, se întoarse Tudor la gazda sa Ilarion, şi-i povesti toate, câte vorbise cu Vodă.

Arhimandritul îi zise:

– Are cuvânt Vodă Caragea! El este mare hoţ, dar şi ceilalţi sunt la fel cu el, el este făţarnic şi mincinos, dar şi ceilalţi sunt tot asemenea. Dacă boierii ar fi ceea ce au fost în vremea lui Mihai Viteazul, am avea astăzi domni români, iar nu greci.

Cu mâinile adunate la spate, cu capul aplecat, cu fruntea lui mare, încreţită şi posomorâtă, Vladimirescu umblă câtăva vreme prin casă, în sus şi în jos, tăcut, şi zise în sfârşit:

– Trebuie scurtaţi c-o palmă, toţi, câţi sunt boieri divăniţi. Altfel nu scapă ţara de greci şi de ciocoi.

*

* *

În teatrul Domniţei Ralu se jucase, după deosebita dorinţă a sa, „Hoţii" de Friedrich Schiller.

Pe băncile îmbrăcate cu postav roşu, se înghesuise tot tineretul din protipendadă. Prin lojile, de asemenea îmbrăcate în roşu, ale căror perdeluţe erau tivite cu ciucuraşi albi, se vedea, strălucind de pietre scumpe, toată floarea cucoanelor. Fiindcă era de faţă curtea domnească, se aşezase în sfeşnicele de tinichea, de jur-împrejurul sălii, lumânări albe de ceară, cum se puneau numai când venea Vodă, în locul lumânărilor de seu, obişnuite, care făceau fum şi răspândeau un miros urât.

Frumoasa Dilly jucase pe Amalia cu multă gingăşie. Actorul Steinfels jucase pe „urlătorul Abbadona", dezvoltând o mare putere de plămâni.

Arnăuţii de casă şi slugile aşteptau, cu toţii, înaintea teatrului, şi ridicau felinarele, pe care le aduseseră cu sine, strigând săniile stăpânilor lor. Casa domnească plecase. Învelite în blănile lor, şedeau Domniţa Ralu şi cu domnişoara ei de onoare, Sultana Gălăşescu, alături una de alta.

– Ai fost toată seara aşa de tăcută, draga mea, zise Domniţa, nu ţi-a dat nimica de gândit ceea ce s-a jucat?

– Tocmai fiindcă mi-au dat mult de gândit, de aceea sunt tăcută, fu răspunsul.

– Aferim! Aşa e bine! zise Ralu, atunci să vii cu mine în odaia mea. Acolo am să te fac eu să vorbeşti!

Drumul de la teatru până la palat nu era lung. Domniţa porunci să nu oprească sania la scara cea mare, ea era nerăbdătoare să ajungă la odăile sale retrase.

Slujnicele fură trimise afară, şi Ralu se aruncă pe divan, împreunând degetele sale pline de inele:

– Acuma să vorbim numai amândouă, singure.

Frumoasă nu era Domniţa, dar tot duhul Greciei scânteia din ochii ei negri. O mustăcioară mijea pe buzele ei cărnoase, şi totuşi zâmbetul ei era blând, lăsând să se zărească nişte dinţi sclipitori. Mădularele ei mici şi mlădioase se ascundeau într-o haină galbenă de atlas, peste care cădea fermeneaua de mătase, cusută cu fireturi de aur, adunată la piept cu nişte paftale, împodobite cu smaralde. La brâu strălucea un fruşel hangiar, încărcat cu rube. Şiruri de mărgăritare înconjurau gâtul ei înălţat, şi o pereche de cercei de briliant, de o bogată lungime, scânteiau, atârnând din urechile ei. Pe părul negru era aşezat un mic turban de o stofă ţesută cu fir şi o stemă, alcătuită din briliante şi smaralde, era aşezată pe turban. Toate aceste podoabe minunate le purta Domniţa Ralu, parcă n-ar fi fost ale ei, „cu filozofie", cum zicea ea.

Dar mai mare cinste făcea filozofiei sale, felul cum îşi alesese domnişoara de onoare. Ori era cea mai înaltă cochetărie intelectuală, care punea frumuseţea Sultanei drept folio pentru sine? Fără pizmă, ba chiar cu admirare pentru prietena sa, Ralu Caragea lăsa să strălucească, alături, acea drăguţă fiinţă. Mai presus de toate însă preţuia puterea acestei tinere romance de a-şi însuşi înaltele cugetări şi simţiri frumoase. Aceste fete nu aveau o mulţumire mai mare, decât atunci când vorbeau împreună, până într-un târziu din noapte, despre artă sau de metafizică.

– Ei? ce te gândeşti, zise Ralu, văzând pe Sultana pierdută în gânduri şi jucându-se cu lanţul de mărgean, care-i atârna împrejurul gâtului. Spune-mi, vorbeşte!

– Îmi vine prea greu, răspunse Sultana cu sfială.

– Să ştii, iubita mea, o povăţui tânăra fanariotă, să ştii că, dacă este grea şi adâncă ideea, care trebuie s-o spunem, atunci vorbele, de care ne slujim, trebuie să fie cât mai nemeşteşugite. Vreau să te ajut să ieşi la mal. Despre ce lucru vrei să-mi vorbeşti?

– Despre Karl Moor... fu răspunsul, încetişor, al Sultanei.

– Karl Moor! zise domniţa cu aprindere, este suferinţa pentru un ideal întrupată într-un om! El are simţiri atât de vii, cum nu le pot

avea oamenii de rând. Puţini tineri ar fi căzut la asemenea deznădăjduire, numai din pricina că n-au fost pricepuţi de părinţii lor. Şi nu vor fi desigur mulţi, care după ce au fost siliţi, să se facă tâlhari, să întrebuinţeze această meserie spre scopuri atât de măreţe, foarte puţini, cărora nedreptatea suferită de ei le inspiră compătimirea pentru suferinţele altora! Căci mai ales de acest lucru se fereşte omul de rând, ca de ceva ridicol, ca de ceva nepractic. El crede că a venit pe lume numai ca să se bucure. Supărarea şi compătimirea însă nu sunt bucurii. Cu supărare şi cu compătimire se poate hrăni numai un suflet copilăresc, un suflet idealist, un suflet atât de smintit iubitor de alţii, cum era al acestui căpitan de hoţi. Amestecătura de mare visător şi de o sălbatică bărbăţie este ceea ce ne face să fim aşa fermecate de Karl Moor. Vezi tu, un astfel de om aş putea şi eu să-l iubesc, eu care sunt atât de pătrunzătoare în judecata bărbaţilor, cum spune fratele meu, eu aş putea iubi pe un asemenea om, dacă s-ar găsit undeva pe lume!

Sultana-i răspunse:

– Este unul! Îl cunosc eu! Tocmai aceasta vroiam să ţi-o spun! O roşeaţă de bujor se ivi pe obrajii ei, şi abia mai putea fata să-şi tragă sufletul, scurt, ca după o fugă înteţită.

Ralu îşi preumblă ochii săi mari, cercetători, asupra tinerei fete. O simţire caldă străbătuse vorbele, tremurânde de fericire, a Sultanei, o simţire, care trebuia să fi fost cu atât mai adâncă cu cât, până acuma, nu se arătase prin nici o vorbă cât de mică.

– Iubita mea, îi zise atunci Domniţa cu blândeţe, cine este acel minunat bărbat?

Sultana se făcu galbenă şi se apropie de fereastră, deşi înaintea ei se întindea noaptea asemenea unui zid. Orice fiinţă omenească, când este frământată, caută, prin instinct, un orizont mai larg, spre a scăpa de ananghia care o apasă în acel moment.

Ralu se gândi profund, şi încercă să-şi aducă aminte, spre a lăsa şi vreme Sultanei să se liniştească, cine ar putea fi acel om, care se asemănă cu chipul ideal al lui Schiller? La curte nu era nici unul, acolo nu putea să fiinţeze un asemenea om. Când se gândea numai domniţa la un astfel de lucru, îi venea să râdă; bărbaţi la curte! adevăraţi bărbaţi! bărbaţi cu sufletul sănătos! Ea oftă apoi, fiindcă, într-adevăr, nu era lucru de râs!

Sultana se întoarse iar cu faţa spre odaie:

– Nu ştiu, dacă pot să-ţi spun, tocmai ţie, numele lui, zise ea. Dar tu eşti pusă atât de sus, şi ştii cât te iubesc!

Ralu îşi aşeză braţul împrejurul gâtului prietenei sale, o trase lângă sine pe divan, şi drept orice răspuns se uită în ochii ei.

Sultana ridică capul în sus, şi deodată tremuratul se pierdu din glasul ei:

– Este haiducul Iancu Jianu.

Un strigăt de mirare ieşi din gura lui Ralu:

– Adevărat! Este el! zise ea. În ţara nemţească a născocit Schiller un Karl Moor! Şi aici, la noi, este unul aievea! Dar de ce nu putuşi tu să-mi spui, măcar mie, numele lui? Abia isprăvi întrebarea, şi se lovi în felul ei vioi, cu palma peste frunte: Iubita mea! poate fiindcă el urăşte pe greci şi îi prigoneşte? Ascultă, Sultano, şi trupul mărunţel al Domniţei se ridică drept în sus, aici în ţara asta, eu sunt Domniţă românească, şi patria, pe care o port eu în sufletul meu – un zâmbet mândru şi trist se revărsă atunci pe toată faţa ei – este Vatra Cucului în nori – Nephelokokkygia!

Sultana duse mâna prietenei la buzele sale:

– Fiinţă aleasă şi înţeleaptă! zise ea, pentru tine nimic omenesc nu este străin, şi totuşi eşti aşa de mai presus de lume, şi măsori toate lucrurile omeneşti cu o nepărtinire cerească!

– Aşa fac? zise Ralu, cu o veselă zeflemea. De, aşa suntem noi, cei din cuibul cucului de prin nori! Dar acum să ne întoarcem la viteazul nostru. Ziceai că-l cunoşti? De când? Cum ai ajuns tu în apropirea unui haiduc? Dacă ar afla cucoana Sima, mama ta, un asemenea lucru, m-ar aştepta o zdravănă ocară din parte-i. Maică! Cuconiţa Sultana a făcut cunoştinţă cu haiducii, şi s-a ferit să-mi destăinuiască chiar mie! Ea ameninţă cu degetul.

– Taina nu era numai a mea, răspune tânăra fată, plecând ochii în pământ. La curte, se înţelege, că n-am putut să întâlnesc pe Jianu, dar el are mulţi prieteni prin ţară, sfârşi ea încetişor.

– Nu e nevoie să-i trădezi, draga mea, zise Domniţa repede. Să vorbim acum numai de el. Spune-mi, ce vorbe aţi schimbat voi împreună, unul cu altul?

– Nici o vorbă, răspunse Sultana zâmbind. Eu cred, că el nici nu m-a văzut. Vorbea cu alţi bărbaţi. L-am văzut numai şezând la masă.

– Şi cum era la masă? stărui Ralu.

– Câteodată foarte vesel. Atunci râdeau cu toţii. În două rânduri însă a aruncat câte o vorbă mai tare, şi atunci era, parcă lovise un trăznet în mijlocul mesenilor.

– Minunat! strigă Domniţa cu bucurie. Şi e cu adevărat boier?

– Ca şi Karl Moor.

– Vezi tu, zise tânăra fanariotă, asta ar putea să mă împace şi pe mine cu boierii. Dar, fără îndoială, el nu prea ţine în seamă cinurile şi rangurile? La el n-au trecere măririle deşarte.

Sultana dădu din cap. Fără veste însă o prididiră lacrimile, şi cu glas încet zise:

– A fost pus un preţ pe capul lui.

Atunci Ralu întinse amândouă braţele şi trase pe prietena sa, cu foc, la pieptul său, zicând:

– Dreptatea nu se mai găseşte decât în păduri şi în inimile noastre, ale acestor două fete!

*

* *

Dimineaţa când se deşteptară fetele, aveau simţirea că se petrecuse ceva nou şi de mare însemnătate în viaţa lor. Orice întâmplare plăsmuită era, pentru aceste fiinţe simţitoare, ca o întâmplare adevărată. Se mai adaugă încă, de astă dată, împrejurarea că teatrul „Hoţii" făcuse să iasă la iveală şi un alt lucru, care fiinţa în taină. Erau amândouă foarte mişcate.

– Ziua, în care ne-am învrednicit să înţelegem un adevăr, zise Domniţa, este o zi de sărbătoare. Se adevereşte, aşadar, că poeţii cei mari nu spun lucruri numai visate de ei. Ei abia ajung cu închipuirea cea mai îndrăzneaţă a fanteziei lor realitatea, care este poezia însăşi a lui Dumnezeu!

Şi această sărbătoare a celor două prietene era să mai fie înfrumuseţată încă şi cu o altă plăcere. Directorul teatrului adusese la cunoştinţa luminatei Domniţe, că a sosit artistul Steinmoser din Viena, şi ea îl poftise să vină în salonul ei de muzică.

– În sfârşit, în sfârşit, vom auzi, zise ea, muzica Dumnezeiescului cântată cum se cade. Dumnezeiescul era Beethoven. Urma să fie cântat pe pianofortele Domniţei Ralu, singurul din Bucureşti, şi poate din toată Ţara Românească. Acesta era o piatră a smintelii pentru mulţi, şi mai ales pentru unele evlavioase cucoane bătrâne, care socoteau, că fata cea mică a lui Caragea era un fel de moară stricată, cum îi ziceau, o femeie smintită şi primejdioasă. Ele aţâţaseră pe mai mulţi arhierei împotriva păgânescului clavir. Dar nici unul din aceştia nu îndrăznise s-o supere pe Domniţa.

Ralu primi pe artistul din Viena într-un salon, ale cărui ferestre dădeau spre grădina înzăpezită.

Cu părul răsucit pe frunte, cu cârlioanţe ridicate sus de tot, cum era moda, ras de tot pe faţă, cu un guler scrobit foarte înalt, cu fracul lui vânăt şi cu pantalonii lui albi, lipiţi de pulpe, ajungând numai până la glezne şi întinşi cu curele, trecute pe sub papuci, lucru care dădea statului său întreg o înfăţişare de parcă nu sta bine cu picioarele pe pământ, aşa cum se înfăţişa, acest Steinmoser nu prea arăta a vreun om mare.

El se închină de vreo douăsprezece ori, una după alta, şi se uita mirat la amândouă fetele. Acestea erau îmbrăcate astăzi „evropeneşte" sau „nemţeşte", un port care stă foarte bine Sultanei, şi nu prindea tocmai pe Domniţa Ralu. Chipul cam arăpesc al capului ei, mic şi negricios, se înfăţişa mai bine în brocatul cu fir de aur şi cu pietre strălucitoare, decât în haina ce o purta acum, albastră ca levănţica, şi cu talie scurtă.

Mirarea cea mai mare se zugrăvi însă pe faţa lui Steinmoser, când Domniţa începu să-i vorbească într-o nemţească aleasă. Şi apoi când se aşeză la clavir, deodată strigă cu bucurie:

– O, un Prohaska! Tocmai aşa unul are şi domnul de Beethoven.

Ralu se rezemă de clavir şi întinzând mâinile sale, rugătoare, zise:

– Dumneata cunoşti pe Beethoven? Spune-ne, te rugăm, istoriseşte-ne! Ai vorbit dumneata cu el? L-ai auzit cântând la clavir?

– Da, l-am auzit! Cum să nu, Luminată Domniţă, răspunse neamţul.

– Atunci spune-ne cum cântă? stărui Ralu.

– No, cântă de minune, Măria Ta. Dar ca să lămurească mai de aproape cum e felul lui Beethoven de-a cânta, până acolo n-ajungeau puterile tânărului papă-lapte.

Ralu înţelese aceasta îndată, şi îi făcu o altă întrebare de scăpare.

– Dumneata îl cunoşti însă în persoană? Ai vorbit cu el?

– Cum să nu-l cunosc, Măria Ta, a fost anul trecut peste tot, la toate serbările congresului. No, dar cât priveşte ca să vorbeşti cu el, urmă Steinmoser, nu e lucru uşor. Acel Beethoven e un om posac.

– Ce e? întrebă Domniţa.

– E posac, Măria Ta, îndată îţi spune vreo grosolănie. Asta din pricină că e foarte surd.

Pe faţa vioaie a grecoaicei se înfăţişă atunci toată tragedia acelei sorţi, atât de nemiloase.

– Asemenea ursită groaznică are de scop să ne dovedească cât de neatârnat este marele suflet născocitor de trupul şubred al omului! zise ea, întorcându-se la Sultana, care-şi plecase frumosul cap în jos, pierdută în gânduri.

– Acuma, însă, vă rog să ne cânţi ceva! zise Domniţa artistului.

El puse mâinile pe clape. Începu. „Appassionata", şi omul, atât de stângaci în purtare, cânta această muzică cu mare pricepere şi cu o mişcătoare adâncire.

În ochii negri ai lui Ralu se ridica o flacără, după alta. Fiinţa ei şubredă părea că creşte deopotrivă cu simţirea ei. Rochia ca levănţica nu se mai băga în seamă. Cine o privea acum, vedea numai faţa ei. La această faţă se pironise şi privirea Sultanei celei mintoase şi atât de doritoare de a învăţa.

După ce răsunase cel din urmă acord al părţii întâia, Domniţa se sculă în sus, şi zise cu o cadenţă muzicală:

– Auzi tu strigătul, care cere să cunoască adevărul? Auzi tu cum vine, iară şi iară, în cele patru note: Spune-mi adevărul! Spune-mi, o soartă, spune-mi o cerule, o Dumnezeule! Tu mi-ai sădit această întrebare în inima mea, dezleagă-mi-o acuma, ajută-mă să găsesc adevărul! Rugarea aceasta se înalţă la tine, Dumnezeule, din veacurile cele mai depărtate, din altarele tale, o Moira, necuprinsă de mintea omenească! Se înalţă şi din jertfele, care se topesc pe ruguri! Ea zâmbeşte din beţia scurtă a fericirii, şi se tânguieşte din marea nesfârşită a jalei. Spune-mi adevărul, căci de orbirea mea şi de chinul meu ar trebui să i se facă milă chiar şi Iadului, cu atât mai mult Ţie, Unule Dumnezeule! Luminată de durere, ca Pythia, ea se uita în depărtare.

Sultana îşi acoperise faţa cu palmele.

Steinmoser deschise nişte ochi rotunzi, holbaţi. Se făcuse adâncă tăcere în salon.

O uşă se deschise, şi o cucoană frumoasă intră, ajutată de doi copii de casă. Atlasuri verzi şi galbene încărcate de fireturi, înveleau trupul ei greoi. Peste părul negru, ca pana corbului, era aşezat, într-un turbănel de mătase verde, un fes alb de Tripoli, împodobit cu o stemă mare de smarald.

În urma ei, tot asemenea ajutat de copii de casă, intra un fel de pitic, cu faţa pocită, galbenă, care râdea necontenit. Înainte chiar de a ieşi la iveală, potca, învelită într-o giubea albă, împodobit cu guler uriaş de vulpe vânătă, cucurigia şi ciripea, mai fiind încă şi peltic:

– Cumnăţică Vlalu Măvila Sa a înţeles, fivheşte că tlebuie să mă facă Spătah! Sunt acum Spătah, m-a numit acum!

Ar mai fi flecărit încă înainte, spunând tot acelaşi lucru de zece ori, ca toţi gugumanii, slabi la minte, dacă nu i-ar fi curmat vorba nevasta lui supărată:

– Ajunge. Ştim. Şi îndreptându-se spre Ralu, de pe faţa căreia fugise însufleţirea, făcând loc la ironie, ea urmă: Ce mai faci, surioara mea? Cine e caraghiosul acela care şade la dulapul tău de muzică? Aşa, vreun artist dinăuntru? Noi nu vroim să te supărăm. Am venit să-ţi spun numai două vorbe, în treacăt. Vroiu să mă duc apoi la nineaca, şi Milostivirea Sa, Spătarul, are să se ducă la Divan. Ea începu să râdă: Doamne, adică de ce nu? Acolo e cel puţin bine îngrijit pentru câteva ceasuri.

Cucoana vorbea tare, fiindcă în Fanar se socotea proastă fiecare femeie, care nu vorbea pe întrecute, repede şi ascuţit.

Ipochimenul de la Viena şedea încremenit, lângă clavirul de la Prohaska, şi privea cum se aşezase ciudata pereche pe un divan, şi

cum li se aduse de slugi, care umblau forfota, narghilele, dulceţuri şi cafele.

Spătarul cel nou ieşit din cazan, ar mai fi flecărit despre boieria lui, dar dojana soţiei, şi mai ales ochii cumnatei sale, îl speriaseră. Cu picioarele încolăcite, şi cu spinarea încovoiată, şedea – gigica – între perne şi sugea din narghilea.

Nevasta dumisale făcu întrebarea:

– Unde este fratele nostru Constantin? Va fi oare acasă? Nu vine niciodată la tine?

– O, Constantin! răspunse Ralu, cu o batjocură subţire, atât în privirea sa, cât şi în vorbă. Tu ştii, Policsenio, că el nu face parte din musafirii mei obişnuiţi. Mă găseşte anostă.

În aceeaşi clipă însă se deschise uşa, şi cu un râs zgomotos, intră un tânăr fanariot de o rară frumuseţe. Era urmat de un bărbat mai în vârstă, cu nasul foarte mare şi cu ochii plini de deşteptăciune. Amândoi aveau bărbi negre, fiincă la fanarioţi, ca şi la turci, se credea că numai faţa neagră este faţa puterii şi a bărbăţiei, părul bălan sau castaniu trebuie să fie cănit, şi să se arate negru de tot.

– Iubită surioară! zise cel care intrase întâi, m-am făcut eu singur „introducteur des ambassadeurs!" Trecând prin odaia, care este alături de acest templu al muzelor, văzui pe boierul Constantin Samurcaş săltând de mulţumire. Spune că a auzit o muzică dumnezeiască. Fiind o inimă simţitoare, cum mă ştii, mi s-a făcut milă de el, să-l văd stând dinaintea porţii raiului, şi ţi l-am adus înăuntru.

– Să fie binevenit! zise Ralu. Dacă ştiam că e la curte, l-aş fi poftit chiar eu, de mult, la mine.

– Halal! aşadar am putut, o singură dată în viaţa mea, să-ţi fac pe plac! zise Beizadeaua Constantin.

– Cum vezi, este cu putinţă, dacă vrei, şi asemenea minune, răspunse Ralu.

– Dar tot minune rămâne, fiindcă noi ne închinăm la deosebite dumnezeiri! Şi, of!! uitându-se, cu un suspin adânc şi cu ochii înfocaţi, la Sultana, care şedea liniştită, numai asupra muzelor n-are Eros nici o putere!

– Cine a spus asta? întrebă Ralu.

– Anacreon, răspunse Beizadeaua, fără să se gândească mult.

– Eşti sigur de ce spui?

– Ei, dacă n-a fost Anacreon care a spus-o, apoi sunt eu, care o spun!

Râsul surorii sale ţâşni în sus, ca un avuz de mărgele:

– Constantin a ajuns poet! zise ea. Dar ca să ştiu pe cine să-l slăvesc pentru această vorbă minunată, pe tine, sau pe Anacreon, te

rog, pune pe cineva să cerceteze biblioteca ta. Dacă aceste cuvinte nu se găsesc undeva în scrierile cântăreţului de la Teos, pe care tu le ai pe toate, fără îndoială, în dulap, atunci eşti tu autorul lor cu adevărat.

Biblioteca Beizadelei slujea totdeauna drept ţinta săgeţilor de batjocură a Domniţei Ralu, fiindcă această bibliotecă era numai zugrăvită. În odaia cea mai întunecoasă a Beizadelei ea îmbrăca pereţii. Acolo străluceau cu slove de aur numele celor mai mari scriitori din toate veacurile, zugrăvite, pe rânduri de cărţi bine aşezate, iar pe dinaintea lor atârnau nişte perdele verzi. Ralu le numea perdelele lui Parhasios. Când batjocurile ei ajungeau până acolo, atunci Beizadeaua o rupea la fugă. El nu citea niciodată, dar era simţitor şi se supăra iute, ca orice grec adevărat, când sora sa dădea în vileag, fără cruţare, taina bibliotecii lui zugrăvite.

– Da, da, mă duc să caut, zise el, şi de astă dată, nemaiglumind, ieşi din odaie.

În ochii lui Ralu se răsfăţă un drăculeţ. O hărţuială de acest fel cu fratele său, ea nu scăpa niciodată prilejul s-o aibă, iar pe Sultana ei, pe care pusese ochiul frăţiorul, ştia s-o apere totdeauna cu biruinţă.

– A plecat duşmanul! zise mica şi îndârjita Domniţă. Eros să-l aibă în paza sa!, apoi se întoarse spre Samurcaş.

Chira Policsena se plictisea, ştiind că acuma are să urmeze iară muzică, şi poate chiar filozofie. De aceea zise că trebuie să se mai ducă la mumă-sa, şi plecă, legănându-se ca o raţă, grasă cum era, şi neobişnuită să umble. Spătarul se fâţcăi, şi el, după dânsa, tare supărat, că nu avusese voie să se fudulească mai mult cu slujba lui cea nouă. Dacă nu i-ar fi fost frică de Policsena, ar fi izbucnit în plânsete cu istericale.

După ce ieşiseră afară acei tulburători ai păcii, Steinmoser trebui să cânte Appassionata până la sfârşit. Cu ochii închişi asculta Samurcaş, şi-i arătă apoi artistului, într-o nemţească aleasă, recunoştinţa sa.

Într-aceea porunci Ralu să i se aducă o bişactea, de baga. O puse pe clavir, o deschise şi-şi afundă degetele în grămada de aur, ce era înăuntrul ei.

– Ştiu bine, zise Domniţa tânărului vienez, că arta dumitale e mai presus de orice răsplată pământească, şi te rog să nu măsori recunoştinţa mea după neînsemnatul dar ce-ţi fac. Acesta nu are alt scop decât să te despăgubească pentru lunga şi greaua călătorie, ce ai făcut până aici. Îi întinse mâna plină de galbeni, şi făcu aceasta cu atâta nevinovăţie copilărească, încât artistul mirat, îi întinse şi el, fără voie, mâna sa. Mânuţa ei mică se cufundă de trei ori, de patru ori,

în aur, şi dărui fără să numere. Ameţit şi cu buzunarele umplute, se depărtă tânărul artist.

Vroia şi Samurcaş să plece, dar Domniţa îl opri.

– Poţi dumneata, Arhon Vornice, după această dumnezeiască destăinuire, să te duci, acum îndată, înapoi în mijlocul oamenilor? Ieri Schiller şi astăzi Beethoven! Trebuie să treacă o vreme oarecare, până să doresc să mai am a face cu oamenii de toate zilele!

Samurcaş se închină, zâmbind şi încrucişând mâinile la piept.

– Ieri Schiller şi astăzi Beethoven! zise Domniţa încă o dată. Mari sunt nemţii ăştia! Dar tocmai fiindcă sunt mari, mă mir că Schiller a scris „Hoţii" lui, acest strigăt amărât pentru dreptate, şi al mândriei de bărbat. Cum a putut el să născocească acest chip al lui Karl Moor? Se poate înţelege că sub asuprirea turcească cei mai vrednici bărbaţi se duc în codrii, ca haiduci şi ca Klefţi. Dar cum a putut să-i vină în minte unui poet neamţ un asemenea lucru?

– Era atunci foarte tânăr şi deschis la suflet, zise Samurcaş. N-ai auzit niciodată, Domniţă, despre Karl al Virtembergului? Acela călca, cu caii, semănăturile ţăranilor săi şi vindea pe supuşii săi, spre a fi duşi la America. Au mai făcut şi alţi domnitori din Ţările Ghermăniceşti tot astfel.

– Aşadar şi în ţara nemţilor? zise Domniţa, şi rămase pe gânduri.

*

* *

Sufletul lui Beethoven mai plutea încă în „Templul muzelor", când se auziră un fel de sunete străbătătoare în curtea palatului, care se chemau şi ele muzică, dar acest fel de muzică venea din ţara turcească. Era meterhaneaua, care făcea un fel de vijelie sălbatică din trâmbiţe, însoţite de bătaia unor tobe mari într-un tact duduitor.

Era chemarea la masă. Această gălăgie se mai făcea din nou, iară şi iară, la fiecare rând de bucate, care se pornea din bucătărie, prin geamlâc, spre sufragerie.

Împrejurul mesei cele lungi, mişunau slugile în haine cusute cu fireturi de aur şi argint. Erau musafiri mulţi la masă, ca de obicei. Se aduceau de zece ori atâtea bucate, cât s-ar fi putut mânca, ceea ce avea de urmare că bucătăria domnească înghiţea sume mari de bani.

La masă Vodă Caragea vorbea cu Samurcaş despre traducerile ce le făcuse din comediile lui Goldoni. Lua parte la această vorbă şi Ralu, fata cea mai iubită a lui Vodă, pe când mama ei şi chira Policsena păstrau tăcerea.

După ce se mâncă şi se bău, dincolo de măsură, doamna lui Caragea se lăsă s-o ducă câţiva copii de casă în odăile sale, unde era

cald, ca într-o baie turcească. Ea rămase culcată mai multe ceasuri, fără să se mişte de pe divan; era un sac de grăsime, având însă o faţă regulată încă, dar învineţită de sulimanuri. Printre degetele ei, ţepene din pricina inelelor, alunecau mătăniile cu diamanturi şi mărgăritare mari cât bobul de mazăre. Când fusese tânără şi frumoasă, ea jucase un rol însemnat în Fanar, şi-i ajutase cu credinţă soţului său ca să ajungă în scaunul domnesc al României, idealul tuturor fanarioţilor, nefiind nimica alta trebuitor pentru aceasta, decât bani şi darul de a face zavistii. Amândouă le avea frumoasa nevastă a lui Caragea. Acum îşi ajunsese dorinţele sale, dar o părăsiseră şi tinereţea şi soţul ei. Se mângâia cu răbdare. Osmanlâii zic:

– Vin, cafea, afion şi tutun sunt cei patru stâlpi ai cortului unde se umbreşte mulţumirea. Şi în acest cort se retrăsese doamna lui Vodă Caragea. Trebuinţele ei sufleteşti şi artistice erau mulţumite cu o mică flaşnetă, pe care putea să i-o învârtească cineva, adesea ceasuri întregi, dinaintea divanului Luminăţiei Sale.

*

* *

Spre a se desluşi asupra unor stihuri din Goldoni, Măria Sa Vodă luă pe boierul Samurcaş, după masă, cu sine în bibliotecă.

Dar traducerea era numai un prilej. Vodă cerea adesea sfatul boierului Constantin, şi vroia să-i pună şi astăzi unele întrebări, cu privire la slugerul Tudor Vladimirescu. Care sunt părerile boierilor despre vătaful de plai de la Cloşani? Să fie lăsat să câştige judecăţile, pe care le-a pornit?

– Măria Ta, ştii că eu sunt binevoitor pentru el, răspunse Samurcaş. Dar tocmai între simpatrioţii lui are mari protivnici. Nu-şi stăpâneşte gura. El nu e boier, şi mereu ocărăşte pe boieri, oricând şi oriunde poate.

– Ce găseşti dumneata la el, drept vorbind? îi curmă Vodă cuvântul.

– Puterea credinţei lui, răspunse Samurcaş, fără să se sfiască. Firea lui dreaptă, Tudor Vladimirescu e tot aşa de cinstit ca prieten, cum este ca duşman. Un duşman, care nu se preface, şi care rămâne totdeauna drept şi faţă de protivnicul său. Aşa, de pildă, el doreşte să vadă în scaunul domnesc al ţării sale domnitori pământeni, şi ar vrea să scape ţara de greci. Dar şi pentru greci doreşte acelaşi lucru, adică le doreşte, ca şi ei să scuture jugul turcilor şi să fie slobozi în ţara lor. Ca să ajungem şi noi acest scop, eu cred că Tudor bucuros ne-ar da chiar o mână de ajutor. Aşa de dreaptă e judecata acestui

om, Măria Ta! De aceea eu cred că ar fi bine, şi de mare folos, dacă s-ar putea îndupleca să intre în Eterie. Vrei, Măria Ta, să ne ajuţi?

Vodă îşi netezi barba, închizând ochii pe jumătate. Boierul Constantin, capul Eteriei din România, avea însărcinarea să facă din Vodă Caragea un mădular dintre acei luptători ai întovărăşirii greceşti pentru libertate. Dar Vodă ştia să se strecoare faţă cu întovărăşirea, întrebuinţând toată şiretenia sa de fanariot. El făcea jertfe pentru Eterie, într-un fel literar, lua parte vie la publicaţiile numeroase de traduceri şi de lucrări originale, care se scoteau de Eterişti, în Grecia, la Viena şi la Paris, ajuta teatrul fiicei sale, dar nu vroia să ajute cu bani pe acei care căutau să câştige şi să adune părtaşi la Eterie.

– Pe câtă vreme mă găsesc în scaunul de domnie al României, eu nu pot să fiu răzvrătitor, era răspunsul său.

Samurcaş îl dădea drept pildă pe ţar şi pe cei doi crai nemţeşti.

– Dacă aş fi rus sau neamţ, m-aş face îndată cel mai zelos eterist, îi răspunse Vodă.

– Şi ca grec...? întrebă Samurcaş plecând ochii, ca să-şi poată ascunde mânia.

– Ca grec, răspunse Caragea, apăsând şi punând mâna sa împodobită cu un mare smarald cioplit, pe umărul boierului Constantin, ca grec cunosc starea lucrurilor foarte de aproape. Cine a trăit sub stăpânirea turcilor, adică sub jugul celei mai silnice desfrânări şi a lipsei de orice lege, acela are măduva zdrobită pentru vecii vecilor! Stihuri, cântece, drame... el arătă la cărţile de la pereţi, şi pe masa încărcată de scrieri – un fel de pâlpâială de flacără se poate face, niciodată însă o renaştere. De aceea sipetul cu bani trebuie să fie de aci înainte patria fanarioţilor!

Samurcaş plecă capul tot mai adânc în jos. Ar fi vroit să-i strige lui Vodă în faţă:

– Dar mai sunt pe lume şi alţi greci, care nu sunt fanarioţi! însă se stăpâni.

*

* *

Spre seară, când soarele cel roşu, lipsit de raze şi rotund ca o ghiulea, părea că e atârnat între crengile copacilor, de printre mormintele bisericii Sărindar, o trăsură foarte ciudată ieşea din curtea domnească.

Patru cerbi cu coarnele aurite erau înhămaţi la o sanie. Zăpada, care era îngheţată de marele ger, se spulbera ca praful sub copitele

cele mici, şi sărea până în sania, în care şedea, învelit în blănuri, Beizadeaua. El se ducea la un chef.

În dimineaţa zilei următoare se lăţi vestea la curte că Beizadeaua Constantin ar fi zăcând bătut rău, jumătate mort, în iatacul său, că ar fi fost adus acasă în starea asta în cursul nopţii. Doamnei nu i se putea spune nimica, fiindcă ea dormea până pe la ceasurile unsprezece, iar fetelor tinere, cum era Domniţa Ralu, nu li se spuneau asemenea lucruri.

În iatacul lui Vodă însă, care era prefăcut într-un fel de cort, aproape întunecos, prin o mulţime de covoare de mătase şi de stofe ţesute în fir, şedea tânărul Hatman Carabaş, prietenul Beizadelei, şi istorisea lui Vodă toată întâmplarea cu un glas mişcat.

– Vreau să cunosc întregul adevăr! zise Caragea. Chiar şi cu ghicilicul pe cap, un fel de scutec de noapte, din mătase galbenă, Vodă tot mai avea o înfăţişare măreaţă. Fanarioţii se străduiau, încă din tinereţe, să aibă o asemănare cu turcii, la ifos, şi un fel de mândrie nepăsătoare.

Hatmanul Carabaş urmă şi el pilda lui Vodă, şi se străduia să facă din faţa lui frumoasă, obraznică, o faţă serioasă. El se închină şi zise:

– Nimic nu trebuie, şi nici nu poate, să rămâie ascuns privirii pătrunzătoare şi luminate a Măriei Tale. Vei şti, aşadar, că Beizadeaua, după ce mi-a făcut cinstea să ia cina cu mine, s-a dus la casa Postelnicului Chiriac.

– Era negreşit vreo sindrofie acolo? întrerupse Caragea aspru.

Hatmanul se închină iarăşi. Beizadeaua era aşteptat acolo, ca de multe alte dăţi, într-un cerc foarte restrâns.

Vodă lăsă pleoapele până la jumătatea ochilor, ca un tigru somnoros.

– S-a întâmplat acolo un lucru nemaiauzit, urmă Carabaş cu grabă. Postelnicu, negreşit în stare de beţie, s-a repezit la Beizadea cu un cuţit. Beizadeaua, care nu era armat, cercă să fugă, dar toate uşile erau încuiate. Strâmtorat de tot, Beizadeaua sări printr-o fereastră, şi-şi făcu mai multe răni la cap, la umeri şi la genunchi.

– Zgârieturi, zise Vodă liniştit.

– Ba tăieturi sângeroase, zdrelituri, răni dureroase în carne, zise Carabaş stăruitor, şi apoi urmă cu patos: Dar mai mult decât trupul, a fost rănită cinstea lui, Luminate Stăpâne! Şi fiul prea înalt al lui Vodă roagă pe Milostivul său părinte să pedepsească pe Postelnicul cu cea mai mare asprime.

Degetele galbene ale lui Vodă Caragea pieptănau barba lui de mătase. După o clipă de tăcere, ieşi un răspuns cu vorbe foarte înţepate:

– Spune Beizadelei că domnii şi fiii lor pot să facă mai multe decât alţi muritori, dar sunt şi mai mult opriţi de a face unele. Domnitorul poate să poruncească, dar numai în marginile dreptului şi ale cuviinţei. Eu nu pot să-l fac pe Postelnicul să ispăşească, tot el, ruşinea, pe care i-a adus-o Beizadeaua în casă.

Vodă dădu din cap, şi Carabaş înţelese că trebuia acum să plece.

El se duse înapoi la Beizadeaua, şi-l găsi tocmai aruncând cu căniţe şi farfurioare după cele două slugi ale lui, care, de frică, îşi ascundeau turbanele albe cum puteau. Beizadeaua, al cărui cap era legat şi oblojit pe toate părţile, avea acum şi un atac de istericale. Intrarea Hatmanului îi abătu însă gândul într-altă parte.

– Ei? întrebă el.

Carabaş se lăsă într-un jilţ, alături de pat, plecă capul pe piept şi făcu cu mâna, ca un om care-şi netezeşte o barbă lungă. Apoi, cu tot ifosul şi toată fudulia înaltă a lui Vodă, istorisi, din cuvânt în cuvânt, ce răspuns trimisese dânsul fiului său.

Efectul fu minunat.

Prinţul Constantin râse cu hohot şi zise vesel:

– Ia te uită, Aristidis însuşi!

– Brutus! zise Hatmanul, cu patos.

– Caragea! ţipă Beizadeaua. Ce mai vrei? Vodă Caragea întocmai! Cuprinsul tuturor virtuţilor din vechime... Dar deodată îl prididiră lacrimile, fiindcă râsul îi pricinuia durere la rănile de la cap. Dar gustă povestirea cu întregul cinism al firii sale. După nevasta Postelnicului alergase şi Vodă, şi că putea acum să-i facă cunoscut că el i-a apucat înainte, aceasta era pentru Beizadea cea mai mare plăcere, fir-ar-fi chiar cu preţul de a mărturisi, că a mâncat o zdravănă bătaie.

*

* *

Iarna urma înainte tot aşa aspră, cum începuse. Copacii se frângeau sub povara de zăpadă. Noaptea urlau lupii prin mahalalele Bucureştilor, şi alergau ca câinii, în haite, prin sate.

Intrarea la peştera de la Polovraci era înzăpezită de mult. Mereanu îşi făcuse bârlog de iarnă, sigur, la Rucsandra lui.

Jianu rămăsese la cârciuma din pădurea de lângă Râmnic. I se părea că era bine aşezată, şi cârciumarul om vrednic. Cârciumăreasa îi dăduse Căpitanului odaia ei. Era văruită curat şi luminoasă, pe pereţi erau întinse scoarţe frumoase, ţesute de Domnica. La ferestre înfloreau garoafe şi rozete, printre care erau aşezate gutuie aurii, care umpleau odaia cu mirosul lor dulce. Odaia se încălzea de

minune. Jumătate lungimea unui perete o cuprindea soba de pământ, văruită alb, în care se băgau trunchiurile de lemne aproape nesparte, așa cum se aduceau din pădure. Dacă lemnul era prea lung și rămânea un capăt afară din ușa sobei, atunci se împingea, pe urmă, după ce ardea o parte, și se mai scurta. Căldura răspândită de această sobă era deosebit de plăcută.

Simțământul cel nou pentru Iancu, știindu-se acum bine ascuns, aerul cel molatic, îmbălsămat, stăruința tăcută, dar statornică, a tinerei femei, peste a cărei întreagă ființă se vedea revărsată o dorință tremurătoare, toate acestea împreună, învinseră, în sfârșit, pe oțelitul haiduc. I se părea că i se dezmorțesc simțurile, care până acum slujiseră, cu grozavă încordare, numai la meseria lui și spre a răzbuna dreptatea. Zâmbind se uitase Mereanu pe urma Căpitanului său, când plecase de la Polovraci în jos spre Râmnic. El zisese Rucsandrei:

– Ei, negreșit, e foarte bine așezată cârciuma lui Candrea! Nici vorbă, meșteșugul de război al Căpitanului e foarte slăvit, dar tot numai om este și el! Și aceasta e bine, căci altminterea s-ar preface odată în flăcări și în fum, așa arde și fierbe uneori în el.

Căpitanul era într-adevăr om și el, și încă om tânăr. Văzând Mereanu că nu primește nici o știre de la el timp de cinci săptămâni, veni în jos de la Polovraci. Găsi pe Domnica mai frumoasă decât oricând. Peste cosițele ei castanii era legată o maramă albă, împodobită pe de margini cu fluturi de argint. Pe umeri purta o scurteică de atlas verde, cu mânecile atârnate de amândouă părțile, și care era îmblănită cu samur scump. Pe dedesubtul scurteicii, sânul Domnicăi părea că era ferecat cu solzi de galbeni în toate mărimile, așezați în cinci sau șase rânduri, unii peste alții. Salba este măsura avuției la țărănci. Judecând după salbă, cârciumăreasa putea să se asemene cu oricare cucoană de boier. Și aceasta venea de acolo, că se înfruptase din comorile lui Iancu Jianu.

În schimb, cârciumarul se târa înaintea haiducului, care primea gudurarea lui numai din dorința ca să nu-i lipsească cârciumăreasa.

Mereanu luă seama două zile, și spre a se încredința și mai bine, îl întrebă pe Alexe:

– L-a apucat rău?

Țiganul rânjea, arătându-și dinții cei albi:

– Boierul Iancu e vijelia, Domnica e plopul.

– Așa e bine, răspunse celălalt, dând din cap, hotărât.

După ce se potolise boierul Iancu, și asemenea și crivățul de iarnă, Căpitanul de haiduci încălecă calul să plece spre a-și aduna oamenii, căutându-i prin toate ascunzătorile lor. Domnica îl însoțea. Ea venise, îmbrăcată ca haiduc, și se oprise în fața lui. Părul și-l

împletise şi-l ridicase în sus, astfel încât vârful coadelor ei castanii îi cădeau de sub căciula albă, întocmai ca o chică, în ceafă şi pe obraji. Era minunat de frumoasă, şi cu atât mai frumoasă cu cât, la privirea copleşitoare a lui Iancu, se înroşise şi se uita, ruşinoasă, în jos la brâul ei, în care îşi aşezase pistoalele încrucişate.

Iancu se uită câtva timp la dânsa, şi apoi o întrebă:

– Ei, şi?

Ea ridică ochii cu sfială la el, căci cu toată dragostea lor, Jianu rămăsese pentru Domnica tot boierul de neam şi stăpânitor. De aceea se şi închină la el. Când văzu că zâmbeşte, ea îi apucă mâna, o duse la buze, şi-i zise cu atâta patimă, încât aproape nu mai avea glas:

– Eu mor, fără tine!

El o pusese la încercări. Se dovedise neobosită, cu grijă, vitează şi totdeauna veselă.

Se îndrăgostise însă şi micul Iabraş de dânsa.

Boierul Iancu porunci atunci ca Domnica să rămână acasă, fiindcă doreşte să vadă mai bine faţa ei, în uşa cârciumii, când se va întoarce, decât faţa posomorâtului ei de bărbat.

Domnica se cam bosumflă. Iancu se iuţi, şi plecă de la cârciumă fără să-şi ia ziua bună.

*

* *

Ceea ce nu spusese Jianu frumoasei Domnica era că aflase, prin boierul Vasile Moangă, că ocârmuirea se pornise, în anul acesta, din vreme, să pună mâna pe groaznicul haiduc, şi că spre acest sfârşit a fost trimis anume Cârc Sărdarul Iamandi în Oltenia, cu o poteră mare de peste trei sute de oameni. Că căutaseră pe Jianu mai întâi în Mehedinţi, şi că acum Cârc Sărdarul ar fi în Târgu-Jiului. Că apoi se va îndrepta, cum se crede, spre Râmnic, că toată ziulica el înjură mereu, fiindcă ştirile, ce se află despre ascunzătoarea lui Jianu, se lovesc în capete una cu alta.

Iancu, care chemase ceata lui Svârlugă, ca să calce cu el mânăstirea Horezului, unde „stăpânea" igumenul grec Chrisant, cu chefuri şi zaiafeturi, se hotărî, acum, să nu mai iasă din calea poterei, ci vesti în grabă încă două cete să vie cu el.

Din lunga odihnă de peste iarnă şi din ceasurile de mulţumire, firea lui de luptător ieşise acum cu îndoite puteri. Plăcerile dragostei, în mica odăiţă, aveau farmec pentru el numai atâta timp cât nu înverzise iarba şi copacii. Dar chiar şi atunci Iancu pismuia câteodată pe vulturii şi urşii care puteau să stea în codru pe viscol şi în zăpadă.

Abia intrase în pădure şi abia trase în piept mirosul de primăvară al pământului şi frunzişului dintâi, abia şezuse lângă foc şi auzise, aţipind, cel din urmă tuşit al cailor şi bătaia lor din picioare, abia simţise iarba şi văzuse, cum vijelia, gonind norii, trecea prin vârfurile copacilor, şi îndată sângele lui se linişti şi se răcori, fiindcă numai sângele lui fusese în joc, în idila lui, peste iarnă.

Acum se vedea iară în mijlocul codrului de stejari cu verdele lui frunziş de primăvară, aşa de deschis, încât, chiar când cădea ploaia, se părea că-l mai străbate încă lumina soarelui. Cetele de privighetori cântau aşa de tare, încât pare-că se simţea lovirea cântecului lor în ureche. Care glas de femeie se putea asemăna cu asemenea cântare? Buzele cărei femei puteau să mângâie aşa de lin, cum mângâie vântul? Braţele cărei femei puteau să strângă aşa de tare şi să legene aşa de puternic, ca vijelia? Cine a dormit vreodată în sânul naturii, are o măsură cu totul altfel pentru toate, lucruri şi simţiri. Iancu Jianu era unul dintre acei fericiţi care nu pot să fie robiţi, vreme îndelungată, simţurilor lor.

Căpitanul avea acum dorinţa să se măsoare cu o întreagă oştire, şi oamenii lui se uitau la el ca la un Dumnezeu.

Abia se adunaseră cele patru cete de haiduci, vreo cincizeci de oameni cu toţii, când şi aduseră iscoadele vestea că potera s-apropie.

Haiducii erau ascunşi în pădurea care se urca drept în sus, în partea de către miazănoapte a unei livezi, şi care le acoperea astfel spatele, pe când la marginea ei curgea un râu lat.

Jianu îşi împrăştie oamenii într-un şir lung. Cu grijă mare se alese pentru fiecare un copac puternic, drept meterez, în al cărui crengi se aşează haiducul.

Era dis-de-dimineaţă, mărgelele mărunte de rouă care acopereau, ca o pătură cenuşie, iarba înaltă, se adunau acuma, topindu-se în mari picături limpezi. Abia auzit, trecea râul pe la poalele plaiului, pe sub crengile stejarilor, gâlgâind câteodată, din când în când, de câte ori aluneca peste vreo lespede tocită. În apa limpede se repezeau păstrăvii, sau aninaţi de vreo piatră, se legănau în undele răcoroase. Privighetorile cântau spre întâmpinarea zilei.

Trei oameni sosiră în livadă, dintre care unul era un ciobănel mic, ai căror ochi negri luminau, dârji şi totodată cu teamă, de pe sub căciula de oaie. Alături erau doi arnăuţi, ţinând fiecare o mână pe umerii băiatului şi alta pe pistoale.

Îi aruncau fel de fel de înjurături în faţă, şi-l târau cu ei, învederat împotriva voinţei lui.

– Înainte, hoţule! Tu cunoşti culcuşurile lor, câine râios! Acum nu poţi să mai doseşti, ca ieri-seară, când te-am prins şi ai vroit s-o rupi la fugă, să-i vesteşti pe tovarăşii tăi, afurisiţii de haiduci! Cur-

geau pumnii în coastele bietului ciobănaş, mai ales când el schimbă de două ori poteca, apucând o dată în dreapta, şi altă dată spre stânga, peste livezi, sub cuvânt că de aci înainte nu mai ştie drumul. Arnăuţii îl înjurau groaznic, dar să-i tragă flăcăiaşului un glonţ, în cap, tocmai acum, li se părea un lucru fără folos. Erau bucuroşi că l-au silit să le fie călăuză. Cârc Sărdarul ar fi făcut mare gălăgie, dacă l-ar fi ucis fără rost.

Cearta între tus-trei urmă aşa de lungă, până când bolţile de stejar se însufleţiră, şi se zări potera lui Iamandi la marginea livezii.

Deodată se auzi o împuşcătură, şi apoi alta, ieşind din pădurea din faţă. Cei doi arnăuţi de lângă cioban căzură, unul la dreapta şi celălalt la stânga lui, în iarbă, fără să scoată o vorbă. Flăcăul făcu vreo câteva sărituri peste livezi şi peste râu, şi se pierdu în pădure.

– Şi ăsta a fost un haiduc! Atunci ne aşteaptă aici, negreşit, toată ceata lor! strigă Iamandi turburat, deoarece cu cea dintâi ochire el cunoscu minunata aşezare a duşmanului nevăzut.

– Acuma pe el!

Întunericul zorilor se schimbă în albastru, apoi începură să se aprindă vârfurile, şi ziua se făcu aurie, soarele se arătă. Puştile se auzeau necontenit, iarba era zdrobită şi călcată, şi pe deasupra se vedeau băltoace roşii de sânge şi trupurile negre ale celor căzuţi. În locul miresmelor de primăvară se rostogoleau, acuma, prin văzduh, norii de fum acru al ierbii de puşcă.

Cei cincizeci de haiduci şedeau ascunşi, prin copaci, ca într-o cetate.

Cârc Sărdarului îi venea să-şi iasă din minţi. Sălbatici se rostogoleau ochii lui peste câmpul de luptă, în care nu putea să vadă nici un duşman. Vreo sută de arnăuţi erau doborâţi, şi căpitanul lor băgă de seamă cum oamenii săi începuseră să slăbească. El ocoli cu calul, în fugă, împrejurul poterei şi înjura, cum ştie să înjure numai un arnăut, căutând să-şi ţie oamenii strânşi într-un mănunchi, fiindcă începuseră să se răzleţească, negreşit spre a putea s-o şteargă prin marginile pădurii.

Deodată se auzi, dincolo peste râu, un fluierat scurt. Împuşcăturile încetară, şi, abia un minut mai în urmă, năvăliră haiducii din pădure, aşezaţi în formă de ichiu. Sparseră potera cu totul, despărţind-o în două părţi şi cosind-o cu săbiile, cu o năpraznică iuţeală, aşa încât putură chiar să întoarcă ichiul în loc, repezindu-se a doua oară, ca o săgeată, printre duşmani, şi răsturnând tot ce le sta în cale.

Treizeci sau şi mai mulţi arnăuţi fură culcaţi iarăşi la pământ, şi în loc să se arunce împotriva lui Jianu, cum ardea de dorinţă să facă, Iamandi trebui să-şi încordeze toate puterile spre a-şi aduna potera

împrăştiată, fiindcă haiducii, îndemnaţi de minune, răzbăteau când în gloate, când intrau în ichiu prin şirurile poteraşilor.

Nu era cu putinţă a se împotrivi la năvala lor, fiindcă ei nu erau lefegii. Fiecare din haiduci se lupta hotărât pentru ceea ce-l privea de-a dreptul, şi toţii se luptau cu acea vitejie a deznădăjduirii, care îi adusese în codri. Cu ţipete turbate şi cu gemete se repezeau la bătălie. Împuşcăturile se auzeau nu mai rare, dar era groaznică încăierarea, pe piept, luminată de sfinţitul soarelui.

Iamandi încă nu găsise prilejul pentru o luptă dreaptă cu Jianu, fiindcă, de la început, haiducii îi împuşcaseră pe cei trei buluc-başi ai lui, aşa încât n-avea cine să-l ajute să-şi adune oamenii şi să-i stăpânească. Deocamdată nici Jianu nu dorea deloc o „luptă dreaptă" cu Iamandi, ci silinţa lui era să-i nimicească toată potera, care era de şase ori mai numeroasă decât haiducii lui. Vroia s-o nimicească înaintea ochilor Cârc Sărdarului. Pe urmă putea să vină şi rândul lui Iamandi.

Nu mai încăpea îndoială, arnăuţii începeau să se retragă pe sub copaci, pe unde se lăţeau umbrele de seară. Haiducii se repezeau, sărind după ei, ca nişte pisici sălbatice, obişnuiţi cum erau cu codrul şi cu ale lui.

Iamandi strigă la poteraşii săi:

– Staţi! Daţi focuri!

Vreo câteva împuşcături mai porniră.

Un şuierat pătrunzător însă străbătu pădurea, şi deodată încetă toată gălăgia. Noaptea cu tăcerea ei împresură pe arnăuţi. Parcă bezna înghiţise pe toţi haiducii.

Cârc Sărdarul strigă atunci mânios:

– L-am rănit pe Jianu!

Dar oamenii lui strigau:

– Haidem înainte! Haiducii se prefac! Au să vie iar înapoi peste noi!

– Nu, fricoşilor! ţipă Iamandi. Împuşcătura mea trebuie să fi nimerit pe tâlharul de Căpitan! Haideţi! Avem să punem mâna pe el!

Unul din poteraşi îi zise atunci în batjocură:

– Du-te, boierule, du-te dumneata, dacă ai poftă, de-l prinde. Noi suntem acuma prea osteniţi şi suntem răniţi!

– La Horezu! strigară cu toţii. Vrem şi noi să ne odihnim acolo. Două sute de-ai noştri au fost ucişi!

– Veniţi cel puţin înapoi, să-i îngropăm! strigă Cârc Sărdarul.

Dar ce-i pasă arnăutului de alt arnăut, dacă nu poate să-i mai fie lui de folos.

– E vreme destulă şi mâine să îngropăm leşurile! strigară cu toţii. Acum să mergem la Horezu!

*

* *

Tăcut, dar turbat, mergea Cârc Sărdarul călare în fruntea cetei sale. Deşi nu era departe mânăstirea, ei totuşi pierdură îndreptarea şi rătăciră câteva ceasuri prin întunericul nopţii.

În sfârşit, copitele calului lui Iamandi loveau caldarâmul drumului, care ducea între două ziduri înalte, în sus, la mânăstirea Horezu.

Lărgimea acestui drum învederează că el a fost croit pentru oştiri şi pentru halaiuri domneşti.

Crengile negre ale brazilor uriaşi atârnau de-a curmezişul lui pe deasupra zidurilor, care ocoleau ciutăria igumenului. Aceasta era o pădure întreagă, plină de vânat.

Sus la poarta cea dintâi, întărită cu fierărie, numele Cârc Sărdarului, precum şi frumoasa lui vorbă „Romeica", îi înlesni intrarea, iar întreaga poteră fu găzduită în curtea cea mare a argaţilor, unde se aflau grajdurile Prea Sfinţiei Sale.

Prin poarta a doua intră Iamandi singur.

Tocmai se sfârşise rugăciunea de seară şi prin uşa, luminată roşiatic, a bisericii, ieşea un şir lung de mici lumânărele, a căror şubredă lumină făcea să se vadă umbrele călugărilor, precum şi feţele lor. În fruntea tuturor, cu cârja în mână, păşea igumenul Chrisant, un om tânăr, foarte frumos, puternic şi care era mare iubitor de petreceri.

Când se vesti musafirul şi se înfăţişă înaintea lui, igumenul îl primi cu prietenie, şi-i întinse mâna sa cea albă, ca s-o sărute. Dumnezeu să te aibă în a lui pază, viteazule Cârc Sărdar! Mare plăcere-mi face, să te văd. Tu ştii cât de rău suntem noi strâmtoraţi acum de tâlhari şi de haiduci!

– Vin tocmai dintr-o luptă împotriva lor, Prea Sfinte Părinte, zise Iamandi. Douăzeci şi patru de ceasuri ne-am luptat. Eu şi cu o sută de oameni, împotriva lor, care erau cel puţin o sută şi cincizeci de haiduci, urcaţi încă şi întăriţi prin copaci. Erau conduşi de însuşi Iancu Jianu.

– Conduşi de Jianu? trecu vorba din gură în gură printre călugării speriaţi, care-şi făceau la cruci.

Igumenul mai porni şi un blestem, fierbinte, împotriva lui Jianu, acest câine de valah, râios, şi Iamandi adăugase:

– Era cât pe-aci să pun mâna pe el, fiindcă l-am rănit, eu, cu mâna mea. L-aş avea acuma, dacă n-ar fi fugit, şi n-ar fi dosit, dimpreună cu cei o sută cincizeci de oameni ai lui.

– Unui viteaz ca tine nu poate să-i mai scape a doua oară, îl mângâie igumenul. Şi am de gând să înştiinţez chiar eu pe Vodă – fiindcă trimit tocmai un lipcan la Măria Sa, încă mâine dimineaţă – că eşti pe calea cea mai bună, ca să scapi ţara aceasta, nemernică, de cea mai mare pacoste care o bântuieşte. Ştii că eu am trecere la Vodă, şi dacă ai avea vreo dorinţă...

Cu aceste vorbe, şi lăudându-se mereu, urcară amândoi scările până la pridvorul care ieşea înainte spre curte. Românii aveau obiceiul să zică că doi greci nu pot să se întâlnească, fără să vrea să se sperie unul pe altul.

Dar nu era de tot lipsit de temei, dacă igumenul Chrisant îşi închipuia că este un fel de Vodă la Horezu. Locuia într-un adevărat palat, singurul monument păstrat, de arhitectura românească, pe care l-a zidit Vodă Brâncoveanu, om învăţat şi om al credinţei, la sfârşitul veacului al XVII-lea, Horezu nu era numai mânăstire, era şi cetate şi conac domnesc. Nu este în el nici o prispă, nici o margine de scări, nici un stâlp, care să nu fie sculptat, nici un perete care să nu fie împodobit. Pridvoarele, sălile şi chiliile sunt boltite. Odăile din arhonderie, în care fu primit Cârc Sărdarul, străluceau prin podoabele alese de covoare, puse pe jos şi pe pereţi. Pe deasupra divanurilor erau aruncate cusături cu aur pe catifele, sau lucrate din mătăsuri în toate feţele. Lumânările erau aşezate în sfeşnice de argint. Tot asemenea, de argint era şi tava cea mare, cu care i se îmbia acuma musafirului vin şi o gustare.

Igumenul, păşind mândru spre uşă, îi zise lui Cârc Sărdarul noapte bună, cu un zâmbet binevoitor, pe când câţiva ţigani se strecurară în odaie, fără a face nici un zgomot. Ei erau însărcinaţi să dezbrace pe boierul Costache şi să-i frece trupul, ostenit după atâta luptă, înainte de a se întinde între pernele moi. Cea mai dibace pentru această treabă, era o frumoasă ţigancă tânără.

Afară, în curtea mânăstirii, era linişte. Prin lumina slabă a nopţii de primăvară se vedeau bolţile pridvoarelor. Cei doi peri bătrâni de veacuri, cum erau înfloriţi, se înfăţişau ca nişte nori albi, iar brazii dinaintea bisericii se înălţau atât de sus în văzduh, încât păreau că poartă câte o stea pe crucea din vârful lor.

Pe când grecii dormeau, mânăstirea întreagă visa despre credinţa întemeietorului ei, care a murit la Ţarigrad, moarte de mucenic, dimpreună cu toţi pruncii săi.

*

* *

Ca nişte păsări de noapte dispăruseră haiducii în pădurea întunecată. Unde alţi ochi nu mai puteau vedea nimica, ei mai zăreau un fel de lumină cenuşie a vreunei pietre, sau de la vreun

copac. Îndeosebi dezvoltat la ei era pipăitul cu picioarele. Simţeau drumul, sau chiar felul pământului, fiindcă, în fuga lor, trebuiau să treacă prin păduri necălcate.

Băieţii ştiau că Căpitanul lor fusese rănit foarte greu, căci altminteri nu s-ar fi lăsat de prigoană. Alexe se lipi de tălpile stăpânului său, şi încercă să înţeleagă din vreun semn, din vreun sunet, din răsuflarea stăpânului său, dacă sufere de ceva, sau dacă-l părăsesc puterile, dar nu putu înţelege nimica. Urmară drumul înainte, fără întrerupere prin pădurea întunecată, în care huhurezii se văitau din toate părţile. Când se auzi murmurul unui pârâu, Iancu dădu o scurtă poruncă:

– Gruia şi cu Alexe, împreună cu mine, vom merge la vale, prin apa pârâului, iar toţi ceilalţi veţi merge în susul lui. Ascundeţi-vă la Polovraci, şi acolo să aşteptaţi poruncile mele.

Alexe asculta, dar din glasul boierului Iancu nu putu să înţeleagă cum era starea adevărată a lucrurilor.

Ajunseră la pârâu, intrară în apă şi-şi pierdură astfel urmele.

Tot atât de muţi, ca până acuma, înaintau Căpitanul şi cei doi tovarăşi, cei mai credincioşi lui, prin apa rece şi zgomotoasă. Matca pârâului era pardosită cu pietre, pe sub care undele apelor săpaseră pe alocuri găuri atât de adânci, încât se putea cufunda un om până la piept.

În sfârşit, ieşiră cu toţii la mal. Erau pe jumătate înţepeniţi, şi Jianu zise răguşit:

– La Domnica!

Ei plecară iute ca vântul, prin pădure. Când ajunseră la un luminiş, peste care luna, în scăderea ei, mai revărsa încă o slabă lumină, văzu Alexe în ce hal era stăpânul său. Trupul lui Jianu părea că a fost muiat în sânge, un glonţ îi pătrunsese o parte a pieptului şi braţul stâng. Se împleticea în umblet, din pricina prea marii slăbiciuni.

Îl puseră pe un trunchi de copac, care era răsturnat în iarbă, şi-şi rupseră din cămăşile de pe trupurile lor, făcând din ele legături. Pe când îl legau, sângele lui fierbinte curgea necontenit pe degetele lor. Dacă n-ar fi fost în stare să-l oprească, Căpitanul trebuia să se sfârşească în braţele lor. Lui Alexe i se strângea inima cu cârcei în piept. El se închina, pe tăcute, la cer:

– Doamne, Doamne, să nu mi-l iei! Îl iubesc mai mult decât pe tata şi pe mama mea! Numai Tu, bunule Dumnezeu ştii cât de bun este el cu mine!

Gruia însă, care-l sprijinea pe Iancu, simţea cum el se lasă, din ce în ce mai greu, pe umerii lui.

Dar voinicul era încă în simţiri. Când se auzi o cântare de cocoş, pătrunzând prin liniştea nopţii, el şopti:

– Am greşit drumul.

Avea ştiinţă că încă nu puteau să fie în apropierea cârciumii din pădure, şi că îndreptarea pe care ar fi dorit el s-o urmeze, se depărta de orice locuinţă omenească.

– Trebuie să batem într-acolo, strigă Gruia ţiganului. Poate să fie oameni buni. Eu n-am auzit de grec prin locurile astea.

Alexe era de aceeaşi părere. Cântecul cocoşului i se părea un răspuns trimis de Dumnezeu la rugăciunile lui fierbinţi.

Cu multă băgare de seamă sprijineau pe Căpitan, fiindcă orice apucare prea aspră, de subţiori, ar fi putut să-i deschidă rănile din nou.

Erau ceasurile două după miezul nopţii când ajunseră la un conac boieresc, aşezat la marginea unei păduri.

Luna se stinsese, noaptea era întunecată, şi numai stelele cele mari luceau prin aerul răcoros de primăvară.

Oamenii bătură cu pumnii în poartă, până începură câinii să latre. În sfârşit veniră două slugi la uluce.

– Suntem oameni buni. Aveţi milă! le zise Alexe. Stăpânul meu e jumătate mort. Deschideţi-ne iute porţile şi daţi un adăpost unui creştin greu rănit.

– Da cine e stăpânul tău? De unde vine? Cine l-a rănit? întrebară oamenii din curte.

Alexe îşi înghiţi înjurăturile, care ar fi vrut să le arunce, potop, pe capul zăbovitorilor, şi începu să se jelească:

– Am fost călcaţi de tâlhari! Pentru numele lui Dumnezeu şi al tuturor Sfinţilor! Vedeţi voi înşivă, cât de greu e rănit stăpânul meu. Voiţi să lăsaţi un creştin să moară în pragul uşii voastre?

O lumină se arătă atunci din casă, revărsându-se peste doi stâlpişori albi ai pridvorului, şi un glas de femeie se auzi, limpede şi dulce, strigând prin curte:

– Ce este acolo la poartă?

O slugă se repezi la cuconiţă şi, după câteva clipe, se întoarse şi deschise poarta.

Cei cinci intrară cu grabă în curte, şi când se apropiară de lumânarea, ţinută în sus, într-o mână, aceasta făcea să se vadă faţa drăgălaşă a unei fete, îmbrăcate cu o scurteică albastră şi învelită la cap c-un tulpănaş alb.

– Mare Dumnezeule! zise ea încet, când fu adus rănitul la razele luminii.

În acelaşi timp un alt glas de femeie, bătrână, strigă la spatele fetei:

– Sfinte Pantelimoane! Sfântă Filofteio! Asta nu e privelişte pentru coconiţa noastră Sultana!

Într-adevăr, era îngrozitor. Cei doi haiduci, îngrijoraţi, purtau pe braţele lor un om plin de sânge, al cărui cap istovit căzuse spre spate.

– Moare! moare! ţipă baba.

Fata se întoarse cu repeziciune, aşa încât zbură fumul din lumânarea pe care o ţinea în mână. Ajută-l, strigă ea jupânesei, şi cu grabnică pricepere împărţi toate poruncile:

– Tu, Radule, să aşterni străinului în odaia de musafiri! Leftere, tu să faci foc în bucătărie, şi să pui apă să fiarbă! Profiro, cârpe şi untdelemn! Mamei am să-i spun eu singură, că Dumnezeu ne-a trimis un sărman rănit, la uşa noastră.

Zece zile stătuse Alexe în genunchi lângă patul stăpânului său. În dimineaţa zilei a unsprezecea, în sfârşit, văzu că pleoapele galbene, care acopereau ochii rănitului, grele ca plumbul, începură să se ridice încetişor; dar privirea bolnavului era slabă. Era stins focul acela, despre care zisese odată Mereanu, că va ajunge atât de cumplit, încât Căpitanul are să se prefacă în fum şi în flăcări. Şiroaiele de sânge pierdut îi slăbiseră văpaia, şi era încă o mirare că mai ardea în el candela vieţii.

Iar când un glas, parcă era străin, şi ca dintr-o mare depărtare, întrebă slab:

– Unde, la cine suntem aici? atunci Alexe îşi muşcă buzele, şi-şi înecă plânsul, ce-l prididea.

– La nişte cucoane bune şi miloase, boierule, fu răspunsul. La văduva Sima Gălăşescu şi la fiica dumneaei. Eu le-am spus, stăpâne, că te cheamă Iancu Drăgan, că vii de la Baia-de-Aramă şi că am fost călcaţi de nişte tâlhari. Gruia a cumpărat în Râmnic alte haine. Aici nimenea nu poate să ghicească cine suntem.

Jianu închise ochii. Abia putuse să înţeleagă ce şoptise credinciosul său. Deşi rana nu-l mai durea, şi frigurile îi mai slăbiseră, simţea totuşi un mare pustiu în inima sa. Pe patul durerii, viaţa sa i se înfăţişa cu totul altfel. Cine era Iancu Jianu? Ce însemna zbuciumările şi luptele lui? O împuşcătură îi dăduse răspunsul. Necunoscut şi părăsit, zăcea acum într-un colţ oarecare, iar lucrurile îşi urmau cursul lor înainte şi fără dânsul. Era negreşit o copilărie că luase asupră-şi şi se împovărase cu toate nenorocirile unui întreg popor, căruia nu putea să-i mai ajute nimenea, atât de jos era căzut în ticăloşie. Şi sufletul ostenit al lui Iancu se cufunda într-o mare de nepăsare.

Îngrijorat se uită Alexe la el, şi îndată ce intră Gruia în odaie, ţiganul fugi afară, fiindcă lacrimile îi curgeau şiroaie, pe obrajii lui mohorâţi.

În sală, bătrâna Profira îl văzu, şi-l întrebă cu multă compătimire:

– Îi este mai rău stăpânului tău?

Alexe răspunse că nu... şi fugi în grădină.

Mama Profira bătu atunci în uşă la stăpână-sa, pe care o găsi lucrând împreună cu fiica ei.

– Şezi, Profiriţo, zise cucoana Sima, şi ia gherghefiul.

Bătrâna se aşează, ascultătoare, pe podini, cu picioarele încrucişate, şi scoţând din buzunarul antiraşului său negru, o pereche de ochelari rotunzi, legaţi în plumb, aşează coadele lor, ciudat încârligate, după urechi, pe sub tistimelul alb. Pe când făcea asta, trase un oftat adânc.

Cu nerăbdare o întrebă cucoana Sima:

– Cum îi mai merge musafirului nostru? Îi este mai rău?

– Nu, cuconiţă, răspunse Profira. Tocmai văzui pe sluga lui, pe ţiganul. Ăla, încalte, săracul, are să rămână orb de plâns. Cât trebuie să fie de bun stăpânul său cu el!

– Drăgan? Drăgan? zise cucoana Sima gândindu-se. Pe cât îmi aduc aminte eu, este un neam de Drăgăneşti pe moşia din apropiere de Drăgăşani. Dar ţiganul spunea, că ei vin dinspre Baia-de-Aramă. Ce să fi căutat tânărul pe acolo?

– Poate vreo daraveră, sau vreo femeie, sau vreun cal, zise slujnica. Oamenii lui sunt foarte tăcuţi şi mâhniţi. Spun că nu vor să audă rubedeniile lui, ca să nu se sperie, şi de aceea nu vor să spună nimic despre nenorocirea ce s-a întâmplat stăpânului lor.

– Dar unde i-au călcat tâlharii, Profiro?

– La Horezu, Milostivo, şi scăzând glasul, îşi făcu o cruce. Of, ce vremuri! Nu mai este nimeni sigur de haiduci şi de alţi făcători de rele, şi mai ales de acel groaznic de Jianu! Din pricina lui eu mor de frică, totdeauna, când vine cuconiţa noastră la Paşti, de la Bucureşti, precum şi când se întoarce înapoi, la Rusalii. Ce lung e drumul, şi ce blestemaţi sunt oamenii!

Sultana lăsă să-i cadă lucrul din mână, pe care fusese aplecată până atunci aşa de adânc, încât nu se vedea nimic alta, decât cărarea aleasă între cosiţele ei negre. Ridicând capul, se uită la Profira, şi o întrebă:

– Ai auzit tu vreodată ca haiducii să fi batjocorit vreo femeie, văduvă sau orfană? Pentru ce le zici blastemaţi?

Cucoana Sima oftă.

– Să dea Dumnezeu, să fie aşa cum spui tu, fiica mea iubită! Apoi se ridică în sus: Haideţi, să mergem la acest tânăr, sărmanul. Încă nu l-am văzut astăzi. Poate că are şi el o mamă, care tremură de nelinişte, şi care, neavând nici o ştire de la el, s-ar prăpădi, aflând ce i s-a întâmplat.

Sultana urmă pe cucoana Sima până la patul lui Jianu, şi stătea acolo tăcută, ca un sfeşnic, alături de văduva, care era totdeauna cernită.

În felul acela dezmierdător, cum fac femeile bătrâne romînce cu tinerii, cucoana găzduitoare puse mâna pe capul rănitului. Astăzi ochii tăi sunt mai limpezi, şi fruntea ta e mai răcorită, îi zise ea încetişor: Dar să nu vorbeşti, să nu te osteneşti. Am să-ţi trimit acum bucate din cele care mai dau ceva putere. Cu zeamă de lămâie numai, ca până acuma, nu poţi să te hrăneşti maică.

După ce plecară femeile, ochii lui Jianu rătăceau împrejur prin odaie şi deodată zise:

– Alexe. Glasul lui era mai hotărât, şi ţiganul alergă la pat.

– Pentru ce sunt armele pe scaun lângă patul meu? Nu cumva suntem într-o casă de tâlhari?

Mulţumit de dojana stăpânului său, care-i dovedea că el începuse să-şi dea seama de lucrurile dimprejurul său, Alexe adună cele două pistoale grele şi cuţitul şi le puse în punga de piele, care era atârnată la perete, împreună cu hainele cele noi, care i se aduseseră de la Râmnic.

După câtăva vreme întrebă Iancu iară:

– Ai fost tu cu mine la Ghergani, la Tache Ghica, Alexe? Şi o încreţire uşoară a frunţii învedera cât de greu îi era încă creierului său, istovit prin multă pierdere de sânge, şi cum căuta să-şi aducă aminte.

– La boierul Tache Ghica? Ai fost atunci singur stăpâne, fu răspunsul.

*

* *

După alte opt zile, boierul, cum îl numeau acuma toţi oamenii din casa văduvei Gălăşescu, putea să se bucure, în grădină, de aer şi de soare.

Dinaintea unui liliac înflorit, îi făcuseră Gruia şi Alexe un scaun învelit cu covoare. Trebuia acum să aştepte acolo cu răbdare, întoarcerea puterilor sale. Mama Profira, care-i pusese musafirului şi câteva perniţe frumoase pe subţiori, se învârtea prin casă zicând:

– A voit să-şi încordeze picioarele, cercând să meargă până acolo, dar abia a putut. Acuma însă şade pe scaun, nu ca un slăbănog, ci ca un mândru împărat, care stă să judece norodul.

Printre pomii, acoperiţi de zăpada florilor, străbătea lumina soarelui pe iarba de jos, şi Iancu privea, încremenit, la acel verde auriu, fără să-şi dea prea mult seamă, şi tot astfel auzea, fără să prea

înţeleagă, ciripirea, răspunsurile şi cheful ce-l făceau două privighetori, care se ascunseseră în peretele roşiatic-albăstrui al liliacului de la spatele lui, până când o mişcare printre arbori, ca o nouă lumină, îi atrase privirea. Era Sultana, care, în hainele ei albe, umbla zorită pe acolo. Felul însă cum alerga ea, îi aducea aminte lui Iancu de plutirea umbrelor de nori pe coastele munţilor. Un strigăt din casă o făcu pe Sultana să se oprească deodată în loc – casa era ascunsă în liliac. Sultana se uită înapoi şi zări pe Jianu.

– Mama tocmai îmi spunea că musafirul nostru e în grădină, zise ea de departe. N-am ştiut nimic de acest lucru, fiindcă am fost în pădure, ca să văd dacă au înflorit mărgăritărelele. Am mare bucurie, boierule Iancu, văzând în sfârşit, că ai putut ieşi din odaie.

Ea vorbea cu o liniştе plăcută şi cu o hotărâre, care nu era obişnuită pe atunci la fete, când se găseau în faţă cu bărbaţii: câştigase aceste însuşiri fiind zilnic, şi de-aproape, în tovărăşia Domniţei Ralu. Tot asemenea de mirare era că cuteza să iasă, din grădină, fără să fie însoţită de cineva; iar fapta aceasta vitejească, o născocise singură de tot.

Jianu adună uşor sprâncenele:

– Singură în pădure, cuconiţă Sultano, nu ştii cât este de primejdios asemenea lucru?

– Ba da, zise ea, ştiu foarte bine. Te-am văzut pe dumneata, când ai sosit în noaptea aceea...

– Eu mă gândesc la altceva, îi tăie Iancu vorba. Noi, bărbaţii, suntem făcuţi pentru luptă. Primejdia femeilor însă ne trece peste... el se opri şi-şi muşcă buzele. Durerea cea veche, la care avusese vreme să se gândească, ameninţa aşa de mult să-l doboare, încât era cât pe-aci să vorbească de ea. Toate acestea veneau însă numai din afurisita aceea de slăbiciune. El aruncă capul pe spate şi zise cu glas schimbat:

– Dacă vrei flori, n-ai decât să poruncеşti. Oamenii mei stau gata să îndeplinească porunca dumitale. Un şuierat uşor şi ţiganul alergă în grădină, oprindu-se lângă stăpânul său.

– Ascultă, Alexe, cuconiţa vrea să aibă mărgăritărel!

– Dar, zise Sultana râzând, mărgăritărelul încă n-a înflorit! Este verde ca mazărea.

– Aici sus, va fi aşa, dar la noi jos, la Drăgăşani, trebuie să fi înflorit.

Alexe se închină:

– Am înţeles, stăpâne.

În dimineaţa zilei următoare, Profira ducea o coşniţă mare cu mărgăritărel alb, înflorit şi mirositor, în odaia Sultanei, şi-i povestea, cum o jumătate din ziua de ieri, şi toată noaptea, ţiganul boierului

Iancu a lipsit din curte, şi cum s-a întors astăzi la răsăritul soarelui, cu aceste flori. Bucuros ar fi făcut din ochi jupâneasa, după obiceiul femeilor bătrâne, ca de glumă, dar cuconiţa Sultana nu îngăduia asemenea glume, nu era nici sfiicioasă, dar nici fudulă, ca alte fete, ci totdeauna liniştită, veselă şi mândră, aşa încât nimenea nu cuteza să se apropie prea mult de dânsa, făcând vreo glumă nepotrivită. Ea porunci să vină Alexe, îi dădu un galben şi-l întrebă:

– Cum se mai află boierul Iancu astăzi? În tot cursul zilei ea şedea la război, şi ieşi numai într-un târziu în grădina aurită de asfinţitul soarelui, spre a zice o vorbă prietenească musafirului.

Găsi atunci pe Alexe lângă el, cu o cobză la subţioară.

– Şi-a cumpărat-o ieri, zise Iancu râzând. De mult îi lipsea cobza. Şi acum nu ştie dacă are voie, aici, să cânte sau nu.

– L-ai oprit? întrebă Sultana.

– I-ai dat dumneata voie? răspunse el.

Sultana începu să râdă veselă:

– Am să-i dau îndată poruncă! Alexe, vreau să te aud! Cu grabnică mişcare apucă apoi o pernă, din cele care erau pe iarbă, o puse la rădăcina unui copac, se aşeză pe ea, şi-şi prinse mâinile peste genunchi, rezemându-şi capul de copac. Se vedeau liniile gâtului ei tânăr, cu toată gingăşia lor şi în toată frumuseţea. Ilicelul, scurt, de catifea verde, care-i îmbrăca pieptul, era puţin răscroit. Câteva mărgăritărele, pe care le pusese la urechi, se legănau pe obrajii ei.

– Cântă, zise Sultana.

Alexe se uita la stăpânul său:

– Ce fel de cântec să zic?

– Greceşti, răspunse Iancu.

– De ce? întrebă tânăra fată, fără să-şi schimbe şederea.

– Cântecele greceşti sunt mai subţiri, fu răspunsul. Acelea trebuie să-i placă unei domnişoare de la curtea Domniţei Ralu mai bine, ca ale noastre, cele proaste româneşti.

Aşa numeau boierii, cei crescuţi greceşte, limba ţării lor.

Sultana îşi întoarse capul repede, şi ochii ei se întâlniră cu ai musafirului. Numai o clipă se opriră privirile lor, dar scânteile scăpărau şi se încrucişau. Se măsurau şi se cercetau unul pe altul. Era ca o izbucnire de întrebări îndelungate ascunse:

– Ştii?

– Credeai că n-am ştiut?

Apoi tânăra fată se rezemă iarăşi înapoi, şi zise cu cel mai drăgălaş zâmbet:

– Te înşeli, boierule Iancu. Eu doresc s-aud cântece haiduceşti.

Se făcu o mică tăcere. Sultana se uita în sus la bobocii de liliac, care păreau aprinşi în lumina roşie a asfinţitului.

Se vedea că stăpânul său îi făcuse ţiganului un semn, căci el începu să mişte degetele, ca de încercare, peste strunele zbârnâitoare.

Tânăra fată porunci atunci din nou:

– Să cânţi despre Iancu Jianu!

N-avu însă îndrăzneală să se uite în faţa celor doi oameni. I se zbătea inima aşa de tare, încât n-ar fi fost în stare să mai zică o singură vorbă mai mult, şi trebui să-şi încleştеze mâinile împrejurul genunchilor, ca să nu se bage de seamă cum tremurau. Acum se sfârşise:

– Ştiu cine eşti!

Dar şi el, de ce o întărâtase? De ce îi dăduse să înţeleagă că o crede înstrăinată, grecizată? Pentru aceasta se cuvenea ca să-şi primească un singur răspuns:

– Vezi, duşmanule al grecilor, tu ai fost în mâna mea!

Cobza zbârnâia şi ţiganul începu cu un ritm cadenţat şi cu glas plăcut:

N-aţi auzit de un Jian,
D-un oltean romăneţean,
De un hoţ de căpitan,
Care umblă prin păduri,
Cu doisprezece panduri,
Cu ghebe şi cu poturi,
Şi în brâu cu zburături,
Cu pistoale într-armaţi,
Cu puşti, flinte, încărcaţi,
Umblă ca nişte turbaţi.
Seacă lumea la ficaţi!
El ia miei de la ciobani
De pe la stâne cârlani,
Armăsari de la mocani.
Fără plată, fără bani!
Şi pândeşte la strâmtori,
De despoaie negustori,
Şi tot prinde la boieri,
De-i curăţă de averi!

Numai cu glasul jumătate, şi cu un fel de sfială, începuse cântăreţul, dar după al treilea vers, îl fură înfierbântarea, şi puternice începură să-i iasă sunetele din gură ducându-se de-a dreptul la urechile Sultanei, fiindcă Alexe cântă pentru dânsa, în felul ţiganilor, înflăcărat numai pentru acel unul, care-l ascultă.

Trebuia să se uite la el. Ochii şi dinţii lui străluceau, se părea că întregul om se topeşte în ritm. Inima ei nu mai tremura. Ea se simţea acum tare, fiindcă şi Sultana era adevărată fiică de oltean.

Alexe aruncă capul înapoi, şi cântă un al doilea vers:

La greci măduva le sugea,
Veneticii se-ngrozea,
Toţi la Bucureşti pornea,
Toţi la palat se ducea,
Toţi de el se jeluia.
Şi toţi dreptate cerea,
La domnul, la Caragea.

Privighetorile din gardul de liliac înnebuniseră. Vroiau să întreacă pe cântăreţ, şi aruncau game şi tremurături din guşuliţele lor, chemând prin aceasta şi alte păsări de prin toate colţurile grădinii, aşa încât văzduhul, îmbujorat de seară, părea că se pusese întreg în mişcare de cântecele pătimaşe.

Rezemat în scaunul său şedea Jianu, haiducul. Îşi sprijinea capul cu mâna stângă şi se uita, încremenit, înaintea sa, în iarbă. Încet îşi întoarse capul, apoi, sprijinit pe palmă până putu să vadă faţa Sultanei, cum ascultă la lăutar. Obrajii ei erau aprinşi ca florile unui piersic, guriţa ei ardea ca o cireaşă, şi din ochii ei catifelaţi, castanii, pe sub sprâncenele arcate, subţirele, pornea un foc plin de mândrie.

Cu cât se uita mai mult la dânsa, cu atât se lăţea un fel de amorţeală peste toată fiinţa lui Iancu Jianu.

Se făcuse foarte galben, şi în căutarea lui se vedea un fel de teamă, simţire pe care, până astăzi, n-o mai avusese. Ceva necunoscut, grozav de puternic, venea cu năvală, peste el. Nu putea să asemene această simţire cu nici una alta, nici chiar cu moartea, fiindcă de moarte nu se temea. În faţa morţii omul rămâne aceea ce a fost şi mai înainte, neschimbat în voinţă, împăcat cu sine însuşi, fără nici o dorinţă de ceva din afară. Acum însă, el se găsea în faţa unei puteri străine, pe care o simţise de mai multe zile, apropiindu-se şi care-i despicase, ca printr-o lovitură puternică de topor, toată fiinţa lui, silindu-l să se vadă, însuşi, cu alţi ochi, şi să se îngrozească chiar de sine. În faţa Sultanei i se părea deodată lucru înspăimântător, că era, el, Iancu Jianu!

Şi tot despre acest Jianu urma Alexe să cânte:

Domnul dacă auzea,
Potera-n grabă aduna
Şi spre Olt că o pornea,

Iar Jianu înțelegând,
Se-ndreptă spre Olt fugând,
Când la Olt, Oltu-i umflat,
Că la munte a plouat!
Dacă văzu și văzu,
Cu mâna semn că făcu,
Și pe podar că-l chemă,
Și din gură, că-i strigă:
Măi române, măi podar
Trage podișca de mal
Trage podul, măi podar,
Să trec la ăl gospodar,
Că e putred de bogat,
Și să-i iau, n-ar fi păcat,
Căci el este singur cuc,
Și eu tânăr și haiduc!
Trage podul mai d-a drept,
Că-ți trântesc un glonț în piept!
Dar podarul ce făcea?
Se făcea că n-auzea,
Dacă vedea și vedea,
Că vreme multă pierdea,
Jianu se năcăjea,
Să aștepte nu mai vrea.
Și se aruncă înot
Cu suflet, cu cal, cu tot!
Calu-n apă se lupta,
Iar Jianu cuvânta:
Decât să mă rog de prost,
Ca să dea podul pe rost,
Voi fi vrednic, cum am fost,
Și-oi trece la adăpost.
Foaie verde, măr crețesc,
Când oi sta să mă smeresc,
Mereu să mă căciulesc,
Pentru ce mai haducesc?

Când isprăvi Alexe, tăcură și privighetorile o clipă, mirate, că protivnicul lor, în lupta de cântece, căzuse biruit! Boierul Iancu însă prinse să râdă cu hohot:

– Acest Jianu este un nebun!

Sultana se uită la el, cu ochi luminoși, și-i spuse:

– Domniţa mea zice că: Cine nu-şi pierde minţile niciodată, din pricina unor anumite lucruri, acela n-a avut niciodată minte. – Că Ralu împrumutase această vorbă de la Lessing, n-o ştia Sultana, care citise mult mai puţin. – Şi dacă vrei, boierule Iancu, urmă ea, să ştii, pentru ce Domniţa mea, cu toată înţelepciunea ei, nu-şi pierde niciodată minţile, am să ţi-o spun eu. Noi, femeile, nu stăm în mijlocul luptelor, noi ne ascundem după flori, după cărţi şi în ale muzicii. Dar pe un om, un om ca Jianu, care vede toată nemernicia, şi care are inimă, pe un asemenea om îl înţelegem şi noi! Sultana se opri, fiindcă lacrimile ameninţau să-i înece glasul.

Ea se ridică, făcu din cap, aruncă lui Alexe mărgăritărelele care le avea, şi plecă.

*
* *

În cursul zilelor care urmară, bătaia războiului, la care ţesea cuconiţa Sultana de dimineaţă şi până seara târziu, se auzea, străbătând prin fereastra deschisă dinspre grădină. Ea zicea că trebuie acum să fie silitoare, fiindcă altminterea nu se isprăveşte rochia de mătase pentru Domniţa Ralu, iar când cucoana Sima şi Profira îi propuseră să-i ajute şi fetele din casă, Sultana răspunse:

– Pot fetele să ţeasă gândurile mele în mătasă? Fiica lui Caragea poate să-şi cumpere oricând o bucată de stofă, dar în această ţesătură trebuie să fie o parte din inima mea; numai astfel darul meu va aduce noroc! Şi bătea Sultana puternic cu speteaza firul strălucitor de borangic, în cele subţiri de inişor.

În strachina cu apă, de care are trebuinţă orice ţesătoare, ca să înmoaie, din când în când, firul aspru al mătăsii, erau aruncate câteva mărgăritărele. Prin fereastra deschisă venea mirosul pomilor înfloriţi şi undele de lumină, ce străbăteau printre ramurile înzăpezite de flori, ale unui păr din apropiere, jucau pe faţa frumos profilată a Sultanei.

Era pierdută în gânduri, dar în acelaşi timp era fericită. Fericită, fiindcă bărbatul, pe care-l iubea din tot sufletul, se găsea în casă la ea, şi fiindcă puterile lui creşteau din zi în zi. Era gânditoare, fiindcă acel om era Iancu Jianu. Sultana înţelegea bine, deşi el nu mai atingea cu nici o vorbă şi cu nici o privire întâmplarea din grădină, că el avea toată încrederea într-însa. Se simţea mândră de asta. El trimisese însă astăzi pe Gruia la casa lui, cum îi spusese Profira. Aceasta însemna că se apropiase sfârşitul acestor zile frumoase şi tainice. Acum vroia să s-arunce din nou în vijelia care-i alcătuia

întreaga viaţă, vroia să înceapă iară îndrăznelile sălbatice, răzbunarea şi îndârjirea.

Bătaia îndoită a spetezei, pe care o însoţeau cântecele privighetorilor din păr, se opri deodată. Ţesătoarea se uită, îngrijorată, pe fereastră afară, şi începu să ofteze.

Atunci tăcură şi păsările din pom, şi plecară de acolo. Aripile lor zorite, în mişcarea lor, atinseră câteva flori din păr, şi frunzişoarele albe se rostogoleau, în jos, pe iarbă. Sultana se puse să asculte. De ce s-or fi speriat privighetorile? O presimţire îi veni. Cu băgare de seamă se strecură de pe scaunul războiului la fereastră, şi, ajunsă acolo, întinse capul înainte, aşa încât putu să vadă faţa din afara casei. Apoi iute se retrase iară înapoi, şi tot aşa de fără zgomot.

Afară, la perete, sta rezemat Iancu Jianu.

Îndată începu iară ticăiala spetezei şi trăncănitul războiului – ca nu cumva să bage el de seamă, din ce pricină le întrerupsese Sultana.

El asculta însă la ritmul războiului, tot aşa de aţintit cum ascultase tânăra fată cântecele lui Alexe. Acesta era cântecul păcii, cum este într-o casă tihnită, cântecul muncii străda1nice, care se urmează, tot mereu, în toate zilele, şi care nu trebuie să fie tulburată de întâmplări neobişnuite, dacă e să aducă spor şi binecuvântare. Şi tot astfel cum zicea cântecul, ce-l cântase ţiganul:

– Sunt tânăr şi haiduc! tot astfel zicea lovitura îndoită a spetezei, iară şi iară: Este o copilă gingaşă şi de neam.

Cu patimă, şi oftând adânc, întinse Iancu încă o dată braţele – şi atunci păsările plecaseră speriate, – iar când lăsă braţele iară în jos, el îşi aduse aminte de tot ce săvârşise aceleaşi mâini ale lui când fuseseră încleştate pe gâtlejurile pe care le sugrumase, şi de câte ori cursese sânge peste ele. Îl cuprinse atunci acea pocăinţă groaznică, pe care o simte omul care a săvârşit cruzimi, când se găseşte în faţa liniştită a curăţeniei unui suflet de femeie.

*

* *

De două zile curtea cârciumei lui Candrea era plină de vite cornute, şi mereu mai soseau încă alte cirezi, din împrejurimi. Se aduna haraciul pentru capan, magazia de zaharele a Padişahului. Aceasta se făcea de către mumbaşirii turceşti, adică de slujbaşi trimişi din Ţarigrad. Împreună cu ei umbla şi o altă ceată de armeni şi de greci, ca să adune birul cel mai nou, pus de Vodă Caragea, o dare pe vânzarea fiecărei perechi de boi. Asuprire, înşelăciuni, jale şi plângeri se auzeau iară de peste tot, şi toanele lui Candrea erau din cele mai rele, fiindcă vitele şi cu turcii făcuseră din curtea şi din

casa lui un adevărat grajd. Înjurăturile şi strigătele nu încetau, nici ziua, nici noaptea. Într-aceea bărbaţii cu cialmale făceau vânătoare după slujnice şi după ţigăncile care fugeau de ei, ţipând, dar la urmă se lăsau să fie prinse. Pe soţia sa o ascunsese însă Candrea, cârciumarul, la un loc sigur. La astfel de adunătură el n-o dădea pradă, şi-i mai era frică acuma şi de Iancu Jianu, deşi nu mai auzise nimica despre el, de erau acum câteva săptămâni.

Domnica şedea în cămara sa de sus de lângă podul cu fân. Şedea pe pat, şi lăsase să-i cadă lucrul din mână, o cămaşă bărbătească, pe care o împodobise cu bibiluri. Se uita încremenită la podine, şi din ochii ei curgeau picături mari de lacrimi, una după alta.

Odaia ei era îngrijită frumos, patul era îmbrăcat cu pânzeturile cele mai bune care le avea şi deasupra lor se înălţau vreo şase perne curate. O scoarţă era aşternută înaintea patului pe jos, şi altă scoarţă bătută în perete. Pe un scăunel era aşezat un lighean de argint şi ibricul lui, cu gâtul lung alături. Sub ibric era un ştergar împodobit bogat. Pe sofa, mescioara rotundă, turcească, cu picioarele mici, erau pregătite ciubucul şi narghileaua. Nu lipsea nici chiseaua de sticlă groasă, cu dulceaţă. Erau şi flori înşirate pe marginea ferestrei. Dar unde era iubitul?

Deodată se auzi o bătaie uşoară în uşă.

Inima frumoasei femei se opri. Ea alunecă de pe pat, se aplecă spre gaura cheii, şi şopti cu sufletul aprins:

– Cine este? Tu?

– Eu, Domnico, fu răspunsul unui glas, stăpânit, de bărbat, dar pe care dânsa nu putu să-l cunoască îndată. Un prieten bun, deschide-mi. Am să-ţi spun ceva.

Domnica bătu din picior. Nu era Iancu.

– Spune-mi, cine eşti? strigă ea mânioasă. Curtea e plină de haimanale. Nu-mi trebuie aici nici unul. Chem pe cârciumarul.

– Nu te supăra, Domnico. Oare vorba mea este ca aceea a adunărrii de jos? Eu sunt dintre ai noştri.

Domnica izbucni atunci în râs:

– Iabraş!

– De, va să zică tot mă mai cunoşti, şi începu din nou să se roage: Puică, frumuşica mea, mândro, lasă-mă înăuntru!

Ea ridică umerii.

– Prostul de el! Apoi îl întrebă repede: Te-a trimis cineva la mine? Cine?

– M-a trimis, ca să aduc caii.

Domnica descuie atunci uşa, dar înainte de ce putu Iabraş să-şi dea seama, ea îl târî înăuntru şi începu să-l zguduiască:

– Unde este el? Unde e? Buzele-i tremurau. Dar cu un țipăt, sări înapoi, fiindcă Iabraș o sărutase. Ea scoase atunci un cuțit din brâu și-i strigă:

– Să știi că mă omor, dacă mai faci încă o singură mișcare! Ochii îi scânteiau așa de sălbatic, fața ei era așa de schimbată, încât Iabraș se opri pe loc.

Urmă o ceartă lungă și înverșunată. Ei nu-i era frică.

Atât era de mare iubirea ei pentru Iancu, încât celălalt i se părea un fel de fiară spurcată. Iabraș înțelesese, că dânsa vroia mai bine să moară, decât să primească îmbrățișarea lui. În sfârșit el strigă:

– Fii credincioasă boierului și stăpânului tău! El șade acum în cuibul împodobit cu flori, la fata cea frumoasă de neam, este îngrijit de ea, și gândurile lui sunt la însurătoare.

Dacă n-ar fi fost în curte atâta gălăgie și mugetele de vite, s-ar fi auzit, până la mare depărtare, țipătul de durere, pe care-l scoase Domnica.

Bucuros că-i pricinuise această durere și aţâţându-i mereu bănuiala, Iabraș începu să-i povestească lucruri, în parte adevărate, și parte minciuni, scornite de el. Că putuse să afle unde era Iancu ascuns, fu numai din pricină că-l urmărise pe Gruia, pe care Căpitanul îl trimisese cu niște porunci la Polovraci. Nici unul dintre ceilalți n-ar fi cutezat să facă una ca asta împotriva voinței Căpitanului, dar Iabraș era îndrăgostit de ibovnica boierului Iancu, și avea tot așa de puțină frică de boierul Iancu, cât de puțin îi era frică Domnicăi de el, Iabrașul.

Haiducul mărunțel era acum îndoit de turbat, el șezuse săptămâni întregi, acolo sus la Polovraci, de pază, pe când Domnica era singură, și ar fi putut să facă dragoste cu ea. Acum venise în fuga mare, drept la ea. Degeaba însă. Afurisita se apăra, și Iabraș nu putea să mai zăbovească, fiindcă boierul Iancu putea să sosească la fiecare ceas în tabără. Dar zilele n-au intrat încă în sac!

*

* *

După ce plecară, în sfârșit, negustorii și păzitorii, Domnica coborî în curte noaptea, pe ascuns, pe când dormeau toți în casă și pe la grajduri, cum erau toți osteniți de curățit, de rânit și de măturat.

Domnica avea un cuțit mare în mână. Ea se plecă și-l înfipse în pământ, și zise apoi cu patimă sălbatică:

Eu nu-nfig acest cuțit
Nici în lut, nici în pământ,

Ci-l înfig în inima
Celui ce mi-i împărţit.
Sâmbătă seara
Am ieşit afară,
Şi m-am uitat la deal.
Şi n-am văzut nimica
Şi m-am uitat la vale,
Şi iar n-am văzut nimica.
M-am uitat la asfinţit,
Nici atâta n-am văzut,
M-am întors spre răsărit,
Şi-ntr-aolo am văzut.
Pajură împăjurată,
Cu foc îmbrăcată,
Cu foc încinsă.
Cu foc cuprinsă.
Şi cum am văzut-o
Am şi întrebat-o:
– Unde mergi tu pajură,
Aşa d-împăjurată
Şi aşa de înfocată,
Cu foc încinsă,
De foc cuprinsă?
– Mă duc codrii să-i pârlesc,
Câmpii ca să-i veştejesc,
Văile ca să le sec
Şi pietrele să le crăp!
– Lasă codrii să-nfrunzească,
Câmpiile să-nflorească,
Văile să înverzească,
Pietrele să se mărească.
Da te du la omul meu
Cel ales de Dumnezeu
Şi mie dat.
Cu foc îl îmbracă,
Şi cu foc îl înfoacă
Şi cu foc îl încinge,
Şi cu foc îl strânge,
Şi cu foc îl cuprinde,
Şi cu foc îl aprinde.
Foc pe gura cămăşi-i bagă
Şi la inimă i-l aşează
De l-ai găsi dormind,

De l-ai găsi mâncând,
Din somn să mi-l trezeşti
De la masă să-l stârneşti
Şi spre mine să-l porneşti,
Să-l aduci, să mi-l grăbeşti,
Prin pădure fără sine.
Şi prin sat fără ruşine.
Prin poieni, fără de drum,
Prin câmpii fără cărări,
Pe drumuri fără gloduri,
Şi prin ape fără poduri,
Peste garduri fără pârleazuri
Şi de l-ai găsi,
La mese întinse,
Cu făclii aprinse,
La neveste grase,
Şi la fete frumoase
Să-i pară căţele viermănoase.
Ura să se ducă pe capul aceleia,
Care mi-a dat-o
Şi mi-a aruncat-o.
S-o găsească
În sălăriţa cu sare,
În blidul cu mâncare,
În patul de culcare,
În bucăţica cu îmbucătura,
În lingură cu sorbitură.
De-s de la nevastă,
Te sileşte
Şi maţele-i sboreşte,
În năframă le-nvăleşte.
În faţă le sicleşte.
De-s de la fată,
În cosiţă le-nvăleşte,
Şi-n faţă le sicleşte
Ea să fie cloşniţă spurcată
Sub gard aruncată,
De toţi porcii guzuită,
De toată lumea urâtă!
Eu să rămân vişin înflorit,
De la munte coborât
Şi spre soare răsărit,
Cu vin roşu stropită,

Cu miere îndulcită,
De toţi îndrăgită.

Dar, cu toată puterea grozavă a farmecului, el nu venea, el care cunoştea atât de bine toate poienile fără drumuri, toate câmpurile fără cărări şi toate apele fără poduri! El nu venea, nu s-auzea nimic de el, şi Candrea începu iar să-şi bată nevasta ca mai înainte.

O durere nemărginită şi o mânie nebună sfâşiau inima Domnicăi.

Nu degeaba era ea fata bătrânei Dragomira, a vestitei „babe-ştiutoare" din Sălişte, care cunoştea toate puterile ascunse, şi care avea a face cu duhurile cele mai vaşnice, atât cele bune, cât şi cele rele, şi tot satul alerga la baba Dragomira, ba şi oamenii de prin împrejurimi, când erau chinuiţi de dragoste, sau de vreun duşman al lor. Din comoara de farmece şi de descântări, care se moşteneşc numai prin grai viu, şi din gură în gură, în mare taină, căuta acum Domnica mijloacele care puteau să-i fie de folos. Cel mai sigur i se părea moartea potrivnicei sale. Ea nu ştia cine e dânsa, fiindcă Iabraş, care tocmai ţinea mult la viaţa acelei fete, care depărta pe boierul Iancu de la frumoasa cârciumăreasă, Iabraş, nu-i spusese acesteia nici unde este, nici de cine a fost îngrijit Căpitanul. Altminteri Domnica ar fi pornit îndată s-o ucidă sau să otrăvească acea fată de boier. Trebuia s-o omoare acuma numai prin farmece. Spre acest sfârşit ea căuta, şi aduna cu răbdarea care izvorăşte numai dintr-o mare patimă, toate acele lucruri, care pot aduce vătămare şi din depărtare, dacă sunt bine „vorbite" şi cu putere, precum: cuie lepădate, fuse, linguri, mături, hârburi de oale din nouă sate deosebite, grăsime şi maţe de arici, labe de iepure, falca unui lup, un cap de şoarece şi un cuib părăsit de rândunică, ceară de la făclia pe care a ţinut-o în mână un om, în ceasul morţii, apă din baia în care a fost scăldat mortul, şi legătura cu care au fost legate picioarele lui.

Dar toate farmecele nu folosiră nimica – iubitul nu mai venea înapoi.

Atunci îi făgădui celui mai mare peste toţi dracii, care şade în fundul apelor, să-i aducă un armăsar, negru ca pana corbului şi iute ca focul, furat din herghelia împăratului, şi „un copil de fată mare nebotezat, necreştinat". Şi după ce nu folosi nici această ademenire, Domnica plecă din curte pe ascuns, şi cu o desagă pe spate, se duse, singură, în pădure.

Codrul era îmbrăcat cu podoabele primăverii. Pe fiecare frunzuliţă nouă strălucea şi câte un solzişor de lumină. Dar inima Domnicăi era închisă, nici o rază a soarelui nu pătrundea în întunecimea ei. Umbla rătăcită, căutând printre stejari, până se opri înaintea unui copac răsturnat. Fulgerul îl doborâse de multă vreme.

El semăna cu o fiară din poveşti, al cărui trup se ridică, încovoiat în partea de sus. Coaja îi căzuse, şi trunchiul era gol şi îngălbenit, ca pielea unui mort.

Cârciumăreasa aruncă desaga pe iarbă, o dezlegă şi scoase nişte haine femeieşti. Tare zorită îşi băgă amândouă mâinile în poalele cămăşii, o întinse şi îmbrăcă cu ea trunchiul copacului. O creangă mai mică, care ieşea de o parte, se potrivea tocmai într-o mânecă. Apoi legă cele două fote împrejurul stejarului mort, şi-l încinse cu două betelii pe deasupra. În locul capului puse o maramă împestriţată. În desaga cea de a doua adusese cercuri de fier, cu care mai înainte fuseseră legate nişte butoiaşe mici, precum şi câteva cuie şi un ciocan. Cercurile acestea le bătu Domnica cu cuie împrejurul umerilor copacului îmbrăcat şi împrejurul pieptului. Ea ciocănea turbată. Fiecare lovitură vroia s-o simtă protivnica sa, pe care o înfăţişa trunchiul, fiecare lovitură să pătrundă până în inima fetei de boier.

Mulţumită de lucrarea sa, Domnica se întoarse acasă, pierdută în gânduri. Se duse foarte departe, şi când se întoarse la cârciumă, se întunecase de tot. Ea se gândea mereu cum stă acea momâie a femeii, acum blestemată, pe care o ura atât, acolo sus în poieniţă, cu braţele ridicate, în deznădăjduire, spre lumina lunii, şi cum nu putea să se mişte deloc, şi cum simţea toate acele cuie lungi în trupul ei!

*

* *

Cea din urmă arătare a lui Iancu Jianu, pe care o văzură cucoanele primitoare din Gălăşeşti, fu mişcarea mândră, cu care el îşi ridică căciula din cap înaintea lor, în clipa când ieşea călare pe poartă.

Oftând zise cucoana Sima:

– Ar fi făcut mai bine să plece cu trăsura. Drumul e lung până la Drăgăşani! Of! tinereţe, tinereţe!

Deşi Iancu nu se ducea la Drăgăşani, dar nici până la Polovraci nu era drum puţin, şi mai ales fiindcă haiducii nu umblau pe drumurile cele obişnuite. Ei apucară în sus pe munte, ca să ajungă la peştera dinspre miazănoapte, ţinând pe cărări, cunoscute numai lor şi ciobanilor. Cu capul ostenit şi cu trupul zdrobit, sosi Iancu pe înserate. Când află însă, că slugerul Tudor Vladimirescu îl aştepta de două zile la mânăstirea din vale, se duse îndată acolo.

Potecuţa, prin cheia Olteţului, era îmbrăcată cu flori şi cu ferigi, şi unde, înconjurând colţul stâncii, ea ieşea pe un plăişor mai blând, acolo era împresurată de măceşi înfloriţi, care acum, spre seară,

umpleau aerul cu mirosul lor plăcut. Urmă apoi livada rotundă, care se întindea până în depărtare. Pe dânsa era așezată, ca pe o tipsie mare, mânăstirea. Florile și ierburile erau așa de îmbelșugate, de se cufunda omul până la piept în ele. Afară de stelele albe ale ochiului-de-bou, abia se mai puteau deosebi celelalte flori, în amurg, dar toate miroseau tare și dulce. Greierașii, ca și îmbătați de miros, cântau mereu fără a se obosi.

Sub copacii înalți dinaintea zidului mânăstirii întâlni Iancu un călugăr.

– Vestește pe Slugerul Tudor, că prietenul său a sosit, îi zise Jianu. Călugărul intră în curte, prin portița dinspre munte.

Igumenul și ceilalți șapte părinți erau români fiindcă Polovracii era o mânăstire săracă. Ei se purtau ca și cucernicii din peștera de la Gura Ialomiței. Casa lor era prea aproape de munte, decât să nu se păstreze un bun prietesug cu oamenii „din deal", și îndeosebi cu puternicul vecin, de colo de sus, din peșteri.

La dreapta, cum intri, în fața ușii cea mare a bisericii, era arhonderia. Dinaintea ei se întindea un pridvor. De acolo coborî Tudor, cu pași grăbiți, când zări pe Jianu. El puse amândouă mâinile pe umerii lui, și-i zise:

– Slavă Domnului, că te mai văd teafăr. Vino, am multe de vorbit cu tine și puțină vreme de mai stat aici. Îl duse în biserică și zăvorî ușa pe dinăuntru. Lăsă pe prietenul său în tindă, și intrând, prin ușa boltită și foarte îngustă, înăuntrul bisericii, făcu un ocol jur-împrejur, ca să vadă dacă nu cumva era ascuns cineva pe acolo. Se uită și în altar.

Când se întoarse, Iancu, care se așezase într-o strană îi zise:

– Dar și aici să mai fie vânzători?

– Pot să fie oriunde ticăloși! răspunse Tudor. Acum spune-mi, urmă el, ce s-a întâmplat? Am primit de la Vasile Moangă vestirea că de vreo două săptămâni, tu ai avut o luptă foarte grea cu potera lângă Horezu, și că de atunci nu s-a mai auzit nimica despre tine. Mă cuprinsese o mare grijă, fiindcă, de astă iarnă nu mai știam nici unde ești, nici ce faci? Am lăsat, îndată, toate baltă, și am dat fuga aici. Aflai aici despre rănirea ta, și că tu ai fi trimis vorbă că ai să sosești, în curând, înapoi la Polovraci. Cum te afli?

– Bine. Îți mulțumesc de prietenia ce mi-o păstrezi.

– Și? Alta nimic nou?

– Nimic nou. Vei fi știind tu, poate, mai multe decât mine.

– Cum să nu știu! zise Vladimirescu, cam cu harțag. Știu, dar nu nou. Tot cântecele cele vechi: dăjdii, și iar dăjdii, și nici o dreptate nicăieri. Drumul meu în toiul iernii la București, fu în zadar. Scotocilă m-a chemat la curte, și cei doisprezece divăniți, cu fețele

lor de vulpi, m-au ascultat, cu multă bunăvoinţă, vorbă să fie, dar dreptatea nu mi-au dat-o. Dreptatea o voi avea-o numai după ce voi fi croit din cele douăsprezece piei boiereşti ale lor douăsprezece perechi de opinci! El bătu cu palma în sicriul de piatră, de care se rezemase. Ascultă acum! urmă el. Banul Bibescu m-a înştiinţat că Scotocilă a început să fie pentru „Ciuperca" – aşa numeau boierii patrioţi, în tainică înţelegere, pe Sultanul – un mare ghimpe în ochi. El trebuia să domnească numai trei ani, dar şade acum, înţelenit în scaun, de cinci ani, şi se poartă faţă de Poartă într-un fel cam prea neatârnat. Cum cunoaştem noi pe turci, ei nu vor mai avea răbdare multă cu Scotocilă. Se zice că marele vistier, Constantin Filipescu, l-a pârât pe Vodă la Ţarigrad şi că l-a încondeiat rău. E lucru cunoscut, că boierul Constantin a fost mazilit la moşia sa, Bucovul.

Pronaosul se umplea acum de o lumină liliachie de amurg, feţele icoanelor abia se mai deosebeau, Vladimirescu se opri din vorbă şi întrebă aspru:

– Aşculţi ce vorbesc eu?

– Ascult, răspunse Iancu, şi mă gândesc, în aceeaşi vreme, la toate.

Tudor lovi din nou cu palma pe sicriu, şi cu patimă şi mai înfocată, dar stăpânită, zise cu glasul jumătate:

– Nu se poate, cu nici un chip, să mai fie un grec domn în Ţara Românească! Du-te şi spune-i Banului Bibescu, şi cere-i să jure că va înteţi focul la toţi patrioţii, şi că-i va înştiinţa de ceasul care va sosi în curând, când va trebui să alergăm, cu toţii, să scăpăm de greci. Ruşinea, în care e cufundată ţara, este atât de mare, încât, pe viul Dumnezeu, ea nu poate să ajungă încă mai mare! Credinţă şi cinste nu mai sunt la noi. Toţi slujbaşii sunt de vânzare. Dreptatea este o vorbă goală. Şi, spre a umplea pungile celor mari, trebuie să se robească ţăranul. Spune-i Banului, să se înţeleagă cu Tache Ghica, cu Brâncoveanu, cu Mihai Cornescu şi cu Constantin Golescu. El ştie cum trebuie să vorbească cu ei, el se pricepe la vorbe meşteşugite. Spune-i că trebuie să-i facă pe toţi să se hotărască la fapte de bărbaţi. Scrisoare nu pot să-i scriu, e prea primejdios, ar putea să pice în alte mâini. Spune-i să trimită un arz-magzar la Poartă, să ceară în numele ţării un domnitor pământean! Turcii au avut acuma destulă vreme, să înţeleagă că fanarioţii nu le sunt mai credincioşi, de cum le-au fost domnii noştri pământeni. Du-te acum, îndată la Craiova, te rog, şi vorbeşte cu Dimitrie Bibescu aşa! Să puie umărul în sfârşit la carul potmolit în noroi. Cât pentru alţi cai de olac, vom avea grijă noi, tu şi cu mine. Dar să fii cuminte, Iancule, potera şi Iamandi, duşmanul tău de moarte, în frutea ei, te caută acum peste tot, şi fără preget. Cei din Bucureşti de asemenea se

mişcă grozav. Chiar eu am primit, de curând, o poruncă domnească, ca să fie păzite de aproape toate drumurile din plaiul meu, fiindcă liniştea din toată ţara ar fi primejduită. Şi zău, aşa şi este adevărat! Dar altfel decât cum o spun afurisiţii de ciocoi!

După această înţelegere, când trecu Iancu prin livada liniştită, îndreptându-se spre deschizătura printre stânci, prin care străbătea Oltetul, se simţea mai uşurat. Vorba cu Tudor îi făcuse bine, deoarece întrerupea acum pentru câtva timp lupta aceea surdă, ce o purtase Iancu împotriva nevăzutei puteri, care-l ameninţa, şi care era cât p-aci să-i zdrobească sufletul. Vorbele lui Vladimirescu îi puseseră din nou în vedere păsurile, pentru alinarea cărora el îşi jertfise până acum viaţa, şi alungaseră nepăsarea care-l copleşise în timpul cât zăcuse rănit. Haiducul simţea acum iară că trebuie să făptuiască, să se arunce, şi fără întârziere, în luptă şi în primejdie, ca să nu se prăpădească în lâncezire.

Era noapte şi întuneric. Dar ochii lui Iancu şi picioarele lui aveau îndemânarea fiarelor, obişnuite cu noaptea, şi mâna lui cunoştea, din pipăit, stânca de la dreapta lui. Astfel înainta uşor pe peretele cel drept. O lumină începu să se zărească înaintea lui, peştera nu mai putea fi departe. Deodată se opri în loc şi ascultă. Urechea lui ageră auzise, prin clocoteala Oltetului, cum o piatră se rostogolise în jos şi se pierduse în râpele dinspre miazănoapte a peşterii, acolo unde era poteca haiducilor. Iancu mai făcu încă vreo câţiva paşi, până putu să vadă mai bine, cu toată întunecimea, pieptul stâncilor luminate, şi se opri, apoi, în aşteptare. Curând zării o fiinţă mică care urca sprintenă urcuşul cel din urmă şi sări în pragul peşterii.

Puţine clipe în urmă se întoarse Căpitanul la tovarăşii săi.

– Unde ai fost acum, Iabraşule?

– Am fost la ciobanii de pe Negovan, că să-i întreb de caii noştri, răspunse mărunţelul.

Lui Jianu i se păru că răspunsul era cam prea grăbit. L-ai trimis tu, Merene, undeva?

– Eu l-am trimis, boierule Iancu.

– Iabraş, porunci atunci Căpitanul, mâine vei merge împreună cu mine, cu Gruia şi cu Alexe!

*

* *

În poieniţa din pădure trunchiul de stejar, îmbrăcat în haine femeieşti, tot mai ţinea ridicate braţele cu deznădăjduire, spre cer. Ploi şi furtuni trecuseră peste el şi de la cercuri precum şi de la cuiele bătute în ele, curseseră râuleţe roşiatice, în jos pe haine. Tot aşa de

părăsită ca momâia, ce înfăţişa pe protivnica ei, tot atât de părăsită era şi Domnica în cârciuma din pădure.

Într-o seară veni iar Iabraş, se aşeză înaintea ei, cu ochii însetaţi de dragoste, şi-i aruncă cercei şi stofe cu fireturi, înaintea picioarelor, zicându-i batjocoritor:

– Tot îl mai aştepţi? Elelei! Bine-ţi şade. Te veştejeşti şi îmbătrâneşti. Asta din pricină că ţii nasul sus, şi nici nu vrei să te uiţi la un băiat cumsecade, care moare după tine. Fireşte ai voit să ai de ibovnic un boier! De, dar boierul, tot boier rămâne. De când Căpitanul a zăcut în casa frumoasei cuconiţe, gândul lui nu se mai abate pe la cârciumăreasa de la răspântiile din pădure. Noi am însoţit, călări, la Rusalii, pe cuconiţa, când s-a întors înapoi la Bucureşti, la Curtea Domnească, – he-he, nu ca noi! Am urmat-o, se înţelege, cu portul schimbat, şi am însoţit-o frumos până la marginea Bucureştilor, ca să nu cumva să i se întâmple ceva puicuţei. Că am fi putut noi să ne alegem cu spânzurătoare în furci, de aceasta puţin îi păsa boierului Iancu! De acolo ne duserăm drept la Craiova. Căpitanul se îmbrăcă cu haine boiereşti, încălecă un buiestraş alb, noi ceilalţi purtam haine de arnăuţi de curte. Îţi spun drept, că în drumul mare, în lumina plină a soarelui, aveam mai mare teamă decât noaptea, când ne bălăbăneam cu potera! Dar boierul Iancu spunea că n-are vreme acum să alerge după poteră, că trebuie să ajungă, cât mai grabnic, la Banul Bibescu. Am stat două zile şi două nopţi acolo. Pe Căpitanul îl chema Iancu Drăgan, şi când eram întrebaţi, trebuia să povestim despre moşia de lângă Drăgăşani. De acolo unde crezi că am plecat? Undeva în sus, în creierii munţilor, sau la vreo pradă bună? Doamne fereşte. Acestea, pe care le vezi tu aici – arătând la darurile care erau aruncate pe podine dinaintea Domnicăi, – acestea am trebuit să mi le iau, eu singur, dintr-un conac, de la o moşie. Boierul Iancu s-a dus să-şi cerceteze pe fraţii săi! Ha-ha! De când a înnebunit după cuconiţa de la Curte, îl trage aţa iar spre semenii săi! Se înţelege că m-a trimis pe mine şi pe Gruia, pe unul la Mereanu şi pe celălalt la Svârlugă, ca să le ducem poruncă haiducilor, să se adune, pe nesimţite, iar la Horezu, şi să aştepte acolo pe Căpitanul. Dar de! Pe el l-a pironit acuma de tot dragostea pentru cuconiţa lui de neam, şi fiindcă cu greu va putea s-o aibă, tocmai asta îl înlănţuieşte mai tare de ea, ca pe fiecare bărbat. Fac rămăşag că are încă să-şi atârne puşca-n cui, şi are să se ducă să sărute mâna lui Vodă!

Galbenă ca ceara, cu ochii îmbujoraţi, sta Domnica înţelenită în loc. Deodată izbucni însă:

– Iabraşule, am să fiu a ta, dacă mă ajuţi să-l omor!

*

* *

Deşi Iabraş, în dorinţa de a ataca pe Domnica, sporise lucrurile cu mult de la sine, totuşi judecata lui, cum se întâmplă adesea la oamenii din popor, cu instinctul lor ager, nu era lipsită cu totul de temei. Ba poate el pătrundea mai adânc chiar în sufletul Căpitanului său, decât Jianu, el însuşi. Negreşit că pricina care-l dusese pe haiduc la Caracal era, la vedere, numai întâmplătoare. N-ar fi urmat astfel poate, fără acel imbold dinăuntru, pe care-l simţea, că, dacă trebuie să rămâie depărtat de Sultana Gălăşescu, cel puţin să se apropie de sfera ei punându-se din nou în atingere cu semeni de-ai săi.

Dumitrache Bibescu stăruise, cu rugăminte şi cu dojene, pe tânărul său prieten, ca să se ducă iară pe la fraţii săi, şi anume cu însărcinarea din partea lui, a Banului, ca să-i înduplece pe cinstiţii boieri Jieni, ca să se însoţească şi ei, cu tot sufletul, la mişcarea patrioţilor. Ţinu haiducului o cuvântare despre puterea unirii şi fără îndoială stărui cu atât mai mult în tema aceasta, cu cât vroia să ocolească să dea vreun răspuns la întrebarea înteţitoare pe care i-o punea Iancu:

– Pot să-i spun lui Tudor că s-a făcut arz-magzarul şi că va fi trimis? Banul trebuia să mai ia înţelegere cu mulţi alţii asupra acestui lucru şi, ca un diplomat ce era, nu putea să iá asupra sa toată răspunderea, singur.

Dădu haiducului o scrisoare către Amza Jianu, mai însoţind-o şi cu o mulţime de vorbe frumoase şi pline de înţelepciune. Lui Jianu, care se găsea într-o stare sufletească ciudată, şi care vroia să uite apăsarea cea grea, ca plumbul, pe care o simţea în creierul şi în inima lui, îi era bine venit orice lucru nou şi neobişnuit. El se hotărî prin urmare, iute, şi răspunse Banului:

– Adu-o încoace, Măria-Ta, dar să ştii una şi bună: dacă nu se face în curând arz-magzarul, vine Tudor cu pandurii lui năvală peste Divan!

*

* *

În seara zilei următoare se vedea pe cer, la apus, pe deasupra satului, Corlăteşti, moşia lui Dumitru Jianu, o mulţime de nori pribegi, cenuşii-albaştri. Pe sub ei atârna o perdea roşie ca jăraticul, cu multe cute, ca o stofă de potir, cusută cu aur. Începuse să se

întunece, şi numai fâşiile acestea de foc mai luminau în zare, şi roşeau feţele caselor din sat, care erau aşezate spre apus.

Aceeaşi lumină neobişnuită juca şi împrejurul bălanului, pe care intra acum un călăreţ în curtea boierului Dumitru. Câinii se porniră pe lătrat, şi slugile se repezeau să iasă întru întâmpinarea musafirului.

Călăreţul le zise:

– Vestiţi pe stăpânul vostru că a sosit zapciul din plasa Obârşia, dorind să-i vorbească.

În curând se auzi din pridvor prietenosul glas al stăpânului casei:

– Bine ai venit, boierule Tache, bine ai venit!

Călăreţul descălecă şi se uită în sus la ceardac. Acolo era lumină, fiind deschisă uşa de la sală.

Boierul Dumitru se sperie:

– Pentru Dumnezeu! Ian... şi-şi duse palma la gură, ca să nu se audă şi de alţii acest nume primejdios.

Câteva clipe tăcură amândoi, şi se uitau unul la altul. Faţa lui Iancu rămase liniştită. Cu privire măreaţă şi cu mândrie, se uita la fratele său. Acestuia i se umplură deodată ochii de lacrimi, el deschise braţele, şi le aşează, strâns, împrejurul umerilor fratelui său.

Nici un alt musafir, nici Vodă chiar, n-ar fi putut să răspândească atâta sfială şi atâta temere în toată casa, cum făcu Iancu Jianu. Nu putea să fie ascuns, fiindcă cea mai mare parte din slugi îl cunoştea. Mai zoriţi decât oricând altădată, îşi împlineau oamenii slujbele lor, şi toţi cuteazau să vorbească numai pe şoptite. Un fel de tremur ciudat îi stăpânea pe toţi, şi necontenit, parcă s-apropia o mare vijelie.

În dimineaţa zilei următoare, după gustare, haiducul ţinea pe micul său nepot, Stănuţă, rezemat de genunchi, şi se uita la el, iar nepoţelul privea, neclintit, în ochii de vultur ai unchiului său.

– Din ce neam eşti tu? îl întrebă Iancu fără de veste.

– Eu sunt din neamul Jienilor, nene, răspunse micuţul.

– Nu vreau să ştiu asta. Eu vorbesc de un neam mai mare, de un popor întreg, care locuieşte în ţara asta!

– Poporul creştinilor, răspunse Stănuţu.

– Negreşit, nu suntem turci. Dar creştini sunt şi ruşii şi grecii. Ne chemăm noi ruşi? Ce? Sau greci?

Copilul se înroşi. Nenea Iancu însă nu era un întrebător cu multă răbdare.

Îl apucă pe Stănuţă de ureche uşor şi urmă:

– Uită-te în oglindă, băiete. Eşti tu cu ochii mici, cu nasul turtit şi cu gura lată, ca prietenii Slugerului Tudor, care crede că de la ei poate să vină mântuirea noastră, fiindcă sunt mulţi la număr? Sau ai

tu o mutră ascuţită de pungaş, cu sprâncene groase negre, ca prietenii noştri din Fanar? Uită-te bine, tu singur, la tine, băiete! – şi apucându-l de umeri îl întoarse spre oglinda rotundă, care era atârnată de perete. Între Prut şi Dunăre trăieşte un popor, care are scris în limba lui şi în faţa lui, hrisoavele de boierie, pe care Dumnezeu i le-a dat. Cum se cheamă acest neam de oameni?

Spre marea uşurare a micuţului Stănuţu, intră atunci boierul Amza în odaie. De cu seară Dumitru primise o scrisoare de la Banul Bibescu, prin care, cu multe cârlioanţe în slove şi în vorbe, îi spunea că Iancu este, în felul său, unul din cei mai iubitori de ţară şi că lui, Bibescului, îi pasă foarte mult, ca unirea să domnească în cinstita familie a Jienilor – vorbe frumoase, de care Amza ţinea seamă, numai pentru că veneau de la Marele Ban al Craiovei.

Aceasta o ştia Iancu tot aşa de bine, cum ştia Banul că n-avea nimica însemnat să spună fraţilor lui. Pe Iancu îl aduceau însă aici nişte împrejurări cu totul altfel, un dor îmbobocit, ca să întemeieze şi el o familie, şi acest dor ar fi fost hrănit prin primirea caldă din partea lui Dumitru, făcându-l să ajungă deplin în floare, dacă n-ar fi fost amorţit îndată, prin chiar fiinţa de faţă a lui Amza.

Fratele cel mare se purta tot ca un om care a fost adânc jignit în cinstea neamului său. Deşi, de hatârul lui Bibescu, îşi arăta părerile sale numai cumpătat, şi catadicsea să vorbească şi să se pliroforisească cu Iancu, totuşi haiducul simţea cum îl dispreţuia Amza şi aceasta trebuia să aibă negreşit ca urmare ceea ce are pintenele la armăsar. Iancu îşi aduse aminte iară de ce preţuia el însuşi, prin sine.

Când Amza, vorbind cu Iancu, se uita însă alături de el, şi mai zise încă cu o seacă mustrare:

– Eu pot să cred că au dreptate haiducii, numai după ce voi fi văzut că au adus şi ei vreun folos învederat, pentru ţară – atunci Iancu sări în sus, şi-i aruncă în faţă vorbele:

– Este un folos care nu se poate pipăi cu mâinile, nu se poate aduna cu socoteli, sau să se mistuiască cu stomacul. Este un folos care se cheamă vitejie şi iubire de dreptate. Despre aceste lucruri un bărbat de obicei nu vorbeşte, dar el se luptă să le câştige, atât pentru sine cât şi pentru ţara sa. Ceru apoi calul, încălecă şi plecă.

*

* *

Căpitanul găsi pe Gruia şi pe Mereanu împreună cu oamenii lor, la locul hotărât, din pădure. Iabraş încă nu sosise.

– Mi se pare, zise Iancu, că băiatul ăsta nu mai e de nădejde.

– Începe să nu mai fie, stăpâne, întări Gruia. S-a despărţit de noi, pe drum, cu mult mai devreme decât ar fi fost nevoie, şi a apucat spre miazănoapte.

– Asta ajunge, zise Iancu, făcând din cap.

După ce sosi Iabraş, cu întârziere de douăzeci şi patru de ceasuri, după ceilalţi tovarăşi ai lui, Căpitanul îl luă la judecată.

– Pentru ce m-ai făcut să aştept?

– Drumul meu a fost mai lung decât al lui Gruia.

– Da, mai lung cu bucăţica de la Râmnic până la Turnu-Roşu. De acolo aveai poruncă să vii, împreună cu Svârlugă, peste munte la Polovraci, şi Mereanu avea poruncă să te aştepte acolo.

– O ploaie vrăşmaşă, în valea Lotrului, ne-a împiedicat. Jur-împrejurul nostru se rupeau brazii cei mai zdraveni, ca nişte trestii uscate.

– Când dau eu o poruncă cuiva, ştiu că nimic nu poate opri aducerea ei la îndeplinire.

– Dar dumneata, Căpitane, n-ai fost împiedicat odată printr-un glonţ de puşcă? se obrăznici flăcăul.

– Aşa? zise Jianu, parcă ar fi fost mulţumit de această deslușire.

Cei de faţă se mirau, în gândul lor, la felul neobişnuit cum se purta de astă dată Căpitanul.

El se apropiase de focul cel mare unde şedeau Alexe şi vreo câţiva haiduci, şi îi întrebă, dacă este friptura aproape gata.

– Cred că va fi îndată gata. Poftește şi şezi.

Iancu mulţumi din cap şi se aşeză pe un trunchi dinaintea căruia era aşternută o pânzătură, pe care erau aşezate solniţele de lemn cu sare şi piper, precum şi mai multe ploşti împestriţate, pline cu ţuică. Mereanu, Svârlugă şi ceilalţi se aşezară împrejur, iar Jianu porunci lui Iabraş:

– Vino tu aici! arătându-i un loc lângă sine.

La foc nu se vedea nici o friptură, dar deodată se auzi o pocnitură puternică, şi curând urmă şi alta, şi a treia, şi a patra. Cu mare grabă se apucară atunci bucătarii să îndepărteze movilele de jăratic cu cârligele, şi să ridice patru berbecuţi, fripţi în pielea lor, din pământul înfierbântat. Pocnitura era semnul pe care-l dădea friptura însăşi, că e gata. Un fel de saramură, făcută de vin cu sare şi usturoi pisat, fu aruncată pe deasupra fripturilor, de sfârâiau. Fiecare berbecuţ, fu învelit apoi cu dibăcie într-o pânză, ca să nu se piardă căldura şi mirosul lui frumos, şi fură apoi puşi „pe masă".

Dintâi îşi tăiară Căpitanii câte o bucată zdravănă, apoi veniră ceilalţi la rând.

Când se aplecă Iabraş la friptură, Iancu îl bătu pe umăr şi-i zise:

– Ascultă!

Mărunţelul, cum şedea într-un genunchi, se întoarse cu faţa pe jumătate spre Jianu.

– Mai bine decât să mă cureţi tu pe mine, te curăţ eu pe tine! şi cu vorba asta ridică pistolul şi-l descărcă în capul lui.

Iabraş căzu cu căpăţâna sfărâmată.

Până se pierdu răsunetul împuşcăturii în codru, fu tăcere, nimeni nu se mişca.

Apoi zise Căpitanul:

– Mai bine mort, decât vânzător! Duceţi-l de aici!

*

* *

Pentru Domnica începură iar chinurile gheenei, din pricina zadarnicei aşteptări. Fusese vorba să vie Iabraş, să-i spună cu de-amănuntul ce avea de gând să facă Jianu, şi ce drumuri vroia să apuce, pentru ca apoi să le arate, ei amândoi împreună, poterei. Dar Iabraş nu se mai întorcea. Şedea femeia, ceasuri întregi, cu mâinile la frunte şi cu ochii aprinşi şi încremeniţi. Împrejurul gurii ei se săpau cute, adânci, de amărâre. Simţea cum tot sângele i se prefăcea în venin şi otravă. Câteodată ea se ridica în sus, ţipând, şi alerga afară în pădure. Iar într-o bună zi se îmbrăcă bărbăteşte, se aruncă pe un cal, luă o slugă cu sine, şi plecă să-l caute pe Jianu.

Trecuseră acuma aproape patru săptămâni, de când îi spusese Iabraş că haiducii sunt prin împrejurimile Horezului. Când sosi Domnica la mânăstire, se amestecă în lumea care intra şi ieşea, negustori, slugi, ţărani, ţigani, vătafi greceşti de-ai Prea Sfinţiei Sale Igumenul, femei, care, fiind duminecă, se urcau în sus, în cete, şi aduceau felurite daruri în schimb pentru câte o lumânărică sfinţită, precum: găini, ouă, unt, miere şi altele. Lăsându-se în vorbă cu mai mulţi oameni, fiindcă era luată drept un flăcău, Domnica află că haiducii cu blestematul de Jianu, în fruntea lor – era un călugăr care istorisea, – au încercat, acum două săptămâni, să calce şi această sfântă mânăstire. Dar Dumnezeu o luase sub aripa sa. Porţile au fost aşa de tari, încât nu putură păgânii să le spargă, deşi erau înarmaţi cu trunchiuri de copaci, ascuţite, şi că, topind călugării răşină, au aruncat-o din clopotniţă asupra porţii, ca o ploaie fierbinte şi puturoasă, peste diavoli, şi au trebuit să se retragă. Cu groază arătă călugărul şi urmele, adânci, de izbituri în scândurile şi în ferecăturile porţilor.

De acolo Domnica plecă călare la Polovraci şi bătu, noaptea, la fereastra Rucsandrei. Când i se deschise uşa cu grijă, Domnica, şopti repede:

– Eu sunt, cumătră, Domnica lui Candrea!

Îndată fu primită în casă, şi află că sus, în peşteră, nu mai era nimeni. Toată noaptea şezuse Domnica pe patul Rucsandrei, şi plângea aşa cu foc, încât dimineaţa ea abia umbla, şovăind pe picioare, din pricina durerilor, ce simţea în ceafă şi prin tâmple.

Ibovnica lui Mereanu n-o lăsă să plece, o ţinu în odăiţa ei liniştită, şi căută să o mângâie:

– Tu ştii, că bărbaţii nu pot face totdeauna aşa, cum ar voi. Nici chiar Căpitanul! Nici eu n-am văzut pe-al meu de acum câteva săptămâni. Nici nu ştiu măcar unde este. Dar ei sunt viteji. Au şapte suflete! Stai, soro, la mine, până primim vreo veste.

Domnica îşi roştogolea capul în perne şi-şi muşca pumnii. Mângâierea, care i-o dădea Rucsandra din cuget curat, îi deschidea însă şi mai mult rănile inimii sale, fiindcă ea nu-i spusese cumetrei nimica alta, decât că se prăpădeşte de dorul ibovnicului său.

A treia zi însă nu mai putu răbda. Plecă înainte şi se închină:

– Doamne, Dumnezeule, mulţi mor de frică, temându-se că pe drum vor fi prinşi de haiduci. Fă Atotputernicule Dumnezeule, să mă întâlnesc eu cu ei. Am să mă duc unde pădurea e mai deasă. Ajută-mi şi Tu, Prea-Îndurată Maică a Domnului!

Ea apucă drumul spre miazăzi, prin valea pustie şi singuratică a Cernei. Sluga, un băiat de dincolo, urma pe ciudata lui stăpână, clătinând din cap. Dânsa abia îşi lăsa vreme să doarmă, nu lua mai nimica din merindele, pe care le purta băiatul în desagi, şi de multe ori îşi făceau cărare cu toporul prin sălbăticia codrilor.

Deodată le ieşi înainte un haiduc, din tufiş. Era o iscoadă, şi, după o jumătate de ceas, Domnica era în faţa lui Iancu Jianu, la foc, în mijlocul celorlalţi tovarăşi ai lui.

Mereanu se apropie, şi-şi făcu cruce, când văzu faţa ei galbenă şi sălbatică, din care scăpăra numai văpaia de friguri a ochilor ei.

Jianu se întoarse spre el, şi cu gura încleştată, îi zise printre dinţi:

– Vreau să vorbesc ceva, singur cu ea! Apoi făcu semn femeii, să plece mai înăuntrul pădurii.

În dosul unei stânci, îmbrăcate cu muşchi, se opri. Iancu se uită la Domnica şi o întrebă:

– Ce cauţi tu aici?

Privirile ei îl mistuiau. Cât de bine cunoştea ea mişcarea cea scurtă şi hotărâtă, cu care-şi arunca Jianu capul înapoi, ochiul lui cel viu, glasul lui, şi puterea umerilor săi.

Fierbinte şi ameţitor, i se urca spre cap chinul năpraznicei iubiri.

– Pe tine te caut!... strigă ea, şi întinse amândouă braţele spre el.

– Te-am chemat eu? zise Jianu cu asprime.

Atunci ea începu să râdă, în nemărginita ei durere, şi să-şi zbuciume mâinile:

– Nu, tu nu m-ai chemat, dar m-ai iubit odată, şi nu e mult de-atunci, astă iarnă, şi încă atunci când încolţea verdeaţa cea dintâi în pădure! Şi eu ţi-am fost credincioasă, şi te-am slujit, şi n-am cunoscut nici o altă fericire decât iubirea ta, nici o altă voinţă decât porunca ta. Ce ţi-am făcut, spune, ca să mă părăseşti? Greşitu-ţi-am cu ceva? Nu ţi-am fost supusă? Ce-am făcut?

Iancu se uita, posomorât, în pământ.

Ea căzu în genunchi şi se jelea:

– Iancule, Iancule, tu, omul dreptăţii, fost-a drept ce ai făcut cu mine? Eu n-am greşit nimica, şi tu mă osândeşti, aşa fără de milă, cu aşa cruzime! Căzu jos, plângând cu lacrimi de foc, izvorâte din adâncul inimii ei zdrobite.

El îşi muşca buzele şi-şi aduna pumnul. Nu erau oare întemeiate toate imputările ei? Dar ce putea să facă? Nimic nu se mai mişca în sângele lui pentru dânsa. Îi era milă de ea, văzând-o cum plângea aşa de amar. Dar, pierzând răbdarea, îi strigă:

– Încetează, Domnico!

Ea se sculă într-un genunchi, îşi ridică părul de pe ochi şi se uită cercetând la el:

– Cine te-a fermecat? Cine ţi-a furat inima? O fată frumoasă de boier? Ce? Are mâini mai albe ca mine, are glas mai dulce ca al meu?

– Taci! se răsti Jianu mânios.

Ea însă strigă şi mai tare:

– Am blestemat-o, am afurisit-o. Am făcut chipul ei în pădure, şi am bătut cuie în el! – Se opri apoi, gemând: Of, Iancule, fiindcă el o apucase de umeri, şi-i venea ameţeală. Nu se apăra, ba se lipea chiar şi mai mult de el, pe când îi scotea pistoalele din brâu, pe care, tot el i le dăruise odinioară. Din clipa în care-l văzuse, ea uitase cu totul că era hotărâtă să-l omoare, şi acuma, când el puse mâna pe ea, aproape leşină.

Când îşi veni iar în simţiri, fiindcă o împingea Iancu înaintea sa, până în apropierea locului de tabără, auzi pe Căpitan fluierând, şi văzu pe Alexe alergând spre el.

Puţin timp în urmă, Domnica şi cu sluga ei, pe care-l dezarmaseră haiducii, de asemenea după porunca Căpitanului, se întorceau, călări, la mijloc între Gruia şi Alexe, şi fură duşi înapoi la cârciuma din pădure. Pe drum află Domnica, cum pierise Iabraş.

În noaptea aceea şedea Iancu, lungit la foc, şi se gândea, ce este firea iubirii. Ştie ea de dreptate?

*

* *

Arz-magzarul nu se făcu.

Boierii erau, unii prea tembeli, şi alţii prea fără nădejde într-un mai bine. Mai spuneau că, după ştirile ce ar fi sosit de la Ţarigrad, în curând au să fie scăpaţi de Caragea, fiindcă-şi pierduse hatârul la turci. Când pofti Bibescu pe câţiva prieteni la el, spre a se sfătui împreună în privinţa schimbării de domnie şi asupra alegerii unui domn pământean, fiecare din cei de faţă propunea un alt candidat, aşa încât la urmă ieşi numai o ceartă între toţi. Banul, văzând aceasta, oftă adânc, şi aşeză condeiul, pe care-l ţinuse în mână, iară jos pe masă.

Caragea ştia bine cum stă cu Poarta, dar vroia să mai „agonisească" încă avere, şi de aceea plutea, cu meşteşug, printre stâncile politicii turceşti. Fiindcă Marele lui Vistier îl pârâse la Ţarigrad pentru nesăturata lui iubire de bani, el desfiinţă două din dăjdiile care se strângeau pentru trebuinţele casei domneşti, şi anume: darea pe sare şi darea pe unt. Lipsa care se ivi la veniturile Măriei Sale, din această pricină, el o trecu la condică drept o datorie în sarcina Vistieriei. Treaba Vistieriei, apoi, să vază cum să despăgubească pe Vodă. Fireşte că astfel darea pe sare şi pe unt erau desfiinţate, dar în loul lor trebuia să fie puse dăjdii asupra locuitorilor din ţară, care rămâneau, din ce în ce mai puţini.

Fugeau oamenii necontenit în ţările megieşe, şi mai ales în Ardeal, iar cetele de haiduci se înmulţeau mereu.

Preţul care se pusese pe capul lui Jianu, fu acuma îndoit.

Potera avu o viaţă foarte grea în toată vara anului 1817.

Arnăuţii erau încredinţaţi că Iancu Jianu nu e om, ci dracul însuşi. Chiar şi Iamandi începea să creadă astfel. Într-una din zile, pe toamnă, când se afla în Râmnic, veni însă înaintea lui o femeie frumoasă, şi îi spuse că ea ar fi în stare să cunoască pe Iancu Jianu, oricum s-ar schimba în port, şi că ea vrea să-l slujească pe Cârc Sărdarul, cu tot sufletul.

Fiindcă o păţise însă, altă dată, Iamandi îi răspunse:

– Du-te la dracu! Vrei să-mi întinzi vreo cursă?

– Am fost ibovnica lui, şi el m-a părăsit! răspunse femeia.

– Atunci să fii mai întâi ibovnica mea, şi pe urmă poate te voi crede, aruncă Iamandi o vorbă, mai mult de încercare.

Femeia primi îndată. Zilnic stăruia de el cu rugăminţile şi cu sfaturile ei, ca să mai zăbovească în Râmnic, până va cădea zăpada, fiindcă atunci se vor împrăştia haiducii, şi trebuie să-şi găsească şi temutul lor Căpitan vreun bârlog de iarnă. Numai iarna se poate pune mâna pe el. Vorbea cu atâta cunoştinţă de aproape de toate obiceiurile haiducilor, încât Iamandi câştigă, în urmă, încrederea în ea, şi se hotărî să rămâie în Oltenia, numai cu puţini arnăuţi, însă

oameni aleşi, unul şi unul, până veni iarna, şi să se bizuiască pe isteţimea Domnicăi.

În vreme ce potera credea că Iancu Jianu e Ucigă-l Crucea, poporul asuprit îl iubea ca pe un mântuitor al său. Fiindcă haiducul se lupta, ridicând steagul pentru o virtute, care de mult nu mai era cunoscută în ţară, nici de nume măcar. În locul dreptăţii se puseseră obiceiurile turcilor şi ale grecilor. Legi nu mai erau, ci numai protivnicia lor: „Catahris". Nimeni nu putea să-şi găsească dreptul fără de bacşişuri. Slujbele ţării nu mai erau lucru de cinste, ci erau un fel de chilipiruri, câte o zestre grasă, la care se ajungea prin hatâr.

Ion Gheorghe Caragea îi întrecea însă pe toţi minunaţii lui înainte-mergători. Întrecea şi pe Constantin şi pe Ştefan Racoviţă, pe tatăl şi pe fiul, care amândoi ajunseseră domni din mila unui doftor Stavarache, fost Capu-Chihaia al amânduror Ţări Româneşti, şi care lăsau pe acest făcător de domni din Fanar să fure în Ţările Româneşti cum îi plăcea, până când ajunseră la putere duşmanii lui Stavarache din Constantinopole, şi dovediră Sultanului că aceste ţări vor ajunge să fie istovite în curând prin nesfârşitele stoarceri. În faţa acestor dovezi, Padişahul găsi de cuviinţă să pună să-l sugrume pe acel doftor puternic, şi să ia pentru sine marea lui avere, pe care o storsese de la poporul din Ţările Româneşti.

Ion Gheorghe Caragea mai întrecea însă şi pe celălalt Caragea, tizul lui, care domnise cincisprezece luni, şi despre care ambasadorul franţuzesc din Ţarigrad făcuse un raport astfel:

– Singurul scop, pe care-l urmăreşte prietenul meu, Vodă Caragea, cât va sta în tronul său, este: să adune cât mai mare zestre la fiecare dintre fetele sale. Fiindcă era sărac, şi avea cinci fete, cine ar fi fost în stare mai bine să ajute aceste domniţe, ca să aibă bani, şi să găsească soţi, decât ţăranii din Ţara Românească?

Dar se supărau de acest lucru boierii cei mari ai Ţarigradului, fiindcă părintele cel prea bun se gândea numai la copiii săi, şi uita să facă obişnuitele daruri la Viziri, Paşale şi la toţi lihniţii după bacşişuri. Cu totul altfel se purtase însă Ion Gheorghe Caragea. Îndată ce i se dăruise domnia, el trimise fără întârziere lui Halat Efendi, care-l proteguise, opt mii de pungi, adică patru milioane de lei, drept semn al recunoştinţei sale.

Da, Ion Gheorghe Caragea îl întrecu şi pe Vodă Constantin Hangerliu. Husein Paşa, Seraschierul, care închisese pe răzvrătitul Pasvantoglu în Vidin, ceruse de la Hangerliu să-i trimită zaherelele trebuitoare pentru o sută de mii de oameni. Deoarece însă se risipeau bucatele, – fiindcă vătaşii vindeau vitele pe drum, iar făina se punea în grămezi mari, neacoperite, în câmp, de o zburau

vânturile, sau o prefăceau ploile în grunji încinşi – din această pricină Husein Paşa cerea mereu alte zaherele.

Toate dăjdiile se secătuiseră. Mai rămăsese numai una în ţară, bouritul, adică darea pe vitele cornute. Această luare era însă căzută sub blestem. Un domnitor de mai înnainte ceruse de la Patriarhul din Constantinopol să pună cel mai greu blestem pe dânsa, şi poporul credea că prin aceasta era scăpat de ea pentru vecii vecilor. Hangerliu încercă să-i schimbe numele, dar când văzu că boierii se împotrivesc, atunci trimise cincizeci de pungi de bani Patriarhului, şi-l rugă să ridice blestemul. Mijlocul acesta folosi. În toiul iernii se ceru, şi fu împlinită de la norod, darea cea nouă. Şi porniră schingiuirile până ce se strânse tot birul, iar când alergară câţiva ţărani deznădăjduiţi la Vodă, aducând cu sine la Curte pe părinţii, pe fiii şi pe prietenii lor schingiuiţi, ca să-i vază, atunci el le trimise răspunsul:

– Plătiţi, şi nu vă vor omorî!

Pe toţi aceştia îi întrecuse însă Ion Gheorghe Caragea, fiindcă domnise mai lung, şi fiindcă boierii în vremea lui căzuseră şi mai jos. Apoi Vodă era şi mai învăţat, şi mai şiret, decât mulţi dintre înaintemergătorii lui, se pricepea prin urmare mai bine la furat, precum ştia şi să îmbrace cu strălucire, şi să dea lustru Curţii sale. Boierii, setoşi de petreceri, şi robiţi de deşertăciune, dădeau năvală la primirile lui Vodă. Mai ales îşi rupeau mânecile, cerşeau, se mâncau între ei şi se zavistiau, pentru ca să fie poftiţi la petrecerile ce le făcea Domniţa Ralu în saloanele ei. Erau slujbaşi ai Curţii, care se îmbogăţeau şi erau boieri de mâna a doua şi a treia, care sărăceau din pricina bacşişurilor ce le dădeau spre a pătrunde. Iar după ce ajungeau să fie poftiţi, trebuiau să întunece pe toţi ceilalţi prin hainele lor, prin giuvaeruri, trăsuri, telegari şi prin numărul slugilor. Chiar pentru slugi trebuiau boierii să aibă a face cu Curtea. Arnăuţilor minunaţi, cu iacalele lor aurii, împodobite cu fireturi şi cu fustanelele lor, albe ca spuma, fluturând în vânt, le era ruşine să slujească la un stăpân a cărui caleaşcă nu intra, cel puţin o dată pe zi, cu armăsarii nechezând, în Curtea Domnească, împroşcând cu noroi lumea pedestraşilor dimprejur de sus până jos, sau, după timp, învestindu-l în nori de praf.

Fata cea mai mică a lui Vodă Caragea nu catadicsea să ia în seamă această îngâmfare, care se desfăşura împrejurul ei. Dânsa se întărise, cum spunea Sultana, închizându-se în meterezurile idealurilor sale, şi trăia numai pentru artă.

Era mai ales fericită după întoarcerea în ţară a unui tânăr, anume Aristias, pe care-l trimisese dânsa la Paris ca să ia lecţii de la vestitul

tragedian Talma. Domnița juca acum, împreună cu el, „Cinna" al lui Corneille.

În salonul domniței erau așezate douăsprezece rânduri de bănci înguste, îmbrăcate cu catifea roșie, și dinaintea lor se pusese o sofa, acoperită cu covoare scumpe, precum și câteva scaune mari cu reazeme. Fundul era ascuns de o perdea roșie.

Din cele trei policandre de sticlă venețiană, flăcărau mai multe rânduri de lumânări de ceară.

Lumea se adunase. De partea stângă ședeau cucoanele, de partea dreaptă, boierii. Se vorbea și se râdea, se cerceta, cu ochii pătrunzători, cine era de față și cine nu era, și se simțea mulțumire și cinste, că erau de față unii, iar jignire prin firea de față a altora. Iară se mai înfățișau o mulțime de boieriți din nou, care-și făcuseră caftanele, se înțelege, cât se putea mai lungi și mai largi, așa încât semănau ca niște Califi. Negreșit că această boierie va fi adus lui Scotocilă, din nou, o sumă bunicică de bani. Limbile zbârnâiau și nu lăsau pe nimeni neînțepat, dar îndeosebi pe Vodă îl împungeau, să-l omoare de tot. Cineva, se înțelege, în taină, lățise vorba că mazilitul Mare Vistier Filipescu și-ar fi primit acum „cafeluța turcească". Acesta era un obicei luat de la osmanlâi: celui supărător i se punea otravă în cafea.

Când se deschise însă ușa din fundul sălii și un bașciohodar vesti sosirea Măriei Sale, toate fețele se închinară cu adâncă supunere.

Doi boieri divaniți aduseră pe Caragea înăuntru, sprijinindu-l de subțiori, fiindcă ceremonia cerea ca domnitorul să fie scutit de oboseala umbletului. Prin urmare cei doi însoțitori îl sprijineau pe Vodă, și-l sprijineau așa de voinicește de subțiori, încât abia mai atingea pământul cu picioarele, ceea ce nu se vedea însă sub lungile lui haine fluturate.

Toată lumea se pleca până la pământ și-și aducea în toate părțile, și se așează apoi pe sofaua din față, în rândul întâi, sărutau tighelurile hainelor domnești.

Vodă Caragea pleca cu mândrie frumosul său cap în toate părțile, și se așează apoi pe sofaua din față. Boierii cei mari îl înconjurau.

Îndată se trase perdeaua în două laturi, căci între frumoasele însușiri ale Domniței Ralu era și economia de vreme. Pe podul ridicat se vedea zugrăvită o sală din vremea romanilor, iar în mijlocul sălii ședea Emilia, cufundată în gânduri posomorâte. Ralu, ea însăși, juca pe Emilia, și fiindcă era de sânge și de neam ales, se înfățișa foarte bine, cu toate că fața ei era cam neregulată. Purta o haină romană, în fața fildeșului învechit, împodobită cu ciucuri lungi de aur și peste părul ei negru despărțit pe creștet, era așezată o marămă albă foarte subțire.

Meşteşugul de a se îmbrăca, în jocuri istorice, îl învăţase Aristias de la Talma, născocitorul acestei metode, şi cu mirare văzu el, ce pricepere dovedise, şi cât de grabnic înţelesese mica Domniţă, grecoaica, acest lucru nou.

Drama, deşi era cam lătăreaţă şi înfăţişa greşeli psihologice, făcu totuşi mare impresie, fiindcă mai întâi era vorba de politică, apoi fiindcă avea două-trei scene strălucite, şi la urmă, fiindcă cei doi actori de căpetenie, Ralu cu Aristias, jucau cu mult duh şi cu foc. Cu adevărată pricepere în judecarea fiecărui rol, Domniţa dăduse lui Aristias, protegiutul său talentat, rolul lui Cezar August. „Cinna", zise ea, este un vânzător, care nu-şi pricepe, nici măcar acest urât meşteşug cum se cade. Oricum l-ar înfăţişa cineva, nu poate să scoată nimic din el. Prin urmare, hotărî Domniţa, ca rolul să fie jucat de un tânăr fanariot, cu învăţătură clasică, şi care întrebuinţa acest patos, pe care i-l altoiseră în vine dascălii greceşti. Ceilalţi doi scârboşi, Maxim şi Euforb, erau tot astfel jucaţi; franţuzeşte vorbeau, cu toţii, foarte bine. Celelalte femei, deşarta împărătească Livia şi sarbăda credincioasă Fulvia, se jucau de două prietene ale Domniţei.

Sultana se rugase să nu trebuiască să joace. Ralu îi făcu voia. Înţelegea ascunsa ei întristare, de când se întorsese din Oltenia, dar n-o întreba niciodată, fiindcă prieteşugul ei pentru dânsa era tot atât de cald, cât era de cruţător, şi ea mai avea încă, pe deasupra, mândria să nu voiască să fie tirană faţă cu prietena sa.

Partea cea mai mare a musafirilor înţelegea limba lui Corneille, şi cât pentru meşteşugitele vorbe de vânzare, ei le pricepeau mai ales, toţi din păţanie, aşa încât Domniţa putea să fie mulţumită cu publicul ei, al cărui interes se dovedea adesea printr-o mârâială de încuviinţare. Pe la câte un loc, unde se vorbea de mărimea, înţelepciunea şi virtuţile domnitorului, nu se făcea economie cu aprobările, neîndoielnice şi înflăcărate, iar Caragea închidea atunci ochii, pe jumătate, şi un surâs uşor juca împrejurul buzelor lui subţiri. Atât Vodă, cât şi boierii lui, se cunoşteau prea bine unii pe alţii.

După sfârşitul teatrului, Ralu veni în sală, şi fu înconjurată de toate cucoanele. Se mirau fiecare de rochia ei, iar Domniţa le spuse zâmbind:

– Este un dar care mi l-a făcut Sultana. A ţesut-o, ea, rochia asta întreagă. Apoi se întoarse la bărbaţi, ca să vorbească cu ei despre dramă, şi-l rugă pe Vornicul Constantin Samurcaş, să-i înfăţişeze pe eforii şcolii celei noi româneşti.

Când veniră să se închine înaintea Domniţei, banul Constantin Bălăceanu, vornicul Gheorghe Golescu şi logofătul Ştefan Nistor, ea le zise, cum era felul ei vioi şi drăgălaş:

– Nu doresc laude, cinstiţi boieri, ci vă rog numai să primiţi o însărcinare din partea mea. Spuneţi lui Gheorghe Lazăr, directorul de la şcoala dumneavoastră, că în teatrul pe care l-am jucat astăzi, este vorba de strămoşii voştri.

– Care strămoşi, Luminată? întrebă vornicul.

– Romanii; romanii cei străluciţi, răspunse Domniţa.

– Doamne sfinte! zise atunci bătrânul Bălăceanu, acea teorie despre obârşia neamului nostru, pe care a adus-o Gheorghe Lazăr din Ardeal, ajuns-a şi ea la urechile Luminăţiei Tale?

– Negreşit că a ajuns, răspunse Ralu, şi m-am bucurat de ea. Nu încape îndoială, că poporul românesc e coborâtor de la romani.

Logofătul Nistor se închină adânc:

– Eşti prea milostivă, Domniţă...

– Eu, îi tăie vorba Ralu, cu o privire glumeaţă. Cum aşa? Eu n-am fost nicidecum lupoaica care a alăptat pe Romulus şi pe Remus, şi prin urmare, n-aveţi nimic să-mi mulţumiţi mie.

Banul Bălăceanu râse cu hohot, pe când Nistor se uita, uimit, şi părea supărat. Spre a-i veni într-ajutor Golescu adăugă:

– Fără îndoială, Lazăr este un bărbat minunat şi bun dascăl, dar nu se poate tăgădui că are şi unele idei utopice. Ţine, una şi bună, că e în stare să predea toate ştiinţele, şi îndeosebi şi matematica şi geometria, în limba românească. Dar pentru aceasta nu se cere numai dorinţa lui înfocată, ci mai înainte de toate, se cere o limbă, şi nu se poate chema o limbă idiomul pe care-l vorbesc ţăranii noştri.

– Să-ţi spun şi eu ceva, cinstite Vornice, îi răspunse Bălăceanu, eu l-am pus pe Lazăr la încercare, şi am văzut că toate vorbele lui sunt întemeiate pe adevăr. Eu l-am pus să-mi măsoare o parte din moşie şi am asemănat planul lui cu altul, pe care mi-l făcuse un neamţ. Şi ce să vezi? se potriveau amândouă întocmai, şi la cifre chiar. Cifrele, iubitul meu, nu mint!

– Apoi mi se pare, începu Domniţa din nou, că dumneata, cinstite Vornice, eşti nedrept faţă cu limba poporului dumitale. Pe cât ştiu eu, s-au îndeletnicit cu ea, şi încă cu mare dragoste, bărbaţi luminaţi şi poeţi adevărat simţitori, precum au fost boierii Văcăreşti. Nu sunt scrise oare în biserica Sfântului Spiridon, la icoana ctitoricească, care înfăţişează pe spătarul Enache Văcărescu cuvintele măreţe:

„Urmaşilor mei Văcăreşti, las vouă moştenire
Creşterea limbii româneşti, ş-a patriei cinstire!"

Iar se închinară boierii, cu o mirare adâncă. Această grecoaică, urâtă şi mărunţică, era fiinţa femeiască cea mai ciudată, pe care o văzuseră ei pân-acuma. Ori vroiai, ori nu, trebuia să vorbeşti cu ea,

ca şi cu un bărbat, adică trebuia să asculţi părerile ei despre toate lucrurile serioase, şi să ţii seamă de ele. Ba era mai greu să vorbeşti cu dânsa, decât cu un bărbat, fiindcă ea nu primea linguşiri deşarte, şi se ridica uneori la înălţimea uimitoare a unei domniţe din neamul ţării. Ea lua în nume de rău, când se arăta cineva dispreţuitor pentru poporul românesc, pe când ceilalţi fanarioţi îşi arătau, făţiş, acest dispreţ, şi nu vorbeau de Ţările Româneşti – pentru ale căror scaune se rupeau în Constantinopole, ca câinii vestiţi ai acelui oraş împărătesc pentru un ciolan – niciodată altfel, decât numindu-le „ţară ticăloasă", iar limba românească o numeau „mojicească şi proastă". Ei aduseseră şi pe boierii pământeni aşa de departe, încât făceau şi aceştia – afară de puţini – tot la fel cu ei.

Ion Gheorghe Caragea, care gândea şi lucra ca şi toţi ceilalţi compatrioţi ai săi, lăsa însă pe fata sa cea mică să urmeze cum vroia dânsa. Lui îi venea la socoteală ca, alături cu sistemul lui de jaf şi de stoarcere, fata lui să urmeze o politică nobilă de bunătate femeiască, fiindcă aceasta dădea Curţii lui un lustru simpatic, şi la vreo împrejurare oarecare, putea să astâmpere bănuielile turcilor.

Cu un fel de amestec de iubire părintească şi de fudulie, el firitisase pe Ralu, după teatru, şi o sărutase pe frunte.

Mai pe urmă îi zise lui Samurcaş:

– Se vede lămurit că Corneille n-a şezut într-un scaun domnesc, căci altminteri ar fi pus – de pildă – pe împărăteasa Livia, care nu-şi ascunde părerile, să zică că un domnitor poate ierta, dar nu poate să se încrează în nimeni. Voiesc să cred despre Cesar August că, în faptă, n-a fost aşa de copil în judecata lui.

După ce se retraseră fetele, Ralu îmbrăţişă pe Sultana:

– Ce seară frumoasă! zise ea, rochia de la tine a fost cu noroc, iubita mea!

Sultana nu dormi toată noaptea, aducându-şi aminte de zilele de primăvară, când ţesuse haina pentru Domniţa. Acele zile erau acum atât de departe, ca un vis ce abia s-ar mai putea crede. Dar din acest vis trăia tânăra fată tot mereu. Îşi va fi mai aducând oare aminte haiducul de dânsa? Singurul semn de luare în seamă pe care i-l dăduse, era că ascultase, cum bătea războiul la care ţesea ea, şi aceasta încă având dorinţa să nu fie văzut! I-a dăruit atunci numai un gând în zbor, fiindcă trebuia să-şi păstreze sufletul slobod pentru fapta, căreia hotărâse să-i închine toată fiinţa sa.

Pentru fericirea pe care o simţise, când fusese atât de aproape de el, astă primăvară, era hotărâtă acum să sufere bucuros orice. Inima o simţea în piept grea ca plumbul, dar era hotărâtă să poarte povara aceasta cu vrednicie.

Atâta numai că obrajii ei se ofileau, din ce în ce mai mult, şi erau aşa de veşteji, încât Domniţa îi zise în dimineaţa următoare, speriată:

– Draga mea, cum te-ai schimbat!

– N-am dormit, zise Sultana zâmbind.

– Da, se întâmplă adesea, după o serbare frumoasă, sau după vreo seară foarte plăcută. Te simţi prea mişcată, decât să poţi dormi, gândurile sporesc şi se urmează înainte... zise Ralu... Dar, scumpa mea, să nu-mi iei în nume de rău, tu ştii că nu este din dorinţa de a afla toate, ci numai din prietenia îngrijată pentru tine, dacă te întreb: nu cumva eşti bolnavă? Eu sunt îngrijată de mai multă vreme în privinţa ta. Şi datoria mea e să nu te las să te îmbolnăveşti. Te rog, spune-mi drept, dacă ai vreo suferinţă trupească?

– Nu, iubita mea Domniţă, nu-ţi face griji zadarnice, răspunse Sultana veselă. Îţi făgăduiesc că-ţi voi spune totdeauna îndată, oricând mă va durea măcar vârful unui deget.

Odaia fetelor fiind în partea liniştită a casei, spre grădină, se auziră deodată, pe neaşteptate, vorbe zgomotoase, şi strigăte prin săli. Îndată începură şi nişte alergături grăbite. Din pricina lor tremurau uşile în balamale, şi broaştele, uşuratic făcute de ţigani.

– Trebuie să se fi întâmplat ceva, zise Ralu.

În aceeaşi clipă intră o slujnică în odaie şi cu sufletul înecat zise:

– Măria Ta, îl aduc, prins, pe haiducul Iancu Jianu!

Domniţa îşi încrucişă amândouă mâinile pe piept şi se întoarse spre Sultana.

Aceasta ridicase capul în sus, faţa ei era albă ca tibişirul şi ochii ei înholbaţi.

Sosi a doua slujnică:

– Toţi aleargă în curte şi pe la ferestre! spuse ea. Însuşi Măria Sa se coborî pe scări în jos.

Ralu apucă pe Sultana de mână, şi, fără să schimbe o vorbă, ele se duseră, cu paşi repezi, prin gangurile pline de oameni, la scara din faţă. Când trecură pe la capul scării, văzură pe Vodă, învelit în blănuri, stând jos la uşa de intrare.

Domniţei, se înţelege, i se făcu loc peste tot, şi curând erau amândouă, aşezate la o fereastră şi priveau în curte. Acolo se înghesuia prin zăpada albă, o mulţime foarte bălţată. Erau ciohodari, roşii şi verzi, arnăuţi de casă, care aveau, şi ei, mintene roşii, ceva mai deschis, cu piei de vulpi de pe margini. Ţiganii de prin pivniţi, de prin bucătării şi de prin grajduri, se amestecau şi ei, în gloată. Arnăutul, călare, care vestise sosirea Jianului, îşi duse calul năduşit, drept spre mijlocul mulţimii, la grajdul din fundul curţii.

Însă minunata adunare, care era pe scările dinaintea porţii de intrare, tinerele fete nu puteau s-o vadă, fiindcă fereastra lor era

tocmai într-un ciardac, care ieşea deasupra scărilor. Împrejurul lui Vodă erau boierii lui şi cu tiştii de casă, la spatele lui, pe scări, străluceau hainele, cusute cu aur, ale copiilor de casă şi ale slujbaşilor înalţi ai Beilicului.

Tocmai sosea afară, la poartă, o cărucioară de poştă, şi surugiul opri pe loc, smucind cei patru cai, aşa încât se ridicară pe picioarele de dinapoi. Afară de surugiu mai şedeau, sau mai bine erau înfipţi, alţi patru oameni în cărucior. Se dădură jos pe rând. Întâi doi arnăuţi, armaţi până în dinţi, apoi – şi acum se deschiseră mari ochii tuturor – se ridică, pe marginea căruţii un om, căruia, când sări afară, îi sunau lanţurile de la mâini şi de la picioare.

Înconjurat de paznicii săi, Iancu Jianu înainta prin curte. Purta capul sus, ca de obicei. Chica-i neagră se vedea căzând de sub căciulă. Minteanul îl avea aruncat uşor peste umeri.

În tăcerea ce domnea, Vodă zise:

– Krima to palikari! Păcat de acest viteaz!

Fetele de sus auziră această vorbă.

*

* *

După ce Măria Sa intrase în casă, baş-ciohodarul dădu poruncile sale, răcnind, şi cincizeci de oameni din paza Curţii, duseră pe Iancu la puşcăria, care, pentru mai multă înlesnire şi siguranţă, era aşezată într-una din curţile din dosul conacului domnesc. Se puteau închide acolo, repede, şi fără să se bage în seamă, oricare făcători de rele primejdioşi.

Vodă şi boierii divaniţi se întruniră în grabă la o consfătuire, neobişnuită şi tainică, a întregului Divan. De obicei se făceau întrunirile de trei ori pe săptămână: lunea, miercurea şi vinerea. Ziua, în care fu adus Jianu, era o sâmbătă. Abia la vremea prânzului, ieşiră boierii din Divan, şi fură poftiţi la masa domnească. Caragea era vesel şi vorbăreţ.

Ralu, care venise singură, fiindcă Sultana rămăsese în iatacul ei, prinsă de nişte friguri, asculta cu mare băgare de seamă la tot ce se vorbea. Vodă deschise vorba, şi ceilalţi o urmară: despre Jianu.

Astfel află Domniţa, unde şi cum fusese prins groaznicul haiduc. Se întâmplase într-o vie la Caracal. Jianu venise tocmai să vadă pe fraţii săi. O femeie îl pusese pe Cârc Sărdarul Iamandi pe urma lui. Era însă pagubă, căci Cârc Sărdarul îşi pierduse viaţa cu acest prilej. Căpitanul de haiduci fugise prin vii, dar uşor i se găsiră urmele pe zăpadă, şi se înţelege, că atunci când se văzu împresurat şi pierdut, Jianu trase câteva focuri. Iamandi căzu lovit de cel dintâi glonţ, şi al

doilea lovi pe femeia care-l vânduse pe haiduc. Se vede însă că Jianu nu vroise ca lucrurile să vină astfel, căci, după ce văzu pe cine a împuşcat, el aruncă arma cu un strigăt de scârbă, şi se dăduse prins în mâinile poteraşilor. Ciauşii Nerses Kerkorian şi Melikon Torosian îl luară în primire.

Nu răsuflase încă nimica despre ce hotărâseră Vodă şi cu marii boieri în sfat, dar după masă ei se adunară încă o dată.

Acum începu Ralu să trimită slugile şi pe credincioşii săi în toate părţile, ca să afle ce se făcuse cu haiducul până acuma, şi ce are să se mai facă cu el?

Din când în când Domniţa venea la Sultana, care zăcea, ca moartă, în pernele divanului, şi-i spunea:

– O sută şi cincizeci de ciohodari păzesc puşcăria, nimeni n-are voie să se apropie. Chiar şi slujitorilor le este oprit, cu straşnică pedeapsă, să vorbească cu cei care intră şi ies la Curte. O ceată de oameni, care se adunase înaintea porţii, a fost împrăştiată de ciohodari cu bicele. Dar aceste măsuri nu se vor putea păstra multă vreme. Dovadă că soarta celui din închisoare va fi hotărâtă în scurt timp.

Atunci se deşteptă Sultana din amorţeala sa, se ridică în sus, se sprijini cu amândouă mâinile, şi se uită speriată la prietena sa:

– Crezi?... crezi? zise ea, îngăimat, – buzele şi limba îi erau uscate – şi în sfârşit strigă: Crezi că au să-l ucidă?

Înainte de a putea răspunde Domniţa, intră Ali, credinciosul ei arap, se închină, cu mâinile încrucişate la piept, şi vesti:

– Prea Milostivo, pe Iancu Jianu l-au dus la spânzurătoare.

Ralu cuprinse cu amândouă braţele pe Sultana, dar tânăra fată se smulse, sări de pe divan, şi strigă cu tot sufletul arzând în flăcări:

– Trebuie să-l scăpăm!

– Dar cum...? se tânguia prietena ei.

– Nu ştii nimica, tu Înţeleapto, tu Luminato? plângea Sultana, aruncându-se în genunchi, şi încleştându-şi mâinile peste mijlocul subţire al prietenei sale. Se târî apoi înaintea icoanelor, se lovi apoi cu fruntea de podea şi strigă deznădăjduită:

– Ajutor... Ajutor...! Deodată se sculă, drept în sus, ridică capul, de părea grozav de înaltă: Este un vechi obicei, din bătrâni în ţara noastră, zise ea, cu ochii aprinşi, dacă pentru un osândit la moarte, care este neînsurat, se găseşte o fată, vroind să-l ia de bărbat, atunci i se dă iertare! Eu vreau să-l iau pe Iancu Jianu!

Ralu strigă tare:

– Evrica! Evrica! Acum ştiu ce trebuie să fac! – şi fugind din odaie, prin tot lungul gangului, strigă la slugi:

– Unde e Vodă? Când auzi că e încă în Divan, ea se repezi prin geamlâcul, care împreuna palatul cu Divanul, făcu, nemaiavând glas, semne mute ciohodarilor, să-i deschiză toate uşile, şi ajunse înaintea scaunului domnesc al tatălui său.

Vodă, care era totdeauua măreţ, când ţinea Divan, şi toţi simandicoşii lui boieri, se uitau unul la altul, şi, cu mare mirare, la faţa aprinsă a Domniţei, care-şi apăsa în piept micuţii pumnişori încărcaţi de diamante scânteietoare.

Dar când voi să deschidă gura Caragea, ea îi apucă înainte şi zise:

– Ipsilotate! tu ai trimis tocmai acuma un om primejdios, pe fiorosul Iancu Jianu, ca să fie spânzurat, fiindcă s-a răzvrătit împotriva ocârmuirii, şi fiindcă stăpânit de ura sa, a prigonit pe greci! Ipsilotate! ca Vodă, şi ca grec, ai dreptate, dar acuma vreau să-ţi vorbesc ca unuia, care e mai presus decât Vodă, şi care e mai mare decât toţi grecii! Vreau să-ţi vorbesc ca unui duh, care este înălţat cu mult mai presus peste mulţime, pentru care rangurile şi cinstea sunt ca pleava, dar sufletele oamenilor ca mărgeane străvezii. Astfel fiind, tu ştii, că este o înălţare să greşeşti, luptându-te pentru un scop înalt, şi că odată Dumnezeu ne va judeca de asemenea pentru gândurile noastre, ca şi pentru faptele noastre. Milostive şi luminate Domnitorule, fă şi tu astfel! Mai spune încă o dată frumoasele tale vorbe, pe care le-ai rostit astăzi:

– Păcat de acest bărbat viteaz! şi adu-ţi aminte, că şi fiii cei mai buni ai Eladei se retrag la munte, se fac clefţi şi că zângănesc şi ei, cu mânie, lanţurile, în care omenirea s-a ferecat, pe sine însuşi, din vremuri foarte vechi. Ei fac tot astfel în Elada, cum fac haiducii în ţara aceasta. Adu-ţi aminte de cântecul despre vechiul Olimpos cu acele patruzeci şi patru de vârfuri şi cu ale lui cincizeci şi două de izvoare: La fiecare vârf este un scut, la fiecare izvor şade un cleft! Nu lua în nume de rău românului, tocmai aceea ce te umple pe tine cu mândrie vitejească, când o vezi la greci, iubirea de slobozenie! Căci tu ai binevoit, Stăpâne, să primeşti să fii Vodă, şi să ţii soarta acestei ţări în dreapta ta părintească. Lasă să se reverse lumina soarelui dreptăţii tale şi pe deasupra duşmanilor tăi, fiindcă tot ai tăi copii sunt, şi ei, toţi. – Ipsilotate! este un obicei în ţara aceasta, din bătrâni, ca un osândit la moarte să fie iertat, dacă se găseşte o fată care să vrea să-l ia de bărbat. Pe Iancu Jianu vrea să-l ia de bărbat Sultana, iubita mea Sultana!

Prin tot rândul celor doisprezece divaniţi, care şedeau în forma unei potcoave împrejurul tronului, trecu o tresăltare. Sub coaja de fudulie, de lenevire şi desfrânare de sineşi iubitoare, care învelea sufletele lor, se mişca, la câte unul din ei, ceva, ca un fel de entuziasm pentru acea fiinţă cu simţiri înalte.

Lui Vodă îi plăcu scena aceasta. El se gândea la „Cinna". Se simţea măgulit, că retorica fiicei sale strălucise înaintea boierilor cei mari ai ţării. Ce-i spusese ea, de asemenea îl linguşea, în formă numai, căci de dreptatea în sine, prea puţin îi păsa. Dar ca să i se zică, faţă cu tot Divanul, că este mai mult decât Vodă, şi, cel mai mare dintre toţi grecii, să fie asemănat cu Dumnezeirile, acestea era un fum de tămâie, foarte plăcut pentru el.

Cu o mişcare, lină şi frumoasă, întinse Caragea braţul şi apucă mâna lui Ralu, întrebând apoi:

– Cinstiţilor şi luminaţilor mei boieri, nu se înşală fata noastră? Este, cu adevărat, un asemenea obicei în ţara aceasta, ca o fată tânără să poată scăpa de la moarte pe un osândit, dacă îl ia de bărbat? Mihai Golescu se sculă în sus, şi barba-i tremura, când răspunse:

– Este, Măria Ta, este în adevăr acest obicei.

Ceilalţi strigară şi ei cu toţii:

– Este!

– Ei, zise Vodă, precum văd, vă pare rău la toţi de mândrul cleft?

Ralu îşi mușca buzele, aproape sângerându-le. Pe când Divanul sta de vorbă, căruţa osânditului zbura spre locul pierzării. Fără voia ei, degetele Domniţei erau îngheţate, şi tremurau în mâna tatălui său.

Vodă se uită la ea:

– Vrei să-ţi dau drumul, peştişorule neastâmpărat? şi cu întemeiată hotărâre grăi către boieri:

– Cinstiţi şi luminaţi boieri, daţi voi iertare haiducului Iancu Jianu, dacă ia de nevastă pe Sultana Gălăşescu, şi dacă jură, că nu se va mai apuca niciodată de meşteşugul de răzvrătitor?

O adevărată furtună de încuviinţare se ridică.

Caragea se gândea:

– Iată un ciolan cu care am făcut o aruncătură foarte dibace la câinii de români! Nimic nu-i gâdilă mai mult, decât dacă urmezi încurcatele şi proastele lor obiceiuri ale pământului. Cu acestea ei vor uita „cafeaua tare", care se bea la Bucov. La Ţarigrad nu se va mai face nici o arătare de lucruri neplăcute, şi eu mai câştig vreme, ca să nu trebuiască să plec. Cu glas tare apoi zise Marelui Logofăt:

– Cinstite Logofete, fă porunca, îndată, de iertare pentru Iancu Jianu, şi pune pe dânsa pecetea Domniei Mele!

Când intră scriitorul cel mare al Divanului, împreună cu baş-ciocodarul în puşcărie, spre a-i vesti osândirea, haiducul mişcă numai scurt din cap. Era mulţumit, că cel puţin mergeau lucrurile repede. Numai tărăgăneală să nu fie, şi zăbavă în acest ocol scârbos, pe paiele putrede şi murdare. De astă dată dăduse greş. Dar nici el

nu mai era de nici o treabă, nu mai putea să-şi uşureze inima cea grea, apăsată ca de o povară.

Jianu îşi lipi pumnii de frunte: vroia să nu mai gândească. Ar fi dorit mai bine un glonţ. Dar la urmă, moartea tot moarte era. Erau bune şi furcile pentru acest scop.

Veniră să-l ridice. El se sculă, repede, şi se urcă în căruţa care-l aştepta. Printr-o poartă lăturalnică ieşi trăsura din curte. Înainte, şi după ea, era o mulţime de arnăuţi călări. Dar oricât de cu grabă şi de tainic se făcuse totul – fiindcă Vodă se temea de iubirea, ce avea norodul pentru Iancu, – totuşi se lăţise, ca prin fulger, ştirea în oraş, că Iancu Jianu este în Bucureşti.

Şi fiindcă soarele lumina, strălucitor, cerul vânăt de iarnă, şi mai încălzea văzduhul, nebântuit de vânturi, gemeau uliţele de lume. Mai ales pe Podul Târgului-de-Afară, care ducea la Obor, unde era locul de osândă, lumea sta îndesată om în om, când sosi osânditul cu paznicii stăpânirii. Nici femeile nu se mulţumeau de astă dată, să se uite numai de după muşcate şi celelalte flori, care umpleau ferestrele lor pe dinăuntru. Ele ieşiseră înaintea porţilor, şi scurteicile lor, de atlas şi de catifea în toate feţele, îmblănite la guler şi pe dinainte, cu blănuri albe şi galbene, făceau ca mulţimea să pară foarte bălţată. Roşii, liliachii, verzi ca smaraldul şi cenuşii ca oţelul, străluceau aceste veşminte frumoase în lumina soarelui. Femeile îşi ţineau scurteicile strânse pe dinăuntru, lipindu-le de trup, aşa că mânecile atârnau slobode, din umeri în jos.

Lumea era tăcută. Chiar şi numeroşii precupeţi olteni, care de obicei umpleau uliţele cu strigătele lor, amuţiseră acum, amestecându-se cu cobiliţele, cu coşurile şi cu găleţile lor, în mulţimea înghesuită.

– E din Romanaţi, ca mine, zise unul, cu mândrie, unui om de lângă el.

Vorba aceasta trecu din gură în gură.

– E oltean, se zicea din om în om.

– Aşa de tânăr! oftă o femeie.

– Ăsta n-a fost om, a fost vijelie, desluşea un altul.

– Dacă a greşit, Dumnezeu să-l ierte! adăugă un bătrân.

– A fost milos cu sărăcimea, zise iară un alt precupeţ oltean.

Zăpada cea mare făcea să se piardă zgomotul căruţei, în care şedea Jianu, aşa încât el putea s-audă vorbele pe care le spunea lumea. Înalt cum era, privea, cercetând la mulţime. Atunci înmuguri o ciudată părere de rău în sufletul său. El ar fi putut să se pună în capul acelor mii de oameni, ale căror inimi băteau pentru dânsul. Ei l-ar fi iubit, nu numai ca pe haiducul din poveşti, neînţeles, care-şi săvârşea faptele mai adesea în nopţile fără lună, şi apoi trebuia să se

ascundă, ca o fiară fugărită, prin codrii nepătrunși, – nu, ci ca pe un Căpitan, de Dumnezeu trimis, care ar fi putut să păşească, slobod şi pe faţă, şi la lumina soarelui, a cărui faţă ar fi luminat-o iubirea poporului, şi înaintea căruia încredrea şi dragostea poporului s-ar fi înălţat, ca o plăcută tămâie. Steaguri şi cântări ar fi mers înaintea lui, şi mii de glasuri l-ar fi întâmpinat! Da! El simţea tocmai acum puterea în pieptul său, ca să ajungă la asemenea slavă şi dragoste! Astăzi pentru întâia dată se găsea în faţa unei mulţimi, ziua mare, şi pe tot drumul îl însoţeau numai cinstire şi mulţumiri. E oare aceasta pedeapsa pentru fudulia lui, că n-a vroit să se pună în capul „ticăloşilor"? Fost-ar fi oare de ajuns să deştepte, în inima lor, iubirea, spre a face din ei oameni vrednici?

Se vedeau acum furcile. Se înalţă în azurul cerului stâlpul ridicat, cu un coşiac de-a curmezişul lui. Călăii, îmbrăcaţi în haine roşii stăteau sus, pe podul care înconjura furcile. Era şi un preot acolo.

Mulţimea se îndesa pe piaţa largă, şi arnăuţii o loveau şi o înjurau, fiindcă nu făcea loc destul de grabnic. Ei primiseră poruncă, să isprăvească, cât se va putea de iute.

Jianu nu-i împiedica întru nimic. El sări din căruţă şi alergă pe scări în sus, la furci, atât de grabnic, cât îl iertau lanţurile de la picioare.

Um murmur trecu prin mulţimea de oameni, asemănat cu mişcarea undelor unei ape. Un glas se auzi:

– Dumnezeu să-i fie într-ajutor! Îndată începură arnăuţii, aşezaţi în cerc împrejurul locului de osândă, să împingă lumea înapoi, înjurând-o în gura mare.

Sus în furci începuse călăul să bată din picior, fiindcă era zăbovit prin citirea pentru osândit, a tuturor rugăciunilor obişnuite la morţi.

Iancu se uită spre cerul albastru, şi se gândi:

– În curând se va face întuneric împrejurul meu!

Deodată se auzi un strigăt în piaţă, din ce în ce mai tare, tot mai apropiat, şi venind dinspre oraş. Se ridicau în sus braţele. În marea de oameni se porni un vârtej. O uliţă se deschise prin mulţime. La urechile celor care stau sus pe pod, ajunseră vorbele:

– Staţi! Staţi pe loc! Un lipcan! O poruncă domnească!

Arnăuţii căutau să facă linişte. Mulţimea despărţindu-se, ieşi în faţă un călăreţ, în cercul, care rămăsese slobod împrejurul furcilor. Ali, arapul Domniţei, sosea călare, pe deşelate, arătând o hârtie, cu pecetea atârnată de ea.

Buluc-başa, care era capul arnăuţilor, alergă spre el, îi luă hârtia, sărută pecetea şi trecând repede cu ochii peste ea, făcu o faţă foarte mirată.

Într-aceea Ali făcea mereu semne spre furci în sus vroind să spună:

– Staţi! Staţi!

Buluc-başa arătă hârtia preotului şi acesta o citi. Ea cuprindea iertarea osânditului, fiindcă o fată, Sultana Gălăşescu, domnişoară de la curte a Domniţei Ralu, este gata să-l ia de bărbat, ceea ce, după „vechiul obicei al pământului", scapă pe acest făcător de rele de la moarte.

Abia înţeleseră oamenii cuprinsul scrisorii domneşti, şi întreg acest popor, tăcut altcum, şi care uitase şi strigătele de bucurie, ca şi pe cele de jale, începu deodată un urlet asurzitor – de veselie! Nici un grec nu-şi putea aduce aminte să mai fi auzit vreodată un asemenea freamăt în această „ţară ticăloasă".

În mijlocul gălăgiei sosi o caleaşcă domnească, în goana cailor, şi se opri la picioarele furcilor. Arnăutul de casă, care sta în picioare pe scândura din dosul trăsurii, sări jos şi deschise uşa cu repezeală. Din trăsură ieşi o fiinţă, care, chiar învelită în blănuri, cum era, părea încă trasă prin inel.

Când se văzu, alergând în sus pe scări, bucuria mulţimii crescu încă şi mai mult.

La capul scării o primi preotul, zicând:

– Dumnezeu să te binecuvânteze! Ai făcut o faptă mare! Preotul era român, de la una din bisericuţele de la Obor.

Sultana nu găsi nici o vorbă de răspuns, ea amuţise în urma frământărilor sufleteşti prin care trecuse, şi nu ridica ochii de la pământ. Sta, tremurând, dinaitea preotului şi nu cuteza să se suie la acela, pe care venise să-l scape.

Nici Iancu nu se mişca. Îngălbenit, şi, ca înţepenit, sta rezemat de stâlpul furcilor. Împotriva morţii se repezise de atâtea ori cu hotărâre, dar faţă cu dragostea se simţea doborât! – Noroc că bătrânul preot ştia cum trebuie să urmeze în asemenea împrejurare.

– Ca să aduci la îndeplinire fapta ta frumoasă, fiica mea, zise el, trebuie, după vechiul obicei, să-i dai osânditului mâna, aici la locul osândei, şi – scăzu el glasul – să primeşti de naş pe călău!

– Vrei tu?

Ea făcu din cap.

Preotul se întoarse apoi spre Iancu:

– Şi tu, fiule, te învoieşti?

Haiducul îşi aruncă chica neagră spre spate, făcu un pas înainte, apucă mâna Sultanei, şi zise cu glas străbătător:

– Suntem gata, părinte!

Deodată se înfiinţă şi un cor de nuntă. Copii din popor, de pe la toate bisericile, se adunau, strecurându-se printre arnăuţi, şi se aşezau pe scări, începând să cânte, cu glasurile lor subţiri:

– Mărire ţie, Dumnezeul nostru! vechea cântare, cu care se întâmpină toate miresele, la intrarea lor în biserică.

Femeile din mulţimea de jos începură să plângă.

Preotul sluji, cu evlavie, întreaga slujbă de cununie.

Călăul sta alături, uimit, iar când trebui să dea mâna miresei, prinzându-se în hora *Isaia dănţuieşte,* el îşi şterse mai întâi dreapta, zorit, pe poalele sale roşii. Mireasa, însă, îşi puse mâna, îmbrăcată cu mănuşi, fără nici o şovăire, în mâna lui. Dar să ridice ochii în sus, aceasta nu o putu face.

Hora lui *Isaia,* fiindcă nu era aici pristol, se făcu de acest cerc ciudat de oameni: preotul, mirii şi călăul, împrejurul furcilor.

Ştreangul, desprins, se clătina, deasupra capetelor lor.

*

* *

În fuga mare, cum venise, se întoarse caleaşca domnească iarăşi înapoi în oraş.

Uralele poporului însoţeau butca.

Înăuntru în trăsură era tăcere adâncă. Cei doi tineri şedeau, unul lângă altul, şi nu se mişcau, nici nu scoteau vreo vorbă. Sultana ţinea capul plecat în jos, ca un ghiocel, iar capul lui Jianu se rezema în pernele de atlas, cu care era îmbrăcat fundul trăsurii. Dar mâna fetei n-o mai lăsase Iancu, şi ea se ruga în taină la cer, să-i dea putere, ca să poată răbda această strângere grozavă. Tânărul nu-şi dădea seama câtă asprime avea apucătura lui, prin care voia să tălmăcească toată puternicia simţirilor sale.

Aproape ameţită de durere, şi tremurând de tulburare sufletească, se coborî Sultana din trăsură, după ce ajunseră în Curtea Domnească. Caleaşca trăsese la scara Domniţei Ralu, şi Ali, arapul, se închină înaintea lui Iancu, rugându-l să se milostivească să urmeze robului său până la odaie, unde sunt toate pregătite, spre a-şi schimba hainele.

Sultana n-avusese nici îndrăzneala, nici puterea să se mai uite măcar la Iancu. Ea şovăia, între două slujnice, pe scări, în sus, şi când ajunse în odaia lui Ralu, îi căzu în braţe, leşinată.

Domniţa porunci să se încuie toate uşile, fiindcă în tot palatul mişunau oamenii, ca furnicile, stăpâniţi de dorul de a afla lucrurile cele noi, care se întâmplaseră. Ralu se aşeză lângă prietena sa, pe

divan, şi-i frecă tâmplele cu oţet de trandafiri, până ce Sultana deschise iară ochii.

– Tot eşti tu vitează Sultana mea! îi şopti Domniţa. Şi vei rămâne vitează! Acuma sunt toate bune. Ca în poveste, crăişorul s-a desfermecat, şi ţi l-ai câştigat pentru tine. Nu i se mai poate întâmpla nimica rău. Ai să fii, de acum înainte, o soţie iubită şi blândă, ca să înveţe şi el, să creadă, că în lumea asta este şi bine, nu numai rău. Aceasta să-ţi fie...

Sultana îi tăie vorba, încleştându-şi braţul pe după gâtul ei, şi zicând, aproape plângând:

– Mi-e frică, Ralu!

– De ce ţi-e frică? De cine? întrebă Domniţa mirată.

– De el! răspunse fata.

O clipă Ralu rămase mută. Se amăgise atât de mult prietenia ei? Acel om nu era vrednic de jertfa ce se făcuse pentru el? Dar ce ţi-a făcut? întrebă ea, cu deznădăjduire.

Sultana sări în sus:

– El ce mi-a făcut mie? strigă ea cu ochii scânteietori. Ce i-am făcut eu lui! Asta să mă întrebi. Eu am prins pe vulturul slobod, şi-l silesc acum să şadă în colivie şi să-mi fie supus...

Pe întreaga faţă plină de deşteptăciune a Domniţei Ralu se revărsa o veselie strălucitoare. Evrica! zise ea, tu cu adevărat ştii să iubeşti un haiduc! Îl înţelegi pe deplin, de aceea poţi fi pe pace, tu ai avut dreptul să-l prinzi. Nu l-ai împuşcat, în zborul lui spre soare, ci l-ai scăpat, pe vulturul rănit la aripi, tocmai atunci, când alţi vânători vroiau să-i stingă lumina soarelui pentru totdeauna!

Sultana se cutremură.

– Abia îmi vine să cred că a scăpat într-adevăr cu viaţă. Of! Ralu, drumul spre Obor! Mă gândeam, dacă el n-a murit încă, am să mor eu până să ajung acolo!

Şi apoi povesti prietenei sale toate, cum înţelesese ea din bucuria mulţimii că mai trăieşte, dar cum nu îndrăznise să se uite la el, cum el nu-i spusese nici o vorbă, ci o ţinuse numai prinsă cu degetele lui de oţel.

Se liniştise puţin prin povestirea celor petrecute, când o bătaie la uşă o făcu să tresară din nou, înspăimântată.

Ralu porunci unei slujnice să deschidă. Ali intră înăuntru şi vesti că Milostivirea sa, boierul Iancu Jianu, aşteaptă în odaia de primire a Domniţei.

Sultana se făcu aşa de galbenă, încât prietena ei îi zise cu glas aspru:

– Du-te acum la soţul tău!

– Eu sunt..., eu sunt soţia lui...? răspunse Sultana încurcată.

– Voi sunteţi acum cununaţi! zise Domniţa, cu linişte, vorbind ca de nişte lucruri de sine înţelese.

– Te rog, vino cu mine, stărui Sultana.

– N-aveţi trebuinţă de mine. Dar lasă-mă, să mă uit la tine. Vreau să te înfăţişezi cât se poate de frumoasă.

Cu îngrijire, plină de dragoste, îi aşeză părul, şi, luând un şir de mărgăritare scumpe de la gâtul său, împodobi cu el pe prietena sa.

– Acesta să fie primul dar de nuntă din parte-mi, fiindcă eu sunt naşa voastră, deşi nu am fost de faţă la slujba de cununie.

Sultana îi sărută, plângând, amândouă mâinile.

Ralu o împinse uşor de umeri, pe uşă.

Tânăra fată îşi muşca buzele până la sângerare, şi-şi zicea mereu că trebuie să fie acum hotărâtă! Erau odăi cunoscute de mult, prin care trecea acuma, două salonaşe mici, ale căror parchete trosneau uşor, sub pantofii ei de atlas, cum trozniseră totdeauna. Ajunse la uşa care ducea în sala cea mare. Mâna ei era pe ivărul rotund, care trebuia să fie întors, spre a deschide uşa. Deschise uşa... şi se uită o clipă în sala de primire... Acolo, la cea din urmă fereastră, sta un bărbat înalt şi privea afară, în grădină. Crengile, încărcate cu zăpadă, păreau, în lumina de seară, cuprinse de un foc trandafiriu. Omul acela nu se întoarse.

Sultana înţelegea aceasta. În sufletul lui se dezlănţuise o vijelie. Iancu Jianu, el venit, ca musafir, la Vodă Caragea!...

Sultana se apropie cu paşii repezi de el şi-i zise:

– Iartă-mă, boierule.

Se vede că el n-auzise când s-apropiase Sultana, fiindcă se întoarse aşa de repede încât îi zbură chica. Pletele negre, nu le tăiase, şi aceasta îi dădea acum, când era îmbrăcat cu haine boiereşti, înfăţişarea unui voievod din vremurile vechi.

Iancu aruncă o privire deschisă asupra ei, pe care Sultana o simţi pare-că s-ar fi revărsat o lumină peste dânsa, ce-i cuprindea întreaga fiinţă.

– Doamne! Dumnezeule! îngână Iancu, plecându-se puţin, şi ridicând şubreda fiinţă în braţele sale, în sus, parcă ar fi fost un pui de căprioară şi ducând-o la un divan, unde o lăsă în jos cu băgare de seamă. Apoi îngenunche înaintea ei şi îi zise:

– Tu mi-ai scăpat de două ori viaţa, sunt eu oare vrednic de tine? Nu-ţi pare rău? Nu ţi-e frică de mine?

În loc de a-i răspunde, ea îi apucă mâna, şi înainte ca s-o poată opri, apăsă buzele pe degetele lui subţiri. El simţea pare-că se alina o frunză de trandafir de mâna lui.

– Sultano! strigă el, jumătate speriat şi jumătate bucurat, şi aşezându-se pe divan lângă dânsa, o cuprinse în braţele sale. Îmi dai

voie, îmi dai? şopti el, îmi dai voie să te sărut? Este o minune! Eşti tu, cu adevărat, nevasta mea? Şi vrei tu să rămâi pentru totdeauna cu mine? Dar fiindcă ea tot tăcea, Iancu zise mâhnit:

– Pentru ce tremuri, Sultano? Ce ţi-am făcut?

Frământările sufleteşti, pe care le avusese tânăra fată în cursul zilei, fuseseră atât de puternice încât ea trebui să-şi adune cele din urmă puteri, ca să nu izbucnească în plânset. Mai era încă o altă întrebare, care îi apăsa inima, ca un jăratic, şi de care simţea o groază să i-o spună. Cu buzele tremurate, se hotărî în sfârşit să facă această întrebare:

– Spune-mi, te rog, dacă ştii... mai departe însă nu mai fu în stare să ajungă.

Dar şi nervii de oţel ai lui Iancu pierduseră, astăzi, ceva din liniştea lor obişnuită. Cu o pătimaşe mişcare, se ridică el, şi zise:

– Nu pot să sufăr ca tu să ai frică de mine, Sultano! Goneşte-mă, trimite-mă înapoi la furci dacă vrei, dar te rog, să nu mai tremuri în faţa mea! Asta n-o pot răbda!

O clipă ea rămase uimită. Apoi îi veni iar priceperea, şi înţelese cât de ciudat era că el se înăsprise, din dorinţa de a o vedea pe dânsa liniştită. Trebui atunci să zâmbească, şi aceasta le dădu la amândoi, iarăşi, întreaga linişte.

Jianu îşi trecu degetele prin păr şi zise:

– Sunt un nebun, nu-i aşa?

Glasul lui deznădăjduit şi plin de părere de rău, deşteptă în sufletul Sultanei acea simţire de mamă, simţire înaltă, care vieţuieşte în sufletul fiecărei femei. Ea găsi atunci îndrăzneala să-şi pună întrebarea, pe care trebuia s-o puie, hotărât şi desluşit:

– Spune-mi, te rog, dacă cunoşti îndatorirea cea de a doua, care ţi-a fost pusă? Este ea cuprinsă în porunca domnească! Sau nu ţi-a spus-o preotul?

– N-o ştiu, zise el, după o scurtă cugetare. Am auzit numai de numele tău – după aceea n-am mai auzit nimic. Nu ştiu altceva. Care îndatorire?

Şi fericit privea la frumuseţile ei.

Sultana îi întinse mâna cu sfială, şi Iancu se plecă, ducând-o la buzele sale, cu foc.

– Îndatorirea ca tu, zise Sultana şoptind, să nu mai prigoneşti pe greci, şi ca să nu mai fii haiduc.

Iancu se ridică în toată înălţimea sa:

– Firește! Pe tine nu pot să... Vorba i se opri în gât. El întoarse capul, şi rămase apoi nemişcat. I se părea că o mână de fier smulgea bucăţi din inima lui. Simţea o durere crudă, în cap, şi în tot trupul, durerea de a se despărţi de codru şi de libertatea, pe care o cuprinde

codrul în sine. De gândit se va fi gândit el poate şi altă dată la aceasta, în răzvrătirea timpurilor din urmă, dar acum îl covârşea simţirea de iubire a codrului şi dorul de el! Vedea desfăşurându-se înaintea ochilor sufletului său: pădurile mari, verzi, dumnezeieştile păduri! Ele îi cântau, vâjâind, ele îi făceau semne de sus, din munţi. Înalţii brazi, fagii deschişi şi stejarii întunecaţi, conacul lui, cetatea lui minunată, şi care nu putea să fie niciodată biruită. Cerul nemărginit, vederea în depărtare deschisă, de sus din vârful munţilor, care lărgeşte privirea şi gândirea de asemenea. Soarele care răsare şi apune, în fiecare zi tot altfel de măreţ, în minunate feţe de foc, şi cu nesfârşite jocuri de raze. Luna care revarsă o taină argintie prin văzduh. Bolta cerului, care se pare mai înaltă, atunci când străluceau numai stelele, tremurate mereu, pe fundul de catifea vânătă. Când ard focurile roşii în puterea nopţii, focuri împrejurul cărora este plăcut să şezi, fiindcă faptul chiar că s-au aprins, e un semn de siguranţă câştigată, şi de primejdie alungată. Dar şi această primejdie încă este o plăcere! Cum oţeleşte ea sufletul! Ce plăcut este să simţi puterea în pumn, siguranţa în ochirea ţintei, şi mlădierea muşchilor în sărituri, în fugă şi în luptă! Dar când această luptă se mai dă încă şi pentru dreptate, ea atunci ajunge să fie un scop frumos şi înălţător pentru o întreagă viaţă, şi se face o lege!

Acum trebuia însă să se despartă de toate acestea.

De aceea durerea acestei despărţiri avea o înrâurire asupra sufletului haiducului, cum nu mai avusese, până acuma, nici o altă suferinţă, şi nici o altă durere. Din ochii lui, mari şi încremeniţi, cu care privea la cer, porniră două lacrimi pe obraji în jos!

Sultana nu le văzu, fiindcă Iancu sta întors numai pe jumătate spre dânsa. Mâna lui rămăsese în mâna ei şi tânăra fată se apropie, pe nebăgate în seamă, din ce în ce mai mult, până când îşi alină uşor, capul pe braţul lui.

Cea din urmă rază de asfinţit a soarelui se stinsese, cele din urmă scânteieri roşii, în mărgelele de cristal de la cele trei candelabre, atârnate de tavanul salonului, pieriseră şi ele. Lumina începu să fie cenuşie, posomorâtă, aşa cum este când începe întunecimea nopţii.

Un suspin adânc ieşi din pieptul haiducului printre buzele lui strânse.

Atunci Sultana zise:

– Pădurile vor înverzi iarăşi, şi dreptatea rămâne veşnic nemuritoare!

Iancu Jianu era aproape să ţipe de bucurie. El se plecă spre fiinţa frumoasă, de lângă el:

– Cine eşti tu, de ghiceşti cele mai ascunse gânduri ale mele?

– Eu sunt soţia lui Iancu Jianu! răspunse ea.

HAIDUCII

BUCURA DUMBRAVĂ
(1868-1926)

Scriitoare unică, Fanny Seculici, născută la Bratislava – mama de origine germană, iar tatăl slovac-ungur – a trăit de la vârsta de 5 ani în România. Deşi a scris în limba germană, opera ei (*Haiducul, Pandurul, Ceasuri sfinte, Pe drumurile Indiei, Cartea munţilor*) tipărită în zeci de ediţii până la al doilea război mondial, înscrie pseudonimul Bucura Dumbravă în aria literaturii române prin dragoste pentru poporul român şi frumuseţile patriei adoptive.

Scris în 1907, anul marii răzvrătiri ţărăneşti, *Haiducul* nu este o lucrare de fantezie, ci o tratare literară a unui moment istoric de anvergură şi a unui personaj istoric real, *Iancu Jianu*, devenit simbol al luptei pentru libertate

editura gramar

ISBN 973-591-035-7 **ARCCA Cont 2511.1-4098.1/ROL BCR Filiala Sector 1, Bucureşti**